وەرگێڕان و شرووڤەکرنا

شرح الدرر البهية في مسائل الفقهية

تحسين ابراهيم دوسكى

وەرگێڕان و شرۆڤەكرنا
(الدرر البهية في المسائل الفقهية)

يا ئیمامێ مەزن
موحەممەد كوڕێ عەلی یێ شەوكانی

وەرگێڕان و شرۆڤەكرن
تەحسین ئیبراهیم دۆسكی

چاپا ئێكێ ١٤٣٦ مشەختی ٢٠١٥ زایینی

پێشگۆتن

ب ناڤێ خودایێ مەزن و دلۆڤان

حەمد و سوپاسی بۆ وی خودایی بن یێ قەنجییێن ئاشكەرا و ڤەشارتی د گەل مە كرین، و صەلات و سەلام ل پێغەمبەرێ وی بن یێ ئەم بەر ب ڕاستەڕێیا خودێ ڤە برین، و هەر كەسەكێ قەستا ڕێكا وی كری ژ صەحابی و تابعی و دویكەفتییێن وان، ئەوێن وەكی ڕۆژا ل عەسمانێ ساهی بۆ ڤێ جیهانێ بووینە ڕۆناهی.

دەمێ من ڤیای ئەز مەتنەكێ فقهی هلبژێرم، دا وەرگێڕمە سەر زمانێ كوردی، و شەرحەكا كورت ل سەر بدانم، بۆ هندێ دا خواندەڤانێ كورد تشتەكی -ئەگەر یێ كێم ژی بت- ژ فقها دینێ خۆ بزانت، و پشتی لێگەڕیان و پسیاركرنێ من دیت كو مەتنێ (الدرر البهية في المسائل الفقهية) یێ زانایێ ناڤدار ئیمام موحەممەدێ كوڕێ عەلی یێ شەوكانی (ئەوێ ل سالا ١٢٥٥ چوویە بەر دلۆڤانییا خودێ) ئێك ژ باشترین مەتنانە، ژ بەر كو ئەو مەتنەكێ كورت و تێر مفایە ژ لایەكی ڤە، و ژ لایەكێ دی ڤە ئەو مەتنەكێ ئاڤاكرییە ل سەر دەلیلی، یەعنی ل سەر فقهێ كیتاب و سوننەتێ دویر ژ (تەعەصصوبا مەزهەبی) ئەوا ل سالێن درێژ زیان گەهاندییە ئوممەتێ.

و هەر ئێكێ ئاگەهدار بت ب مەتنێن فقهی دزانت كو ئەڤ مەتنە ئێك ژ وان مەتنانە یێن جهەكێ بلند بۆ خۆ د پەرتووكخانەیا فقهێ ئیسلامی دا كری، هەر چەندە خودانێ وێ ژ لایێ دەمی ڤە درەنگ هاتبوو ژی، و گەلەك زانایان ژ بەر كەیفهاتنا وان ب ڤێ مەتنی، هەر وەسا ژ بەر گرنگییا وی، ئەو شەرحكرییە و پویتەیەكێ زێدە پێ دایە، و دەمێ مە ڤیای ڤێ مەتنی وەرگێڕینە زمانێ كوردی، و شرۆڤە بكەین، مە دیت شەرحا زانایێ مەزن صەدیق حەسەن خانێ قەنۆچی یێ بوخاری ئەوا ب ناڤێ (الروضة الندية) هاتییە نیاسین ژ باشترین شەرحێن ڤێ مەتنییە، لەو مە ئەو كرە بناخە بۆ ڤێ شەرحا خۆ یا كورت.

هیڤیيا مە ژ خودایێ مەزن ئەوە مفا ژ ڤێ كتێبێ بێتە وەرگرتن، و ببتە هاریكار بۆ خواندەڤایێ كورد كو د فقها دینێ خۆ دا شارەزا ببت، دا ببتە ژ وان یێن پێغەمبەری -سلاف لێ بن- د دەر حەقێ دا گۆتی: ﴿هەچییێ خودێ خێرا وی بڤێت دێ تێگەهشتنا دینی دەتێ﴾.

الكتاب الأول كتاب الطهارة

الباب الأول باب أقسام المياه

والماء طاهر مطهر، لا يخرجه عن الوصفين إلا ما غير ريحه، أو طعمه، أو لونه، من النجاسات وعن الثاني ما أخرجه عن اسم الماء المطلق من المغيرات الطاهرة، ولا فرق بين قليل وكثير، وما فوق القلتين و ما دونهما، ومتحرك و ساكن، ومستعمل وغير مستعمل.

كيتابا ئێكێ پاقژى

دەرگەهێ ئێكێ پشكێن ئاڤێ

ئەڤى دەرگەهى چار مەسەلە دكەڤنە د بن دا:

مەسەلا ئێكێ: **(ئاڤ يا پاقژە، و يا پاقژكەرە)** يەعنى: هندى ئاڤە، ئەو ب خۆ تشتەكێ پاقژە، و پاقژكرن ژى پێ دئێتەكرن، و ئەڤە تشتەكێ ئاشكەرایە دەليل ژ قورئانێ و سوننەتێ ل سەر ڤێ چەندێ هەنە، و عەقل ژى ڤێ چەندێ بنەجهـ دكەت.

مەسەلا دوویێ: **(تشتەك نينە ڤان هەردو سالۆخەتان ژ ئاڤێ بستينت، ئەو تشت تێ نەبت يێ بێنها وێ، يان ڕەنگێ وێ، يان تاما وێ بگوهۆڕت، ژ تشتێن پيس)** يەعنى: ئاڤ هەر دێ مينت ئەو ب خۆ يا پاقژ، و يا پاقژكەر بۆ تشتێن دى، و ئەڤ هەر دو سالۆخەتە ژێ نائێنە ستاندن، هنگى نەبت تشتەكێ پيس بكەڤتە د ئاڤێ دا، ب شەرتەكى ئەو تشتێ پيس ئێك ژ سێ تشتان ژ وێ ئاڤێ بگوهۆڕت، و ئەو هەر سێ تشت ئەڤەنە: بێهن، و ڕەنگ، و تام.. و دەليل ل سەر ڤێ چەندێ گۆتنا پێغەمبەرييە -سلاڤ لێ بن-: ﴿إِنَّ اَلْمَاءَ طَهُورٌ لَا يُنَجِّسُهُ شَيْءٌ﴾ يەعنى: هندى ئاڤە يا پاقژە و تشتى ژى پاقژ

دكەت، و چو تشت نینن وێ پیس بكەن.. و پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هنگی ئەڤ گۆتنە گۆتبوو، دەمێ پسیار ژێ هاتییەكرن: ئەرێ ئەم دەسنڤێژێ ب ئاڤا بیرا (بوضاعە) بشۆین، و خەلك تشتێن پیس دهاڤێنە تێدا؟

مەسەلا سێیێ: **(و ئاڤ سالۆخەتێ خۆ یێ دووێ ژ دەست ددەت ئەگەر تشتەكێ پاقژ یێ وێ بگوهۆڕت كەفتە تێدا، كو بۆ نەئێتە گۆتن: ئاڤ)**، د مەسەلا بۆری دا مە ئاشكەرا بوو كو ئەگەر تشتەكێ پیس كەفتە د ئاڤێ دا، و بێهنا وێ یان ڕەنگێ وێ یان تاما وێ گوهاڕت ئاڤ نەدمینت پاقژ ونە ژی تشتی پاقژ دكەت، و ل ڤێرێ بەحسێ هنگی دكەت ئەگەر تشتەكێ پاقژ بكەفتە تێدا و وێ بگوهۆڕت، هنگی ئەو هەر دمینت پاقژ، بەلێ نامینت پاقژكەر، یەعنی: تشتی پاقژ ناكەت. وەكی: خۆشاڤێ، یان گولاڤێ، ئەڤە ب خۆ دپاقژن، ئەگەر بمیننە ب جلكێ مرۆڤی ڤە وی بێنڤێژ ناكەن، بەلێ چێ نابت مرۆڤ دەسنڤێژێ پێ بگرت.. و وەكی ئاشكەرا ژی ناڤێ (ئاڤ) ب تنێ ل سەر ڤی ڕەنگی نائێتە دانان ئەگەر ئەو ب ناڤەكێ دی ڤە نەئێتە گرێدان.

مەسەلا چارێ: **(و فەرق ناكەت ئاڤ كێم بت، یان گەلەك بت، دو قوللە تێ هەبت یان نە، بچت، یان یا پەنگیای بت، هاتبە ب كارئینان یان نە)** یەعنی: ئەو ئاڤا تشتەكێ پیس دكەفتە تێدا، و ڕەنگێ وێ نەئێتە گوهاڕتن، كێم بت یان گەلەك بت، پتر بت ژ دو (قوللەیان) یان كێمتر بت، ئاڤ ژ بەر بچت یان ژی د جهێ خۆ دا یا ڕاوەستیای بت، دێ مینت پاقژ و پاقژكەر ژی، و مە گۆت: ئەگەر نەهاتە گوهاڕتن، چونكی ئەگەر هاتە گوهاڕتن، زانا هەمی ل وێ باوەرێنە كو ئەو نامینت پاقژ، و تشتی پاقژ ناكەت. و ئەڤە مەسەلەكە زانا تێدا ب خیلاف چووینە، هندەك ژ وان وەكی ئیمام مالكی فەرقێ نائێخنە ناڤبەرا ئاڤا كێم و یا گەلەك، یا گرنگ ئەوە ئەرێ ئەو ئاڤ هاتییە گوهاڕتن یان نە؟ وهندەك فەرقێ دئێخنە ناڤبەرا ئاڤا كێم و یا گەلەك، دبێژن: ئەگەر ئاڤ یا كێم بت، دێ پیس بت، بێتە گوهاڕتن یان نەئێتە گوهاڕتن، بەلێ ئەگەر ئەو گەلەك بت، پیس نابت حەتا نەئێتە گوهاڕتن، و پشتی هنگی ئەو -د ناڤبەرا خۆ دا- د كێمی و گەلەكییێ ژی دا ب خیلاف چووینە، ئیمامێ شافعی دبێژت: ئەگەر ئاڤ دو (قوللە) بن، و (قوللە) جەڕكێ مەزنە، (و دو قوللە نوكە ب سەد و نۆت لتران دئێنە پیڤان) ئاڤ پیس نابت ئەگەر نەئێتە گوهاڕتن، و حەنەفی دبێژن: ئاڤا گەلەك ئەوە یا ئەگەر تو لایەكێ وێ بشلقینی لایێ دی نەشلقیێت..

و ل دۆر حوكمێ وێ ئاڤا بۆ پاقژكرنەكێ، يان دەشنڤێژێ، يـان ڕاكرنـا بێنڤێژيـێ هاتيبە ب كارئينان، و نەهاتيبە گوهارتن، زانا ب خيلاف چووينە، هنـدەك دبێـژن: ئـەو ب خۆ يا پاقژە، بەلێ پاقژكرنێ ناكەت، وهندەك دبێژن: ئەو يا پاقژە، و پـاقژكرنێ ژى دكەت، وەكى ئاڤا نەهاتيبە ب كارئينان.. و خودانێ كتێبێ ل سەر ڤێ بۆچوونێيە.

الباب الثاني النجاسات

الفصل الأول أحكام النجاسات

والنجاسات هي: غائط الإنسان مطلقاً، وبوله، إلا الذكر الرضيع، ولعاب كلب، وروث، ودم حيض، ولحم خنزير، وفيما عدا ذلك خلاف، والأصل الطهارة، فلا ينقل عنها إلا ناقل صحيح لم يعارضه ما يـساويه، أو يقدم عليه.

دەرگەهێ دووێ پيساتى

ناڤبڕا ئێكێ ئەحكامێن پيساتييان

د ڤى دەرگەهى دا بەحسێ هندەك ڕەنگێن پيساتييان دئێتەكرن، و پيساتى ئەو تـشته يێ خودانێن تبعەتێ ساخلەم پاراستنا خۆ ژێ دكەن، و خۆ ژێ ددەنە پـاش، و ئـەگـەر تشتەك ژێ ما ب وان يان جلكێن وان ڤە، ئەو خۆ دشۆن، و ل ڤێـرێ هنـدەك نموونـە ل سەر پيساتييان هاتينە گۆتن، ژ وان:

١- (دەسنڤێژا هەمى مرۆڤان يا ستوير، و دەسنڤێژا زراڤ، يا زارۆكێ ب شير تێ نەبت):

دەسنڤێژا مرۆڤى، يا ستوير بت، يان يازراڤ بـت، يـا پيسە، جهـێ پێڤـە بمينـت دڤێـت بێتـە شويـشتن، ژ بـەر وان حـەديـسێن دورسـت يـێن د ڤـێ چـەنـدێ دا هاتينـە

ڤەگوهاستن، وەکی حەدیسا وی ئەعرابی یێ میزتییە مزگەفتێ، و پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- فەرمان کری ئاڤێ ل وی جهی بکەن، وەکی بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن. و فەرق د ناڤبەرا دەسنڤێژا مرۆڤێ بچویك و یێ مەزن دا نینە، ب تنێ دەسنڤێژا زراڤ یا زارۆکێ ب شیر نەبت، ئەوێ هێشتا خوارن نەخواری، ئەگەر کوڕ بت، جهێ دەسنڤێژا وی یا زراڤ ب تنێ ئاڤ لێ دئێتە ڕەشاندن.

و زانا د حوکمێ ئاڤا زەلامی دا ئەوا زارۆك ژێ چێ دبت، یا ب عەرەبی دبێژنێ: (مەنی) ب خیلاف چووینە، هندەك دبێژن: ئەو یێ پاقژە، ئەگەر ب جلکی ڤە بمینت، جلکی بێنڤێژ ناکەت، وهندەك دبێژن: ئەو ژی یا پیسە، و بۆچوونا ئێکێ دورستترە.

٢- (وگلیزێ صەیی):

گلیزێ صەیی، کو ئەو تەڕاتییە یا د دەڤێ وی دا، یا پیسە، ژ بەر ڤێ چەندێ ئەو ئامانێ ئەو دەڤێ خۆ دکەتێ پیس دبت، بوخاری و موسلم ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿إِذَا شَرِبَ الْكَلْبُ فِي إِنَاءِ أَحَدِكُمْ فَلْيَغْسِلْهُ سَبْعًا﴾ یەعنی: ئەگەر صەی د ئامانێ ئێك ژ هەوە دا ڤەخوار، هوین حەفت جاران وی بشۆن.

٣- (وپیساتییێ حەیوانی):

د حوکمێ پیساتییێ حەیوانی و میزا وی دا خیلاف هەیە، و هندەك زانا ل وێ باوەرێنە کو میزا وی حەیوانی یێ گۆشتێ وی دئێتە خوارن، وەکی حێشترێ، یا پاقژە.

٤- (وخوینا ژن ل دەمێ عادەی دبینت):

و دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئەو حەدیسە یا بوخاری و موسلم ژ ئەسمائا کچا ئەبوو بەکری ڤەدگوهێزن، دبێژت: ژنەك هاتە نك پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- و گۆتێ: ئێك ژ مە دەمێ دکەفتە د عادەی دا، خوین ب کراسێ وێ دکەڤت، ڤێجا ئەو چ بکەت؟ گۆت: ﴿تَحُتُّهُ ثُمَّ تَقْرُصُهُ بِالْمَاءِ وَتَنْضَحُهُ وَتُصَلِّي فِيهِ﴾ یەعنی: بلا ئەو وی بپەرخینت، و ب نینووکان بکەفتێ، و ئاڤێ لێ بکەت، و نڤێژێ پێ بکەت.

و د حوكمێ هەر خوینەکا دی دا -ژ بلی خوینا عادەیێ ژنـێ- زانایـان بۆچـوونێن ژێك جودا هەنە، و بەلكی یا دورست ئەوە ئەو یا پاقژە، ژ بەر نەبوونا دەلیلـەکـێ بنبـڕ ل سەر نەپاقژییێ.

٥- (وگۆشتێ بەرازی):

و دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئایەتـا قورئانییـە: ﴿أَوۡ لَحۡمَ خِنزِيرٖ فَإِنَّهُۥ رِجۡسٌ﴾ (الأنعـام: ١٤٥)، و (رجس) مەعنا یێ پیسە، و هندەك زانا دبێژن: مەخـسەد ب پیـساتییا بـەرازی پیساتییا خوارنا گۆشتێ وییە، ئەگەر ئەو ب خۆ یێ پیس نینە..

(و هەر تشتەکێ دی یێ هەبت ژ بلی ڤان خیلاف تێدا هەیە) وەکی ئاڤا زەلامی، و ئەو خوینا ژ لەشێ مرۆڤی دئێت، ژ بلی خوینا عادەیێ ژنـێ.. ئـەو یـا پیـسە، وەکـی بۆری د گەل مە.

و ئەصل د هەر تشتەکی دا پاقژییە، حەتا دەلیلەکێ دورست ل سەر پیـساتییا وی بێت، وەکی د مەتنی دا هاتی: **(بناخە د هەر تشتەکی دا پاقژییە، وەسا نەبت دەلیلەکێ دورست ل سەر پیساتییا وی تشتی هەبت، دەلیلەکێ وەسا بت کو چو دەلیلێن دی یێن ل ڕێزا وی، یان یێن ب پێش وی بکەڤن نەبن بەرانبەر وی ڕاوەستن)**، چونکی هـەر جارەکا مە حوکم ب پیساتییا تشتەکی دا، ئەو هنگی ئەم یێ ژ خـەلکـی دخـوازین کـو ئەو عیبادەتێ خودێ ب ڤی حوکمی بکەن، و کرنا عیبادەتی بێ دەلیل چێ نابت.

الفصل الثاني في تطهير النجاسات

ويَطْهُرُ ما يَتَنَجَّسُ بغسله حتى لا يبقى لها عـين ولا لـون ولا ريـح ولا طعم، والنعلُ بالمسح، والاسـتحالةُ مُطَهِّـرَةٌ، لعـدم وجـود الوصـف المحكوم عليه، وما لا يمكن غسله فبالصب عليه أو النزح منـه، حتـى لا يبقى للنجاسة أثر، والماء هو الأصل في التطهير، لا يقوم غـيرُه مقامَـه إلا بإذن من الشارع.

ناڤبرا دویێ پاقژکرنا پیساتییان

(و ئەو تشتێ پیس ببت ب شویشتنێ پاقژ دبت) یەعنی: هەر تشتەكێ شـریعەتـی حوكم ب پیساتیيا وی دابت، ئەو ب شویشتنێ پاقژ دبت، و شویشتن ب ئـاڤێ دبـت، ژ خۆ ئەگەر تشتەك هەبت شریعەتی ڕێكەكا دی ژ بلی شویـشتنا ب ئـاڤێ بـۆ پاقژكرنـا وی نیشا مە دابت، دڤێت ئەم وێ ڕێكێ ب تنێ ب كار بینین، وەكی پاقژكرنـا پێلاڤـێ ب مەسح و ڤەمالینێ وەكی ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاستن.

(حەتا ئەو پیساتی ب خۆ یان ڕەنگ و بێهن و تام ژێ نەمینت) چونكی ئەگـەر تشتەك ژ وێ پیساتییێ ب خۆ بمینت، یان ڕەنگ و بـێهن و تامـا وێ بمینـت، مـەعنـا وێ ئەوە هندەك ژ وێ پیساتییێ مایە.

(و نەعال ب ڤەمالینێ پاقژ دبت) چـونـكـی ئــەو تشتەكێ ڕەقـە و پیساتی ناچتە د ناڤ وێ ب خۆ دا، لەو ئەگەر مرۆڤ وێ د جهەكـێ پـاقژ بهوسیت ئـەو ژی پـاقژ دبت و هەوجەیی شویشتنا ب ئاڤێ ناكەت، ئیمام ئەحمەد و ئەبوو داوود ژ پێغـەمبـەری -سلاڤ لێ بن- ڤەدگوهێزن، دبێژت: ﴿ئەگەر ئێـك ژ هـەوە هاتـە مزگـەفتـێ، بـلا ئـەو هەردو نەعالێن خۆ وەرگێڕت و بەرێ خۆ بدەتێ، ئەگەر پیساتییەك پێڤـە دیت بـلا ئـەو وێ د عەردی بهوسیت پاشی بـلا نڤێـژێ پێڤـە بكـەت﴾ مـەعنـا: هـەوجـەیـی شویـشتنێ ناكەت.

(و ئەگەر ئەو تشتێ پیس هاتە گوهاڕتن و بۆ تشتەكێ دی هنگی ئەو پاقژ دبت، چونكی ئەو سالۆخەتێ ژ بەر وی حوكم ب پیساتییێ ل سەر تشتی هاتییەدان نەمایـە) وەكی مەیێ دەمێ دئێتە گوهاڕتن و دبتە سیهێك، هنگـی سـالۆخەتـێ مـەستكرنێ تێـدا نامینت.

(و ئەو تشتێ شویشتنا وی د شیان دا نەبت) وەكی ئەو عەردێ ئـاخ بـت دەمـێ تشتەكێ پیس دڕێژتە سەر، یان بیرا ئاڤێ دەمێ تشتەكێ پیس دكەفتە تێدا **(پاقژكرنـا وی ب هندێ دبت ئاڤ ل وی جهی بێتەكرن، یان ئاڤێ ژێ بێتە هـەلانـدن، حـەتـا چـو شوینوارێ وێ پیساتییێ لێ نەمینت)**.

(و ئاڤە بۆ پاقژكرنێ بناخە، و تشتەكێ دی جهێ وێ ناگرت وەسا نەبت شریعەت دەستویرییێ پێ بدەت) و دەلیل ژ كیتابێ و سوننەتێ هەیە دەمێ ئەو هەردو سالۆخەتێ پاقژكرنێن (طەهوورییێ) بێ قەید ددەنە ئاڤێ، وەكی د حەدیسێ دا هاتی: ﴿الماء طهور﴾ و ئەگەر شریعەتی دەستویری بۆ تشتەكێ دی ژ بلی ئاڤێ دا، كو ئەو ژی ب كارێ پاقژكرنێ رادبت، هنگی ئەو جهێ ئاڤێ دگرت.

الباب الثالث

باب قضاء الحاجة

على المتخلي الاستتارُ حتى يدنو من الأرض، والبعدُ، أو دخولُ الكَنيفِ، وتركُ الكلامِ، والملابسةِ لما له حرمةٌ، وتجنبُ الأمكنةِ التي مَنَعَ عن التخلي فيها شَرعٌ أو عُرفٌ، وعدمُ الاستقبالِ و الاستدبارِ للقِبلَةِ، وعليه الاسْتِجمارُ بثلاثةِ أحجارٍ طاهرةٍ، أو ما يقومُ مَقامَها، وتُنْدَبُ الاستعاذةُ عندَ الشروعِ، والاستغفارُ والحمدُ بعدَ الفراغِ.

دەرگەهێ سێیێ

چوونا تارەتێ

مەخسەد ب چوونا تارەتێ ئەوە مرۆڤەك هەوجەییا خۆ بۆ دەرێختنا دەسنڤێژا خۆ یا زراڤ یان یا ستویر ب جهـ بینت، و بۆ ڤێ چەندێ ئەو خۆ ڤەدەركەت، و قەستا (ئەدەبخانێ) بكەت، دبێژت: **(ئەو كەسێ بخوازت بچتە تارەتێ ل سەر وی ئەوە ئەو خۆ ستارە بكەت، و قەستا جهەكێ نزم ژ عەردی بكەت)** دا كەس وی نەبینت و چو دەنگ و بێهنێ ژێ سەح نەكەت، و حەتا ئەو نەگەهتە جهەكێ ڤەدەر و ڤەشارتی چێ نابت بۆ وی ئەو كراسێ خۆ بدانت.

مەعنا: ئێك ژ تۆرەیێن چوونا تارەتێ ئەوە مرۆڤ خۆ ژ چاڤان ستارە بكەت.

(و) تۆرەیێ دویێ: **(خۆ ژ خەلکی دویر بکەت)** دا کەس وی نەبینت، و ژ صەحابییان دئێتە ڤەگوهاستن کو دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دڤیا بچتە تارەتێ، هند دویر دچوو حەتا کەس وی نەبینت.

(و) تۆرەیێ سێیێ: کو ئەو **(بچتە وی جهی یێ تەعانکری بت)** وەکی وان ژۆرێن بۆ ڤێ کاری دئێنە دورستکرن، ئەگەر جهەکێ وەسا ب دەست وی بکەڤت.

(و) تۆرەیێ چارێ: **(خۆ ژ ئاخفتنێ بدەتە پاش)** دەمێ ئەو هەوجەییا خۆ دقەتینت.

(و) تۆرەیێ پێنجێ: **(ئەو تشتێ حورمەتا خۆ هەبت د گەل خۆ نەبەت)** وەکی گوستیرکێ ئەگەر ناڤێ خودێ ل سەر بت، یان پەڕەکێ ئایەت ل سەر بن، و هەر تشتەکێ شریعەتی حورمەت دابتێ.

(و) تۆرەیێ شەشێ: **(خۆ ژ وان جهان بدەتە پاش یێن شریعەتی، یان عورف و عەدەتان، نەهێلای تارەت لێ بێتەگرتن)** وەکی: د ڕێکا خەلکی دا، یان ل بەر سیبەرا وان داران یێن خەلك خۆ ددەنە بەر، یان ئەو کونێن ل عەردی هەین.. ئەڤان نەهی یا ژێ هاتییەکرن، و ئارمانج ژێ ئەوە نەخۆشی نەگەهتە خەلکی.

(و) تۆرەیێ شەشێ: **(نە بەرێ خۆ بدەتە قیبلێ نە پشتا خۆ)** و گەلەك حەدیس ل سەر ڤێ چەندێ هەنە، ژ وان: بوخاری و موسلم ژ ئەبوو ئەییووبی ڤەدگوهێزن، دبێژت: پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿إِذَا أَتَيْتُمُ الْغَائِطَ فَلاَ تَسْتَقْبِلُوا الْقِبْلَةَ وَلاَ تَسْتَدْبِرُوهَا بِبَوْلٍ وَلاَ غَائِطٍ وَلَكِنْ شَرِّقُوا أَوْ غَرِّبُوا﴾ ئانکو: ئەگەر هوین هاتنە تارەتێ، نە بۆ دەسنڤێژا زراڤ نە یا ستویر، هوین بەرێ خۆ نەدەنە قیبلێ و پشتا خۆ ژی نەدەنێ، بەلکی ب لایێ ڕۆژهەلاتێ یان ڕۆژئاڤایێ ڤە بەرێ خۆ بدەن. بەلێ حەدیسەکا دی یا دورست هەیە ئەبوو داوود و ترمذی و ئبن ماجە ژ جابری ڤەدگوهێزن، دبێژت: ((پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهیا مە کربوو ئەم ل دەمێ تارەتێ بەرێ خۆ بدەینە قیبلێ، و بەری ئەو بمرت ب سالەکێ من دیت وی دەستنڤێژا زراڤ خۆش دکر، و بەرێ وی ل قیبلێ بوو)).

و بۆ ب جهئینانا ڤان هەردو حەدیسان پێکڤە زانایان سێ بۆچوون هەنە:

يا ئێكێ: هندەك دبێژن: حەدیسا جابری ئەو حەدیسێن بەری خۆ یێن نەهی تێدا هاتی نەسخ دكەت.

یا دویێ: هندەك دبێژن: نەهی بۆ هنگییە دەمێ مرۆڤ ل چۆلی دچتە تارەتێ، و ئەگەر چوونا تارەتێ د ئاڤاهی ڤەبت، یان تشتەك د ناڤبەرا وی و قیبلێ دا بت، دورستە ئەو بەرێ خۆ بدەتە قیبلێ.

یا سێیێ: حەدیسێن نەهییێ بۆ كەراهەتێنیە، و حەدیسێن دی بۆ ئیباحێنە، یەعنی: دورستە مرۆڤ بەرێ خۆ یان پشتا خۆ بدەتە قیبلێ، بەلێ ئەو كارەكێ باش نینە.

(و دڤێت ئەو ب سێ بەرێن پاقژ خۆ پاقژ بكەت) دەمێ ئەو ل چۆلی بت، و وی تارەتا خۆ گرت و ڤیا خۆ پاقژ بكەت، بەر بۆ خۆپاقژكرنێ جهێ ئاڤێ دگرن، بەلێ دڤێت ئەو بەر د پاقژ بن، و سوننەتە ئەو سێ بەر بن، **(یان هەر تشتەكێ جهێ بەری بگرت)** ئەگەر بەر ب دەست نەكەفت، بەلێ ب شەرتەكی ئەو پیساتییێ حەیوانەتی نەبت، و هەستی نەبت، چونكی نەهی ژ وان هاتییەكرن.

(و) تۆرەیێ حەفتێ **(یا سوننەت ئەوە دەمێ ئەو قەستا تارەتێ بكەت ئەو خۆ ب خودێ بپارێزت)** و بێژت: ((اللهم إني أعوذ بك من الخبث والخبائث)) وەكی د وێ حەدیسێ دا هاتی یا موسلم ژ ئەنەسی ڤەدگوهێزت، **(و پشتی ئەو خلاص دبت ئەو داخوازا ژێبرنا گونەهان بۆ خۆ بكەت، و حەمدا خودێ بكەت)** و بێژت: ((غفرانك)) وەكی ئەحمەدی ژ عائیشایێ ڤەگوهاستی.

الباب الرابع باب الوضوء

الفصل الأول فرائض الوضوء

يجب على كل مُكَلَّفٍ أن يُسَمِّيَ إذا ذَكَرَ، ويتمضمضُ و يستنشقُ، ثم يَغْسِلُ جميعَ وجهِهِ، ثم يدَيه مع مرفقَيه، ثم يمسحُ رأسَهُ مَعَ أذُنَيه، ويُجزِئُ مسحُ بعضِهِ، والمسحُ على العَمامةِ، ثم يغسلُ رجلَيْهِ معَ الكعبينِ، وله المسحُ على الخفينِ، ولا يكونُ وُضُوءًا شَرْعِيًّاً إلا بالنِّيةِ لاستباحةِ الصلاةِ.

دەرگەهێ چارێ دەرگەهێ دەستنڤێژێ

ناڤبڕا ئێكێ فەرزێن دەستنڤێژێ

شویشتنا دەستنڤێژێ شەرتەكە ژ شەرتێن نڤێژێ، یەعنی: نڤێژ بێی وێ یا دورست نینە، و ئەو بەری مشەختبوونێ د گەل نڤێژێ هاتبوو فەرزكرن.

ئەو **(ل سەر هەر كەسەكێ موكەللەف بت)** یەعنی: یێ بالغ و ب عاقل بت، و نڤێژ ل سەر هاتبتە فەرزكرن، دەستنڤێژ نەبت یان یێ ب جنابەت بت، و بڤێت نڤێژێ بكەت **(واجبە)** یەعنی: بڤێت نەڤێت لازمە ب كارێ دەسنڤێژ شویشتنێ ڕابت، و كارێن وێ ئەڤەنە:

١- (كو ناڤێ خودێ بینت، ئەگەر بیرا وی لێ هاتەڤە):

و ژ ڤێ گۆتنێ بۆ مە ئاشكەرا دبت كو ئینانا ناڤێ خودێ ل دەسپێكا شویشتنا دەسنڤێژێ، كو بێژت: (بسم الله) ئێك ژ كارێن واجبە بۆ دورستبوونا دەسنڤێژێ، و هەچییێ بیرا وی ل ڤێ چەندێ بێتەڤە و ژ قەستا ناڤێ خودێ نەئینت، شویشتنا وی بۆ دەسنڤێژێ یا بەطالە، ژ بەر وێ حەدیسا دورست یا ئیمام ئەحمەد ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت، دبێژت: ﴿لاَ صَلاَةَ لِمَنْ لاَ وُضُوءَ لَهُ، وَلاَ وُضُوءَ لِمَنْ لَمْ يَذْكُرِ اسْمَ الله عَلَيْهِ﴾ ئانكو: نڤێژا وی یا دورست نینە یێ دەسنڤێژ نەبت، و دەسنڤێژا وی یا دورست نینە یێ ناڤێ خودێ ل سەر نەئینت. بەلێ ژ تشتێن ئاشكەرایە د شریعەتی دا كو تشتێ مرۆڤ ژ بیر بكەت خودێ ل مرۆڤی ناگرت، لەو گۆت: ئەگەر بیرا وی لێ هاتەڤە.

٢- (و ئاڤێ د دەڤ و دفنا خۆ وەردەت):

چونكی دەڤ و دفن ژ دێمینە، و بۆ شویشتنا دەسنڤێژێ قورئانێ فەرمان ب شویشتنا دێمی كرییە دەمێ گۆتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ﴾ (المائدة: ٦) و پێغەمبەری ژی -سلاڤ لێ بن- دەمێ دەسنڤێژ دشویشت، وەكی ب ڕێكێن دورست بۆ مە ژێ هاتییە ڤەگوهاستن، ئاڤ د دەڤ و دفنا خۆ وەردا.

و هندەك زانا، وەكی ئیمامێ شافعی، ل وێ باوەرێنە كو ئەڤ كارە ژ سونەتێن دەسنڤێژێیە و ئەو واجب نینە، یەعنی: ئەگەر مرۆڤەك وی كاری نەكەت چو كێماسی ناگەهتە دەسنڤێژا وی.

٣- (پاشی هەمی دێمێ خۆ بشۆت):

و چو خیلاف د ناڤبەرا زانایان دا نینە كو شویشتنا هەمی دێمێ بۆ دەسنڤێژێ واجبە، ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا قُمۡتُمۡ إِلَى ٱلصَّلَوٰةِ فَٱغۡسِلُواْ وُجُوهَكُمۡ﴾ (المائدة: ٦) و دێم -وەجهـ- ئەو جهە یێ دكەڤتە د ناڤبەرا وان هەردو كركركان دا ئەوێ دكەڤنە بەر گوهان، و جهێ موی لێ شین دبن ژ ئەنییێ حەتا ئەرزنكێ، و وەكی ئەم دبینین دەڤ و دفن ژی دكەڤنە د ناڤ دا، لەو هندەك زانا گۆت: تێوەردانا ئاڤێ د دەڤ و دفنێ دا ژی واجبە، وەكی بۆری د گەل مە.

٤- (پاشی هەردو دەستێن خۆ د گەل ئەنیشكا بشۆت):

و ئایەتا دەسنڤێژێ ڤێ چەندێ ب ئاشكەرایی دبێژت: ﴿وَأَيۡدِيَكُمۡ إِلَى ٱلۡمَرَافِقِ﴾ و ب رێكێن دورست ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاستن كو دەمێ وی دەسنڤێژا خۆ دشویشت وی ئاڤ ل ئەنیشكێن خۆ ژی دكر، و ئەو دشویشتن، و وی ب ڤێ چەندێ مەعنا ئایەتێ بۆ مە ئاشكەرا دكر.

٥- (پاشی سەرێ خۆ ڤەمالت):

و چو خیلاف د ڤەمایینا سەری دا نینە، ژ بەر ڤێ ئایەتێ: ﴿وَٱمۡسَحُواْ بِرُءُوسِكُمۡ﴾ بەلێ تشتێ خیلاف تێدا چێبووی ئەوە كانێ سەر هەمی بێتە ڤەمالین، یان هندەك تێرا هەیە؟ چونكی ئایەت ڤێ چەندێ ب ئاشكەرایی دیار ناكەت، و دحەدیسێن دورست دا هاتییە كو كارێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بەردەوامی دایێ ئەو بوو وی دەستێن خۆ تەر دكرن و سەرێ خۆ ژ پێشییێ و پاشییێ ڤە پێ ڤەدمالی، بەلێ دیسا ب رێكێن دورست ژێ هاتییە ڤەگوهاستن كو هندەك جاران وی پێشییا سەرێ خۆ ب تنێ ڤەمالییە.

ژ ڤێ دئێتە زانین كو یا باشتر ئەوە سەر هەمی بێتە ڤەمالین (مەسحكرن)، و ئەگەر هندەك ژی ژێ بێتە ڤەمالین دورستە.

٦- (د گەل هەردو گوهێن خۆ):

چونكی گـوهـ ژ سەرینە، وەكی د حەدیـسەكـا دورســـت دا هـاتی: ﴿الْأُذُنَـانِ مِـنَ الرَّأْسِ﴾ مەعنا: ئەگەر ڤەمالینا سەری واجب بت، یا گوهـان ژی واجبـە، هـەر چـەنـدە جمهووریێ زانایان ل ویێ باوەرێنە كو ڤەمالینا گوهان سوننەتە.

و هەوجە ناكەت مرۆڤ بۆ ڤەمالینا گوهان دەستێن خۆ ژ نوی تەڕ بكەت، بەلكی تەڕاتییا سەری تێرا گوهان ژی دكەت.

(و ڤەماینا هندەك سەری تێرا هەیە) وەكی بۆری د گەل مە، ژ بەر كو حەدیسێن دورست د ڤێ چەندێ دا هەنـە، **(و ڤـەمالینـا شاشـكێ دورسـتـە)** ژ بـەر ویێ حـەدیـسا موسلم ژ موغیرەی ڤەدگوهێزت، دبێژت: ((پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەسنڤێژ شویـشت و پێشییا سەریێ خۆ و شاشك ڤەمالی)) و د هندەك ریوایەتان دا هاتییە كـو وی شاشـكا خۆ ڤەمالییە و بەحسێ ڤەمالینا سەری تێدا نەهاتییە.

و وەكـی شاشـكێ هـەر تـشتەكـێ دی یـێ ل سـەر سـەری بێتـە دانـان، وەكـی: دەرسۆكێ، یان كولاڤی.. دورستە مەسح ل سەر بێتەكرن.

٧- (پاشی هەردو پییێن خۆ بشۆت، د گەل هەردو گۆزەكان):

ژ بـەر گۆتنا خودێ: ﴿وَأَرْجُلَكُمْ إِلَى ٱلْكَعْبَيْنِ﴾ و د وان هەمی حـەدیـسان دا یـێن ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتینە ڤەگوهاستن هاتییە كو وی پییێن خۆ حەتا گۆزەكان شویشتینە، و چـــو دەلـیـلـێـن دورســـت نـەهـاتـیـنـە كو وی پییێن خۆ مەسـح كـربن. و د حەدیسەكێ دا یا بوخاری و موسلمی ڤەگوهاستی هاتییە كو پێغەمبەری -سلاڤ لـێ بن- نفرین وان كەسان كرییە یێن ل دەمێ شویـشتنا دەسـنڤێژێ پاشـبانییێن خـۆ هێلاینـە هشك، دەمێ گۆتی: ﴿وَيْلٌ لِلأَعْقَابِ من النَّار﴾.

(وبۆ وی هەیە گۆران ڤەمالت) و مەسحا ل سەر گۆرێ گەلەك دەلیلێن دورسـت ل سەر هەنە، و شەرتێ دورستبوونێ ئەوە دڤێت دەمێ وی گۆرە كرینە پییێن خـۆ، ئـەو ب تمامی یێ ب دەسنڤێژ بت، و بۆ كەسێ ڕێڤنگ بت هەیە سێ شەڤ و سـێ ڕۆژان مەسحێ بكەت، بەلێ بۆ كەسێ ئاكنجی بت ب تنێ شەڤەك و ڕۆژەكان.

٨- (و دەسنڤێژ یا شەرعی و دورست نابت بێی ئینانا ئنیەتێ دا نڤێژێ پێ بکەت):

ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-: ﴿إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى﴾ مەعنا: هەما کار ب ئنیەتانە، و بۆ هەر ئێکی ئەو هەیە یا وی کرییە دلێ خۆ. و ل دویڤ ڤێ حەدیسێ هەر کارەکێ مرۆڤ قەستا کرنا وی بکەت دڤێت ئنیەتێ ل سەر بینت، دا یێ دورست بت، و مرۆڤ پێ خودان خێر بت.

و شەرت نینە ئنیەت ب دەڤی بێتە گۆتن، چونکی جهێ ئنیەتێ یێ دورست دلە.

> **الفصل الثاني مستحباتُ الوضوءِ**
>
> ويُستَحَبُّ التثليثُ في غيرِ الرأسِ، و إطالَةُ الغُرَّةِ والتَّحْجِيلِ، وتقديمُ السِّواكِ استحباباً، وغَسْلُ اليَدَيْنِ إلى الرُّسغَينِ ثلاثاً، قبلَ الشُّروعِ في غَسْلِ الأعضاءِ المتقدمةِ.

ناڤبڕا دویێ سوننەتێن دەستنڤێژێ

١- (و سوننەتە مرۆڤ ئەندامێن دەسنڤێژێ -ژ بلی سەری- سێ جاران بشۆت):

چونکی ئەڤ چەندە ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ب ڕێکێن دورست هاتییە ڤەگوهاستن، و چو دەلیلێن دورست نەهاتینە کو وی سەرێ خۆ سێ جاران مەسح کربت، لەوا گۆت: ژ بلی سەری.

٢- (و زێدەتر ژ جهێ فەرز ژ دێم و پییان بشۆت):

ژ بەر وێ حەدسێ یا بوخاری و موسلم ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿إِنَّ أُمَّتِي يُدْعَوْنَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنْ آثَارِ الْوُضُوءِ﴾ مەعنا: ڕۆژا قیامەتێ ڕۆناهی ژ دێم و پیێن ئوممەتا من ڤەدپەشت ژ بەر کارلێکرنا دەسنڤێژێ. ژ بەر هندێ ئەبوو هورەیرەی گۆت: ڤێجا هەچییێ ژ هەوە بشێت بلا وی

جهى بەرفرەهـ بكەت. يەعنـى: دەمـێ ئـەو دەسـنڤێژێ دشـۆت، بـلا دێـم و پييـێن خـۆ زێدەتر ژ جهێ فەرز بشۆت، دا جهێ رۆناهى ژێ ڤەدپەشت پتر لێ بێت.

٣- (و پێشئێخستنا سيواكێ بۆ سونەت):

و پاقژكرنا دەڤ و ددانان د گەل دەسنڤێژێ ب هەر تشتەكێ ئـەو پـێ پـاقژ ببن، كارەكێ باشە، بەلێ يا سوننەت ئەوە مرۆڤ داركێ سيواكێ ب كار بينـت، ژ بـەر وێ حەديسێ يا ئيمامێ بوخارى ژ ئەبوو هورەيرەى ڤەدگوهێزت، دبێژت: پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿لَوْلاَ أَنْ أَشُقَّ عَلَى أُمَّتِي لأَمَرْتُهُمْ بِالسِّوَاكِ عِنْدَ كُلِّ وُضُوءٍ﴾ مەعنـا: ئـەگـەر بـۆ ئوممەتـا مـن زەحمـەت نـەبـا ئـەز دا فـەرمـانێ ب سـيواكێ ل وان كـەم ل نـك هـەر دەسنڤێژەكێ.

٤- (و شويشتنا هەردو كەفێن دەستان سێ جـاران، بـەرى دەسـتپێكرنا شويـشتنا ئەندامێن بۆرين):

ژ بەر وێ حەديسا دورست يا ئەحمەد ژ ئەوسێ ثەقـەفـى ڤـەدگـوهێزت، دبێـژت: ((من پێغەمبەرێ خودێ -سـلاڤ لـێ بـن- ديـت دەسـنڤێژ دشويـشت، سـێ جـاران وى كەفێن دەستێ خۆ شويشتن)).

> **الفصل الثالث نواقض الوضوء**
>
> وَيَنتَقِضُ الوضوءُ بما خَرَجَ مِنَ الفَـرجَينِ مِـنْ عَـينٍ أو ريحٍ، وبـما يُوجِبُ الغُسْلَ، ونومِ المضطَجعِ، وأكلِ لحمِ الإبلِ، والقيءِ ونحوه، ومسِ الذَّكَرِ.

ناڤبرا سێيێ پێشكێنێن دەستنڤێژێ

(و دەسنڤێژ ب ڤان تشتان دشكێت:

١- دەركەفتنا تشتەكى يان بايەكى ژ ئێك ژ هەردو رێكێن تارەت ژێ تێت):

هەر تشتەكێ ژ پێشی یا پاشییا مرۆڤی دەركەڤت، وەكی: دەسنڤێژا زراڤ، دەسنڤێژا ستویر، ئاڤا بچویك ژێ چێ دبت (مەنی)، یان ئەو تەڕاتییا بەری وێ دئێت (مەذی)، یان بایەك.. ئەڤان هەمی دەسنڤێژ پێ دكەڤت.

٢- (و ب وی تشتێ سەرشویشتن پێ واجب دبت):

وەكی د ناڤبرا بێت دا بەحس دێ ژێ ئێتەكرن.

٣- (و نڤستنا یێ رازای):

یەعنی: ئەگەر ئەو رازا و نڤست، ب ڕەنگەكێ وەسا كو پاشییا وی ل عەردی نەبت، لەو نەشێت خۆ بگرت، هنگی دەسنڤێژا وی دكەڤت، بەلێ ئەگەر ئەو ڕوینشتی بنڤت دەسنڤێژا وی ناكەڤت.

٤- (و خوارنا گۆشتێ حێشترێ):

ژ بەر وان حەدیسێن دورست یێن ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتینە ڤەگوهاستن كو وی فەرمان ب شویشتنا دەسنڤێژێ كرییە بۆ وی كەسێ گۆشتێ حێشترێ بخۆت. هەر چەندە جمهوورێ فقهزانان ل وێ باوەرێنە كو دەسنڤێژ ب خوارنا گۆشتێ حێشترێ ناكەڤت.

٥- (و ب دلڕابوونێ، و تشتێن وەكی وێ):

ژ بەر وێ حەدیسا دورست یا تێدا هاتی كو جارەكێ دلێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ڕابوو ئینا وی دەسنڤێژ شویشت. و گەلەك فقهزان ل وێ باوەرێنە كو دەسنڤێژ ب دلڕابوونێ ناشكێت.

و مەخسەدا وی ب تشتێن وەكی دلڕابوونێ ڤەڕستنا خوینێیە ژ دفنێ، یان دەركەفتنا كێم و عەدافییە ژ لەشی.. و ئەڤان ژی خیلاف تێدا هەیە.

٦- (و دەستكرنا ئامیرەتێ زەلامینییێ):

و یێ ژنینییێ ژی وەسایە، یەعنی: ئەگەر زەلامی دەست كرە ئامیرەتێ خۆ، هەر وەسا ژن ژی، دەسنڤێژ دێ شكێت، ژ بەرێ وێ حەدیسا دورست، ئەوا تێدا هاتی:

﴿مَنْ مَسَّ ذَكَرَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ﴾ مەعنا: هەچییێ دەست بكەتە ئامیرەتێ خۆ بلا دەسنڤێژێ بشۆت.

و هندەك تشتێن دی ژی هەنە زانا هەمی ل وێ باوەڕێنە كو دەسنڤێژ پێ دكەڤت، وەكی: نەمانا عەقلی ب ڕێكا دیناتییێ بت یان دلبۆرینێ، یان سەكرانییێ، یان بەنجكرنێ. و هندەك تشت هەنە خیلاف تێدا چێبوویە د ناڤبەرا زانایان دا، وەكی: دەستكرنا ژنێ، و شویشتنا مری.

الباب الخامس بابُ الغُسْلِ

الفصل الأول متى يَجِبُ الغُسْلُ

يجبُ بخروجِ المنيِّ بشهوةٍ، ولو بتَفَكُّرٍ، وبالتِقَاءِ الختانَينِ، وبانْقِطَاعِ الحيْضِ، والنِّفَاسِ، وبالاحتْلامِ مَعَ وجودِ بَلَلٍ، وبالموتِ، و بالإِسلامِ.

دەرگەهێ پێنجێ
ناڤبرا ئێكێ كەنگی سەرشویشتن واجب دبت

مەبەست ب سەرشویشتنێ ئەوە مرۆڤ ئاڤێ ل لەشێ خۆ بكەت، حەتا لەشی هەمییێ ڤەگرت. و ئەڤ سەرشویتنە هندەك جاران دبتە كارەكێ فەر ل سەر مرۆڤی، و ل ڤێرێ بەحسێ وان حالەتان دئێتەكرن یێن سەرشویشتن تێدا واجب، ژ وان:

١- (سەرشویشتن ب هاتنەخوارا مەنی ب شەهوەت واجب دبت):

و مەخسەد ب (مەنی) ئەو ئاڤە یا بچویك ژێ چێ دبت، و دەمێ دئێتە خوارێ خودان پێ دحەسییێت، چونكی ئەو ب شەهوەت (خۆشی) دئێت، و فەرق ناكەت ئەڤ ئاڤە ژ زەلامی بێت، یان ژ ژنێ، و دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ئەڤ ئایەتەیە: ﴿وَإِن كُنتُمْ

جُنُبًا فَٱطَّهَّرُواْ﴾ (المائدة: ٦) یەعنی: ئەگەر هوین ب جەنابەت بن خۆ پاقژ بکەن، و جەنابەت ئەوە ئاڤا خودانی ب شەهوەت بێت، و خۆپاقژکرن ب هندێ دبت ئەو ئاڤێ ل هەمی لەشێ خۆ بکەت.

و **(ئەگەر خۆ)** هاتنەخوارا ڤێ ئاڤێ **(ب ڕێکا هزرکرنێ ژی بت)** سەرشویشتن هەر واجبت دبت. و ئەو ئاڤا نیسەك یا بێ شەهوەت دئێتە خوارێ، یەعنی: دەمێ دئێتە خوارێ خودان پێ ناحەسیێت، و ب عەرەبی دبێژنێ: (مەذی) ئەڤە سەرشویشتنێ واجب ناکەت.

٢- (و ب پەیوەندییا جنسی یا تمام د ناڤبەرا ژن و مێران دا):

ئەگەر خۆ ئاڤا وی نەئێتە خوارێ ژی، یەعنی: ئەگەر زەلام چوو نڤینا خۆ، و پەیوەندییا تمام د گەل ژنکێ کر، سەرشویشتن ل سەر هەردووان واجب دبت، چ ئاڤا وان بێتە خوار یان نە.

٣- (و ب قەتعەبوونا خوینا عادەی و یا چلکان):

هەر جارەکا ژڤانێ ژنێ یێ هەیڤانە ب دویماهی هات، و نەما ئەو خوینێ ببینت، و پاقژ بوو، دڤێت ئەو سەرێ خۆ بشۆت، و خوینا چلکان ژی وەکی ڤێیە، و ئەو ئەو خوینە یا پشتی بوونا بچویکی دئێت. و دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ ژ قورئانێ و سوننەتێ هەنە، لەو ئیجماعا زانایان ل سەر وێ چێبوویە.

٤- (و ب دیتنا خەونێ ئەگەر وی تەڕاتییەك دیت):

و ئەڤە ژی ڕەنگەکێ جەنابەتێیە، کو مرۆڤەك، زەلام بت یان ژن بت، د خەونا خۆ دا ببینت کو ئەو پەیوەندییا جنسی دکەت، حەتا بگەهتە وی حەددی ئاڤا وی (یان وێ) بێتە خوارێ، و دەمێ ئەو هشیار دبت ئەو تەڕاتییێ ب لەشێ خۆ ڤە ببینت، هنگی واجبە ئەو سەرێ خۆ بشۆت، دا پاقژ ببت.

و ژ گۆتنا وی دیار دبت کو ئەگەر کەسەکی خەون دیت، بەلێ پشتی هشیار دبت ئەو چو تەڕاتییێ نەبینت، سەرشویشتن ل سەر وی واجب نابت.

٥- (و ب مرنێ):

و شويشتنا وى كەسێ دمرت ل سەر وان واجب دبـت ئـەوێـن زێنـدى، چـونكى پشتى مرنێ چو واجب ل سەر مرۆڤى نامينن.. مەعنـا: دەمـێ مرۆڤـەك دمـرت، ل سـەر ساخان واجبە كو وى بشۆن، پاشى ڤەشێرن.

٦- (و ب موسلمانبوونێ):

و ژ پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- دئێتە ڤەگوهاسـتن كـو دەمـێ كـەسـەك موسـلمان دبوو، وى فەرمان لێ دكر كو ئەو خۆ بشۆت.

الفصل الثاني أركان الغسل وسننه

والغُسْلُ الواجبُ هو أن يَفيضَ الماءَ عـلى جميـعِ بدَنـهِ، أو يـنغَمِسَ فيهِ، معَ المضْمَضَةِ و الاستنشاقِ والدَّلْكِ لما يُمْكِنُ دَلْكُهُ، ولا يكونُ شَرعيًّا إلا بالنِّيةِ لِرَفْعِ مُوجِبِهِ، وَنَدْبُ تَقديمِ غَسْلِ أعْضاءِ الوضوءِ إلا القَـدَمينِ، ثُّمَ التَّيامُنُ.

ناڤبڕا دويێ ستوينێن سەرشويشتن و سوننەتێن وێ

(و سەرشويشتنا واجب ئەوە ئەو ئاڤێ ب سەر هەمى لەشێ خۆ دا بەردەت، يان خۆ د ئاڤێ هەلينت) مـەعـنـا: دڤێت ئاڤ بگەهتە هەمى لەشى، و هەر جارەكا هنـدەك ژ لەشى هشك بمينت، سەرشويشتن يا تمام نابت.

(د گـەل ئـاڤ تێـوەردانـا د دەڤـى و دفنـێ دا) و ئـەڤ چـەنـدە د سـالۆخەتـێ سەرشويشتنا پێغەمبەرى دا -سلاڤ لێ بن- هاتييە ڤەگوهاستن، وەكـى دەيكـا موسـلمانان مەيموونە دبێژت، و ئاشكەرايە كو دەڤ و دفن ژ سەرى دئێنە هژمارتن.

(و پەرخاندنا وی جهێ دئێته پەرخاندن) ژ لەشی؛ دا لەش پاقژ ببت، و ئاڤ بگەهتە هەمی جهان، ب تایبەتی ئەو جهێن خواری تێدا هەی، وەکی پشت گوهان بۆ نموونە، و هندەك زانا ل وێ باوەرێنە کو ئەڤە ژ سوننەتێن سەرشویشتنێنە.

(و سەرشویشتن کارەکێ شەرعی یێ دورست نابت ئەگەر ئنیەتا ڕاکرنا وی تشتێ سەرشویشتن واجبکری د گەل دا نەبت) چونکی ئنیەت بۆ سەرشویشتنێ ژی -وەکی هەر کارەکێ دی یێ شەرعی- تشتەکێ واجبە، و ئاشکەرایە کو جهێ ئنیەتێ دلە، نە کو دەڤە.

و ژ ئەڤا بۆری ئاشکەرا دبت کو واجباتێن سەرشویشتنێ سێنە:

١- ئینانا ئنیەتا ڕاکرنا بێنڤێژییێ.

٢- گەهاندنا ئاڤێ بۆ هەمی لەشی، چ چەرم بت یان موی بن.

٣- ژێبرنا پیساتییێ ژ لەشی، و چونکی ئەڤ چەندە ب پەرخاندنێ چێ دبت، خودانێ کتێبێ پەرخاندن ب خۆ ژی کرە ئێك ژ واجباتێن سەرشویشتنێ.

و ژ بلی ڤان واجباتان **(سوننەتە بەری سەرشویشتنێ ئەندامێن دەستنڤێژێ هەر دو پێ تێ نەبن، بێنە شویشتن)** د حەدیسەکێ دا یا بوخاری و موسلم هەردو ژ عائیشایێ ڤەدگوهێزن هاتییە، کو دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- جەنابەت ڕادکر ل دەستپێکێ هەردو دەستێن خۆ دشویشتن، پاشی ب دەستێ خۆ یێ ڕاستێ ئاڤ بەردد دەستێ چەپێ و ب عەورەتێ خۆ دا دکر، پاشی دەستنڤێژا خۆ دگرت وەکی کو بۆ نڤێژێ دگرت، پاشی ئاڤ ب سەر لەشێ خۆ هەمییێ دا دکر، پاشی هەردو پییێن خۆ دشویشتن.

(پاشی پێشئێختنا لایێ ڕاستێ) ل سەر لایێ چەپێ، و بوخاری و موسلم ڤەدگوهێزن کو دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- سەرێ خۆ دشویشت، ژ لایێ ڕاستێ دەست پێ دکر، پاشی لایێ چەپێ.

الفصل الثالث متى يسن الغسل

وَيُشْرَعُ لصلاةِ الجمعةِ، و للعِيدينِ، و لَمِنْ غَسَّلَ مَيْتاً، و لِلإِحْرامِ، و لِدُخُولِ مَكَّةَ .

ناڤبرا سێیێ کەنگی سەرشویشتن سونەتە؟

(و سەرشویشتن یا هاتییە دانان بـۆ: نڤێـژا ئـەینییـێ) و کۆمـەکـا زانایـان ل وێ باوەرێنە کو سەرشویشتن بۆ چوونا نڤێژا ئەینییێ واجبە، ژ بەر وێ حەدیسا بوخـاری و موسلم ژ عەبدللاهێ کـوڕێ عومـەری -خـودێ ژێ رازی بـت- ڤـەدگـوهێزن، دبێـژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿إِذَا جَاءَ أَحَدُكُمُ الجُمُعَةَ فَلْيَغْتَسِلْ﴾ یەعنی: ئـەگـەر ئێـك ژ هەوە هاتە نڤێژا ئەینییێ بلا سەرێ خۆ بـشۆت. و جمهـوورێ زانایـان دبێـژت: ئـەڤ سەرشویشتنە واجب نینە، بەلکی سوننەتە، ژ بەر هندەك دەلیلـێن دی یـێن ڤـێ چـەنـدێ ئاشکەرا دکەن.

(و هەردو جەژنان) دەمێ مرۆڤ دەردکەڤتە نڤێژێ، و هەر چەندە چـو حـەدیـسێن دورست د ڤێ چەندێ دا نەهاتینە، بەلێ ئەو ژ کارێ هندەك صەحابییان بوو.

(و بۆ وی یێ مرییەکی دشۆت) و هندەك دبێژن: ئەو واجبە، ژ بەر وێ حەدیسا ئەبوو داوود ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت، و تێدا هاتییە: ﴿مَـنْ غَـسَّلَ المَيِّـتَ فَلْيَغْتَـسِلْ، وَمَنْ حَمَلَهُ فَلْيَتَوَضَّأْ﴾ یەعنی: هەچییێ مرییەکی بشۆت، بلا سەرێ خۆ بشۆت، و هەچییـێ وی هلگرت، بلا دەستنڤێژا خۆ بگرت. و جمهوورێ زانایان دبێژن: ئـەڤ سـەرشویـشتنە سوننەتە، ژ بەر گۆتنا عەبدللاهێ کوڕێ عومەری: ((مە مری دشویشت، و هندەك ژ مـە سەرێ خۆ دشویشت، و هندەکان نەدشویشت)).

(و بۆ ل بەرخۆكرنا ئیحرامان) و جمهووریٚ زانایـان دبیـٚژن: ئـەڤ سـەرشویـشتنە سوننەتە، و ترمذی ژ زەیدیٚ کورِیٚ ثابتی ڤەگوهاستییە کـو وی پیٚغـەمبـەر -سـلاڤ لـیٚ بن- دیت دەمیٚ جلکیٚن ئیحرامان کرینە بەر خۆ سەریٚ خۆ شویشت.

(و بۆ چوونا مەکەهیٚ) موسلم ژ عەبدللاهیٚ کـورِیٚ عومـەری ڤـەدگـوهیٚزت کـو دەمیٚ ئەو دچوو مەکەهیٚ، ب شەڤیٚ دما ل (ذی طووا) و سپیٚدیٚ رِادبـوو سـەریٚ خـۆ دشویشت، پاشی ب رِۆژیٚ دچوو مەکەهیٚ، و دگۆت: پیٚغەمبەری -سلاڤ لـیٚ بـن- وە دکر.

الباب السادس باب التيمم

يُستَباحُ بِه مَا يُستَباحُ بالوضوءِ والغُسْلِ لمنْ لا يَجِدُ الماءَ، أو خَـشِيَ الضررَ مِنْ استعمالِه، و أعْضاؤه: الوجْهُ ثُمَّ الكفَّانِ، يَمْسَحُها مَـرَّةً بـضَرْبَةٍ واحدةٍ، ناوياً، مُسَمِّياً، ونَواقِضُهُ نَواقِضُ الوضوءِ.

دەرگەهیٚ شەشیٚ

تەیەممووم

تەیەمووم د زمـانیٚ عـەرەبـان دا ب رِامانـا قـەسـتکرنیٚ دئیٚـت، و د شـریعەتـی دا مەخسەد پیٚ ئەوە ل شوینا گرتنا دەستنڤیٚژیٚ ب ئاڤیٚ مرۆڤ قەستا ئاخیٚ بکەت، دا دیٚـم و هەردو دەستیٚن خۆ پیٚ ڤەمالت، ب هندەك شەرتیٚن دەستنیشانکری.

و دەلیلیٚ دورستییا تەیـەمـومیٚ کیتـاب و سـوننەت و ئیجماعـا زانایانـە، خـودایـیٚ مەزن د قورئانیٚ دا ئەمر دکەت: ﴿وَإِن كُنتُم مَّرْضَىٰٓ أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ أَوْ جَآءَ أَحَدٌ مِّنكُم مِّنَ ٱلْغَآئِطِ أَوْ لَٰمَسْتُمُ ٱلنِّسَآءَ فَلَمْ تَجِدُوا۟ مَآءً فَتَيَمَّمُوا۟ صَعِيدًا طَيِّبًا فَٱمْسَحُوا۟ بِوُجُوهِكُمْ وَأَيْدِيكُمْ ۗ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَفُوًّا غَفُورًا ﴿٤٣﴾﴾ (النساء: ٦) یەعنی: ئەگەر هوین د نەخۆشییەکا وەسا دا بن کو هوین نەشیٚن ئـاڤیٚ ب کـاربینن، یان هوین رِیٚڤنگ بن، یان دەسنڤیٚژا ئیٚك ژ هەوە هات، یان هوین چوونە نڤینا خـۆ، و

هەوە ئاڤ نەدیت، هوین قەستا ئاخەکا پاقژ بکەن، دێمێن خۆ و دەستێن خۆ پێ ڤەمالن (مەسحێ بکەن). هندی خودێیە یێ لێنەگرە بۆ هەوە، وئەو گونەهێن هەوە ژێ دبەت.

و د حەدیسەکا دورست دا هاتییە کو پێغـەمبـەری ب خـۆ ژی -سـلاڤ لـێ بـن- تەیەمموم کرییە، هەر وەسا وی ئیقرارا صەحابییان ژی ل سەر تەیەممومێ کرییە.

ژ بەر ڤێ چەندێ ئیجماعا موسلمانان ژی ل سەر دورستییا تەیەممومێ چێبوویە.

(ئەو تشت ب تەیەممومێ دورست دبن یێن ب دەسنڤێژ و سەرشویشتنێ دورست دبن) چونکی ئەو جهێ وان دگـرت، لـەو حـوکمێ وێ حـوکمێ وانـە، و تـەیـەممـوم دورسـتـە **(بۆ وی کەسی یێ ئاڤێ نەبینت)** دەستنڤێژا خۆ پێ بگرت، یان جەنابەتێ پـێ ژ سەر خۆ ڕاکەت، و فەرق ناکەت مرۆڤ ل سەفەرێ بت، یان ل مالا خۆ بت، هەر جهەکێ ئەو لێ بت، و ئاڤ ب دەست نەکەڤت، ئەو دێ تەیەممومێ کەت. **(یـان ژی)** ئاڤ ب دەست بکەڤت بەلێ **(ژ بەر زیانەکێ بترست وێ ب کار بینت)** وەکی کو یێ بریندار بت، یان دنیا گەلەك یا سار بت و نەشێت ئاڤێ گەرم بکەت، یان ژی ئـاڤ یـا نێزیکی وی بت، بەلێ ژ ترسـا ل سـەر خـۆ یـان مـال و عـەیـالێ خـۆ نـەشـێت خـۆ بگەهینتێ، یان ئاڤەکا کێم ل نك وی هـەبـت و ئـەو یـێ هـەوجـەی وێ بـت.. د ڤـان حالەتان دا دورستە بۆ وی ئەو تەیەممومێ بکەت.

(و ئەندامێن تەیەممومێ: دێمە، پاشی هـەردو کـەفـێن دەسـتی) ژ بـەر حـەدیـسا عەممارێ کوڕێ یاسری ئەوا ترمذی ژێ ڤەدگوهێزت، کو پێغەمبەری -سـلاڤ لـێ بـن- فـــەرمـــان ب تەیەممومێ لێ کـــر بـــۆ دێمی و هـــەردو کـــەفـان. و بوخـاری و موسـلم ژ عـەمماری ڤەدگوهێزن، کـــو پـێـغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هـەردو کەفێن دەستێن خـۆ ل عەردی دان، و پفکرێ، پاشی دێمێ خۆ و هەردو کەف پێ ڤەمالین، و گۆتێ: هەما ئەڤە بەسی تە بوو تە کربا.

و هندەك فقهزان بۆ هندێ دچن کـو ڤـەمالینـا دەسـتان -وەکـی شویـشتنێ- حـەتـا ئەنیشکانە، بەلێ چو دەلیلێن دورست ل سەر ڤێ چەندی نینن.

(ب لێدانەکا ب تنێ ئەو دێ وان ڤەمالت) یەعنی: جارەکا ب تنێ ئەو دێ کەفێن دەستێن خۆ ل ئاخێ دەت، و دێمێ خۆ و کەفێن دەستان پێ ڤـەمالـت، چـونکی ئـەڤ

چەندە د حەدیسێ دا هاتییە، و هندەك زانا دبێژن: یا باش ئەوە دو جاران ئەو کەفێن خۆ ل ئاخێ بدەت، جارەکێ بۆ ڤەمالینا دێمی، و جارەکێ بۆ ڤەمالینا دەستان.

(و ئنیەتا خۆ ئینت، و ناڤێ خودێ ئینت) ژ بەر کو ئەو ل شوینا دەستنڤێژێ دئێتەکرن، و ئەڤ هەردویە: ئینانا ئنیەتێ، و گۆتنا (بسم اللە) د دەستنڤێژێ دا هەنە، وەکی بۆری د گەل مە.

(و پێشکێنێن تەیەممومێ پێشکێنێن دەستنڤێژێنە) یەعنی: تەیەممومب وان تشتان دکەڤت و بەطال دبت، یێن دەستنڤێژ پێ دکەڤت و بەطال دبت، و هندەك زانایێن فقهێ دبێژن: ئەو ب دیتنا ئاڤێ ژی بەطال دبت، بەلێ چو دەلیلێن دورست ل سەر ڤێ چەندێ نینن، ب تنێ دەلیل ئەوە ئەو دبێژن: تەیەممومل شوینا ئاڤێیە، و گاڤا ئاڤ هاتە دیتن، یان مرۆڤ شیا ب کار بینت، ئەوا ئەو هاتییە شوینێ نامینت.

و ئەگەر هات و مرۆڤەکی تەیەممومکر، و نڤێژا خۆ کر، پاشی ئاڤ دیت، ب گۆتنا هەمی زانایان ئەو یێ مەجبوور نینە وێ نڤێژێ دوبارە بکەت، ئەگەر خۆ دەم مابت ژی.

الباب السابع الحيض والنفاس

الفصل الأول الحيض

لم يأتِ في تقدير أَقَلِّهِ وَ أكثَرِهِ مَا تَقومُ بِهِ الحجَّةُ، وكَذلكَ الطُّهرُ، فَذاتُ العادَةِ المتَقَرِّرَةِ تعمَلُ عَليها، و غيرُها تَرجِعُ إلى القَرائِنِ، فَدَمُ الحيضِ يَتَمَيَّزُ عَنْ غَيرِهِ، فَتَكونُ حائضاً إذا رأَتْ دمَ الحيضِ، و مُسْتَحاضَةً إذا رأَتْ غيرَهُ، وهيَ كالطَّاهِرَةِ، وتَغْسِلُ أثَرَ الدَّمِ، وتَتَوَضَّأُ لِكُلِّ صَلاةٍ، والحائِضُ لا تُصَلِّي، ولا تَصومُ، ولا تُوطَأُ، حتَّى تَغْتَسِلَ بَعدَ الطُّهْرِ، وتَقضِي الصِّيامَ.

دەرگەهێ حەفتێ عادە و چلك

ناڤبڕا ئێكێ عادە

عادە، یان (حەیض) ئەو خوینە یا ژن دبینت، نە ژ بەر نساخییێ، و نە ژ بەر بوونا بچویكی، و دیتنا وێ بۆ جارا ئێكێ ژ لایێ ژنێ ڤە نیشانا بالغبوونا وێیە، و ژ بەر كو هاتنا ڤێ خوینێ هەر هەیڤ دوبارە دبت، عەرەب دبێژنێ: عادەتێ هەیڤانە.

(د دەستنیشانكرنا كێمترین و پترین دەمێ هاتنا عادەی دا، هەر وەسا د دەمێ پاقژییێ دا، چو تشتێ وەسا یێ ببتە دەلیل نەهاتییە) و دبت هەر ژنەك ژ حالێ خۆ ژڤانێ خۆ بزانت، و ئەو ژنا عادەتێ وێ یێ ڕێك و پێك نەبت، دڤێت ئەو كاری ب نیشانان بكەت، لەو گۆت: **(ئەو ژنا خودان عادەتەكێ بنەجهـ بت، دێ كاری ب عادەتێ خۆ كەت)** یەعنی: بۆ وێ دێ یا ب ساناهی بت بزانت كەنگی ئەو دكەفتە عادەی، و كەنگی پاقژ دبت، ڤێجا ل دەمێ عادەیێ خۆ ئەو دێ خۆ ژ وان كاران دەتە پاش یێن ژ بەر بێنڤێژییێ بۆ وێ چێ نەبن، **(و ژنا دی دێ ل نیشانان زڤڕت)** یەعنی: ئەو ژنا عادەیێ وێ یێ ڕێك و پێك نەبت، و هەر جارەكێ ب ڕەنگەكی بت، ئەو دێ بەرێ خۆ دەتە وان نیشانان یێن كو ژ خوینێ دئێنە وەرگرتن.

(چونكی خوینا عادەی نە وەكی خوینا دییە) و ژن ڤێ چەندێ دزانن، **(ڤێجا ئەگەر وێ خوینا عادەی دیت، هنگی ئەو دێ كەفتە د بێنڤێژییێ دا، ژ خۆ ئەگەر وێ خوینا دی دیت ئەو دێ حسێب بت موستەحاضە)** و موستەحاضە ئەو ژنە یا بەردەوام خوینێ دبینت، ئەگەر خۆ نە ل دەمێ ژڤانێ وێ ژی بت، ئەڤە ل ڕۆژێن ژڤانێ خۆ دێ یا بێنڤێژ بت، و ل ڕۆژێن دی **(ئەو وەكی وێ ژنێیە یا پاقژ، دێ شوینوارێن خوینێ شۆت، و بۆ هەر نڤێژەكێ دەستنڤێژا خۆ گرت)** ژ بەر حەدیسا عائیشایێ ئەوا بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن، دبێژت: ژنەك هاتە نك پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- و گۆتێ: ئەز ژنەكم هەمی گاڤا خوینێ دبینم، و ئەز چو جاران پاقژ نابم، ئەرێ ئەز نڤێژان نەكەم؟ وی گۆتێ: ﴿لَا إِنَّمَا ذَلِكِ عِرْقٌ وَلَيْسَ بِحَيْضٍ فَإِذَا أَقْبَلَتْ حَيْضَتُكِ فَدَعِي الصَّلَاةَ وَإِذَا أَدْبَرَتْ فَاغْسِلِي عَنْكِ الدَّمَ ثُمَّ صَلِّي﴾ یەعنی: نە، ئەو ڕەهەكە (ڕەهەكە خوین ژ بەر

نەخۆشییەکێ ژێ دئێت) و نە عادەیە، ڤێجا ئەگەر ژڤانێ تە هات نڤێژێ نەکە، و ئەگەر چوو، خوینێ ژ خۆ بشۆ پاشی نڤێژێ بکە. مەعنا: پشتی ژڤانێ وێ یێ هەر جار ئەو جارەکا ب تنێ سەرێ خۆ دێ شۆت، و د حەدیسەکا دورست دا یا بوخاری ڤەگوهاستی هاتییە کو دڤێت ئەو بۆ هەر نڤێژەکێ دەستنڤێژەکێ بگرت، دەمێ دبێژت: ﴿ثُمَّ تَوَضَّئِي لِكُلِّ صَلَاة﴾. ئەڤە بۆ وێ ژنێ یا بەری هنگی ژڤانێ خۆ بزانت، ژ خۆ ئەگەر هەر ژ دەسپێکی ئەو یا ب ڤی ڕەنگی بت، و نەزانت ڕۆژێن وێ چەندن، ئەو دێ بەرێ خۆ دەتێ کانێ دێ شێت ب نیشانێن خوینێ زانت کانێ چ ڕۆژ یێن عادەینە و چ ڕۆژ یێن پاقژییێنە، ئەگەر زانی دێ کاری پێ کەت، ئەگەر نە.. هەر هەیڤ شەش حەفت ڕۆژان دێ حسێب کەت عادە، و بیست و سێ یان بیست و چار ڕۆژان دێ حسێب کەت ڕۆژێن پاقژییێ، و بۆ دەستنیشانکرنا ڤان ڕۆژان ئەو دشێت ل ژنەکا نێزیکی خۆ بزڤڕت، وەکی دەیکا خۆ یان خویشکا خۆ.

(و ئەو ژنا د عادەی دا بت) دەمێ ژڤانێ وێ بت **(نە نڤێژێ دکەت، نە ڕۆژییێ دگرت)** نڤێژ ئێکجار ل سەر وێ نینە، نە هنگی ئەو نڤێژێ دکەت، و نە پشتی هنگی قەزا دکەت، و ئەگەر ئەو نڤێژێ بکەت ژی نڤێژا وێ یا بەطالە، هەر وەسا ڕۆژی ژی، بەلێ تشتێ جودا د ڕۆژییێ دا ئەوە دڤێت پشتی هنگی ئەو ڕۆژییێ قەزا بکەت.

(و پەیوەندییا جنسی ژی د گەل وێ چێ نابت حەتا پشتی پاقژییێ خۆ دشۆت) ژ بەر ڤێ ئایەتێ: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْمَحِيضِ قُلْ هُوَ أَذًى فَٱعْتَزِلُوا۟ ٱلنِّسَآءَ فِى ٱلْمَحِيضِ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتَّىٰ يَطْهُرْنَ فَإِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ أَمَرَكُمُ ٱللَّهُ إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ ﴿٢٢٢﴾﴾ (البقرة: ٢٢٢) یەعنی: ئەو پسیارا بێ نڤێژییا ژنێ ژ تە دکەن، تو -ئەی پێغەمبەر- بێژە وان: ئەو ئێشانەکا پیسە زیانێ دگەهینتە وی یێ خۆ نێزیك بکەت، ڤێجا هوین ل ڤی دەمی خۆ ژ چوونا نڤینێ بدەنە پاش، حەتا ئەو ژڤان ب دویماهی بێت، وئەگەر ئەو ب دویماهی هات ووان خۆ شویشت، هوین ژ وی جهی وەرنێ یێ خودێ ئەمر پێ ل هەوە کری چاوا هەوە بڤێت. هندی خودێیە حەز ژ وان بەنییان دکەت یێن گەلەك تۆبە دکەن، وحەز ژ وان دکەت یێن خۆ پاقژ دکەن وخۆ ژ تشتێ پیس وکرێت ددەنە پاش.

(و) پشتی ژڤانێ وێ خلاص دبت **(ئەو دێ ڕۆژیان قەزا كەت)** ژ بەر حـەدیـسا عائیشایێ یا بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن: ((فەرمان ل مە دهاتـەكـرن ئـەم ڕۆژییـێ قەزا كەین، و فەرمان ل مە نەدهاتەكرن ئەم نڤێژێ قەزا كەین)).

الفصل الثاني النفاس

والنفاس أكثره أربعون يوماً، ولا حد لأقله، وهو كالحيض.

ناڤبڕا دویێ

چلك

چلك، یان (نیفاس) وەكی ب عەرەبی دبێژنـێ، ئـەو خوینـە یـا ژن ژ بـەر بوونـا بچویكی دبینت، ئەگەر خۆ بچویك ژ بەر چوو بت ژی. **(و بارا پتر چلك چل ڕۆژن)** ژ بەر هندێ ئەم ب كوردی دبێژینێ: چلك، بەلێ هەمی ژن د ڤێ چـەنـدێ دا وەكـی ئێك نینن، یەعنی: دبت ژنەك هەبت پتر یان كێمتر ژ چـل ڕۆژان خـوینێ ببینـت، لـەو شەرت نینە (چلك) چل ڕۆژ بن، **(و چو حەد بۆ كێمترینێ چلكان نینە)** مەعنـا: هـەر جارەكا خوین ڕاوەستییا بلا ژ چل ڕۆژان كێمتر ژی بت، ئەو دێ حسێب بت یا پاقژ، و ئەگەر دیتنا وێ بۆ خوینێ ژ چل ڕۆژان بۆری گەلەك زانـا دبێـژن: ئـەو دێ حـسێب بـت (مـوسـتـەحـاضـە). **(و ئەو)** د ئـەحكامـان دا **(وەكی عادەیە)** هەر تشتەكێ بۆ ژنـا د عادەی دا دورست نەبت، بۆ ژنا چلكدار ژی دورست نابت.

مفایەك: د گەلەك كتێبێن فقهـی دا دئێـت كـو حـەرامـە بـۆ ژنـا خـودان عـادە و چلكدار قورئانێ بخوینـت، یـان بچتـە د مزگـەفتـێ ڤـە، و ئـەو ب خـۆ چـو دەلیلـێن دورست ل سەر ڤێ چەندێ نیـنن.. لـەو دورستـە بـۆ ژنـا خـودان عـادە و یـا چلكـدار قورئانێ بخوینت، ب تایبەتی ئەگەر بۆ فێربوون و فێركرن و ژبەركرنێ بت.. بـەلـێ یـا باش ئەوە دەمێ مرۆڤ قورئانێ دخوینت یێ پاقژ و ب نڤێـژ بـت، بـەلـێ نـەدورستییێ دەلیل پێ دڤێت، و چو دەلیلێن صەحیح ل ڤێرێ نینن.

الكتاب الثاني كتاب الصلاة

الباب الأول مواقيت الصلاة

أولُ وقْتِ الظُّهْرِ الزوالُ، وآخِرُه مَصيرُ ظِلِّ الشيءِ مِثْلَهُ سِوى فَيْءِ الزوالِ، وهوَ أولُ وقتِ العَصْرِ، وآخرُهُ مَا دامتِ الشَّمْسُ بَيْضاءَ نَقِيَّةً، وأَوَّلُ وَقْتِ المغْرِبِ غُروبُ الشَّمْسِ، وآخِرُهُ ذَهابُ الشَّفَقِ الأحْمَرِ، وهوَ أوَّلُ العِشَاءِ، وآخِرُهُ نِصْفُ الليلِ، وأوَّلُ وقتِ الفَجْرِ إذا انشقَّ الفجرُ، وآخِرُهُ طُلُوعُ الشَّمْسِ. ومَنْ نامَ عَنْ صَلاتِهِ أوْ سَها عَنها، فَوَقْتُها حينَ يَذْكُرُها، ومَنْ كانَ مَعْذوراً وأدْرَكَ مِنَ الصَّلاةِ رَكْعَةً فَقَدْ أدْرَكَها، والتَّوقيتُ واجبٌ، والجمعُ لِعُذرٍ جائزٌ، والمتَيَمِّمُ وناقِصُ الصَّلاةِ أوْ الطَّهارَةِ يُصَلُّونَ كغيرِهِمْ مِنْ غَيرِ تأخيرٍ، وأوقات الكَراهَة بعْدَ الفَجْرِ، حتى تَرتَفِعَ الشَّمْسُ، و عِنْدَ الزَّوالِ، وبَعْدَ العَصْرِ حتى تَغْرُبَ.

کیتابا دویێ نڤێژ

دەرگەهێ ئێکێ دەمێن نڤێژێ

نڤێژ ستوینا ئیسلامێیە، و ئەو ئێکەمین عیبادەتە ل سەر ڤێ ئوممەتێ هاتییە فەرزکرن، و فەرزکرنا وێ ل شەڤا معراجێ بوو، دەمێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- بۆ عەسمانان هاتییە برن، وئەو دویماهی شیرەت بوو پێغەمبەری ل ئوممەتێ کری بەری وەغەر بکەت، و ئێکەمین کارە ڕۆژا قیامەتێ حسێبا وی د گەل مرۆڤی دئێتەکرن، و هەر کەسەکێ باوەری ب نڤێژێ نەبت کافرە و ژ موسلمانان نائێتە هژمارتن، و ئەگەر باوەری پێ هەبت و ژ قەستا نەکەت، هندەك زانا دبێژن: ئەو ژی کافرە، و هندەك دبێژن: ئەو گونەهکار و فاسقە.

و نڤێژێن فەرز پێنجن:

ئێك: نڤێژا نیڤرۆ:

و **(دەسپێكا دەمێ نڤێژا نیڤرۆ وەرگەڕیانا ڕۆژێیە ژ نیڤا عەسمانی)** ئەوا ب عەرەبی دبێژنێ: زەوال، دەمێ ڕۆژ ژ نیڤا عەسمانی وەردگەڕیێت و ب لایێ ڕۆژئاڤایێ ڤە دچت، و سیبەر بۆ تشتی چێ دبت، **(و دویماهییا دەمێ وێ ئەوە سیبەرا تشتی هندی وی لێ بێت ژ بلی وێ سیبەرا ب زەوالێ چێ دبت، و ئەو دەسپێكا دەمێ نڤێژا ئێڤارییە)**.

دو: نڤێژا ئێڤاری:

و دەسپێكا دەمێ وێ -وەكی مە گۆتی- ئەوە سیبەرا تشتی هندی وی لێ بێت، ژ بلی وێ سیبەرا كێم یا ب وەرگەڕیانا ڕۆژێ ژ نیڤا عەسمانی پەیدا دبت، **(و دویماهییا دەمێ وێ هندی ڕۆژ یا سپی و زەلال بت)** و ئەگەر ڕۆژ زەر بوو، و بەر ب ئاڤابوونێ ڤە چوو، هنگی دەمێ كەراهەتێ دئێت، یەعنی: یا باش نینە نڤێژا ئێڤاری بێ ئەگەر حەتا وی دەمی بێتە پاش ئێخستن، بەلێ مەعنا وێ ئەو نینە نڤێژ ل وی دەمی یا بەطالە؛ چونكی یا دورست ئەوە نڤێژا ئێڤاری حەتا ئاڤابوونا ڕۆژێ دمینت.

سێ: نڤێژا مەغرەب:

(و دەسپێكا دەمێ نڤێژا مەغرەب ئاڤابوونا ڕۆژێیە، و دویماهییا وێ نەمانا سۆراتییێیە ل ئاسۆیێ عەسمانی) دەمێ عەسمان ڕەش و تاری دبت، **(و ئەو دەسپێكا دەمێ عەیشایە)**.

چار: نڤێژا عەیشا:

دەسپێكا دەمێ وێ نەمانا شەفەقا سۆرە ل بەر پەڕێ عەسمانی، دەمێ دنیا تاری دبت، **(و دویماهییا دەمێ وێ نیڤا شەڤێیە)** و گاڤا شەڤ ب نیڤی بوو دەمێ كەراهەتێ دئێت، یەعنی: یا باش نینە مرۆڤ نڤێژا عەیشا بێ ئەگەر گیرۆ بكەت حەتا شەڤ ب نیڤی دبت، نە كو نڤێژ هنگی یا بەطالە، چونكی یا راجح ئەوە دەمێ وێ حەتا دەسپێكا دەمێ نڤێژا سپێدێ دمینت.

پێنج: نڤێژا سپێدێ:

(و دەسپێکا دەمێ نڤێژا سپێدێ ئەوە دەمێ ڕۆناهییا سپێدێ ئاشکەرا دبت) یەعنی: دەمێ ڕەشاتییا شەڤێ ل عەسمانی ڤەدبت، و سپیاتییا سپێدێ بەلاڤ دبت و ل بەر چاڤان ئاشکەرا دبت، **(و دویماهییا وێ هەلاتنا ڕۆژێیە).**

و وەکی ئەم دبینین شریعەتی بۆ هەر نڤێژەکێ دەمەکێ توخوییدای دانایە، دڤێت ئەو ل وی دەمی بێتەکرن، ئەگەر نە.. نڤێژ دێ یا بەطال بت، و خودایێ مەزن د ڤێ دەربارەیێ دا دبێژت: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ١٠٣﴾ (النساء: ١٠٣) و یا ب خێرتر ئەوە هەر نڤێژەکێ مرۆڤ ل دەسپێکا دەمێ وێ بکەت؛ نڤێژا عەیشا تێ نەبت، پاش ئێخستنا وێ ب خێرترە، وەسا نەبت جماعەت بەری هنگی بێتەکرن، چونکی نڤێژا ب جماعەت ب خێرترە.

و هەر چەندە یا دورست ئەوە هەر نڤێژەك ل دەمێ وێ یێ دەسنیشانکری بێتەکرن، بەلێ هندەك جاران دورستە ئەو نە ل دەمێ وێ بێتەکرن، ئەو ژی دەمێ خودانی عوزرەکا شەرعی هەبت، وەکی نڤستنێ، یان ژ بیرکرنێ بۆ نموونە.

(و هەچییێ نڤست یان ژبیرکر نڤێژێ بکەت حەتا دەمێ وێ دچت، دەمێ وێ هنگییە گاڤا ئەو دئێتە بیرێ) یان ژ خەو ڕادبت، ژ بەر کو حەدیسێن دورست ل سەر ڤێ چەندێ هەنە، **(و هەچییێ خودان عوزر بت)** و نەگەهت نڤێژێ ل دەمێ وێ بکەت، **(و)** هەما **(بگەهتە رکاعەتەکێ ب تنێ)** بەری وەختێ وێ بچت، **(ئەو گەهشتە نڤێژێ)** و نڤێژا وی یا دورستە، و هەر وەکی وی نڤێژ هەمی ل دەمێ وێ کری.

(و یا واجب ئەوە نڤێژ ل دەمێ وێ بێتەکرن) ژ بەر وێ ئایەتا بۆری د گەل مە: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ كَانَتۡ عَلَى ٱلۡمُؤۡمِنِينَ كِتَٰبٗا مَّوۡقُوتٗا ١٠٣﴾ (النساء: ١٠٣)، **(و کۆمکرن)** د ناڤبەرا دو نڤێژان دا **(ب عوزر دورستە)** وەکی بۆ مرۆڤێ ڕێڤنگ و نساخ و ل دەمێ هاتنا بارانێ، هەر چەندە ئەو دبتە دەرێخستنا نڤێژەکێ ژ دەمێ وێ یێ ئەصلی، ژ بەر کو دەلیلێن دورست ل سەر وێ چەندێ هەنە.

(و ئەوێ تەیەمموم گرتی، و یێ نڤێژا وی یا کێم بت) وەکی وی یێ ژ بەر نساخییەکێ نەشێت ب تمامی هندەك روکنێن نڤێژێ پێك بینت، **(و یێ دەستنڤێژا وی یا کێم بت)** وەکی وی یێ ژ بەر عوزرەکێ نەشیای ئاڤێ بگەهینتە ئەندامێ دەستنڤێژێ، **(ئەو ژی وەکی کەسێن دی نڤێژێ ل دەمێ وێ بێ گیرۆکرن دکەت)** و ئەڤە بەرسڤەکە

بۆ وان یێن دبێژن: هەر ئێکێ تشتەك د نڤێژا وی دا هەبت بەدەل بت ژ نڤێژا تمام دڤێت نڤێژا خۆ گیرۆ بکەت حەتا دویماهییا دەمی، وەکی مرۆڤێ ئاڤ ب دەست نەکەڤت و تەیەممومێ بکەت، ئەو دبێژن: دڤێت ئەو نڤێژێ نەکەت حەتا نێزیکی دویماهییا دەمی، چونکی بەلکی ئاڤ ب دەست بکەڤت! ئەڤێ گۆتنێ چو دەلیل ل سەر نینن، و یا دورست بۆ ڤان ڕەنگە مرۆڤان ژی ئەوە ئەو نڤێژا خۆ گیرۆ نەکەن.

(و ئەو دەمێن باش نەبت نڤێژ لێ بێنەکرن پشتی نڤێژا سپێدێیە حەتا ڕۆژ بلند دبت، و ل دەمێ ڕۆژ ل نیڤا عەسمانی، و پشتی ئێڤاری حەتا ڕۆژ ئاڤا دبت) و مەخسەد پێ ئەو نڤێژن یێن چو سەبەب بۆ نەبن، وەکی کو ئێك هندەك نڤێژێن سوننەت بۆ خۆ بکەت.

و ل دەمێ کرنا نڤێژا ب جماعەت ژی مەکرووهە نڤێژا سوننەت بێتەکرن.

> ### الباب الثاني باب الأذان و الإقامة
>
> يُشْرَعُ لأهْلِ كُلِّ بَلَدٍ أنْ يَتَّخِذوا مؤذِّناً يُنادِي بألفاظِ الأذانِ المشروعِ عِنْدَ دُخُولِ وقتِ الصَّلاةِ، ويُشْرَعُ للسَّامِعِ أنْ يُتَابِعَ المؤذِّنَ، ثُمَّ تُشْرَعُ الإقامَةُ عَلى الصِّفَةِ الوارِدَةِ.

دەرگەهێ دویێ
بانگ و قامەت

بانگ: ئاگەهدارکرنا خەلکییە ب هاتنا دەمێ نڤێژێ، ب ڕێکا هندەك پەیڤێن تایبەت. و ئەو گازییەکە بۆ کۆمبوونا موسلمانان دا پێکڤە مەزنترین روکنێ ئیسلامێ کو نڤێژە پێك بینن، لەو ئەو دئێتە هژمارتن ئێك ژ بەرچاڤترین دوریشمەیێن ئیسلامێ.

و دانا بانگی بۆ هەر پێنج نڤێژێن فەرز (فەرض کفایەتە) ل سەر زەلامان، و ئەو د گەل پەیڤێن خۆ یێن کورت گەلەك مەسەلەیێن عەقیدێ د ناڤ خۆ دا دگرت، و

گەلەك حەديس د خێر و بهايێ وى كەسى دا هاتينە يێ بانگ بدەت، حەتا د حەديسەكێ دا هاتييە: ﴿لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي النِّدَاءِ وَالصَّفِّ الأَوَّلِ، ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلاَّ أَنْ يَسْتَهِمُوا عَلَيْهِ لاَسْتَهَمُوا﴾ يەعنى: ئەگەر خەلك بزانت چەند خێرەكا مەزن د بانگى و ڕێزا ئێكێ دا هەيە، پاشى ئەو ژ پشكێ پێڤەتر تشتەكى نەبينن ئەو پشكێ دێ هاڤێن.

و بانگ ل سالا ئێكێ ژ مشەختێ هاتبوو دانان.

(بۆ خەلكێ هەر جهەكى هەيە بانگهلدێرەكى بۆ خۆ بدانن، دا وان پەيڤێن بۆ بانگى هاتينە دانان ل دەمێ هاتنا وەختێ نڤێژێ د ناڤ وان دا بلند بكەت).

و شەرتێ بانگهلدێرى ئەوە زەلام بت، و ئەگەر جهەكى ژن ب تنێ لێ هەبن، و ئێك ژ وان بانگ بدەت، دورستە.

و پەيڤێن بانگى وەكى د حەديسێن دورست دا هاتى ئەڤەنە: (الله أكبر الله أكبر، أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن لا إله إلا الله، أشهد أن محمدا رسول الله، أشهد أن محمدا رسول الله، حي على الصلاة حي على الصلاة، حي على الفلاح حي على الفلاح، الله أكبر الله أكبر، لا إله إلا الله) و د بانگێ نڤێژا سپێدێ دا دێ بێژت: (الصلاة خير من النوم الصلاة خير من النوم) پشتى (حي على الفلاح).

و زێدەكرنا هندەك پەيڤێن دى ل بانگى ژ بلى ڤان پەيڤێن د حەديسان دا هاتين، تشتەكێ دورست نينە.

(و دورستە بۆ وى كەسێ گوهـ ل بانگى دبت وێ بێژت يا بانگهلدێر دبێژت) وەكى حەديسێن دورست پێ هاتين، و د هندەك ريوايەتان دا هاتييە كو دەمێ موئەززن دبێژت: (حي على الصلاة) و (حي على الفلاح) گوهدار دێ بێژت: (لا حول و لا قوة إلا بالله).

(پاشى گرتنا قامەتێ ب وى ڕەنگێ د حەديسان دا هاتى هاتييە دانان) و مەخسەد ب قامەتێ ئەوە ئاگەهداريا نڤێژكەران بێتەكرن كو دێ دەست ب كرنا نڤێژێ ئێتەكرن، و پەيڤێن قامەتێ هەر پەيڤێن بانگينە، بەلێ جوداين ئەوە ئەو پەيڤێن چار جاران د بانگى دا دئێتە گۆتن، د قامەتێ دا دو جاران دبێژن، و ئەوێن دو جاران دئێنە گۆتن جارەكێ

دبێژن، ب تنێ (الله أكبر) تێ نەبت ئەوا دویماهییێ بەری (لا إله إلا الله) دئێتە گۆتن، و بەری وێ دو جاران (قد قامت الصلاة) ژی د قامەتێ دا دئێتە گۆتن.

و بانگ و قامەت نە ب تنێ بۆ نڤێژا ب جماعەتە، بەلكی ئەو بۆ وێ نڤێژێ ژی دورستە یا مرۆڤ ب تنێ بكەت.

الباب الثالث باب شروط الصلاة

ويَجِبُ عَلى المصلي تَطهيرُ ثَوْبِهِ وَ بَدَنِهِ وَمَكانِهِ مِنَ النَّجَاسَةِ، وَسَتْرُ عَوْرَتِهِ، ولا يَشْتَمِلُ الصَّمَّاءَ، ولا يَسْدِلُ، ولا يُسْبِلُ، ولا يَكْفتُ، ولا يُصَلِّي في ثَوْبِ حَريرٍ، ولا ثَوْبِ شُهْرَةٍ، ولا مَغْصُوبٍ، وعليهِ اسْتِقْبالُ عَيْنِ الكعبَةِ، إنْ كان مُشَاهِداً لها، أوْ في حُكْمِ المُشَاهِدِ، وغيرُ المشَاهِدِ يَسْتَقْبِلُ الجِهَةَ بَعْدَ التَّحَرِّي.

دەرگەهێ سییێ

شەرتێن نڤێژێ

شەرت: ئەو تشتە یێ بێی وی كار دورست نەبت، و ئەو ب خۆ نە پشكەكە ژ كاری، یان: ئەو تشتە یێ ئەگەر ئەو نەبت كار نائێتەكرن، و هەبوونا وی هەبوون یان نەبوونا كاری لازم ناكەت.

و شەرتێن نڤێژێ ئەو تشتن یێن لازمە ل سەر نڤێژكەری ل نك خۆ پەیدا بكەت بەری دەست ب نڤێژێ بكەت، و هەر جارەكا وی تشتەك ژ وان ب جهـ نەئینا نڤێژا وی دێ بەطال بت.. ژ وان شەرتان:

١- پاقژیا جلكی و لەشی و جهی ژ پیساتییێ:

(و فەرە ل سەر نڤێژكەری جلكێ خۆ و لەشێ خۆ و جهێ خۆ ژ پیساتییێ پاقژ بكەت).

أ- پاقژیا جلكی ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿وَثِيَابَكَ فَطَهِّرْ ۝٤﴾ (المدثر: ٤)، و مەخسەد ب پیساتییێ ل ڤێرێ پیساتیا (حسسی)یە، یەعنی: ئەوا هەست پێ بێتەكرن.

و هەچییێ نڤێژێ بكەت و تشتەكێ پیس ب جلكێ وی ڤە بت و پێ نەحەسییت حەتا نڤێژێ خلاس دكەت، نڤێژا وی یا دورستە، هەر وەسا ئەگەر پێ بحەسییت ژی بەلێ نەشێت وێ پیساتییێ ژ جلكێ خۆ ببەت.

ب- و پاقژیا لەشی ژ پیساتیا مەعنەوی كو جەنابەتە، ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿وَإِن كُنتُمْ جُنُبًا فَاطَّهَّرُوا﴾ (المائدة: ٦) یەعنی: ئەگەر هوین ب جەنابەت بن خۆ پاقژ بكەن، و پیساتیا حسسی ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-: ﴿أغسلي عنك الدم وصلي﴾ یەعنی: خوینی ژ خۆ بشۆ، و نڤێژێ بكە.

ج- و پاقژیا جهی ژ بەر وێ حەدیسێ یا تێدا هاتی كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- فەرمان كر ئاڤ ل وی جهی بێتەكرن یێ ئەعرابی میزتییێ ل مزگەفتێ.

٢- ستارەكرنا عەورەتی:

(و عەورەتێ خۆ ستارە كەت) ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿يَٰبَنِيٓ ءَادَمَ خُذُواْ زِينَتَكُمْ عِندَ كُلِّ مَسْجِدٍ﴾ (الأعراف: ٦) یەعنی: ئەی دووندەها ئادەمی هوین ل دەمێ كرنا هەر نڤێژەكێ ب وی كاروكۆكی بن یێ شریعەتی فەرمان پێ ل هەوە كری، كو جلكەك بت عەورەتێ هەوە بڤەشێرت ویێ پاك و بژوین بت، و عەورەتێ زەلامی یێ كو دڤێت د نڤێژێ دا بێتە ستارەكرن د ناڤبەرا ناڤكێ و چۆكان دایە، و عەورەتێ ژنێ لەشێ وێ هەمییە دێم و هەردو كەفێن دەستی تێ نەبن.

و ب هلكەفتنا بەحسكرنا ژ جلكی، هندەك مەسەلەیێن گرێدای ب جلكی ڤە بۆ مە ئاشكەراكرن، وگۆت:

(و جلكى د خۆ نـەئالينـت) ب ڕەنگـەكـێ وەسـا دەسـتێن خـۆ د دەرهـچكـان ڕا دەرنەئێخت، وەكى وى يێ عەبايێ خۆ يان چاكيتى بدانته سەر ملێن خۆ.

(و ب سـەر ملێن خـۆ دا بەرنەدەت و شـۆڕكەت) بێى كو هـەردو ڕەخـێن وى ب بەرسنگێ خۆ دا بينته خوارێ و دەستێن خۆ ژ ناڤ دەربێخـت، و ئـەڤ ڕەنگـە ژى نێزيكى ڕەنگێ بۆرييە، بەلێ بەلكى ئـەو پتـر بـۆ وى بێتـە گـۆتن يـێ جلكـى ب سـەر سەرێ خۆ دا بەردەتە خوارێ.

(و كراسێ خۆ هند شۆڕ نەكەت حەتا بگەهتە د بـن گـۆزەكـان دا) ژ بـەر وان حەديسێن دورست يێن كو نەهى ژ (ئيسبالێ) كرى.

(و دەهمەنا كراسى هل نەدەت) وەكى وى يێ دەهمەنا خۆ دكەتە د بەر كەمـەرێ ڕا، و هلدانا دەلنگ و دەرهـچكان ژى ژ ڤێيە، ئەو ژى نە يا دورستە.

(و نڤێژێ ب كراسێ ئارميشى نەكەت) چونكى جلكێ ئارميشى (حـەريـرى) يـێ دورست نينە بۆ زەلامى.

(و ب كراسێ شوهەرەتێ) يێ كو مرۆڤى ژ خەلكى هەمييێ جودا بكەت.

(و ب وى كراسێ ب زۆرى ژ ئێكـى سـتاندى) يـێ كـو ب عـەرەبـى دبێژنـێ: مەغصووب.

نڤێژ ب ڤان ڕەنگە جلك و سەروبەران يا باش نينە، و خێرا وێ كـێم دبـت، نـە كو يا بەطالە.

٣- بەرێخۆدانا قيبلێ:

(و شەرتە بۆ وى ئەو بەرێ خۆ بدەتە كەعبێ ب خۆ ئەگەر ل نك بـت و وێ ببينت، يان وەكى وى بت يێ دبينت) چونكى خودێ دبێژت: ﴿وَمِنۡ حَيۡثُ خَرَجۡتَ فَوَلِّ وَجۡهَكَ شَطۡرَ ٱلۡمَسۡجِدِ ٱلۡحَرَامِۚ وَحَيۡثُ مَا كُنتُمۡ فَوَلُّواْ وُجُوهَكُمۡ شَطۡرَهُۥ﴾ (البقرة: ١٥٠).

(و ئەوێ كەعبێ نەبينت، دێ بـەرێ خـۆ ب لايـێ وێ ڤـە دەت، پـشتى خـۆ دوەستينت دا بەرێخۆدانا وى يا دورست بت) چـونكى هـنـد پـێـڤـە دئێـت، و تشتێ د شيانا مرۆڤى دا نەبت، خودێ ل مرۆڤى ناگرت.

الباب الرابع باب كيفية الصلاة

لا تَكونُ شرعيَّةً إلا بالنيةِ، وأركانُها كُلُّها مُفترَضَةٌ إلا قُعودُ التَّشهّدِ الأوسْطِ، والاستراحةُ، ولا يَجبُ مِنْ أذْكارِهَا إلا التكبيرُ والفاتحةُ في كـلِّ رَكْعَةٍ، ولَو كانَ مُؤتَمّاً، والتشهدُ الأخيرُ، والتسليمُ، وما عدا ذلك فَـسُنَنٌ، وهي: الرفعُ في المواضِعِ الأربَعَةِ، والضَّمُّ، والتَّوَجُّهُ بعدَ التكبيرةِ، والتَّعَوّذُ، والتأمينُ، وقراءَةُ غَيرِ الفاتحةِ معها، والتشهدُ الأوسَطُ، والأذكـارُ الـواردةُ في كُلِّ رُكْنٍ، والاستكثارُ مِنَ الدُّعاءِ بِخَيرَي الدنيا و الآخِرَةِ بما وَرَدَ وبـما لمْ يَرِدْ.

دەرگەهێ چارێ
چاوانییا نڤێژێ

د ڤــی دەرگەهی دا خـودانێ مەتنی ئیشارەتێ ددەتە سێ ڕەنگە كـارێن پـەیـوەنـدی ب نڤێژێ ڤە هەین، ئەو ژی ئەڤەنە: شەرت، و روكن، و سوننەت.

ژ شەرتان بەحسێ ئنیەتێ كر، و گۆت: **(ئەگەر نە ب ئنیەتێ بت نڤێژ یا دورست نابت)** چونكی ئنیەت شەرتێ قەبویلكرنـا هـەر كـارەكییـە، وەكـی د حـەدیـسا ناڤـدار دا هـاتــی: ﴿إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى﴾ و یــا دورسـت ئەوە ئنیـەتـا نڤێـژێ ب (تـكـبـیـرة الإحرام)ێ ڤە بـێـتەگرێـدان، و زانا ل وێ باوەرێنە كو ئنیـەت ژی ئێـك ژ شەرتێن نڤێژێیە، و ئنیەت ئەوە مرۆڤ بكەتە دلێ خۆ و بینتە سەر هزرا خۆ كـو ئـەو دێ ڤی كاری كەت، ژ بەر ڤێ چەنـدێ ئنیـەت ب دلـی ڤـە یـا گرێدایـە، و وێ چـو پەیوەندی ب دەڤی و گۆتنێ ڤە نینە.

پـاشـی بـەحـسـێ روكـنـان كـر و گـۆت: **(و فەرە ستوینێن نڤێژێ هـەمـی بێنە ب جهئینان)** چونكی نڤێژ ب وان نڤێژە، ئەگەر نە چـو هـەبـوون بـۆ نڤـێـژێ نابـت، و ستوین -یان (روكن) وەكی ب عەرەبی دبێژنێ- ئـەو تـشتە یـێ بێـی وی كـار دورسـت

نەبت، و ئەو پشكەكە ژ كاری، و هەر جارەكا ئێك ژ وان ژ قەستا یان ژ نەزانین یـان ب خەلەتی و ژبیركرن ڤە هاتە هێلان، نڤێژ بەطال دبت.

و ستوینێن نڤێژێ چاردەنە ئەو ژی ئەڤەنە: ڕابوونا ژ پییان ڤە بۆ نڤێـژا فـەرز، بـۆ وی یێ بشێت، گۆتنا (الله أكبر) یـا كـو مـرۆڤ پـێ دچتـە د نڤێـژێ دا، و دبێژنـێ: (تكبيرة الإحرم)، خواندنا سوورەتـا فـاتحێ د هـەر ركاعـەتـەكـێ دا، خۆچـەمانـدن بـۆ ركووعێ، ڕابوون ژ روكووعێ حەتا پشتا مرۆڤی ڕاستت ببـت، چوونـا سـوجوودێ، و سەجدە د هەر ركاعەتەكـێ دا دوونـە، ڕابـوون ژ سـوجدێ، و ڕوینـشتن د ناڤبـەرا وان هەردووان دا، ڕوینشتنا دویماهییێ بۆ خواندنا تەحیاتێ، و خواندنا تـەحیـاتێ ب خـۆ، دانا صلاوەتان ل سەر پێغەمبەری -سلاڤ لێ بـن- د تـەحیاتـا دویمـاهییێ دا، و سـلاڤا مـلان یـا كـو مرۆڤ پێ ژ نڤێژێ دەردكەڤت، و ل دویڤ ئێككرنا ڤان هەمی روكنـان، د گەل رحەتییا د هەمی روكنان دا.

ئەڤە ئەو ستوینن یێن بێی وان نڤێژ یا دورست نابت، وەكی مە گـۆتی، و ژ بلـی وان هندەك واجب هەنە ئەگەر مرۆڤ ژ قەستا نەكەت نڤێژا وی دێ یا بەطـال بـت، و ئەگەر ژ بیر بكەت نڤێژا وی دێ یا دورست بـت، و ئـەو ب سـوجدا سـەهـوێ دئێنـە جـەبركـرن، و ژ وان خـودانێ مـەتنـی ئیـشارەت دا دو تـشتان دەمـێ گـۆتی: **(و فـەرە ستوینێن نڤێژێ هەمی بێنە ب جهئینان، ئەو ڕوینشتن تێ نەبت یا تەحیاتـا نـاڤێ تێـدا دئێتە خواندن، و ڕوینشتنا بێنڤەدانێ)** ئەوا دكەڤتە پشتی سوجدێ و بـەری ڕابـوونێ بـۆ ركاعەتەكا نوی. و هەژی گۆتنێیە كو هندەك زانا ل وێ باوەرێنە كو ئەڤ هـەردو كـارە نە ژ واجباتێن نڤێژێنە بەلكی ژ سوننەتێن وێنە.

(و ژ زكرێن نڤێژێ تشتەكێ واجب نینە ژ بلی گۆتنا الله أكبر) و مەخسەد ئەوە یا مرۆڤ پێ دچتە د نڤێژێ دا، ژ بەر وێ حەدیسا بوخاری ڤەگوهاستی و تێـدا هاتییـە: ﴿ إِذَا قُمْتَ إِلَى الصَّلاةِ فَكَبِّرْ ﴾ و ئەڤە فەرمانە، و فەرمان بۆ وجووبێیە، **(و خوانـدنا فـاتحێ د هەمی ركاعەتان دا)** ئەڤە ژی روكنە -وەكی بەری نوكە مە گـۆتی- و ئـەڤ خواندنـە بۆ نڤێژكەرییە **(ئەگەر خۆ ل پشت ئیمامی ژی بت)** یەعنی: نە ب تنێ ئیمام دخوینت، بەلكی ئەوێن نڤێژێ ل دویڤ وی ژی دكەن دڤێت فاتحێ بخوینن، ئەڤە ئەگەر نڤێـژ یـا سرری بت، ژ خۆ ئەگەر نڤێژ یا جەهـری بـت، و ئیمـام قورئـانێ ب دەنگـەكـێ بلنـد

بخوينت، هندەك زانا ل ویّ باوەڕێنە کو ل دەمێ خواندنا ئیمامی چێ نابت مەئمووم تشتەکی ژ قورئانێ بخوینت ئەگەر خۆ فاتحە ژی بت، و خواندنا ئیمامی بۆ وی ژی دبتە خواندن، و بۆ جەمعا د ناڤبەرا هەردو بۆچوونان دا هندەك زانا دبێژن: دەمێ ئیمام خۆ بێ دەنگ دکەت بلا مەئمووم فاتحێ بخوینت.

(و تەحییاتا دویماهییێ، و سلاڤا ملان) ئەو ژی ژ ستوینێن نڤێژێنە وەکی بەری نوکە مە گۆتی.

(و ژ بلی ڤان تشتێن دی سوننەتن) و سوننەتێن نڤێژێ ئەو گۆتن و کریارن یێن بێی وان نڤێژ بەطال نابت، بەلێ ب کرنا وان مرۆڤ خودان خێر دبت، **(و سوننەتێن نڤێژێ ئەڤەنە)**:

١- بلندکرنا دەستان حەتا دئێنە ڕاستا گوهان، یان ملان:

(بلندکرنا دەستان ل هەر چار جهان) و مەخسەد ب هەر چار جهان ئەڤەنە: ل نك گۆتنا (الله أكبر)ێ ل دەسپێکا نڤێژێ، و ل دەمێ چوونا رکووعێ، و ل دەمێ ڕابوونا ژ رکووعێ، و ل دەمێ ڕابوونێ بۆ رکاعەتا سێیێ.

٢- دانانا دەستان ل سەر ئێك:

(و دانانا وان ل سەر ئێك) یێ ڕاستێ ل سەر یێ چەپێ، و دانانا هەردووان ل سەر سنگی، دەمێ مرۆڤ یێ ژ پییان ڤە بۆ خواندنێ.

٣- خواندنا دوعایا دەسپێکێ:

(و خواندنا دوعایا وجهت وجهي.. پشتی تەکبیرێ) یەعنی: پشتی (تکبیرة الإحرام)ێ ل دەسپێکا نڤێژێ.

٤- گۆتنا (أعوذ بالله من الشيطان الرجيم):

(و گۆتنا: أعوذ بالله من الشيطان الرجيم) ل دەسپێکا خواندنا قورئانێ.

٥- گۆتنا (آمین):

(و گۆتنا: آمین) ل دویماهییا خواندنا فاتحێ.

٦- خواندنا هندەك ژ قورئانێ:

(و خواندنا تشتەكی ژ قورئانێ ژ بلی فاتحێ، پشتی خواندنا فاتحێ) د ركاعەتا ئێكێ و دویێ دا.

٧- تەحییاتا ئێكێ:

(و تەحییاتا ئێكێ) ب نسبەت وان نڤێژان یێن دو تەحییات تێدا هەین، و بەری نوكە مە گۆت: هندەك زانا دبێژن: ئەو واجبە، و هندەك دبێژن: ئەو سوننەتە.

٨- زكرێن نڤێژێ:

(و ئەو زكرێ د هەر روكنەكی دا هاتییە ڤەگوهاستن) و ئەڤ زكرە گەلەكن، و گۆتنا هندەك ژ وان -ل دویڤ بۆچوونا زانایان- واجبە، نە سوننەتە، وەكی گۆتنا (اللە أكبر) ل دەمێ خۆ ڤەگوهاستنێ ژ روكنەكی بۆ ئێكێ دی، و زكرێ ركووع و سوجوودێ..

٩- كرنا گەلەك دوعایان:

(و كرنا گەلەك دوعایان) د نڤێژێ دا **(بۆ خێرا دین و دنیایێ، ب وان دوعایێن ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتینە ڤەگوهاستن، و یێن نەهاتینە ڤەگوهاستن ژی)** ب تایبەتی د سوجدێ دا و پشتی خواندنا تەحییاتا دویماهییێ.

الباب الخامس متى تبطل الصلاة وعمن تسقط

الفصل الأول مبطلات الصلاة

وتَبْطُلُ الصلاةُ بالكَلامِ، وبالاشتِغالِ بِمَا ليْسَ مِنْهَا، وبتَرْكِ شَرْطٍ، أَوْ رُكْنٍ عَمْدَاً.

دەرگەهێ پێنجێ كەنگی نڤێژ بەطال دبت

و ئەو ل سەر كێ نينە؟

ناڤبڕا ئێكێ تشتێن نڤێژێ بەطال دكەن

هندەك گۆتن و كريارێن تايبەت هەنە، هەر جارەكا ئێك ژ وان ل نـك نڤێژكـەرى پەيدا بوو، نڤێژا وى دێ بەطال بت، و پێتڤييە ل سەر وى ئەو نڤێژا خـۆ جـارەكـا دى بكەتە ڤە، و د ڤێ ناڤبڕێ دا دێ بەحسێ وان تشتان ئێتەكرن يێن نڤێژ پێ بەطال دبت.

گۆت: **(و نڤێژ ب ئاخفتنێ بەطال دبت)** ئەگەر ژ قەستا باخڤت، و ئەو ئـاخفتن نە بۆ مەصلحەتا نڤێژێ ب خۆ بت، ژ خۆ ئەگەر ژ بيركر و ئاخفت، يان نەزانـى كـو ئاخفتن چێ نابت، يان ئاخفتنا وى پەيوەندى ب مەصلحەتا نڤێژێ ڤە هەبت، نڤێـژا وى دێ يا دورست بت، چونكى دەليل ل سەر ڤێ چەندێ هەنە.

(و ب خۆ موژيلكرنا ب وى تشتى ژى ڤە يێ نە ژ نڤێـژێ بـت) كـو سـەر و بەرێ وى وەسا ديار بكەت ئەگەر كەسەك وى ببينت هزر بكەت ئەو نە د نڤێژێ دايـە، وەكى وى يێ خوارنێ بخۆت، يان جلكەكى بدوريت، يان زێدە ب ڕێڤە بچت..

(و ب هێلانا شەرتەكى) ژ شەرتێن نڤێژێ، وەكى شويشتنا دەسنڤێژێ.

(يان روكنەكى) ژ روكنێن نڤێژێ **(ژ قەستا)**، و بەرى نوكە مـە گۆتبـوو: نـەكرنـا روكنەكى ژ روكنێن نڤێژێ ئەگەر نە ژ قەستا ژى بـت، نڤێـژ پـێ بـەطـال دبـت، و يـا دورست ئەڤەيە، لەو وى ئەعرابييێ نڤێژ ل نك پـێـغەمبەرى -سلاڤ لـێ بـن- كـرى، و ب هێلانا هندەك روكنان كێماسى ئێخـستينە نڤێـژا خـۆ، پێغـەمبـەرى -سـلاڤ لـێ بـن- فەرمان لێ كر ئەو نڤێژا خۆ بكەتە ڤە، مەعنا: نڤێژا وى يا بەطال بوو.

بەلێ نەكرنا واجبەكى ژ واجباتێن نڤێژێ ئەوە يا كو نڤێژ پێ بەطال دبت، ئـەگـەر ژ قەستا ئەو نەكەت.

و زانا ل سەر هندێ ژى كۆمبووينە كو كـەنيـا ب دەنـگ ژى نڤێـژ پـێ بـەطـال دبت، ژ خۆ ئەگەر گرنژين بت، نڤێژ پێ بەطال نابت.

الفصل الثاني

على من تجب الصلوات الخمس وعمن تسقط

ولا تَجِبُ على غَيرِ مُكَلَّفٍ، وتَسْقُطُ عَمَّـنْ عَجَـزَ عَـنِ الإشَـارَةِ، أَوْ أَغْمِيَ عَلَيْهِ حَتَى خَرَجَ وقْتُهَا، ويُصَلِّي المرِيْضُ قائِماً، ثُـمَّ قَاعِـداً، ثُـمَّ عَـلى جَنْبٍ.

ناڤبڕا دویێ

هەر پێنج نڤێژ ل سەر کێ واجبن و ل سەر کێ نینن؟

(و) هەر پێنج **(نڤێژ ل سەر وی کەسی واجب نینن یێ موکەللەف نەبت)** چونکی فەرمان و پاشڤەبرنێن شەرعی ب تنێ بۆ کەسێ موکەللەفە، و دەمێ ئەم دبێژین: بلا زارۆك هەر ل حەفت سالییێ دەست ب کرنا نڤێژێ بکەن، مەخسەد ب ڤێ فەرمانێ سەرکارێن زارۆکانە، نە کو زارۆك ب خۆنە، و ئەو بۆ هندێیە دا زارۆك فێری نڤێژێ ببن، ئەگەر نە.. ئەو ل سەر وان واجب نینە.

(و ئەو ل سەر وی کەسی نینە یێ نەشێت ب ئیشارەتان ژی نڤێژێ بکەت) و خودێ هند ل مرۆڤی دگرت هندی مرۆڤ بشێت، و دەمێ نساخ دگەهتە وی حەددی کو خۆ ب ئیشارەتان نەشێت نڤێژێ بکەت، هنگی نڤێژ ل سەر وی نابت.

(و ل سەر وی یێ دلێ وی بۆری حەتا دەمێ نڤێژێ چووی) چونکی هشێن وی نەماینە، و ئەو نە جهێ تەکلیفێیە.

(و مرۆڤێ نساخ نڤێژێ ژ پێیان ڤە دێ کەت، پاشی) ئەگەر نەشیا **(ڕوینشتی دێ کەت، پاشی)** ئەگەر نەشیا **(ل سەر تەنشتێ)** دێ کەت، و خودێ دبێژت: ﴿فَٱتَّقُواْ ٱللَّهَ مَا ٱسْتَطَعْتُمْ﴾ (التغابن: ١٦) یەعنی: هوین هند تەقوایا خودێ بکەن هندی هوین بشێن.

مەعنا: تشتێ د شیانا مرۆڤی دا نەبت خودێ ل مرۆڤی ناگرت.

الباب السادس

باب صلاة التطوع

هيَ: أربَعٌ قَبْلَ الظهْرِ، وأربعٌ بعدَهُ، و أربَعٌ قَبْلَ العَصْرِ، و رَكعَتَانِ بَعْدَ المغْرِبِ، ورَكعَتانِ بَعْدَ العِشَاءِ، ورَكْعَتانِ قبْلَ صَلاةِ الفَجْرِ، وصَلاةُ الضُّحَى، وصلاةُ الليلِ، و أكثرُها ثلاثَ عَشْرَةَ ركعةً، يوترُ في آخِرِهَا برَكعَةٍ، وتحيةُ المسْجِدِ، والاستِخَارَةِ، وركعَتانِ بيْنَ كُلِّ أذانٍ و إقامَةٍ.

دەرگەهێ شەشێ

نڤێژا سوننەت

ژ بلی هەر پێنج نڤێژێن فەرز، یێن کو فەرە ل سەر موسلمانی ل شەڤەك و رۆژەکان بکەت، هندەك نڤێژێن دی هەنە کرنا وان سوننەتە، و سوننەت ئەو تشتە یێ ب کرنا وی مرۆڤ خودان خێر دبت، و ب هێلانا وی مرۆڤ گونەهکار نابت، و ئەڤ نڤێژێن سوننەت بۆ هندێنە دا ئەو کێماسییێن بەلکی د کرنا نڤێژێن فەرز دا ژ لایێ مرۆڤی پەیدا دبن بێنە جەبراندن، وەکی د وێ حەدیسێ دا هاتی یا ترمذی ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزت، کو پێغەمبەر سلاڤ لێ بن دبێژت: ﴿إنَّ أَوَّلَ مَا يُحَاسَبُ بِهِ العَبْدُ يَوْمَ القِيَامَةِ مِنْ عَمَلِهِ صَلاتُهُ، فَإِنْ صَلُحَتْ فَقَدْ أَفْلَحَ وَأَنْجَحَ، وَإِنْ فَسَدَتْ فَقَدْ خَابَ وَخَسِرَ، فَإِنْ انْتَقَصَ مِنْ فَرِيضَتِهِ شَيْءٌ، قَالَ الرَّبُّ عَزَّ وَجَلَّ: انْظُرُوا هَلْ لِعَبْدِي مِنْ تَطَوُّعٍ فَيُكَمَّلَ بِهَا مَا انْتَقَصَ مِنَ الفَرِيضَةِ، ثُمَّ يَكُونُ سَائِرُ عَمَلِهِ عَلَى ذَلِكَ﴾ یەعنی: ئێکەمین کارێ رۆژا قیامەتێ حسێبا عەبدی سەرا دئێتەکرن نڤێژا وییە، ڤێجا ئەگەر ئەو یا باش بوو ئەو گەهشتە مرادێ و سەرکەفت، و ئەگەر خراب بوو ئەو خوسارەت و شەرمزار بوو، و ئەگەر تشتەك ژ نڤێژا وی یا فەرز کێمبوو، خودێ دبێژت: بەرێ خۆ بدەنێ کانێ عەبدێ من هندەك نڤێژێن سوننەت هەنە، و ئەو کێماسییا د نڤێژا فەرز دا هەی پێ دئێتە تمامکرن، پاشی هەمی کارێ وی دێ یێ وەسا بت.

(و ئەو) نڤێژێن سوننەت ل سەر دو پشکان دئێنە لێکڤەکرن:

١- سوننەتێن گرێدای ب نڤێژێن فەرز ڤە، یێن کو دبێژنێ: راتبـە، و ئـەو ژی دو پشکن: راتبەیێن موئەککەد، و راتبەیێن نە موئەککەد.

راتبەیێن موئەککەد ئەون یێن پێغەمبەری -سلاڤ لـێ بـن- چـو جـاران نـەدهـێلان، هندی یێ ئاکنجی با، و هندەك جاران دەمێ ئێك ژ وان ژێ چووبا ژی وی ئـەو قـەزا دکرن، و ئەو:

- **(چار رکاعەتن بەری نیڤرۆ، و چار پشتی نیڤرۆ)**.

- **(چار رکـاعـەت بـەری ئـێـڤـاری)**، و گـەلـەك زانـا ل وێ باوەرێـنـە کو ئەڤە ژ سوننەتێن نە موئەککەدە.

- **(و دو رکاعەت پشتی مەغرەب)**.

- **(و دو رکاعەت پشتی عەیشا)**.

- **(و دو رکاعەت بەری سپێدێ)**.

و راتبەیێن نە موئەککەد ئەڤەنە: دو بـەری نیڤـرۆ و دو پـشتی نیڤـرۆ، چـار بـەری ئێڤاری، دو بەری مەغرەب، و دو بەری عەیشا.

٢- سوننەتێن نەگرێدای ب نڤێژێن فەرز ڤە:

(و) ژ وان: **(نڤێژا تێشتەگەهێ)** ئەوا پشتی هەلاتنا ڕۆژێ وبلندبوونا وێ بەژنـەکـێ دئێتەکرن، حەتا بەری نیڤرۆ ب بیست خەبەرەکان، و کێمتریا رکاعـەتـێن وێ دونـە، و پتری هەشتن.

(و نڤێژێن شەڤێ، و پتریا وان سێزدە رکاعەتن، ویا دویماهییێ کتە دبێژنێ: وتر) و نڤێژێن شەڤێ دو دووە دئێنەکرن، و یا دویماهییێ کتەکا ب تنێیە، و دەمێ وان پـشتی راتـبـەیـا عـەیـشـا دەسـت پـێ دکـــەت، و حەتا سپـێـدە دبت، و ئەڤە هەر ئـەون یـێن ل رەمەزانێ دبێژنێ: تەراویح.

(و سلاڤا مزگەفتێ) ئەوا ب عەرەبی دبێژنێ: (تحیة المسجد) و ئەو دو رکاعەتن، هنگی دئێتەکرن دەمێ مرۆڤ دچتە د مزگەفتێ ڤە، ل چی وەختێ ڕۆژێ بت.

(و نڤێژا ئستخارێ) و ئەو ژی دو رکاعەتن هنگی دئێتەکرن دەمێ مرۆڤی کارەك هەبت بڤێت بکەت، و د کرنا وی دا یێ دودل بت، دێ رابت دو رکاعەتان کەت، پاشی دێ ڤێ دوعایێ بێژت: ﴿اللَّهُمَّ إِنِّي أَسْتَخِيرُكَ بِعِلْمِكَ، وَأَسْتَقْدِرُكَ بِقُدْرَتِكَ، وَأَسْأَلُكَ مِنْ فَضْلِكَ العَظِيمِ، فَإِنَّكَ تَقْدِرُ وَلاَ أَقْدِرُ، وَتَعْلَمُ وَلاَ أَعْلَمُ، وَأَنْتَ عَلاَّمُ الغُيُوبِ، اللَّهُمَّ إِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ خَيْرٌ لِي فِي دِينِي وَمَعِيشَتِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي، أَوْ قَالَ : فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَيَسِّرْهُ لِي، ثُمَّ بَارِكْ لِي فِيهِ، وَإِنْ كُنْتَ تَعْلَمُ أَنَّ هَذَا الأَمْرَ شَرٌّ لِي فِي دِينِي وَمَعِيشَتِي وَعَاقِبَةِ أَمْرِي، أَوْ قَالَ : فِي عَاجِلِ أَمْرِي وَآجِلِهِ، فَاصْرِفْهُ عَنِّي، وَاصْرِفْنِي عَنْهُ، وَاقْدُرْ لِي الخَيْرَ حَيْثُ كَانَ، ثُمَّ أَرْضِنِي بِهِ﴾ و دێ وی تشتی بێژت یێ وی دڤێت بکەت، و پشتی هنگی کانێ دلێ وی ب نك کیژ کاری ڤە چوو، بلا بکەت.

(و دو رکاعەت د ناڤبەرا هەر بانگ و قامەتەکێ دا) یەعنی: دو رکاعەت بەری هەر پێنج نڤێژێن فەرز. و یا دورست ئەوە ئەڤە د گەل راتبەیێن نە موئەککەد بێتە هژمارتن؛ چونکی ئەو ب نڤێژێن فەرز ڤە یا گرێدایە.

و هندەك نڤێژێن دی یێن سوننەت هەنە، ل ڤێرێ بەحسێ وان نەهاتەکرن؛ چونکی ل جهەکێ دی بەحسێ وان دێ ئێتەکرن، وەکی: نڤێژا بارانێ، و رۆژ و هەیڤ غەیبرینێ.

الباب السابع

باب صلاة الجماعة

هِيَ مِنْ آكَد السّنَنِ، وتَنْعَقِدُ باثْنَيْنِ، و إذا كَثُرَ الجَمْعُ كانَ الثَّوابُ أكثرَ، وتَصحُّ بعدَ المفضولِ، والأوْلى أنْ يكونَ الإمامُ مِنَ الخيارِ، ويَؤُمُّ الرجلُ النساءَ لا العَكْسُ، والمفترِضُ بالمتنَفِّلِ و العَكسُ، وتجبُ المتابعةُ في غيرِ مُبْطِلٍ، ولا يَؤُمُّ الرجلُ قوماً هُمْ لَه كَارهونَ، ويُصَلِّي بهم صلاةَ أخَفِّهِمْ، ويُقَدَّمُ السلطانُ، وربُّ المنزلِ، والأقرأُ، ثُمَّ الأعلمُ، ثُمَّ الأسَنُّ، و

إذا اخْتَلَّتْ صلاةُ الإمامِ كانَ ذلك عَليهِ لا عَلى المؤتمِّينَ بِهِ، ومَوْقِفُهُم خَلْفَه، إلا الواحِدَ فَعَنْ يمينِهِ، و إمامَةُ النِّساءِ وَسَطَ الصَّفِّ، ويُقَدَّمُ صفوفُ الرجالِ، ثمَّ الصبيانِ، ثم النساءِ، و الأحَقُّ بالصفِّ الأوَّلِ أولو الأحْلامِ والنُّهى، وعلى الجماعَةِ أن يُسَوّوا صفوفَهم، و أنْ يَسُدّوا الخَلَلَ، و أنْ يُتِمّوا الصفَّ الأوَّلَ ثُمَّ الذي يَليهِ ثُمَّ كَذلك.

دەرگەهێ حەفتێ نڤێژا ب جماعەت

مەخسەد ب نڤێژا ب جماعەت ئەوە نڤێژکەر چ ئێك بت یان پتر، نڤێژا خۆ ب نڤێژا وی کەسی ڤە گرێدەن یێ دبێژنێ: ئیمام (پێشنڤێژ)، و ئەڤە کارەکێ شەرعییە و دەلیل پێ هەنە، و **(نڤێژا ب جماعەت سونەتەکا ژ هەمییان موئەککەدترە)** وەکی جمهوورێ زانایان بۆ دچن، هەر چەندە هندەك زانا هەنە دبێژن: ئەو واجبە، بەلێ دەلیل پتر بۆ هندێ دچن کو ئەو سونەتەکا گەلەکا موئەککەدە، حەتا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گەف ل وی کەسی کرینە یێ ژ قەستا نەچتە نڤێژا ب جماعەت.

(و ئەو ب دو کەسان ژی دبت) چونکی کێمترینێ جماعەتێ دونە، **(و هندی جماعەت پتر بن خێر دێ مەزنتر بت، و دورستە مرۆڤێ پاشتر ل دویڤ یێ ژ خۆ کێمتر بکەت)** چونکی شەرت نینە ئیمام ژ هەمی کەسان باشتر بت، و د حەدیسێن دورست دا هاتییە کو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هندەك جاران نڤێژ ل دویڤ هندەك صەحابییان کربوو.

(و یا باشتر ئەوە ئیمام ژ باشان بت، و زەلام دبنە ئیمام بۆ ژنان، و بەرۆڤاژی وێ چێ نابت) ژن ببتە ئیماما زەلامان **(و ئەوێ نڤێژا فەرز دکەت دورستە ببتە ئیمامێ وی یێ نڤێژا سونەت دکەت، و بەرۆڤاژی وێ چەندێ چێ دبت)** یێ نڤێژا سونەت دکەت ببتە ئیمامێ وی یێ نڤێژا فەرز دکەت؛ چونکی شەرت نینە ئنیەیا ئیمام و مەئموومی ئێك بت، و بوخاری و موسلم ڤەدگوهێزن کو موعاذێ کوڕێ جەبەلی نڤێژ

ل دویڤ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دکر، پاشی دچوو ئیمامەتییا ئویجاخا خۆ دکر، مەعنا: نڤێژا وی دبوو سوننەت، و یا مرۆڤێن وی فەرز بوو.

(و فەرە دویچوونا ئیمامی بێتەکرن، د وی تشتی دا نەبت یێ نڤێژ پێ بەطال ببت) وەکی ئەگەر ئیمام باخڤت، ئاخفتنەکا پەیوەندی ب نڤێژێ ڤە نەبت، **(و چێ نابت زەلامەك ببتە ئیمامێ هندەك کەسان یێن ئەو ب دلێ وان نەبت)** و د حەدیسەکێ دا هاتییە کو نڤێژا وی کەسی قەبویل نابت یێ ببتە ئیمامێ هندەك کەسان و ئەو ب دلێ وان نەبت، و بەلکی ئەگەرا ڤێ چەندێ ئەو بت خەلك دێ ژ جماعەتێ رەڤت، و رەڤینا خەلکی ژ جماعەتێ ژ هندێ خرابترە کو کەسەك ئیمامەتییێ بکەت یان نە.. و چو دەلیل ل سەر هندێ نینن کانێ نەڤیانا خەلکی بۆ وی ژ بەر کارەکێ دورستە یان یێ خەلەتە، بەلکی حەدیس د ڤێ مەسەلێ دا دگشتینە، لەو دڤێت مرۆڤ ئحتیاطێ وەرگرت، هەر چەندە ئەم دزانین کو تشتەکێ موستەحیلە مرۆڤەك هەبت خەلك هەمی یێ ژێ رازی بت، بەلێ مەسەلە ب پترییێیە!

(وبلا نڤێژا وی ل بەرا وان هندی نڤێژا یێ ژ هەمییان سڤکتر بت) یەعنی: یا دورست نینە ئەو نڤێژا خۆ زێدە درێژ بکەت؛ چونکی دبت مرۆڤێن نساخ و بێچارە و خودان شۆل د ناڤ وان دا هەبن.

(و سولطان و خودانێ مالێ ب پێش دکەڤن) یەعنی: ئەگەر کۆمەکا مرۆڤان رابن نڤێژێ بکەن، و سولطان -یان مەزنێ وان- د ناڤ وان دا بت، حەقێ وییە ئەو ببتە ئیمام، و ئەگەر ئەو ل مالا کەسەکی بن، حەقێ خودانێ مالێیە ببتە ئیمام، ژ خۆ ئەگەر وان دەستویری دا کەسەکێ دی ببتە ئیمام دورستە.

(و یێ خواندەڤانتر بت بۆ قورئانێ، پاشی یێ زاناتر بت، پاشی یێ ب عەمرتر بت، دێ ببتە ئیمام).

(و ئەگەر ئیمامی کێماسییەك ئێخستە نڤێژا خۆ، گونەها وێ چەندێ ل سەر وی ب تنێیە، و ل سەر وان نینە یێن نڤێژێ ل پشت وی دکەن، و جهێ راوەستیانا وان ل پشت ئیمامییە، بەلێ ئەگەر ئێك ب تنێ نڤێژێ د گەل ئیمامی بکەت، دێ ل لایێ ئیمامی یێ راستێ رابتەڤە، و ئەگەر ژن ئیماما ژنان بت دێ د ناڤ رێزا وان دا راوەستت و ب پێش ناکەڤت).

(و) ئەگەر نڤێژا ب جماعەت بت **(ڕیزێن زەلامان، پاشی یێن زارۆکان، پاشی یێن ژنان ڕادوەستن، و یێن هێژاتر کو ل ڕێزا ئێکێ ڕاوەستن مرۆڤێن بالغ و تێگەهشتینە)** و پێغەمبەری سلاڤ لێ بن حەز دکر موهاجری و ئەنصار ل پشت وی بن؛ دا ژ وی فێر ببن. یەعنی: مرۆڤێن تێگەهشتی دا چاوانییا نڤێژێ ژ وی وەرگرن و بۆ خەلکی بێژن. و ب نسبەت دەمێ مە یێ ڤێ گاڤێ ئەگەر مرۆڤێن تێگەهشتی ل پشت ئیمامی بن، ل ڕێزا ئێکێ، فایدێ وێ ئەوە ئەگەر ئیمام خەلەت بوو ئەو دێ بیرا وی ئیننەڤە.

(و فەرە ل سەر جماعەتێ کو ڕیزێن خۆ ڕاست بکەن، و چو کێماسییان نەهێلنە لێ، و ڕێزا ئێکێ تمام بکەن، پاشی ڕیزێن دی ل دویڤ ئێک).

الباب الثامن

باب سجود السهو

هُوَ سَجدتانِ قَبْلَ التسْليمِ أَوْ بَعْدَهُ، بإحرام وتَشَهّدٍ وتحليلٍ، ويُشْرَعُ لِتَرْكِ مَسنونٍ، وللزّيادةِ، ولو ركعةً سَهْوَاً، وللشَّكِ في العَـدَدِ، وإذا سَـجَدَ الإمامُ تابَعَهُ المؤتّمُّ.

دەرگەهێ هەشتێ سوجدا سەهوێ

ژبیرکرن و خەلەتی ژ تبیعەتێ مرۆڤییە، و یا غەریب نینە دەمێ مرۆڤ نڤێژێ دکەت، هندەك جاران ژ بیر بکەت و بکەفتە هندەك خەلەتییان، و ل ڤی دەمی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ مرۆڤێ نڤێژکەر دانایە حەتا ئەو کێماسییا خۆ ڤەگرت، ئەو ل دویماهییا نڤێژا خۆ دو جاران بچتە سوجدێ، ئەو سوجدا دبێژنێ: (سوجدا سەهوێ).

و **(ئەو دو سەجدەنە، بەری یان پشتی سلاڤێ)** یەعنی: دورستە پشتی مرۆڤ سلاڤا ملان ڤەددەت بچتە سوجدا سەهوێ، و دورستە بەری سلاڤێ ژی ئەو وێ چەندێ بکەت، چونکی دەلیل ل سەر ڤێ چەندێ هەنە.. و ل نک ئەبوو حەنیفەی سوجدا سەهوێ پشتی سلاڤێیە، و ل نک شافعی بەری سلاڤێ، و مالك دبێژت: ئەگەر تشتەك کێم کربت بەری سلاڤێیە، و ئەگەر زێدە کربت پشتی سلاڤێیە، و ئەحمەد دبێژت: ل وی جهێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- بەری سلاڤێ چوویە سوجدێ مرۆڤ ژی بەری سلاڤێ دێ چتە سوجدێ، و ل جهێن دی پشتی سلاڤێ دێ چتە سوجدێ.

(و گۆتنا الله أكبر و خواندنا تەحییاتێ و سلاڤ بۆ وێ هەیە) و ئەڤ هەر سێیە د حەدیسێن دورست دا هاتینە ڤەگوهاستن، بەلێ نەخواندنا تەحییاتێ ناڤدارترە؛ چونکی حەدیسێن وێ یێن دورست پترن.

(و ئەو دئێتەکرن دەمێ سونەتەك ژ سونەتێن نڤێژێ دئێتە هێلان، و ئەگەر ب خەلەتی ڤە تشتەکی زێدە کەت خۆ رکاعەتەك ژی بت، و ئەگەر د هژمارێ دا کەفتە گومانێ) و هنگی ئەو دێ هژمارا کێمتر حسێب کەت، هەر وەسا سوجدا سەهوێ بۆ هنگییە ئەگەر ئەو خەلەت بوو و پشتی تەحییاتا ئێکێ سلاڤا ملان ڤەدا.

(و ئەگەر ئیمام چوو سوجدێ، مەئموم دێ وەکی وی کەت) چونکی دویچوونا ئیمامی تشتەکێ فەرە ل سەر مەئمومی.

الباب التاسع

باب القضاء للفوائت

إذا كانَ التَّرْكُ عَمْدَاً لا لِعُذْرٍ فَدَيْنُ الله أحَقُّ أنْ يُقْضَى، و إن كانَ لِعُذْرٍ فَلَيْسَ بِقَضَاءٍ بَلْ أداءٌ في وقت زَوالِ العُذْرِ، إلا صَلاةَ العيْدِ فَفِي ثانِيهِ.

دەرگەهێ نەهێ قەزاكرنا نڤێژێن چووین

كـرنـا هـەر عیبادەتەكی ئەگەر ل وی دەمی بـت یێ شریعەتـی بـۆ دەسنیـشانكری ب عەرەبی دبێژنێ: (أداء)، و ئەگەر كێماسییەك د وی عیبادەتی دا هەبوو كو پێ بەطال بت، و وی ئەو عیبادەت جارەكـا دی هـەر ل دەمـێ وی كـرەڤـە دبێژنـێ: (عـودة)، و ئەگەر دەم دەرباس بوو پاشی مرۆڤی ئەو عیبادەت كر دبێژنێ: (قضاء).

و وەكی بۆری د گەل مە هەر نڤێژەكا هەبت خـودێ دەمـەكـێ دەسنیـشانكری بـۆ دانایە، دڤێت ئەو ل وی دەمی بێتەكرن، بەلێ پسیار ل ڤێرێ ئەوە:

ئەگەر دەمێ نڤێژێ بۆری بێی مرۆڤ وێ بكـەت، ئـەرێ ئـەو دێ چ كـەت؟ دێ وێ نڤێژێ قەزا كەت یان نە؟

بۆ بەرسڤ دێ بێژین: ئەو مرۆڤێ نڤێژێ ژ دەمێ وێ دەردئێخت ئێـك ژ دووانـە: یان وی ژ قەستا و بـێ عـوزر نڤێـژ نـەكرییـە حـەتـا دەمـێ وێ چـووی، یـان ژی وی عوزرەك هەبوویە كو نڤێژ ل دەمێ وێ نەكری، وەكی كو یـێ نڤـستی بـت یـان ژ بیـر بكەت. و حوكمێ ڤان هەردووان وەكی ئێك نینە.

(ئەگەر هێلانا وی بۆ نڤێژێ یا ژ قەستا و بێ عوزر بت، دەینێ خودێ هێژاترە كو بێتەدان) یەعنی: ئەو نڤێژ دێ دەینێ خودێ بـت ل سـەر وی، و دڤێـت ئـەو دەینـێ خودێ بدەت.. ئەڤە بۆچوونا جمهـوورێ زانایانـە، بـەلـێ وان چـو دەلیـل ل سـەر ڤـێ گۆتنێ نینن ژ بلی وێ حەدیسێ یا تێدا هاتی كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتـە وێ ژنكێ یا دەیكا وێ مری و حەج ل سەر: دەینێ خودێ هێژاترە بێتەدان.

و هندەك زانایێن دی دبێژن: ئەوێ ژ قەستا نڤێژێ نەكەت یێ گونەهكـارە، دڤێـت تۆبە بكەت، نە كو نڤێژێ قەزا بكەت، چونكی دەمێ كرنا وێ نڤێژێ نەمـا، و ئـەگـەر ئەم بێژین قەزاكرن كارەكێ دورستە چـو مـەعنـا بـۆ دەمـدارییا نڤێـژێ نامینـت. و ئـەڤ بۆچوونە -و خودێ چێتر دزانت- دورسترە.

(و ئەگەر هێلانا وی ژ بەر عوزرەكێ بت، كرنا وی ل وی دەمێ عوزر نەمینت نابتە قەزا، بەلكێ دێ بتە ئەدا) یەعنی: ئەگەر مرۆڤ ژ بەر عوزرەكـا شـەرعـی نـەشیا

نڤێژێ بكەت، وەكی وی یێ د خەو بت، و دەمێ نڤێژێ چوو، هەر جارەكا عوزرا وی نەما ئەو ب ئنیەتا ئەداكرنێ نە كو قەزاكرنێ دێ نڤێژا خۆ كەت، هەر وەكی وەختێ وێ نەچووی و هێشتا مای.

(نڤێژا جەژنێ تێ نەبت) ئەگەر ژ بەر عوزرەكێ ئەو نەهاتەكرن، وەكی كو مسۆگەر نەهاتبتە زانین ئەو ڕۆژ ڕۆژا جەژنێیە **(ل ڕۆژا دویێ ئەو دێ ئێتەكرن)** ژ خۆ ئەگەر زانی بت كو ئەو ڕۆژ ڕۆژا جەژنێیە و ژ قەستا نڤێژ نەكربت حەتا دەمێ وێ نەمای، ل ڕۆژا دویێ ئەو نائێتەكرن.

الباب العاشر

باب صلاة الجمعة

تَجِبُ عَلى كُلِّ مُكَلَّفٍ إلا المرأةَ و العبدَ و المسافرَ والمريضَ، وهِيَ كَسائِرِ الصَّلواتِ لا تُخالِفُهَا إلا في مَشْروعِيَّةِ الخُطْبَتَينِ قَبْلَها، ووقْتُها وقْتُ الظهْرِ، وعلى مَنْ حَضَرَها ألا يَتَخَطَّى رِقَابَ النَّاسِ، وأنْ يُنْصِتَ حَالَ الخُطبَتَينِ، ونُدِبَ لَه التَّبْكيرُ، والتَّطَيُّبُ، والتَّجَمُّلُ، والدنُوُّ مِنَ الإمامِ، ومَنْ أدْرَكَ رَكْعَةً منها فَقَدْ أدْرَكَها، وهِيَ في يومِ العيدِ رُخْصَةٌ.

دەرگەهێ دەهێ نڤێژا ئەینییێ

(نڤێژا ئەینییێ واجبە ل سەر هەر موكەللەفەكی، ژن و عەبد و ڕێڤنگ و نەساخ تێ نەبن) زانایێن ئیسلامێ ل سەر هندێ كۆمبووینە كو چوونا مرۆڤی بۆ نڤێژا ئەینییێ ل مزگەفتێ، و كرنا وێ ب جماعەت فەرزە ل سەر هەر موسلمانەكێ موكەللەف، ژ بەر حەدیسا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەوا ئەبوو داوودی ژێ ڤەگوهاستی و تێدا هاتییە: ﴿الجُمُعَةُ حَقٌّ وَاجِبٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ فِي جَمَاعَةٍ إِلاَّ أَرْبَعَةً عَبْدٌ مَمْلُوكٌ أَوِ امْرَأَةٌ أَوْ صَبِيٌّ أَوْ مَرِيضٌ﴾ یەعنی: نڤێژا ئەینییێ ب جماعەت حەقەك و واجبەكە ل سەر هەر موسلمانەكی

چار كەس تێ نەبن، عەبد و ژن و زارۆك و نساخ. و ئەگەر كەسەك بێژت: بۆچی د ڤێ حەدیسێ دا بەحسێ ڕێڤنگی نەهاتییەكرن؟ دێ بێژین: بەحسێ ڕێڤنگی (موسافری) د هندەك ریوایەتێن دی دا هاتییە، و زانا دبێژن: ئەڤ حەدیسە بەحسێ وان كەسان دكەت یێن گوهـ ل بانگی دبن، و ڕێڤنگی پتر جاران های ژ بانگی نینە.

و دەمێ ئەم دبێژین: نڤێژا ئەینییێ ل سەر ڤان كەسان واجب نینە، مەعنا وێ ئەو نینە بۆ وان چێ نابت بچنە نڤێژا ئەینییێ، یان ئەگەر ئەو چوون نڤێژا وان ژێ نائێتە قەبویلكرن، نەخێر.. نڤێژا وان یا دورستە، و ئەو دێ خودان خێر بن، بەلێ ئەگەر ئەو نەچن ژی دورستە و چو گونەهـ ل سەر وان نابت.

(وئەو وەكی هەر نڤێژەكا دییە و د چو تشتان دا یا ژێ جودا نینە) و ئەڤ گۆتنە بەرسڤەكە بۆ وان یێن هندەك شەرتێن زێدە بۆ دورستییا نڤێژا ئەینییێ ددانن، وەكی: هەبوونا ئیمامێ مەزن، یان هژمارەكا دەسنیشانكری، یان ل بـاژێرێ كۆمكەر بت.. چو دەلیلێن دورست بۆ ڤان شەرتان نینە. **(ئەو تێ نەبت بەری وێ دو خوتبە دئێنە خواندن)** و ئەڤ چەندە د گەلەك ریوایەتان دا ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاستن، و پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د ناڤبەرا هەردو خوتبەیان دا ڕوینشتە خوارێ، و جمهوورێ زانایان ل وێ باوەرێنە كو خواندنا خوتبێ ل ئەینییێ واجبە.

(و دەمێ وێ دەمێ نڤێژا نیڤرۆیە) چونكی ئەو پێش نڤێژا نیڤرۆڤەیە **(و ئەوێ ل نڤێژا ئەینییێ ئامادە ببت دڤێت پێ ل ستویێ خەلكی نەدانت)** چونكی نەخۆشی پێ دگەهتە خەلكی، و پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهی ژ وێ چەندێ كرییە، **(و ل دەمێ خواندنا هەردو خوتبەیان خۆ بێ دەنگ بكەت)** و هەر كەسەكێ ل دەمێ خواندنا خوتبێ باخڤت چو خێر بۆ وی د ئەینییا وی دا نامینت، و هەما ب تنێ دێ نڤێژ ل سەر ڕابت.

(و یا سوننەت ئەوە ئەو زوی دەركەفتە نڤێژێ) و د حەدیسێن دورست دا هاتییە كو هندی ئەو زویتر بچتە نڤێژێ خێرا وی دێ مەزنتر بت، **(و بێهنێن خۆش ل خۆ بكەت، و خۆ پاقژ و بژوین بكەت، و خۆ نێزیكی ئیمامی بكەت)** هندی ژێ بێت، **(و هەچییێ بگەهتە ركاعەتەكێ ژ نڤێژا ئەینییێ ئەو گەهشتە نڤێژێ، و نڤێژا ئەینییێ ل ڕۆژا جەژنێ روخصەتە)** یەعنی: نە واجبە؛ چونكی جارەكێ ل سەر دەمێ پێغەمبەری

-سلاڤ لێ بن- جەژن و ئەینی کەفتنە د ئێك ڕۆژێ دا، و پشتی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نڤێژا جەژنێ کری گۆت: ﴿مَنْ شَاء أَنْ يُجمِعَ فَلْيُجْمِعْ﴾ یەعنی: هەچییێ بڤێت ئەینییێ بکەت، بلا بکەت.

الباب الحادي عشر

باب صلاة العيدين

هِيَ رَكْعَتانِ، في الأولى سَبْعُ تَكبيراتٍ، قَبْلَ القِراءَةِ، وفي الثَّانِيَةِ خَمْسٌ كذلك، ويُخْطَبُ بَعْدَها، و يُسْتَحَبُّ التَّجَمُّلُ، والخروجُ إلى خَارِجِ البَلَدِ، ومخالفةُ الطّريقِ، والأكْلُ قبْلَ الخروجِ في الفِطْرِ دون الأضْحى، ووقتُها بَعْدَ ارتفاعِ الشَّمْسِ قَدْرَ رِمْحٍ إلى الزوال، ولا أذانَ فيها ولا إقامةَ.

دەرگەهێ یازدێ نڤێژا هەردو جەژنان

مەخسەد ب هەردو جەژنان جەژنا ڕمەزانێیە، و جەژنا قوربانی، و زانا د حوکمێ ڤان هەردو نڤێژان دا ب خیلاف چووینە، هندەك دبێژن: ئەو سوننەتەکا موئەککەدە، و هندەك دبێژن: واجبە.

و **(ئەو دو رکاعەتن، د یا ئێکێ دا بەری خواندنا فاتحێ حەفت تەکبیراتان ددەن، و د یا دویێ دا پێنجان)** و دورستە ئەو ب جماعەت بێنەکرن و ب تنێ ژی، ل مال و ل مزگەفت و ژ دەرڤەی باژێری، **(و پشتی وێ خوتبە دئێتە خواندن)** و دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نڤێژ دکر و بەری دەست ب خوتبێ بکەت، دگۆت: مە دڤێت خوتبێ بخوینین، ڤێجا هەچییێ بڤێت بۆ خوتبێ ڕوینت بلا ڕوینت، و هەچییێ بڤێت بچت بلا بچت.

(و سوننەتە) خۆ بشۆت، و بێهنێن خۆ ل خۆ بکەت و **(جلکێن جوان بکەتە بەر خۆ، و سوننەتە نڤێژ ژ دەرڤەی باژێری بێتەکرن)** چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وە

دكر، **(و د ڕێكەكێ ڕا بچت و د ئێكا دی ڕا بزڤڕت، و ل جەژنا ڕەمەزانێ، نە كو یا قوربانی، بەری دەركەفتە نڤێژێ تشتەكی بخۆت، و دەمێ وێ پشتی هەلاتنا ڕۆژێیە هندی ڕمەكی، حەتا ڕۆژ دئێتە نیڤا عەسمانی، و بێ بانگ و قامەت ئەو دئێتەكرن).**

الباب الثاني عشر

باب صلاة الخوف

قَدْ صَلّاها رسولُ الله -صلى الله عليه و سلم- على صِفَاتٍ مختلِفَةٍ، وكُلُّهَا مُجْزِئَةٌ، وإذا اشتَدَّ الخوفُ والتَحَمَ القِتَالُ صَلّاها الراكِبُ والرَّاجِلُ وَلَو إلى غَيرِ القِبْلَةِ وَلَو بالإيماءِ.

دەرگەهێ دوازدێ نڤێژا ترسێ

(پێغەمبەرێ خودێ -سلاڤ لێ بن- ئەو ب گەلەك ڕەنگان كرییە، و ئەو هەمی ددورستن) و ئێك ژ وان ڕەنگان ئەوە یا بوخاری و موسلمی ژ جابری ڤەگوهاستی كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- چار ركاعەت كربوون، د گەل هەر كۆمەكێ دو ركاعەت. و د روایەتەكا دی دا یا نەسائی و ئەحمەد ڤەدگوهێزن هاتییە كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دو ركاعەت كربوون، د گەل هەر كۆمەكێ ركاعەتەك.

و ئەڤ جوداهییە ژ هندێ هاتینە -وەكی زانا دبێژن- چونكی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل هەر جهەكی ئەو دكر یا باشتر بت بۆ نڤێژێ و چێتر بۆ زێرەڤانییێ.

(و ئەگەر ترس دژوار بوو، و شەڕ گەرم بوو، یێ پەیا و یێ سویار نڤێژێ دكەت ئەگەر بەرێ وی ل قیبلێ نەبت ژی، خۆ ئەگەر ب ئیشارەتان بت) یەعنی: نڤێژ هەر دئێتەكرن، بەلێ د ڤی دەمی دا ئەو تشت د نڤێژێ دا دورست دبت یێ ل دەمێ تەناهییێ دورست نەبت، وەكی حەرەكێن زێدە، و نەبەرێخۆدانا قیبلێ.

الباب الثالث عشر

باب صلاة السفر

يَجِبُ القَصْرُ عَلى مَنْ خَرَجَ مِنْ بَلَدِهِ قَاصِداً للسَّفَرِ، و إنْ كَانَ دونَ بَريدٍ، وإذا أقامَ بِبَلَدٍ مُتَرَدِّدَاً قَصَرَ إلى عِشْرينَ يَوْمَاً، وإذَا عَزَمَ عَلى إقامَةِ أرْبَعٍ أَتَمَّ بَعْدَهَا، ولَه الجمْعُ تقديماً وتأخيراً، بِأذان وإقامَتينِ.

دەرگەهێ سێزدێ نڤێژا سەفەرێ

(فەرە ل سەر وی کەسێ ژ جهێ خۆ وەغەرێ بکەت نڤێژێ کورت بکەت) ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا هندەك زانایان، و هندەك زانایێن دی -وەکی ئیمامێ شافعی- دبێژن: کورتکرن واجب نینە، بەلکی سوننەتە، وکورتکرن چێترە، و دورستییا کورتکرنێ هنگی دەست پێ دکەت دەمێ ئەو ژ جهێ خۆ دەردکەڤت، و هندەك زانا جوداهییێ دئێخنە ناڤبەرا دەرکەفتنێ کانێ ئەو دەرکەفتنەکا دورستە، یا طاعەتییە -وەکی دبێژن-، یان ژی ئەو دەرکەفتن بۆ کرنا گونەهێیە.. هەر چەندە ئەو دەڤین بەحسێ کورتکرنێ دکەن چو جوداهییێ نائێخنە ناڤبەرا ڤێ چەندێ.

و ل دۆر وێ مەسافێ ژی یا نڤێژ تێدا دئێتە کورتکرن زانایان بۆچۆنێن ژێکجودا هەنە، ئیمامێ شەوکانی د ڤێ دەربارەیێ دا دبێژت: فەرە ل سەر وی کەسێ ژ جهێ خۆ وەغەرێ بکەت نڤێژێ کورت بکەت **(ئەگەر خۆ مەسافا سەفەرا وی ژ بەریدەکێ کێمتر ژی بت)** و هەر بەریدەك ب پیڤانێن مە یێن ئەڤرۆ دبتە (٢٢١٧٩) متر، و ئەڤ گۆتنا وی بەرسڤە بۆ وان زانایێن شەرتێ کورتکرنێ دکەنە بەریدەك، یان پتر، و یا دورستتر -و خودێ چێتر دزانت- ئەوە چو حەد بۆ وێ مەسافێ نینە یا کورتکرنا نڤێژێ تێدا دورست دبت، و بناخە د ڤێ چەندێ دا عورف و عەدەتە، یەعنی: هەر دەرکەفتنا ل دویڤ عورفێ جهەکی بێژنێ: سەفەر، دورستە نڤێژ تێدا بێتە کورتکرن.

(و ئەگەر ئەو ل جهەكی ئاكنجی بوو، و یێ دودل بوو د زڤڕینێ دا، حەتا بیست ڕۆژان ئەو دێ نڤێژێ كورت كەت) و ئەڤە ئەو دەم بوو یێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نڤێژ تێدا كورتكری دەمێ هاتییە مەكەهێ، بوخاری ژ عەبدللاهێ كوڕێ عەبباسی ڤەدگوهێزت، دبێژت: دەمێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- مەكەه ڤەكری، نۆزدە ڕۆژان نڤێژ كورتكرن، گۆت: و ئەگەر مە ژی سەفەر كر و ئەم نۆزدە ڕۆژان ماین دێ كورت كەین، و ئەگەر ئەم پتر ماین، دێ تمام كەین.

و ئەگەر كەسەك چوو جهەكی و ئنیەتا ئاكنجیبوونێ نەبت، و هەردەم ل هیڤییێ بت كو بزڤڕت، ئەو دێ نڤێژێ كورت كەت ئەگەر خۆ ب هەیڤان ژی بمینت، بەلێ ئەگەر وی دەمێ مانا خۆ دەسنیشان كر، حەتا نۆزدە ڕۆژان ئەو دێ نڤێژان كورت كەت.

(و ئەگەر وی ئنیەتا ئاكنجیبوونا چار ڕۆژان ئینا، ئەو دێ پشتی هنگی نڤێژێن خۆ تمام كەت) یەعنی: حەتا چار ڕۆژان وی مافێ كورتكرنێ هەیە، پشتی هنگی نە..

و ڤان هەر سێ مەسەلان: مەسەلا مەسافا كورتكرنێ، و ئاكنجیبوونا ل جهەكی د گەل دودلییێ، و ئاكنجیبوونا بێ دودلی.. ئەڤە ژ وان مەسەلانە یێن گەلەك جوداهی تێدا د ناڤبەرا زانایان دا پەیدا بووین.

(و بۆ وی هەیە نڤێژان كۆم بكەت و پێش بێخت، یان پاش بێخت، ب بانگەك و دو قامەتان) یەعنی: ئەگەر وی بڤێت ئەو دشێت -بۆ نموونە- نڤێژا نیڤرۆ و ئێڤاری هەردووان ل دەمێ نیڤرۆ بكەت، یان هەردووان پاش بێختە دەمێ ئێڤاری، و بانگەكێ ب تنێ بۆ هەردو نڤێژان دێ دەت، و بۆ هەر نڤێژەكێ قامەتەكا جودا هەیە.

الباب الرابع عشر

باب صلاة الكسوفين

هِيَ سُنَّةٌ، وأَصَحُّ مَا وَرَدَ في صِفَتِهَا رَكْعَتَانِ في كُلِّ رَكْعَةٍ ركوعانِ، و وَرَدَ ثَلاثَةٌ و أَرْبَعَةُ و خَمْسَةٌ، يَقْرَأ بَيْنَ كُلِّ ركوعَيْنِ، و وَرَدَ في كُلِّ رَكْعَةٍ ركوعٌ، ونَدَبَ الدعاءُ والتكبيرُ والتصدُّقُ والاستغفارُ.

دەرگەهێ چاردێ
نڤێژا رۆژ و هەیڤ غەییرینێ

(ئەو سوننەتە) بۆ زەلام و ژنان، بانگ بۆ نائێتەدان، و دورستە ب تنێ بێتەکرن، و ب جماعەت ژی، و خواندنا ئیمامی تێدا ب دەنگەکێ بلندە، **(و ڕەنگێ وێ یێ دورستتر ئەوە ئەو دو رکاعەتن، د هەر رکاعەتەکێ دا دو رکووع بۆ هەنە، و د هندەك ریوایەتان دا سێ و د هندەکان دا چار، و د هندەکان دا پێنج)** بەلێ یا ژ هەمییێ ناڤدارتر دونە، **(د ناڤبەرا هەر دو روکووعان دا قورئان دئێتە خواندن)** سوورەتا فاتحێ و هندەك ژ قورئانێ، و یا سوننەت ئەوە خواندن یا درێژ بت، **(و د هندەك ریوایەتان دا هاتییە کو د هەر رکاعەتەکێ دا رکووعەکا ب تنێ هەیە)** بەلێ ریوایەتێن دوبارەکرنا رکووعێ ب هێزترن.

(و یا سوننەت ئەوە ل وی دەمی دوعا بێنەکرن، و تەکبیر بێنەدان، و خێر بێنەدان، و داخوازا ژێبرنا گونەهان بێتەکرن) وەکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- فەرمان پێ کری.

الباب الخامس عشر باب صلاة الاستسقاء

تُسَنُّ عِنْدَ الجَدْبِ ركْعَتَانِ بَعْدَهُمَا خُطْبَةٌ، تتضمَّنُ الذِّكْرَ والترغيْبَ في الطَّاعَةِ، والزَّجْرَ عَنِ المعْصِيَةِ، ويَسْتكثِرُ الإمامُ ومَنْ معَهُ الاستغفارَ والدعاءَ بِرَفْعِ الجَدْبِ، ويُحَوِّلُونَ جميعاً أَرْدِيَتَهُمْ.

دەرگەهێ پازدێ نڤێژا بارانێ

نڤێژا بارانێ ئەو نڤێژە یا داخواز تێدا ژ خودێ دئێتەكرن كو ئەو بارانێ بدەت، و **(سوننەتە ئەو ل دەمێ هشكاتییێ بێتەكرن، و ئەو دو ركاعەتە پشتی وان خوتبەیەك بۆ بیرئینان دئێتە خواندن، و گوهدارییا خودێ و پاشڤەبرنا ژ بێ ئەمرییا وی تێدا بیرا خەلكی ل خودێ دئینتەڤە، و ئیمام و ئەو كەسێن د گەل دا گەلەك ئستغفار و دوعایان دكەن كو خودێ هشكاتییێ ڕاكەت)**.

(و ئەو هەمی جلكێن خۆ ڤاژی دكەن) و د مەسەلا ڤاژیكرنا ئیمامی دا بۆ جلكێن خۆ حەدیسەكا دورست هەیە بوخاری و موسلمی ڤەگوهاستییە، بەلێ چو ریوایەتێن دورست نەهاتینە كو خەلكی ژی جلكێن خۆ ڤاژی كربن، ریوایەتەكا ب تنێ نەبت ل نك ئیمام ئەحمەدی هەیە، و زانایێن حەدیسێ دبێژن: ئەو یا شاذذە.

الكتاب الثالث كتاب الجنائز

الفصل الأول أحكام المحتضر

مِنَ السُّنَّةِ عِيَادَةُ المَرِيْضِ، وتَلقينُ المحتَضَرِ الشَّهادتينِ، وتوجيهُهُ، وتغميضُهُ إذا ماتَ، وقِراءَةُ يس عَلَيهِ، والمبادَرَةُ بتَجهيزِهِ، إلا لتجويزِ حياتِهِ، والقَضاءُ لدَيْنِهِ، وتَسْجيَتُهُ، ويجوزُ تَقْبيلُهُ، وعلى المريضِ أنْ يُحْسِنَ الظَّنَّ بِرَبِّهِ، ويَتُوبَ إليهِ، ويَتَخَلَّصَ مِنْ كُلِّ مَا عَلَيهِ.

كيتابا سێيێ جەنازە

ناڤبرا ئێكێ

ئەحكامێن نساخێ ل بەر مرنێ

(ژ سوننەتییە: سەرەدانا نساخی) نساخی ب خۆ کەرەمە خودێ د گەل هندەك بەنیێن خۆ دکەت، دا گونەهێن وان پێ بغەفرینت، و ئێك ژ حەقێن موسلمانی ل سەر برایێ وی ئەوە دەمێ ئەو نساخ دبت برایێ وی سەرا بدەت، و بارا پتر ژ زانایان دبێژن: ئەڤ سەرەدانە سوننەتە، و هندەك دبێژن: واجبە.. و مفایێ ڤێ سەرەدانێ ئەوە دلێ نساخی بێتە خۆشکرن، و هندەك گۆتنێن وەسا ل نك بێنەکرن کو صەبر و تەحەممولا وی زێدەتر لێ بت، و بیرا وی ل خێرا مەزنا نساخی و صەبرا ل سەر نساخیێ بێتە ئینان، و دوعایێن خێرێ بۆ بێنەکرن. و یا باش ئەوە ئەڤ سەرەدانە یا کورت بت، وەسا تێ نەبت مرۆڤێ نساخ حەز بکەت ئەو گەلەك بمینت.

(و تەلقینا پەیڤا شاهدەدانێ بۆ وی کەسێ ل بەر مرنێ) و مەخسەد پێ ئەوە هندەك مرۆڤێن باش بچنە نك وی کەسێ دکەفتە بەر مرنێ، و ل نك وی شاهدە بدەن، دا ئەو ژی د دویڤ وان دا بێژت، ئەڤە ئەگەر وی ئاگەهـ ژ خۆ هەبت، و

شاهده نەدەت، ژ خۆ ئەگەر وی ئاگەهـ ژ خۆ نەبت، یان ئەو ب خۆ شاهده بدەت، چو مەعنا بۆ ڤێ تەلقینێ نابت.

(و بەرێ وی بۆ لایێ قیبلێ بێتەدان) یەعنی: ئەو ل سەر تەنشتا ڕاستێ بێتە رازاندن، و بەرێ وی ل قیبلێ بت، ژ بەر هەبوونا هندەك حەدیسێن دورست ل دۆر ڤێ چەندێ.

(و چاڤێن وی بێنە نقاندن) و پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- د حەدیسێن دورست دا فەرمان ب ڤێ چەندێ کرییە.

(و خواندنا سوورەتا یاسینێ ل سەر وی) ژ بەر وێ حەدیسا ئەبوو داوود و نەسائی ڤەگوهاستی، بەلێ زانایێن حەدیسێ دبێژن: ئەڤ حەدیسە یا لاوازە، لەو نابتە دەلیل، و ئەگەر هات و حەدیس یا دورست ژی بت، دێ مەخسەد پێ ئەو بت ئەو کەسێ دکەفتە بەر مرنێ ئەڤ سوورەتە ل نك بێتە خواندن، نە کو پشتی ئەو دمرت.

(و لەز ل بەرهەڤکرنا وی بێتەکرن، وەسا تێ نەبت کو ئحتمالا زێندیبوونا وی هەبت) چونکی گیرۆکرنا بەرهەڤکرن و ڤەشارتنا وی پشتی دمرت چو مفا تێدا نینن.

(و دەینێ وی بێتەدان) چونکی نەفسا خودان باوەری گرێدایا دەینێ وییە حەتا دئێتەدان، وەکی د وێ حەدیسا دورست دا هاتی یا ئیمام ئەحمەد ڤەدگوهێزت.

(و پەچنینا وی) یەعنی: پشتی مری دمرت، یا سوننەت ئەوە ئەو نەمیتە هلێڤڕی، بەلکی دڤێت بێتە پەچنین ب پاتەیەکی، وەکی صەحابییان د گەل پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- کری.

(و دورستە ئەو بێتە ماچیکرن) ژ لایێ مرۆڤ و هەڤالێن وی ڤە، و د ریوایەتێن دورست دا هاتییە کو ئەبوو بەکری پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- ماچی کربوو پشتی ئەو مری.

(و فەرە ل سەر نساخی هزرا باش ژ خودایێ خۆ بکەت) و جارەکێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- سەرا نساخەکی دا، و گۆتێ: تو چاوا خۆ دبینی؟ وی گۆت: ئەزێ ب هیڤیمە ژ خودێ، و ئەز ژ گونەهێن خۆ دترسم، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت:

ل جهەکێ ب ڤی ڕەنگی ئەو هەردو د دلێ مرۆڤەکی دا کۆم نابن ئەگەر ئەو نەچتە بەحەشتێ.

(و تۆبە بکەت، و هەر تشتەکێ ل سەر بت خۆ ژێ خلاص بکەت) وەکی دەینی، و ئێمانەتی، و خۆ دانە ئازاکرنێ، و شیرەتکرنێ.. وهتد. دا دەمێ دچت یێ صافی بت ژ حەقێن خەلکی.

الفصل الثاني غسل الميت

ويَجِبُ غَسْلُ الميْتِ المسْلِمِ عَلى الأحيْاءِ، والقَرِيْبُ أوْلى بِالقَرِيْبِ إذَا كانَ مِنْ جِنْسِهِ، وأَحَدُ الزَّوْجَيْنِ بِالآخَرِ، ويَكونُ الغَسْلُ ثَلاثَاً، أوْ خَمْسَاً، أوْ أكثرُ بِماءٍ وسِدْرٍ، وفِي الأخيرَةِ كَافورٌ، وتُقَدَّمُ الميامِنُ، ولا يُغْسَلُ الشَّهيْدُ.

ناڤبڕا دووێ شویشتنا مری

(و شویشتنا مرییێ موسلمان کارەکێ فەرە ل سەر زێندییان، و هەر ئێك فەرترە مرۆڤێ خۆ یێ نێزیك بشۆت، ئەگەر ئەو ب کێر وی کاری بێت) چونکی هەر ئێك دێ یێ دلۆڤانتر بت د گەل مرۆڤێ خۆ، و کێماسییێن وی پتر دێ ڤەشێرت، **(و هەر ئێك ژ ژن و مێران فەرترە یێ دی بشۆت)** و ئەڤ چەندە ژ هندەك صەحابییان هاتییە ڤەگوهاستن.

(و شویشتن سێ جارن یان پێنج یان پتر، ب ئاڤێ و سدرێ) کو کەسکاتییەك بوو جهێ صابوینا نوکە دگرت **(و جارا دویماهییێ کافووری پێدا کەن)** بۆ هندێ دا بێنا خۆش ژێ بێت، **(و لایێن ڕاستێ دئێنە پێشخستن، و شەهید نائێتە شویشتن)** بەلکی ب جلکێن وی ڤە دئێتە ڤەشارتن، وەکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- د گەل شەهیدێن ئوحودێ کری.

الفصل الثالث تكفين الميت

وَيَجِبُ تَكْفِيْنُهُ بِما يَسْتُرُهُ ولَو لَمْ يَمْلِكْ غَيْرَهُ، ولا بَأسَ بالزِّيادَةِ مَعَ التَّمَكُّنِ مِنْ غَيْرِ مُغَالاةٍ، ويُكْفَنُ الشَّهيدُ في ثِيابِهِ التي قُتِلَ فيها، ونُدِبَ تَطْيِيبُ بَدَنِ الميتِ وكَفَنِهِ.

ناڤبڕا سێیێ کفنکرنا مری

(و فەرە مری ب جلکەکێ وی ستارە بکەت بێتە کفنکرن، ئەگەر خۆ ژ بلی وی جلکی وی تشتەکێ دی نەبت ژی) مەعنا: شەرتێ وی ئەوە ئەو لەشی هەمییێ ستارە بکەت، **(و ئەگەر ژێ بێت ژ جلکەکی پتر بکەنە بەر بێی زێدەییا د مەصرەفێ دا چو نینە)** هەر وەسا یا باش ئەوە کفن یێ سپی بت، **(و شەهید ب وان جلکان دئێتە ڤەشارتن یێن پێڤە هاتییە کوشتن)**؛ چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤ چەندە د گەل شەهیدێن ئوحودێ کربوو، وەکی مە گۆتی.

(و سوننەتە بێهنێن خۆش ل لەشێ مری و کفنێ وی ژی بێنەکرن).

الفصل الرابع

صلاة الجنازة

وتَجِبُ الصَّلاةُ عَلى الميِّتِ، ويَقُومُ الإمامُ حِذاءَ رأسِ الرَّجُلِ، وَوَسَطَ المرأةِ، ويُكَبِّرُ أرْبَعاً أو خَمْساً، و يَقْرأُ بَعْدَ التَّكْبيرَةِ الأولى الفاتِحَةَ وسورةً، و يَدعو بينَ التَّكبيراتِ بِالأدْعِيَةِ المأثُورَةِ، ولا يُصَلَّى على الغَالِّ، وقاتِلِ نَفْسِهِ، والكافِرِ، والشَّهيدِ، ويُصَلَّى على القَبْرِ وعلى الغَائِبِ.

ناڤبرا چارێ نڤێژا جەنازەی

(و واجبە نڤێژ ل سەر مری بێتەکرن) و حوکمێ نڤێژا مری (فرض کفایە)یە، یەعنی: ئەگەر هندەك کەس نڤێژێ ل سەر بکەن، گونەهـ ژ سەر هەمییان ڕادبت، و مری مفایی ژ دوعایێن وان کەسان دبینت یێن نڤێژێ ل سەر دکەن، **(و)** بۆ کرنا ڤێ نڤێژێ **(ئیمام ل بەر سەرێ زەلامی ڕادوەستت و ل ڕاستا نیڤا ژنێ)** چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- وە دکر، **(و چار یان پێنج تەکبیران دێ دەت)** و جمهوورێ زانایان ل سەر چار تەکبیران کۆمبووینە، و ریوایەت حەتا نەهـ تەکبیران ژی هەنە، **(و پشتی تەکبیرا ئێکێ فاتحێ د گەل سوورەتەکی دێ خوینت، و د ناڤبەرا تەکبیران دا دێ وان دوعایان بێژت یێن کو هاتینە ڤەگوهاستن)** ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-، و پشتی تەکبیرا دویێ صلاوەتان دێ دەتە سەر پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن-، و پشتی تەکبیرا سێیێ و چارێ دوعایان دێ کەت، پاشی دێ سلاڤا ملان ڤەدەت.

(و نڤێژ ل سەر وی کەسی نائێتەکرن یێ تشتەك ژ دەسکەفتییان -غەنیمەی- دزی) جمهوورێ زانایان ل وێ باوەرێنە کو هەر کەسەکێ موسلمان بت نڤێژ ل سەر دئێتەکرن، ئەگەر خۆ گونەهەکا مەزن ژی کربت، بەلێ هندەك ڕەنگێن گونەهکاران هەبوون پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نڤێژ ل سەر نەدکر، بەلێ دگۆتە صەحابییان: هوین نڤێژێ ل سەر بکەن، و ئەڤ کارێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ هندێ بوو دا خەلك خۆ ژ ڤان گونەهان بدەنە پاش، و ژ وان گونەهان: دزییا ژ وی مالی یێ ب ڕێکا جیهادێ ب دەست موسلمانان دکەڤت، کو دبێژنێ: (غولوول)، **(و ئەوێ خۆ دکوژت، و یێ کافر)** و ئەڤە تشتەکێ ئاشکەرایە، **(و یێ شەهید)** و مەخسەد پێ ئەوە یێ د شەڕێ کافران دا هاتییە کوشتن، و ئەڤی خیلاف تێدا هەیە ژ بەر ژێکجودابوونا ریوایەتان، و هندەك زانا دبێژن: دورستە نڤێژ ل سەر بێتەکرن، و دورستە نەئێتەکرن، و ریوایەتێن دورستتر هەنە کو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نڤێژ ل سەر شەهیدێن ئوحودێ نەکربوو.

(و دورستە نڤێژ ل سەر قەبری بێتەکرن) ئەگەر مری هاتبتە ڤەشارتن، **(و ل سەر غائبی ژی)** و مەخسەد پێ ئەوە یێ ل جهەکێ دویر مربت، و نڤێژ ل سەر نەهاتبتەکرن.

الفصل الخامس المشي بالجنازة

وَيَكونُ المشْيُ بالجنـازَةِ سَريْعَـاً، والمـشْيُ مَعَهَـا والحَمْـلُ لهـا سُـنَّةٌ، والمتَقَدِّمُ عَلَيهَا والمتَـأَخِّرُ عَنْهَـا سَـواءٌ، ويُكْـرَهُ الرُّكُـوبُ، ويُحْـرَمُ النَّعْـيُ والنِّياحَةُ، واتِّبَاعُهَا بِنارٍ، وشَقُّ الجَيْبِ، والدُّعاءُ بِالوَيْلِ والثُّبُورِ، ولا يَقْعُدُ المتَّبِعُ لها حَتَّى تُوضَعَ، والقِيامُ لها مَنْسوخٌ.

ناڤبرا پێنجێ برنا جەنازەی

(و جەنازە ب لەز دئێتەبرن) و یا دورست نینە ئەو بێ ئەگەر بێتە گیرۆکـرن، **(و چوونا د گەل جەنازەی، و هلگرتنا وی سوننەتە)** و ئەو کەسێ ڤێ چەندێ بکەت دێ خودان خێر بت، **(و چوونا ل بـەراهییـا جـەنـازەی و ل پـشت وی وەکـی ئێکـە، و سویاربوون د گەل جەنازەی باش نینە)**.

(و ئاگەهدارکرنا خەلکی ب مرنێ حەرامە) کو ئێك بێتە هنارتن و د ناڤ خەلکی دا گازی بکەت کو فلان کەس مر، یان ب دەزگەهێن ڕاگەهانـدنێ بێتـە بـەلاڤکـرن، دا خەلك کۆم ببت.. ئەڤە چێ نابت، وەسا تێ نەبت هەوجەیـی ب هاتنـا هنـدەك مرۆڤـان هەبت دا جەنازەی ب سەروبەر بکەن، **(و نیهـار)** وەکـی کـو هـەوار بێنـە ڕاهـێلان، و جلك بێنە دڕاندن، و سەر بێنە ڤەچڕاندن.. وهتـد، تـشتێ نـەرازیبوونـا ل سـەر ئـەمـرێ خودێ ئاشکەرا دکەت. **(و هلکرنا ئاگری ل دویڤ جەنـازەی، و دڕانـدنا کراسـی، و نفرینا ب تێچوونێ)** ئەڤە ژی حەرامە.

(و ئەوێ د گەل جەنازەی دەردکەڤت ناڕوینت حەتا جەنازە دئێتە دانان، و ڕابوونا بۆ جەنازەی هاتییە نەسخەکرن) یەعنی: حوکمێ وێ بەطال بوویە؛ چونکی ل دەسـپێکێ ڕابوون ل دەمێ دەرباسکرنا جەنازەی تشتەکێ دورست بوو.

الفصل السادس دفن الميت

ويَجِبُ دَفْنُ الميِّتِ في حُفْرَةٍ تمنَعُهُ مِنَ السِّباعِ، ولا بَأسَ بالضَّرْحِ، واللَّحْدُ أولى، و يُدْخَلُ الميِّتُ مِنْ مُؤَخَّرِ القَبْرِ، ويُوضَعُ عَلى جَنْبِهِ الأيْمَنِ مُسْتَقْبِلا، ويُسْتَحَبُّ حَثْوُ التُّرابِ مِنْ كُلِّ مَنْ حَضَرَ ثَلاثُ حَثَياتٍ، ولا يُرْفَعُ القَبْرُ زيادَةً عَلى شِبْرٍ، والزِّيارَةُ لِلْمَوْتَى مَشْرُوعَةٌ، ويَقِفُ الزَّائِرُ مُسْتَقْبِلاً للقِبْلَةِ، ويُحَرَمُ اتخاذُ القُبُورِ مَساجِدَ، وزَخْرَفَتُها، وتَسْريجُها، والقُعُودُ عَلَيها، وسَبُّ الأمْواتِ، والتَّعْزِيَةُ مَشْروعَةٌ، وكَذلكَ إهْداءُ الطَّعَامِ لأهْلِ الميِّتِ.

ناڤبڕا شەشێ ڤەشارتنا مری

(و ڤەشارتنا مری د کۆرەکێ دا واجبە، دا ئەو ژ دەهبان بێتە پاراستن، و قەبرکرنا مری) کو ئەو بێتە ڕازاندن و ئاخ بێتە ڕادان ل سەر **(و لەحدکرنا وی باشترە)** کو تەنشتا قەبری بێتە کۆلان و ئەو بێتە پالدان د وی جهی ڕا، و قەبر ژ ئاخێ بێتە تژیکرن، ئەڤ هەردو ڕەنگە ددورستن بەلێ لەحد باشترە، ژ بەر هاتنا سوننەتێ ب وێ چەندێ.

(و مری ژ لایێ بنێ قەبری ڤە دئێتە داهێلان، و ئەو ل سەر تەنشتا ڕاستێ دئێتەدانان، و بەرێ وی بۆ قیبلێ دئێتەدان، و سوننەتە هەر ئێکێ ئامادە سێ مستێن ئاخێ بەردەتە د قەبری دا) ژ بەر کو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەو چەندە کربوو. **(و ژ بهوستەکێ زێدەتر قەبر نائێتە بلندکرن)** و موسلم ژ عەلی ڤەدگوهێزت کو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەو هنارتبوو کو صەنەمەکی نەهێلت ئەگەر نەشکێنت، و قەبرەکێ بلند ئەگەر ب عەردی ڤە ڕاست نەکەت. **(و سەرەدانا مریان دورستە)** بۆ زەلام و بۆ ژنان ژی، **(و یا باش ئەوە ئەو بەرێ خۆ بدەتە لایێ قیبلێ)** ژ بەر کو د حەدیسەکێ دا هاتییە دەمێ پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دەرکەفتییە سەر قەبران بەرێ خۆ ب لایێ قیبلێ ڤە دا.

(و حەرامە قەبر ببنە مزگەفت) نڤێژ ل سەر بێنەکرن، **(و بێنە نەخشاندن، و چـرا ل سەر بێنە هلکرن، و ل سەر ڕوینن، و خەبەران بێژنە مريیان)**.

(و تەعزیيە کارەکێ دورستە) و تەعزیيـە ئـەوە مـرۆڤ هنـدەك گۆتنـان بێژتـە وی کەسی یێ موصیبەتەکا مرنێ گەهشتییێ؛ دا دلەی دلەی وی بدەت و هەدارا وی بینـت، ئـەڤــە کـارەکـێ سـونـــەتـە، و ئەڤە تشتەکێ جـودایە ژ کۆمبوون و ڕوینشتنا خەلکـی ب هلکەفتنا مرنا کەسەکی.

(هەر وەسا دیاریکرنا خوارنێ بۆ مرۆڤێن مری) ژ بەر ئەو ب موصیبەتا خـۆ ڤـە دموژیلن، و ناگەهن خوارنێ بۆ خۆ بەرهەڤ بکەن.

الكتاب الرابع كتاب الزكاة

تَجِبُ في الأموالِ التي سَتَأتِي إذا كانَ المالِكُ مُكَلَّفَاً.

الباب الأول باب زكاة الحيوان

إنَّما تَجِبُ مِنْهُ في النَّعَمِ وهي: الإِبِلُ والبَقَرُ والغَنَمُ.

كيتابا چارێ زەكات

زەكات ئەو ماله یێ مرۆڤ ژ ناڤ مالێ خۆ دەردئێخت و ددەته هەژاران، و ئەو ئێك ژ پێنج ستوینێن ئیسلامێیە، وەكی د حەدیسێن دورست دا هاتی، و **(ئەو د وان مالان دا واجبە یێن كو دێ بەحسێ وان ئێتەكرن، ئەگەر خودانێ وی مالی یێ موكەللەف بت)** ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا هندەك زانایان، و ل دویڤ ڤێ بۆچوونێ زەكات د مالێ ئێتیمی دا نینە، بەلێ پتریا زانایان دبێژن: تەكلیف شەرت نینە، لەو زەكات د مالێ زارۆكی و دینی ژی دا هەیە، و د ڤی حالەتی دا خیطابا شەرعی بۆ وەلییێ وی دئێتە پێشكێشكرن.

دەرگەهێ ئێكێ
زەكاتا حەیوانەتی

(ژ حەیوانەتان هەما زەكات د حێشتر و چێل و پەزی دایە).

الفصل الأول نصاب الإبل

إذا بَلَغَتْ الإبِلُ خَمْسَاً فَفِيها شَاةٌ، ثُمَّ في كُلِّ خَمْسٍ شَاةٌ، فَإذَا بَلَغَتْ خَمْسَاً وعِشْرينَ فَفِيها ابْنَةُ مَخاضٍ، أو ابنُ لَبونٍ، وفي سِتٍ وثلاثينَ ابنةُ لَبونٍ، وفي سِتٍّ وأربَعينَ حُقَّةٌ، وفي إحْدَى وَسِتِّينَ جَذْعَةٌ، وفي سِتٍّ وسبعينَ بِنْتَا لَبونٍ، وفي إحْدَى وتسعينَ حُقَّتانِ إلى مِائَةٍ وعِشْرينَ، فَإذَا زَادَتْ فَفِي كُلِّ أربعينَ ابنةُ لَبونٍ، وفي كُلِّ خمسينَ حُقَّةٌ.

ناڤبڕا ئێكێ نیصابا حێشتران

نیصاب: ئەو قەدەرە یا ئەگەر مالێ مرۆڤی گەهشتێ، و سال د سەر ڕا بۆری، زەكات لێ دكەڤت، و بۆ هەر مالەكێ زەكات لێ بكەڤت نیصابەكا دەسنیشانكری هەیە، و ل ڤێرێ بەحسێ نیصابا حێشتران دئێتەكرن. **(ئەگەر حێشتر بوونە پێنج زەكاتا وان پەزەكە -ئەگەر میهـ بت دڤێت سالەك تمام كربت، و ئەگەر بزن بت دڤێت دو سال تمام كربن-، پاشی بۆ هەر پێنج حێشتران پەزەكە، و ئەگەر گەهشتنە بیست و پێنجان زەكاتا وان حێشترەكا مێیە یا كو ماكا وێ ئاڤس بت -سالەك تمام كربت-، ئەگەر ئەو نەبت ئێكێ نێر یێ كو ماكا وی تێشكا خۆ دانابت -دو سال تمام كربن-)** یەعنی: ئەگەر مێیێن ئێك سالی هەبن، چێ نابت نێرێن دو سالی بێنەدان، **(و ئەگەر حێشتر بوونە سیهـ و شەش حێشترەكا دو سالی دئێتەدان، و ئەگەر ئەو بوونە چل و شەش حێشترەكا سێ سال تمام كرین دئێتەدان، و ئەگەر ئەو بوونە شێست و ئێك ئێكا چار سال تمام كرین دئێتەدان، و ئەگەر ئەو بوونە حەفتێ و شەش دو حێشترێن مێ یێن دو سال تمام كرین دئێنەدان، و ئەگەر ئەو بوونە نۆت و ئێك حەتا سەد و بیستان دوییێن سێ سالی دئێنەدان، و ئەگەر ئەو ژ سەد وبیستان زێدەتر لێ هاتن د هەر چل حێشتران دا ئێكا دو سالی دئێتەدان، و د هەر پێنجییان دا ئێكا سێ سالی دئێتەدان).**

و ئەڤ نیصابە بۆ زەكاتا حێشتران د حەدیسەكا دورست دا هاتییە یا بوخاری ژ ئەنەسی ڤەدگوهێزت كو ئەبوو بەكری ئەو چەندە بۆ وان نڤیسی و گۆت: ئەڤە ئەوە یا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ل سەر موسلمانان فەركری.

الفصل الثاني نصاب البقر

ويَجِبُ في ثَلاثينَ مِنَ البَقَرِ تَبيعٌ أو تَبيعةٌ، وفي أرْبَعينَ مُسِنَّةٌ، ثُمَّ كَذلِكَ.

ناڤبڕا دویێ نیصابا چێلان

و ئەڤ نیصابە بۆ گامێشانە ژی، و حەتا ئەو نەبنە سیهـ چو زەكات لێ ناكەڤت، **(و ئەگەر ئەو بوونە سیهـ)** و ئەو بن یێن ب دەڤێ خۆ دچەرن **(ئێكێ یان ئێكا سالەك تمام كربت زەكاتا وانە، و د چلان دا ئێكا دو سالییە، و وەسا)**.

د ریوایەتێن دورست دا هاتییە كو ئەگەر چێل بوونە حەفتێ زەكاتا وان ئێكا دو سالی و ئێكێ ئێك سالییە، و ئەگەر ئەو بوونە حەشتێ دوییێن دو سالینە، و د نۆتان دا سێیێن ئێك سالی، و د سەدان دا ئێكا دو سالی و دوییێن ئێك سالی، و د سەد و دەهان دا دوییێن دوسالی و ئێكێ ئێك سالی، و د سەد و بیستان دا سێیێن دو سالی، یان چارێن ئێك سالی، و ئەگەر ئەو ژ سەد و بیستان دەرباس بوون د هەر سیهان دا ئێكێ ئێك سالی، و د هەر چلان دا ئێكا دو سالی.

الفصل الثالث نصاب الغنم

ويَجِبُ في أرْبَعينَ مِنَ الغَنَمِ شاةٌ إلى مِائَةٍ وإحْدى وعشرينَ، وفيها شاتانِ إلى مِائتَيَنِ وواحدةٍ، وفيها ثَلاثُ شِياهٍ، إلى ثَلاثمِائةٍ وواحِدَةٍ، وفيها أربَعُ، ثُمَّ في كُلِّ مِائَةٍ شَاةٌ.

ناڤبڕا سێیێ نیصابا پەزی

و فەرق ناكەت پەزێ سپی بت (میهـ بن) یان یێ ڕەش بت (بزن بن) یان تێكەل بن، **(و د هەر چل پەزان دا، حەتا سـەد و بیـست و ئێكـان)** ئـەگـەر ب دەڤـێ خـۆ بچەرن، و سالەك د سەر ڕا بۆری بت **(دانا پەزەكێ واجبـە)** ئـەگـەر میهـ بـت دڤێـت عەمرێ وێ كێمتر ژ سالەكێ بت، و ئـەگـەر بـزن بـت دڤێـت سـالەك تمـام كربـت و چووبتە د سالا دویێ دا، و ئەگەر ئەو بوونـە سـەد و بیـست و ئێـك **(هنگـی دو پـەز واجب دبن، حەتا دوسەد و ئێكان، و هنگی زەكاتا وان سێ پەزن، و ئەگەر ئەو بوونە سێسەد و ئێك چار پەز واجبن دبن، پاشی د هەر سەدان دا پەزەكە)**.

الفصل الرابع

في الجمع والتفريق والأوقاص

ولا يُجْمَعُ بَيْنَ مُتَفَرِّقٍ مِـنَ الأنْعَـامِ، ولا يُفَـرَّقُ بَـيْنَ مُجْتَمَـعٍ خَـشْيَةَ الصَّدَقَةِ، ولا شَيْءَ فِيْها دونَ الفَرِيْـضَةِ، ولا في الأوْقَـاصِ، ومَـا كَـانَ مِـنْ خَليطَيْنِ فَيَتَرَاجَعانِ بالسَّوِيَّةِ، ولا تُؤْخَذُ هَرِمَةٌ، ولا ذاتُ عَوارٍ، ولا عَيْبٍ، ولا صَغيْرَةٌ، ولا أكُوْلَةٌ، ولا رُبَّى، ولا مَاخِضٌ، ولا فَحْلُ غَنَمٍ.

ناڤبڕا چارێ

د كۆمكرن و ژێكڤەكرن و حەیوانێن زێدە ژ نیصابێ دا

(و ژ ترسێن دانا زەكاتێ دا ئەو حەیوانێن ژێكڤەكری د گەل ئێك نائێنە كۆمكرن، و یێن كۆمكری نائێنە ژێكڤەكرن).

نموونەیێ كۆمكرنا ژێكڤەكریيان: ئەگـەر دو زەلامـان سـەد و بیـست و ئێـك پـەز هەبن، دڤێت سێ پەزان بدەن، ڤێجـا ئـەو ڕابـن پـەزێ خـۆ لێكڤـەكـەن ئێكـی شێـست بگەهنێ و یێ دی شێست و ئێك، و گاڤا ڤیـا زەكـاتێ بـدەن هـەر ئێـك پـەزەكـێ دێ دەت، مەعنا: پەزەك د كیسێ وان ما.. ئەڤە چێ نابت.

و نموونەیێ ژێكڤەكرنا كۆمكرییان: سێ زەلامان هەر ئێكی چل پەز هەبن، دەمێ ئەو زەكاتێ ددەن دڤێت هەر ئێك پەزەكی بدەت، ڤێجا ڕابن پەزێ خۆ بكەنە ناڤێك دا ببنە سەد و بیست، و هنگی پەزەكا ب تنێ واجب دبت، مەعنا: دو پەز د كیسێ وان دمینن.. ئەڤە ژی چێ نابت.

چونكی ئەڤ كارێن ب ڤی ڕەنگی ڕەڤینە ژ زەكاتێ.

(و مالێ كێمتر ژ نیصابێ زەكات لێ ناكەڤت) وەكی كو مرۆڤەكی سیهـ و نەهـ پەز هەبن، **(و ئەو مالێ د ناڤبەرا دو نیصابان ژی دا)** وەكی كو ئێكی سەد و بیست پەز هەبن، چلان ئێك زەكاتە، و سەد و بیست و ئێكان دو، ژ چل و ئێكان حەتا سەد و بیستان چو زەكات لێ ناكەڤت. و ئەڤی مالی ب عەرەبی دبێژنێ: (ئەوقاص).

(و ئەو مالێ تێكەلكری زەكات ل دویڤ مالێ هەر ئێكی د ناڤبەرێ دایە) وەكی دو زەلامان سێسەد پەز هەبن، زەكاتا وان سێ پەزن، هەر ئێكی ئێك و نیڤ، ژ خۆ ئەگەر سەد یێن ئێكی بن، و دو سەد یێن ئێكی بت، یێ ئێكێ پەزەك ل سەرە و یێ دی دو پەز.. و هۆسا.

و هندەك حەیوان هەنە، نەهی هاتییەكرن كو ئەو بۆ زەكاتێ بێنەدان، لەو خودانێ مەتنی گۆت: **(و ئەوا ژ پیراتی ددانێن وێ كەفتین، و یا ب چاڤەكی، و خودان عەیب)** **عەیبەكا بهایێ وێ كێم بكەت، (و یا بچویك، و یا خرش ئەوا نەزێت، و ئەوا ل مال دئێتە ب خودانكرن ژ بەر شیرێ وێ، و یا ئاڤس، و نێری، ئەڤە بۆ زەكاتێ نائێنە وەرگرتن).**

الباب الثاني

باب زكاة الذهب والفضة

إِذَا حَالَ عَلى أَحَدِهِما الحَوْلُ رُبْعُ العُشْرِ، ونِصَابُ الذَّهَبِ عِشْرونَ ديناراً، ونِصَابُ الفِضَّةِ مِائتا دِرْهَمٍ، ولا شَيْءَ فيها دونَ ذَلِكَ، ولا زَكَاةَ في غَيرِهِما مِنَ الجَواهِرِ، وأَمْوالِ التِّجَارَةِ، والمسْتَغَلاتِ.

دەرگەهێ دوییێ

زەكاتا زێڕ و زیڤی

زانا هەمی ل وی باوەرێنە كو زەكاتا زێڕ و زیڤی واجبە، و ئاشكەرایە كو بەرێ پارە زێڕ و زیڤ بوو، دینار ژ زێڕی دهاتە دورستكرن و دەرهەم ژ زیڤی، و نیصابێ وان **(ئەگەر سال د سەر ئێك ژ هەردووان ڕا دەرباس بوو چارێكا دەهێكێیە)** و ئەڤە سڤكترین ڕەنگێن زەكاتێیە، مال ل سەر دەهـ پشكان دئێتە لێكڤەكرن، و چارێكا پشكەكێ دبتە زەكاتا وی، **(و نیصابا زێڕی بیست دینارە)** و بیست دینار (٨٥) غرامە ژ زێڕێ عیار (٢٤) و (٩٧) غرامە ژ زێڕێ عیار (٢١) و (١١٣) غرامە ژ زێڕێ عیار (١٨)، د حەدیسەكا دورست دا یا ئەبوو داوود ژ ئبن عومەری و عائیشایێ ڤەدگوهێزت هاتییە كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ژ هەر بیست دیناران نیڤ دینار وەردگرت، و ژ هەر چل دیناران دینارەك.

(و نیصابا زیڤی دوسەد دەرهەمە) كو دبتە (٥٩٥) غرام، و زەكات وەكی مە گۆتی دو و نیڤە ژ سەدێ، ب وی شەرتی سالەك د سەر ڕا ببۆرت. **(و زێڕ و زیڤێ كێمتر ژ ڤێ نیصابێ بت زەكات لێ ناكەڤت)**.

(و ژ بلی زێڕ و زیڤی زەكات د چو جەوهەرێن دی دا نینە) وەكی: دوڕ و یاقووت و مەرجان و لۆلۆ و زەبەرجەد و هتد.. چونكی چو دەلیل ل سەر وێ چەندێ نینن، **(و د مالێ بازرگانییێ ژی دا)** ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا ئیمامێ شەوكانی، بەلێ جمهوورێ زانایان ل وێ باوەرێنە كو ئەو مالێ بازرگانی پێ دئێتەكرن زەكات لێ دكەڤت، چونكی ئەو ژی وەكی زێڕ و زیڤینە، ب تنێ فەرق ئەڤەیە نیصابا وان د ناڤبەرا بهایی و مالی دا دئێت و دچت، و ڤی بابەتی درێژی بۆ هەیە، ئەڤە جهێ وێ نینە.

(و) زەكات **(د وی مالی ژی دا)** نینە **(یێ بێتە ئستغلالكرن)** وەكی: خانی و تورمبێل و هەر تشتەكێ بێتە ئستغلالكرن ژ لایێ خودانی ڤە، چ ئەو ب خۆ ب كار بینت، یان بدەتە كرێ.

الباب الثالث باب زكاة النبات

يَجِبُ العُشْرُ في الحِنْطَةِ والشَّعيرِ والذُّرَّةِ والتَّمْرِ والزَّبيبِ، وما كَانَ يُسْقَى بالمَسْنَى مِنْها فَفِيهِ نِصْفُ العُشْرِ، ونِصابُها خَمْسَةُ أوسُقٍ، ولا شَيْءَ فيما عَدا ذَلك كالخَضْرَواتِ وغَيرِها، ويَجِبُ في العَسَلِ العُشْرُ. ويَجوزُ تَعْجِيلُ الزَّكاةِ، وعلى الإمامِ أنْ يَرُدَّ صَدَقَاتِ أغْنياءِ كُلِّ مَحَلٍّ لِفُقَرائِهِمْ، ويَبْرَأُ رَبُّ المالِ بِدَفْعِهَا إلى السُّلْطانِ وإنْ كانَ جَائِراً.

دەرگەهێ سێیێ
زەکاتا شینکاتی

(د گەنم و جەهـ و گەنمۆك و قەسپ و مێویژان دا دەهێك واجبە) ئەڤە ئەگەر ب ئاڤا بارانێ بێنە ئاڤدان **(و ئەوا ب دەست یان حەیوانان بێتە ئاڤدان)** زەکاتا وێ **(نیڤا دەهێکێیە)**.

(و نیصابا وان پێنج بارە) و هەر بارەك نێزیکی (٦٤٧) کیلۆیێن گەنمینە.

(و ژ بلی وان زەکات د تشتەکێ دی دا نینە، وەکی کەسکاتی -خەزرەواتان- و تشتێن دی).

(و زەکاتا هنگڤینی ژی دەهێکە) و خیلافا زانایان د زەکاتا هنگڤینی دا تشتەکێ ئاشکەرایە، هندەك دبێژن: زەکات تێدا نینە، و هندەك دبێژن: زەکات هەیە، و هندەك دبێژت: ئەو مێشێن دئێنە ب خودانکرن زەکات د هنگڤینێ وان دا نینە، و یێن سورشتی زەکات تێدا هەیە.

(و دورستە لەز د زەکاتێ دا بێتەکرن) یەعنی: بەری دەمێ وێ بێت ئەو بێتەدان، **(و واجبە ل سەر ئیمامی -مەزنی- کو زەکاتا دەولەمەندێن هەر جهەکی بدەتە هەژارێن وی جهی)** وەسا تێ نەبت وی جهی هەژار لێ نەبن، هنگی دورستە زەکات بۆ جهەکێ دی بێتە ڤەگوهاستن، **(و زەکات ژ سەر خودانێ مالی ڕادبت دەمێ ئەو زەکاتا**

خۆ ددەتە ڤ سولتانى ئەگەر خۆ ئەو سولتان يێ زۆردار ژى بت) چونكى د شريعەتى دا دەولەت ب كۆمكرن و بەلاڤكرنا زەكاتێ ڕادبت، نە كو هەر ئێك ژ نك خۆ زەكاتێ ددەت.

الباب الرابع باب مصارف الزكاة هِيَ ثَمانِيَةٌ كَما في الآيَةِ، وتُحْـرَمُ عَـلى بَنـي هَاشِـمٍ وَمَـواليهم، وعَـلى الأَغْنِيَاءِ والأَقْوِياء المكْتَسِبينَ.

دەرگەهێ چارێ
ئەوێن زەكات بۆ دئێتەدان

(هەشتن وەكى د ئايەتێ دا هاتى) و مـەخـسەد پـێ ئايـەتـا (٦٠)يێـە ژ سـوورەتـا (التوبـة) ئـەوا تێـدا هـاتى: ﴿إِنَّمَا ٱلصَّدَقَٰتُ لِلۡفُقَرَآءِ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱلۡعَٰمِلِينَ عَلَيۡهَا وَٱلۡمُؤَلَّفَةِ قُلُوبُهُمۡ وَفِي ٱلرِّقَابِ وَٱلۡغَٰرِمِينَ وَفِي سَبِيلِ ٱللَّهِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِۖ فَرِيضَةٗ مِّنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ عَلِيمٌ حَكِيمٞ ٦٠﴾ يـەعنـى: زەكاتا واجب بۆ ڤان هەر هەشت ڕەنگێن مرۆڤان دئێتەدان:

١- بۆ هەژارێن پێتڤى يێن چو نەيى.

٢- و بۆ وان بەردەست تەنگان ژى يێن هند نەبت تێرا وان بكەت.

٣- و بۆ وان يێن زەكاتێ كۆم دكەن.

٤- و بۆ وان يێن هەوە دڤێت دلێن وان ب لايێ خۆ ڤە بكێشن يێن هـەوە هيڤـى هەى كو ئەو موسلمان ببن يـان بـاوەريـيا وان ب هێـز بكـەڤـت يـان مفـاى بگـەهيننـە موسلمانان، يان ژى خرابيا ئێكى پێ ژ موسلمانان بدەنە پاش.

٥- و بۆ ئازاكرنا گەردەنا بەنييان.

٦- و بۆ هەڤڕکان دا ئەو نەخۆشییا د ناڤبەرا وان دا پێ بێتە چاککرن، و بـۆ وان یێن قەرداریێ بارێ وان گرانکری.

٧- و بۆ شەڕکەرێن د ڕێکا خودێ دا.

٨- و بۆ وی ڕێڤنگی یێ مال د دەستان دا نەمابت.

ئەڤ لێکڤەکرنە تشتەکێ فەرە خودێ دانـای، وخـودێ یـێ پڕزانایـە ب وی تـشتێ مفایێ بەنیێن وی تێدا، یێ کاربنەجهە د ڕێڤەبرن و شریعەتێ خۆ دا.

(و ئەو حەرامە بۆ بنەمالا هاشمییان) و مەخسەد پێ مالباتا عـەلی و عوقـەیـل و جەعفەر و عەبباس و حارثییە، و هنـدەك زانـا دبێـژن: مالباتـا موططـەلببیـان ژی وەکـی وانە، و ئەڤە مالباتا پێغەمبەرینە -سلاڤ لـێ بـن-، و حـەدیـسێن دورسـت ل سـەر ڤـێ چەندێ هەنە، **(و بۆ مەولاییێن وان ژی)** و مەخـسەد پـێ ئـەو عـەبـدێن وانـە یـێن وان ئازاکرین.

(و ئەو حەرامە بۆ دەولەمەند و خودان هێزێ کار دکەت) ئەگەر هنـد ب کـارێ وی ڤە بێت کو بێ منەت ببت، هەر وەسا ئەو بۆ وی کەسی حـەرامـە یـێ خودانکرنـا وی ل سەر خودانێ زەکاتێ واجب بت، وەکی: کوڕ زەکاتێ بدەتە بابێ خۆ، یـان مێـر بدەتە ژنا خۆ، و چێ نابت ئەو د وان ڕێکێن خێرێ ژی بێتەدان یـێن مـرۆڤ خـۆ پـێ نێزیکی خودێ دکەت، وەکی ئاڤاکرنا مزگەفتان.

الباب الخامس

باب صدقة الفطر

هِيَ صَاعٌ مِنَ القُوتِ المعتَادِ، عَنْ كُلِّ فَـرْدٍ، والوجـوبُ عَـلى سَـيِّدِ العَبْدِ وَمُنْفِقِ الصَّغيرِ ونَحْوِهِ، ويَكونُ إخْراجُهَا قَبْلَ صَلاةِ العِيْدِ، ومَـن لا يَجِدْ زِيَادَةً عَلى قُوتِ يَوْمِهِ ولَيْلَتِهِ فَلا فِطْرَةَ عَلَيْهِ، ومَصْرِفُها مَصْرِفُ الزَّكَاةِ.

دەرگەهێ پێنجێ

فترە

(ئەو چار بێدەرینە ژ قووتێ عەدەتی بۆ هەر کەسەکی) و ئەڤ چەندە د حەدیسەکا دورست دا هاتییە یا بوخاری و موسلم ڤەدگوهێزن، و ئەو واجبە ل سەر هەر کەسەکی ئەگەر خۆ یێ بالغ نەبت، یان ڕۆژی ل سەر نەبن ژی، **(و ئەو واجبە ل سەر سەییدێ عەبدی و سەمیانێ زارۆکی، و یێن وەکی وان)** وەکی مێری ب نسبەت ژنا وی، ئەو فترێ پێش وان ڤە ددەن.

(و دەمێ) واجبوونا **(دانا وێ بەری نڤێژا جەژنێیە)** و ئەگەر بەری هنگی ژی بێتەدان دورستە، بەلێ پشتی نڤێژا جەژنێ دەمێ وێ نامینت، و هنگی ئەو دبتە خێر وەکی هەر خێرەکا هەبت.

(و هەچییێ زێدەتر ژ قویتێ ڕۆژەك و شەڤەکێ نەبت فترە ل سەر وی نینە).

(و ئەو بۆ وان دئێتەدان یێن زەکات بۆ دئێتەدان) کو هەشت ڕەنگێن مرۆڤانە، و بەری نوکە بەحسێ وان د گەل مە بۆرییە.

الكتاب الخامس باب الخمس

يَجِبُ فِيمَا يُغْنَمُ فِي القِتَالِ، وفِي الرِّكَازِ، ولا يَجِبُ فِيما عَدا ذَلِكَ، ومَصْرِفُه مِنْ فِي قَولِه تَعالى: (واعْلَمُوا أَنَّما غَنِمْتُمْ مِنْ شَيْءٍ) الآيَةَ.

كیتابا پێنجێ

دەرگەهێ خومسێ (پێنجێكێ)

(ئەو د وی دەستكەفتی دا واجبە یێ د شەڕی دا دئێتە ستاندن) و دەمێ بەحسێ جیهادێ دئێتەكرن ئەڤ مەسەلە دێ ئێتە روهنكرن، ئەگەر خودێ حەز بكەت، **(و د وێ خزینەیێ دا یا دئێتە دیتن)** ئەگەر یا زەمانێ جاهلییەتێ بت، ژ خۆ ئەگەر یا زەمانێ ئیسلامێ بت حوكمێ وێ دێ یێ جودا بت، **(و ژ بلی ڤێ چەندێ ئەو د تشتەكێ دی دا نینە)**.

(و ئەو بۆ وان دئێتەدان یێن بەحسێ وان د ڤێ ئایەتێ دا هاتی: ﴿وَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا غَنِمۡتُم مِّن شَيۡءٖ فَأَنَّ لِلَّهِ خُمُسَهُۥ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِي ٱلۡقُرۡبَىٰ وَٱلۡيَتَٰمَىٰ وَٱلۡمَسَٰكِينِ وَٱبۡنِ ٱلسَّبِيلِ﴾ (الأنفال: ٤١) یەعنی: ئەو مالێ د جیهادا د ڕێكا خودێ دا ب دەست موسلمانان ڤە دئێت ژ پێنج پشكێن وی چار بۆ وان شەڕكەرانە یێن ل شەڕی ئامادەبووین، وپێنجێكا مایی دێ بتە پێنج پشك:

یا ئێكێ: بۆ خودێ وپێغەمبەرییە، ئەو د مفایێن گشتی یێن موسلمانان دا دئێتە خەرجكرن.

و یا دووێ: بۆ مرۆڤێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- یێن نێزیكە، كو بنەمالا هاشمی و موطەلبینە، ئەڤە پێش زەكاتێ ڤە بۆ وان هاتییەدانان چونكی زەكات بۆ وان نەدورستە.

و یا سییێ: بۆ ئێتیمانە.

و یا چارێ: بۆ هەژارانە.

و یا پێنجێ: بۆ وی ڕێڤنگییە یێ چو مال د دەست دا نەمای.

الكتاب السادس كتاب الصوم

الباب الأول أحكام الصيام

الفصل الأول وجوب صوم رمضان

يَجِبُ صِيَامُ رَمَضَانَ لِرُؤْيَةِ هِلالِهِ مِنْ عَدْلٍ، أَوْ إِكْمَالِ عِـدَّةِ شَـعْبَانَ، ويَصُومُ ثَلاثِيْنَ يَومَاً، مَا لَمْ يَظْهَرْ هِلالُ شَوَّالَ قَبْلَ إِكْمَالِهَا، وإذَا رَآهُ أَهْلُ بَلَدٍ لَزِمَ سَائِرَ البِلادِ الموافَقَةُ، وعَلى الصَّائِمِ النيَّةُ قَبْلَ الفَجْرِ.

کیتابا شەشێ کیتابا ڕۆژییێ

دەرگەهێ ئێکێ ئەحکامێن ڕۆژییێ

ناڤبڕا ئێکێ واجببوونا ڕۆژییا رەمەزانێ

ڕۆژی ئێك ژ ستوینێن ئیسلامێیه، و مەخسەد پێ ئەوە: مرۆڤ خۆ ژ وان تشتان بدەتە پاش یێن ڕۆژی پێ دشکێت، ژ هەلاتنا ئەلندێ حەتا ئاڤابوونا ڕۆژێ، د گەل ئنیەتێ.

و خێر و بهایێ ڤی کاری گەلەکە، بوخاری و موسلم ژ ئەبوو هورەیرەی ڤەدگوهێزن، دبێژت: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆت: ﴿مَنْ صَامَ رَمَضَانَ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ﴾ یەعنی: هەچییێ رەمەزانێ ڕۆژییێ بگرت، باوەری پێ هەبت و بۆ خۆ ب خێر حسێب بکەت، گونەهێن وی یێن بۆرین دێ بۆ ئێنە ژێبرن.

(ڕۆژیگرتنا هەیڤا رەمەزانێ واجبە) ڕۆژی دو پشکە: ڕۆژییا فەرز، کو ڕۆژییا رەمەزانێیە، و ڕۆژییا کفارەتان، و ڕۆژییا نەزر بت. و پشکا دویێ: ڕۆژییا سوننەت، ئەوا مرۆڤ بۆ خێرێ ژ نك خۆ بگرت.

و ل ڤێرێ بەحسێ ڕۆژییا رەمەزانێ هاتەكرن، و حوكمێ وێ هاتـه دیـاركرن كـو واجبە، و ئەو ب كیتاب و سوننەت و ئیجماعا ئوممـەتـێ واجببوویـە، و هـەر كـەسـێ باوەرییێ ب واجببوونا وێ نەئینت دێ كافر بت.

خـودایێ مــەزن دبێــژت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُتِبَ عَلَيۡكُمُ ٱلصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكُمۡ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ١٨٣ ﴾ (البقرة: ١٨٣) و ئەڤ ئایەتە واجببوونا ڕۆژییێ ل سـەر خـودان باوەران ئاشكەرا ڕادگەهینت.

و پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- دبێژت: ﴿ بُنِيَ الإِسْلاَمُ عَلَى خَمْسٍ: شَهَادَةِ أَنْ لاَ إِلَهَ إِلاَّ الله، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ الله ، وَإِقَامِ الصَّلاَةِ ، وَإِيتَاءِ الزَّكَاةِ، وَالحَجِّ ، وَصَوْمِ رَمَضَانَ ﴾ و ئـەڤ حـەدیـسە ژی ب ئاشكەرایی بەرچاڤ دكەت كو ڕۆژییا رەمەزانێ ئێك ژ ستوینێن ئیسلامێیە.

و واجببوونا وێ هنگی دەست پێ دكەت **(ئەگـەر هـەیڤـا وێ یـا نـوی ژ لایـێ مرۆڤەكێ عادل ڤە هاتە دیتن)** و د حەدیسێن دورست دا هاتیيە كو پێغەمبـەری -سـلاڤ لێ بن- بۆ گرتنا هەیڤا رەمەزانێ پال دایە سەر شاهدەییا مرۆڤەكێ ب تنێ ژی[1]، **(یان ژی هەیڤا شەعبانێ بێتە تمامكرن)** سیهـ ڕۆژ، ئەگەر هەیڤ نەهاتە دیتن.

(و سیهـ ڕۆژێن رەمەزانێ دئێنەگرتن هندی هەیڤا شەووالێ بەری هنگی نـەئێتـە دیتن) ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بـن- ئـەوا تێـدا هـاتی: ئـەگـەر ل بـەر هـەوە بەرزەبوو هەیڤێ بكەنە سیهـ. و بارا پتر ژ فقهزانان دیتنا دو شـاهدێن عـادل بـۆ هـەیڤـا شەووالێ دكەنە شەرتێ ب دویمـاهی هاتنـا رەمـەزانـێ، و ئـەو فـەرقـێ دئێخنـە نـاڤبـەرا دەستپـێـك و خلاسبوونا رەمەزانێ، و هندەك زانا دبێـژن: بۆ دیتنا هەیڤـا شـەووالـێ و خلاسبوونا رەمەزانێ ژی شاهدەك بەسە.

(و ئەگەر خەلكێ باژێڕەكی هەیڤ دیت، دڤێت خەلكێ بـاژێڕێن دی ژی ب یـا وان بكەن) ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا جمهوورێ زانایان، چونكی پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن-

---

(١) و مادەم پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- بۆ مەسەلـەكـا (تـەعـەبـبـودی) شـاهدەییـا مرۆڤـەكـێ ب تنـێ قەبویلكر، ئەڤە هندێ دگەهینت كو (خبر الواحد) د هەمی جهان دا دئێتە وەرگرتن و قەبویلكرن، ئەگەر ب ڕێكەكا دورست گەهشتە مە، و چو مەعنا بۆ وێ گۆتنێ نینە ئـەوا دبێـژت: خـەبـەرێ ئێكێ ب تنێ یەقین تێدا نینە!

دبێژت: ئەگەر هەوە هەیڤ دیت رۆژییێ بگرن.. و گۆتن یا گشتیە بۆ ئوممەتێ هەمییێ، لەو دیتنا هندەك ژ وان دبتە دیتن بۆ هەمییان.

و هندەك زانا دبێژن: دیتنا خەلکێ جهەکی بۆ هەیڤێ دیتنە بۆ وان ب تنێ، یەعنی: هەر جهەك دێ بۆ خۆ بەرێ خۆ دەنە هەیڤێ.

(و پێتڤییە ل سەر رۆژیگری ئنیەتا خۆ بینت بەری هەلاتنا ئەلندێ) ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- یا ئەحمەد ژ حەفصایێ ڤەدگوهێزت: ﴿مَنْ لَمْ يُجْمِعِ الصِّيَامَ مَعَ الْفَجْرِ، فَلَا صِيَامَ لَهُ﴾ ئەڤە بۆ رۆژیا فەرز، بەلێ بۆ رۆژیا سوننەت حەتا بەری نیڤرۆ دورستە، وەکی د هندەك حەدیسێن دورست دا هاتی.

الفصل الثاني مبطلات الصوم ويَبْطُلُ بالأكْلِ والشُّرْبِ والجِماعِ والقَيْءِ عَمْدَاً، ويَحْرُمُ الوِصَالُ، وعَلى مَنْ أفْطَرَ عَمْدَاً كَفَّارَةٌ كَكَفَّارَةِ الظِّهَارِ، ويَنْدُبُ تَعْجِيلُ الفِطْرِ وتَأخِيرُ السُّحُورِ.

دەرگەهێ دوییێ

پێشکێنێن رۆژییێ

(و رۆژی ب خوارن و ڤەخوارنێ دشکێت) ئەگەر ژ قەستا بت، بەلێ ئەگەر ژ بیر بکەت و بخۆت یان ڤەخۆت رۆژی ناکەڤت، **(و ب چوونا نڤینێ، و ئەگەر ژ قەستا دلێ خۆ راکەت)** بەلێ ئەگەر بێی وی بت رۆژیا وی یا دورستە ئەگەر چویێ ژ قەستا نەداعویرتەڤە.

(و گرێدانا دو رۆژییان پێکڤە حەرامە) کو دو رۆژان ل سەرێك یێ ب رۆژی بت، بێی د ناڤبەرێ دا تشتەکی بخۆت.

(و هەچییێ ژ قەستا ڕۆژییا خۆ بشکێنت کفارەتەکا وەکی کفارەتا ظهارێ ل سەر وی هەیە) و ظهار ئـەوە زەلامـەك بـێژتـە ژنـا خـۆ: تو بۆ من وەکی دەیکا منی، و د جاهلییەتێ دا ئەڤە ڕەنگەکێ بەردانێ بوو، و کفارەتا ڤێ گۆتنێ ئەوە یا د ڤان ئایـەتـان دا هـاتی: ﴿ وَٱلَّذِينَ يُظَٰهِرُونَ مِن نِّسَآئِهِمۡ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُواْ فَتَحۡرِيرُ رَقَبَةٖ مِّن قَبۡلِ أَن يَتَمَآسَّاۚ ذَٰلِكُمۡ تُوعَظُونَ بِهِۦۚ وَٱللَّهُ بِمَا تَعۡمَلُونَ خَبِيرٞ ٣ فَمَن لَّمۡ يَجِدۡ فَصِيَامُ شَهۡرَيۡنِ مُتَتَابِعَيۡنِ مِن قَبۡلِ أَن يَتَمَآسَّاۖ فَمَن لَّمۡ يَسۡتَطِعۡ فَإِطۡعَامُ سِتِّينَ مِسۡكِينٗاۚ ﴾ (المجادلة: ٣-٤) یەعنی: ئەوێن ب وێ گۆتنێ ژنـێن خـۆ ل سـەر خـۆ حـەرام دکـەن، پاشی ل گۆتنا خۆ لێڤە دبن و ل ژنێن خۆ دزڤڕنـەڤـە، ل سـەر وی زەلامـی یـێ ئـەڤ کارە کری کفارەت هەیە، دڤێت ئەو بەنییەکێ خودان باوەر ئازا بکەت بەری ئەو دەست بکەتە ژنکا خۆ، و هەچییێ چو بەنی بۆ ئازاکرنێ ب دەست نەکـەڤـن، دڤێـت ئـەو دو هەیڤان ل دویڤێك یێ ب ڕۆژی بت بەری ئـەو دەسـت بکـەتـە ژنکـا خـۆ، وهـەچییـێ عوزرەکا شەرعی هەبت ونەشێت دو هەیڤان یێ ب ڕۆژی بت، بلا ئـەو هند خـوارنێ بدەتە شێست هەژاران کو ئەو پێ تێر ببن.

و وەکـی ڤـێ کـفـارەتـێ ل سـەر ویـە ژی یـێ ژ قەستا ڕۆژییا خۆ یـا فـەرز ل ڕەمەزانێ بشکێنت، و گەلەك زانا دبێژن: ئەڤـە بـەس بـۆ ویـە یـێ ب چوونـا نڤینـێ (جیماعێ) ڕۆژییا خۆ بشکێنت، نە کو ب خوارن و ڤەخوارنێ.

(و یا سوننەت ئەوە ڕۆژیگر لەزێ ل فتارێ بکـەت، و پاشـیڤێ گیـرۆ بکـەت) وەکی د حەدیسان دا هاتی.

الفصل الثالث قضاء الصوم

يَجِبُ عَلى مَنْ أَفْطَرَ لِعُذْرٍ شَرْعِي أَنْ يَقْضِيَ، والفِطْرُ لِلْمُسَافِرِ وَنَحْوِهِ رُخْصَةٌ إلا أَنْ يَخْشَى التَّلَفَ أو الضَّعْفَ عَنِ القِتَـالِ فَعَزِيْمَـةٌ، ومَـنْ مَـاتَ وعَلَيْهِ صَوْمٌ صَامَ عَنْهُ وَلِيُّهُ، والكَبيرُ العَاجِزُ عَنِ الأَدَاءِ والقَضَاءِ يُكَفِّرُ عَنْ كُلِّ يَوْمٍ بِإِطْعَامِ مِسْكِينٍ.

دەرگەهێ سێیێ

قەزاكرنا ڕۆژییێ

(هەر كەسەكێ ژ بەر عوزرەكا شەرعی ڕۆژییا خۆ بخۆت، دڤێت وێ ڕۆژییێ قەزا بكەت) ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿فَمَن كَانَ مِنكُم مَّرِيضًا أَوْ عَلَىٰ سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ﴾ (البقرة: ١٨٤) یەعنی: هەر كەسێ نەخۆش بت ژ هەوە یان ل سەر وەغەرەكێ بت ل هەیڤا رەمەزانێ بلا هندەك ڕۆژێن دی پێشڤە بگرت.

(و خوارنا ڕۆژییێ بۆ ڕێڤەنگی و یێن وەكی وی) ئەوێن حەق هەی ڕۆژییێ بخۆن، دەستویری هەیە، و چو گونەهـ ل سەر نینە، مەعنا ئەگەر ئەو ڕۆژییێ بگرن ژی دورستە، **(وەسا تێ نەبت ئەو بترست بمرت، یان ژ كرنا شەڕی لاواز ببت، هنگی دڤێت ئەو بخۆت)** و ئەگەر نەخۆت دێ یێ گونەهكار بت، چونكی پاراستنا نەفسێ ب نسبەت مرۆڤێ نەساخ، و كرنا جیهادێ دژی كافران ب نسبەت كەسێ وەغەرا جیهادێ دكەت، فەرترە ژ گرتنا ڕۆژییێ، ژ بەر كو ڕۆژی پشتی هنگی دئێتە قەزاكرن.

و دەمێ خودانێ مەتنی دبێژت: ڕێڤنگ و یێن وەكی وی.. مەخسەد پێ ژنا ب حەمله و یا بچویك شیرە، حوكمێ وان ژی وەكی حوكمێ نەساخ و ڕێڤنگییە.

(و هەچییێ بمرت و ڕۆژی ل سەر بن وەلییێ وی پێشڤە دێ وان ڕۆژییان گرت) ئەڤە ب نسبەت ڕۆژییێن نەزر، بەلێ ڕۆژییێن رەمەزانێ پێشڤە نائێنەگرتن، وەكی چەند زانا دبێژن.

(و مرۆڤێ پیر یێ نەشێت ڕۆژییێ ل دەمێ وێ بگرت و نەشێت قەزا كەت ژی دێ كفارەتێ پێشڤە دەت، پێش هەر ڕۆژەكێ ڤە دێ خوارنێ دەتە مسكینەكی) ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ﴾ (البقرة: ١٨٤) و هندەك زانا ڤی حوكمی ددەنە ژنا ب حەمله و یا بچویك شیر ژی.

الباب الثاني باب صوم التطوع

الفصل الأول ما يستحب صومه

يُـسْتَحَبُّ صِـيامُ سِـتٍّ مِـنْ شَـوَّالَ، وتِـسْعِ ذِي الحِجَّـةِ، ومُحَـرَّمٍ، وشَعْبانَ، والاثنينِ، والخميسَ، وأيامِ البِيضِ، وأفْضَلُ التَّطَوُّعِ صَـوْمُ يَـوْمٍ وإفطارُ يَوْمٍ.

دەرگەهێ دویێ ڕۆژییێن سوننەت

ناڤبڕا ئێکێ ئەو ڕۆژییێن گرتنا وان سوننەت

(سوننەتە شەش ڕۆژ ژ شەووالێ بێنە گرتن) ژ بەر کو د حـەدیـسێن دورسـت دا هـاتـیـە: هەچییێ رەمـەزانــێ یێ ب ڕۆژی بت، پاشی شەش ڕۆژان ژ شەووالــێ ژی د ویڤ دا بگرت، هەر وەکی سالێ هەمییێ ئەو یێ ب ڕۆژی. و شەرت نینە ئـەو ڕۆژ پێکڤە بن، و ئێکسەر پشتی رەمەزانێ بن، هەر چەندە ئەو باشترە.

(و نـەهـ ڕۆژ ژ ذولحججە) چونکی ئـەڤ چەندە ب هندەك ڕێکان ژ پێغەمبـەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاستن، و ئاشکەرایە کو ڕۆژا عەرەفێ دکەڤتـە د نـاڤ ڤـان ڕۆژان دا، بەلکی ئەو ژ وان هەمییان گرنگترە، چونکی د حەدیسا دورست دا هاتییە کو ئەو گونەهێن دو سالان ژێ دبەت.

(و هەیڤا موحەررەمێ) هندی ژ مرۆڤی بێت، و نەهین و دەهین ژی دکەڤنە د ڤێ هەیڤێ دا **(و هەیڤا شەعبانێ)** و ئەگەر شەعبان بەر ب دویمـاهییێ ڤـە چـوو، یـا بـاش ئەوە مرۆڤ ڕۆژییان نەگرت؛ دا بۆ رەمەزانێ ب هێز بکەڤت.

(و ڕۆژا دوشەنب و پێنجشەبنێ) ژ هەمـی حـەفتییـان، و د وان هـەردو ڕۆژان دا کارێ مرۆڤی دئێتە بلندکرن، وەکی د حەدیسێ دا هاتی، **(و سێ ڕۆژێن نیڤـا هـەیڤـێ)** کو سێزدە و چاردە و پازدەنە ژ هەمی هەیڤێن عەسمانی.

(و چێترین ڕۆژییێن سوننەت ئەوە مرۆڤ ڕۆژەکێ بگرت، و ئێکێ بخۆت) و ئەڤە ڕۆژێن داوود پێغەمبەری بوون، وەکی د حەدیسێ دا هاتی.

الفصل الثاني ما يكره صومه

وَيُكْرَهُ صَوْمُ الدَّهْرِ، وَإِفْرادُ يَوْمِ الجُمُعَةِ ويَوْمُ السَّبْتِ.

ناڤبڕا دویێ

ئەو ڕۆژییێن گرتنا وان مەکرووهـ

(و باش نینە -مەکرووهە- مرۆڤ سال ب سال یێ ب ڕۆژی بت، و گرتنا ڕۆژا ئەینییێ و یا شەنبییێ ب تنێ) بەلێ ئەگەر ڕۆژەکێ بەری وان یان پشتی وان د گەل بگرت دورستە.

الفصل الثالث ما يحرم صومه

ويُحْرَمُ صَوْمُ العِيْدَيْنِ، وأيامِ التَّشْرِيقِ، واسْتِقْبَالُ رَمَضَانَ بِيَوْمٍ أَوْ يَوْمَيْنِ.

ناڤبڕا دویێ

ئەو ڕۆژییێن گرتنا وان حەرام

(و حەرامە مرۆڤ ل هەردو جەژنان) یا ڕەمەزانێ و یا قوربانی **(یێ ب ڕۆژی بت، و ل هەر سێ ڕۆژێن پشتی ڕۆژا قوربانی، و بەری ڕەمەزانێ ب ڕۆژەکێ یان دووان)**.

الباب الثالث باب الاعتكاف

يُشْرَعُ وَيَصِحُّ فِي كُلِّ وَقْتٍ فِي المساجِدِ، وهُوَ فِي رَمَضَانَ آكَدُ، سِيَّما فِي العَشْرِ الأَوَاخِرِ مِنْهُ، ويُسْتَحَبُّ الاجْتِهَادُ فِي العَمَلِ فِيهَا، وقيامُ لَيَالِي القَدْرِ، ولا يَخْرُجُ المعْتَكِفُ إلا لِحَاجَةٍ.

ناڤبڕا سێیێ
مانا د مزگەفتێ دا بۆ عیبادەت

(ئعتیکاف، یەعنی: مانا ل مزگەفتێ بۆ عیبادەت ل هەر دەمەکێ هەبت دورستە) و ئاشکەرایە کو ئعتکاف ب تنێ ل مزگەفتییە، نە ل چو جهێن دی، **(و ئەو ل هەیڤا رەمەزانێ پتر یا موئەککەدە، ب تایبەتی ل دەهێن دویماهییێ، و سوننەتە ئەو د وان دەهـ ڕۆژان دا گەلەك كاری بكەت، و ل شەڤا ب قەدر بۆ كرنا عیبادەتی ڕابت)** و پێغەمبەر -سلاڤ لێ بن- د گۆتنەکا خۆ دا یا بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن، دبێژت: ﴿مَنْ قَامَ لَيْلَةَ الْقَدْرِ إِيمَانًا وَاحْتِسَابًا غُفِرَ لَهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِهِ﴾ یەعنی: هەچییێ ل شەڤا ب قەدر بۆ کرنا عیبادەتی ڕابت، باوەری پێ هەبت، و بۆ خۆ ب خێر حسێب بکەت، گونەهێن وی یێن بۆرین دێ بۆ ئێنە ژێبرن.

و ئەو شەڤەکە دکەفتە شەڤێن کت یێن دەهێن دویماهییێ ژ رەمەزانێ.

(و چێ نابت بۆ وی یێ د ئعتکافێ دا کو ژ مزگەفتێ دەرکەفت، وەسا نەبت بۆ کارەکێ پێتڤی بت) و هەر جارەکا ئەو دەرکەفت، ئعتکافا وی ب دویماهی دئێت، و گاڤا زڤڕی دڤێت ئنیەتەکا دی بینت.

الكتاب السابع كتاب الحج

الباب الأول أحكام الحج

الفصل الأول وجوب الحج

يَجِبُ عَلى كُلِّ مُكَلَّفٍ مُسْتَطِيْعٍ فَوْرَاً، وكَذلِكَ العُمْرَةُ، ومَا زَادَ فَهْوَ نَافِلَةٌ.

كيتابا حەفتێ حەج

دەرگەهێ ئێكێ ئەحكامێن حەجێ

ناڤبرا ئێكێ واجبوونا حەجێ

مەبەست ب حەجێ قەستكرنا مالا خودێیە ل مەكەهێ، ب ئنیەتا هندەك كارێن دەسنیشانكری، ل دەمەكێ دەسنیشانكری، و ئەو ژی ئێك ژ ستوینێن ئیسلامێیە، و **(ئەو واجبە ل سەر هەر موكەللەفەكێ بشێت د گاڤێ دا)** و واجبونا وێ ب قورئان و سوننەت و ئیجماعێ چێبوویە، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا ۚ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ ٱللَّهَ غَنِىٌّ عَنِ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٩٧﴾﴾ (آل عمران: ٩٧) یەعنی: خودێ ل سەر مرۆڤێ شیان هەبن ل هەچی جهێ ئەو لێ بت قەستكرنا ڤێ مالێ فەركرییە بۆ كرنا حەجێ. وهەچییێ باوەرییێ -ب فەربوونا حەجێ- نەئینت ئەو كافرە، وخودێ یێ دەولەمەندە چو مننەت ب وی وحەجا وی وكارێ وی نینە. و پێغەمبەر ژی -سلاڤ لێ بن- د وێ حەدیسا خۆ دا یا بەری نوكە مە ڤەگێڕای ئاشكەرا دكەت كو حەج ئێك ژ پێنج بناخەیێن ئیسلامێیە.

و ئەو واجبە ل سەر هەر موسلمانەكێ بالغ و ئازاد و خودان عەقل و شیان، و شیان ب سێ تشتان پەیدا دبت: شیانا لەشی، كو یێ ساخلەم بت، و شیانا مالی، كو

پێـڤـە بێـت، و شیـانـا ڕێکێ کو چو ئاستەنگ تێدا نەبن. و زانـا د ناڤبـەرا خـۆ دا ب خیلاف چووینە کانێ ئەو د گاڤێ دا واجبە -وەکی خودانێ مەتنی بۆ چـووی-، یـان بۆ مرۆڤی هەیە وێ گیرۆ بکەت و ب دلێ خۆ بچت.. و هەر چاوا بت یا باشتر ئـەوە مرۆڤ لەزێ لێ بکەت؛ چونکی ئەو نزانت کانێ دێ چ ئێتە سەری.

(و عومرە ژی هەر وەسا) یەعنی: ئەو ژی وەکی حەجێ واجبە، جارەکا ب تنـێ د عەمری دا **(و یا زێدەتر)** ژ جارەکێ **(سوننەتە)**.

> **الفصل الثاني وجوب تعيين نوع الحج بالنية**
>
> ويَجِبُ تَعْيينُ نَوْعِ الحَجِّ بِالنِّيَّةِ مِنْ تَمَتُّعٍ، أَوْ قِـرانٍ، أَوْ إِفْـرَادٍ، وَالأَوَّلُ أَفْضَلُهَا، ويَكونُ الإِحْرَامُ مِنَ المواقِيتِ المعْروفَةِ، ومَنْ كَـانَ دُونَهَـا فَمَهَلُّـهُ أَهْلُهُ، حَتَّى أَهْلُ مَكَّةَ مِنْهَا.

ناڤبڕا دویێ
دڤێت ب ئنیەتێ
ڕەنگێ حەجێ بێتە دەسنیشانکرن

(و ل دەمێ ئینانا ئنیەتێ دڤێت ڕەنگێ حەجێ بێتە دەسنیشانکرن، کانێ دێ کیـڤ ڕەنگی کەت) چونکی سێ ڕەنگێن کرنا حەجێ هەنە:

ئێك: **(تەمەتتوع)** و ئەڤە ئەوە مرۆڤ ل هـەیڤـێن حـەجێ بگـەهتـە مـەکـەهـێ، و عومرێ بکەت، پاشی ئیحرامێن خۆ بدانت، حەتا دەمێ حەجێ دئێت، و هنگی جارەکـا دی ئیحرامێن خۆ بکەتە بەر خۆ، و حـەجێ بکـەت.. و هنگـی قوربانـەك ل سـەر وی واجب دبت.

دو: **(يان قيران)** و ئەڤە ئەوە ئەو بێتە مەکەهێ عومرێ بکەت، و بمینتە د ئیحرامان دا حەتا دەمێ حەجێ دئێت، و حەجێ ژی دکەت، پاشی ئیحرامان بدانت.

سێ: **(یان ئیفراد)** و ئەڤە ئەوە ئەو حەجێ ب تنێ بکەت، و عومرێ نەکەت.

ڤێجا ل دەمێ ئینانا ئنیەتێ دڤێت ئەو بزانت کانێ ئەو دێ چ ژ ڤان هەر سێ رەنگان کەت، **(و رەنگێ ئێکێ)** کو تەمەتتوعە **(باشترە)** چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- فەرمان ل صەحابییان کر کو ئەو وێ بکەن، هەر چەندە وی ب خۆ (قیران) کر؛ چونکی وی قوربان د گەل خۆ ئینابوون.

(و ئیحراما بۆ حەجێ ژ جهێن دەسنیشانکرییە) یێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئاشکەرا کرین، و مەخسەد ب ئیحرامێ ل بەرخۆکرنا جلکێن ئیحرامانە، تشتێ هندێ دگەهینت کو ئەڤە مرۆڤی دەست ب حەجا خۆ کر، و دبێژنێ: ئیحرام، چونکی ژ هنگی ویڤە هندەك تشتێن حەلال ل سەر مرۆڤی حەرام دبن.

(و هەچییێ جهێ وی د ناڤبەرا وان جهێن دەسنیشانکری و مەکەهێ دا بت) یەعنی: مالا وی بکەفتە د چارچووڤەیێ میقاتان دا، **(جهێ ل بەرخۆکرنا ئیحرامان بۆ وی مالا وییە)** و خەلکێ مەکەهێ ل مەکەهێ ئیحرامان گرێ ددەن.

الفصل الثالث محظورات الإحرام

وَلا يَلْبَسُ الْمُحْرِمُ القَمِيْصَ، ولا العِمَامَةَ، ولا البُرْنُسَ، ولا السَّراويْلَ، ولا ثَوْبَاً مَسَّهُ وَرْسٌ ولا زَعْفَرانٌ، ولا الخُفَّينِ إلا أنْ لا يَجِدَ نَعْلَيْنِ فَيَقْطَعُهُما حَتَّى يكونَا أسْفَلَ مِنَ الكَعْبَينِ، ولا تَتَنَقَّبُ المرْأَةُ، ولا تَلْبَسُ القُفَّازَيْنِ، ومَا مَسَّهُ الوَرْسُ والزَّعْفَرانُ، ولا يَتطَيَّبُ ابْتِداءً، ولا يَأْخُذُ مِنْ شَعْرِهِ وبَشْرِهِ إلا لِعُذْرٍ، ولا يَرْفُثُ، ولا يَفْسُقُ، ولا يُجَادِلُ، ولا يَنْكِحُ، ولا يُنْكِحُ، ولا يَخْطِبُ، ولا يَقْتُلُ صَيْدَاً، ومَنْ قَتَلَهُ فَعَلَيْهِ جَزاءُ مِثْلُ مَا قَتَلَ مِنَ النَّعَمِ، يَحْكُمُ بِه ذَوا عَدْلٍ، ولا يَأْكُلُ مَا صَادَه غَيْرُهُ إلا إذَا كَانَ الصَّائِدُ حَلالاً وَلَمْ يَصِدْهُ لأجْلِهِ، ولا يَعْضَدُ مِنْ شَجَرِ الحَرَمِ إلا الإذْخِرَ،

وَيَجُوزُ لَه قَتْلُ الفَواسِقِ الخَمْسِ، وصَيْدُ حَرَمِ المدينةِ وشَجَرِهِ كَحَرَمِ مَكَّةَ إلا أنَّ مَنْ قَطَعَ شَجَرَهُ أَوْ خَبَطَهُ كانَ سَلَبُهُ حَلالاً لِمَنْ وَجَدَهُ، ويَحْرُمُ صَيْدُ وَجٍّ وَشَجَرَهُ.

ناڤبڕا سێیێ
ئەو تشتێن ب ئیحرامان
ل سەر مرۆڤى حەرام دبن

ل بەرخۆكرنا ئیحرامان ل میقاتی ئێك ژ واجباتێن حەجێنە، و ئەو كەسێ ئیحرامان بكەتە بەر خۆ هندەك كار هەنە ل سەر وی حەرام دبن هندی ئەو د ئحرامان دا بت، و ل ڤێرێ بەحسێ وان كاران دئێتەكرن:

١- ب نسبەت كراسی وكار و كۆكی: **(ئەو كەسێ د ئیحرامان دا بت قەمیسی ناكەتە بەر خۆ، هەر وەسا شاشكێ، و كراس و دەرپێی)** و هەر جلكەكێ هاتبتە كەركرن و دورین، **(و ئەو جلكێ ب بۆیاغەكا ب بێهن هاتبتە ڕەنگكرن، یان زەعفەران هاتبتە تێدان)** یان هەر بێهنەكا خۆشا هەبت، **(و چێ نابت ئەو خوفكان بكەتە پییێن خۆ، وەسا نەبت وی چو نەعال نەبن، و هنگی دڤێت ئەو وان د بن گۆزەكان ڕا ببڕت، و ژن پێچێ ناكەتە بەر خۆ، و دەزگۆركان ناكەتێ، هەر وەسا جلكێ ب بێهن)**.

٢- **(و ئەو)** پشتی دكەفتە د ئیحرامان دا **(بێهنێن خۆش ل خۆ ناكەت)** بەلێ ئەگەر بەری هنگی بێهنەك ل خۆ كربت، و ئەو بێهن بمینت دورستە.

٣- **(و ئەو چویێ ژ موی و نینۆكێن خۆ ڤەناكەت، وەسا نەبت وی عوزرەك هەبت)** وەكی نەخۆشییەكێ، هنگی ئەو دێ كفارەتێ دەت.

٤- **(و چوونا نڤینێ، و گۆتنا ئاخفتنێن كرێت و سەقەت و هەڤڕكی بۆ وی چێ نابت)**.

٥- (و چێ نابت بۆ وی ئەو ژنێ بۆ خۆ یان بۆ ئێکێ دی بینت، یان بخوازت).

٦- **(و نێچیرێ ناکەت)** ل هشکاتی، بەلێ نێچیرا د دەریایێ دا بۆ وی دورستە. **(و بۆ وی چێ نابت ئەو ژ نێچیرا کەسەکێ دی ژی بخۆت، وەسا تێ نەبت کو ئەوێ نێچیر کری نە د ئیحرامان دا بت، و نە بۆ وی نێچیر کربت).**

(و دورستە بۆ وی ئەو وان هەر پێنج حەیوانان بکوژت یێن د حەدیسێ دا هاتین) ئەو ژی ئەو حەیوانن یێن کو خرابییێ دگەهیننە مرۆڤان، وەکی: مشك و مار و دوپیشك و صەیێ هار.. وهتد.

٧- **(و نێچیرا حەرەما مەدینێ، و برینا دارێن وێ، وەکی یا حەرەما مەکەهێیە)** حەرامە و چێ نابت بێتەکرن، **(و ئەگەر ئێکی کەسەك دیت یێ دارێ وێ دبرت یان دوەرینت بۆ وی هەیە ژێ بستینت و بۆ خۆ ڕاکەت)** و ئەوێ دار بری یان وەراندی یان نێچیر کری دێ گونەهکار بت، و ژ بلی گونەهێ چو جزا و کفارەت بۆ نینن، وەسا نەبت کو د ئیحرامان دا بت، هنگی ئەو دێ کفارەتێ دەت.

(و نێچیرا نهالا وەجێ و برینا دارێن وێ ژی حەرامە) و ئەو نهالەکە ل طائفێ، و حەدیسەکا ضەعیف د ڤێ دەربارێ دا هەیە.

الفصل الرابع ما يجب عمله أثناء الطواف

وَعِنْدَ قُدُومِ الحاجِّ مَكَّةَ يَطُوفُ للقُدُومِ سَبْعَةَ أشْواطٍ، يَرْمَلُ في الثَّلاثَةِ الأولى، ويَمْشِي فِيما بَقِيَ، ويُقَبِّلُ الحَجَرَ الأسْوَدَ، أوْ يَسْتَلِمُهَ بِمِحْجَنٍ ويُقَبِّلُ المِحْجَنَ وَنَحْوَهُ، ويَسْتَلِمُ الرُّكْنَ اليَمانيَّ، وَيَكْفِيْ القَارِنُ طَوافٌ واحِدٌ، وسَعْيٌ وَاحِدٌ، ويَكونُ حَالَ الطَّوافِ مُتَوَضِّئاً سَاتِرَ العَوْرَةِ، والحَائِضُ تَفْعَلُ مَا يَفْعَلُ الحَاجُّ غَيْرَ أنْ لا تَطوفَ بالبَيْتِ، ويَنْدُبُ الذِّكْرُ حالَ الطَّوافِ بالمأثورِ، وبَعْدَ فَراغِهِ يُصَلِّي رَكْعَتَيْنِ في مَقَامِ إبْراهيمَ، ثُمَّ يَعودُ إلى الرُّكْنِ فَيَسْتَلِمُهُ.

ناڤبڕا چارێ

ئەو كارێن ل دەمێ طەوافێ دڤێت بێنەكرن

(و دەمێ حەجی دئێتە مەكەهێ دێ طەوافا هاتنێ كەت، و ئەو حەفت جارن، ل هەر سێكێن ئێكێ دێ ب لەز ب ڕێڤەچت و ل یێن دی دێ هێدی چت، و دێ بەرێ ڕەش ماچی كەت، یان دێ گۆپالێ خۆ یان تشتەكێ وەكی وی كەتێ و گۆپالی ماچی كەت، و دێ دەستێ خۆ كەتە روكنێ یەمانی) ئەڤ چەندە ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاستن.

(و ئەوێ حەجا وی قیران بت طەوافەك و سەعیەكێ ب تنێ دێ كەت، و ل دەمێ طەوافێ دڤێت ئەو یێ ب دەسنڤێژ بت، و عەورەتێ وی یێ ڤەشارتی بت) چونكی طەواف وەكی نڤێژێیە.

(و ژنا د عادەی دا بت هەر تشتەكێ حەجی دكەن ئەو ژی دكەت، طەواف تێ نەبت) طەوافا هاتنێ و یا خاترخواستنێ ئەو ژێ دئێتە عەفیكرن.

(و سوننەتە ل دەمێ طەوافێ وی زكری بێژت یێ هاتییە ڤەگوهاستن) و ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاستن كو ل دەسپێكا هەر جارەكا طەوافێ وی دگۆت: (بسم الله، الله أكبر) و د ناڤبەرا روكنێ یەمانی و یێ بەرێ ڕەش دا دگۆت: (ربنا آتنا في الدنيا حسنة وفي الآخرة حسنة وقتنا عذاب النار).

(و پشتی ئەو ژ طەوافێ خلاص دبت ل نك مەقامێ ئیبراهیمی دو ركاعەتان دێ كەت، پاشی دێ زڤڕت و دەست كەتە بەری) ئەڤە ژ سوننەتییە.

الفصل الخامس وجوب السعي بين الصفا و المروة

وَيَسْعَى بَيْنَ الصَّفَا والمَرْوَةَ سَبْعَةَ أَشْواطٍ داعِيَاً بالمأْثُورِ، و إذا كَانَ مُتَمَتِّعَاً صَارَ بَعْدَ السَّعْيِ حَلالاً، حَتَّى إِذَا كَانَ يَوْمَ التَّرْوِيَةِ أَهَلَّ بالحَجِّ.

ناڤبڕا پێنجێ

واجبونا سەعییێ د ناڤبەرا صەفا و مەروایێ دا

پشتی حەجی ژ طەوافێ خلاص دبت دێ دەست ب سەعییێ کەت، **(و ئەو حەفت جاران دێ د ناڤبەرا صەفا و مەروایێ دا ئێت و چت، و دێ وان دوعایان بێژت یێن هاتینە ڤەگوهاستن)** و سەعی ئێك ژ ئەرکانێن حەجێیە، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿إِنَّ ٱلصَّفَا وَٱلْمَرْوَةَ مِن شَعَآئِرِ ٱللَّهِ ۖ فَمَنْ حَجَّ ٱلْبَيْتَ أَوِ ٱعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ أَن يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۚ وَمَن تَطَوَّعَ خَيْرًا فَإِنَّ ٱللَّهَ شَاكِرٌ عَلِيمٌ ﴿١٥٨﴾﴾ (البقرة: ١٥٨) یەعنی: هندی صەفا ومەروەنە ژ ڕێنیشانێن ئاشکەرانە یێن دینێ خودێ، یێن کو عەبدینییا خودێ ب هاتن وچوونا د ناڤبەرێ دا دئێتەکرن. ڤێجا هەچییێ بۆ حەجێ یان عومرێ قەستا کەعبێ بکەت، چو گونەهـ وتەنگاڤی ل سەر وی نینە ئەگەر ئەو د ناڤبەرێ دا بێت وبچت، بەلکی ئەو چەندە ل سەر وی یا فەرە، وهەچییێ ژ دل خێران بکەت هندی خودێیە سوپاسدارێ وییە، سەرا کێمێ گەلەکێ ددەت، یێ پرزانایە ب کریارێن بەنییێن خۆ.

و سەعی ژ صەفایێ دەست پێ دکەت، و ل مەروایێ ب دویماهی دئێت، و یا سوننەت ئەوە ل سەر صەفایێ و مەروایێ ژی پشتی خواندنا ئایەتا بۆری ڤی زکری ژی بێژت: (لا إله إلا الله وحده لا شريك له، له الملك وله الحمد وهو على كل شيء قدير، لا إله إلا الله وحده، أنجز وعده، ونصر عبده، و هزم الأحزاب وحده).

(و ئەگەر حەجا وی تەمەتتوع بت، پشتی سەعیێ ئەو دێ ژ ئیحرامان دەرکەڤت، حەتا ڕۆژا تەرویێ -ڕۆژا بەری عەرەفێ- هنگی ئەو دێ ئیحرامان بۆ حەجێ کەتە بەر خۆ) ژ خۆ ئەگەر حەجا وی قیران بت ئەو دێ مینتە د ئیحرامان دا حەتا حەجا خۆ ژی ب دویماهی دئینت.

> **الفصل السادس مناسك الحج**
>
> ثُمَّ يَأتِي عَرَفَةَ صُبْحَ يَوْمِ عَرَفَةَ مُلَبِّياً مُكَبِّراً، ويَجْمَعُ العَصْرَيْنِ فِيْهَا، ويَخْطِبُ، ثُمَّ يَفِيْضُ مِنْ عَرَفَةَ، ويَأتِي المُزْدَلِفَةَ، ويَجْمَعُ فِيْها بَيْنَ العِشَاءَيْنِ،

ثُمَّ يَبيتُ بِهَا ثُمَّ يُصَلِّي الفَجْرَ، ويَأتِي المَشْعَرَ فَيَذْكُرُ اللهَ عِنْدَهُ، ويَقِـفُ بِـهِ إلى قَبْلِ طُلُوعِ الشَّمْسِ، ثُمَّ يَدْفَعُ حَتَّى يَأتِيَ بَطْنَ مُحَسِّرٍ، ثُـمَّ يَـسْلُكُ الطَّرِيـقَ الوسْطَى إلى الجَمْرَةِ التي عِنْدَ الشَّجَرَةِ، وهِيَ جَمْرَةُ العَقَبَةِ، فَيَرْمِيها بِـسَبْعِ حَصَيَاتٍ، يُكَبِّرُ مَعَ كُلِّ حَصَاةٍ، ولا يَرْمِيهَا إلا بَعْـدَ طُلُـوعِ الـشَّمْسِ، إلا النِّساءُ والصبيانُ فَيَجوزُ لَهُمْ قَبْلَ ذلِكَ، ويَحْلِقُ رَأسَهُ أوْ يُقَصِّرُهُ، فَيَحِلُّ لَـهُ كُلُّ شَيْءٍ إلا النساءَ، ومَنْ حَلَقَ أوْ ذَبَحَ أوْ أفَاضَ إلى البَيْتِ قَبْلَ أنْ يَرْمِـيَ فَلا حَرَجَ، ثُمَّ يَرْجِعُ إلى مِنى، فَيَبيتُ بِها لَيالِيَ التَّشْرِيقِ، ويَرْمِي في كُلِّ يَـوْمٍ مِنْ أيامِ التَّشْريقِ الجَمَرَاتِ الثلاثَ بِسَبْعِ حَصَياتٍ، مُبْتَدِئًا بِالجَمْرَةِ الـدُّنيا، ثُمَّ الوسْطَى، ثُمَّ جَمْرَةَ العَقَبَةِ، ويُسْتَحَبُّ لمنْ يَحُجُّ بالنَّاسِ أنْ يَخْطِـبَهُمْ يَـوْمَ النَّحْرِ، وفِي وَسَطِ أيَّامِ التَّشْرِيقِ، ويَطوفُ الحَـاجُّ طَـوافَ الإفَاضَـةِ، وهُـوَ طَوافُ الزِّيارَةِ يَوْمَ النَّحْرِ، و إذَا فَرَغَ مِنْ أعْمَالِ الحَجِّ طَافَ للوَداعِ.

ناڤبڕا شەشێ

سەروبەرێ کرنا حەجێ

(پاشی سپێدەیا ڕۆژا عەرەفێ دێ ئێتە عەرەفێ د گەل گۆتنا: لبيك اللهم لبيك و الله أكبر، و دێ نڤێژا نیڤرۆ و ئێڤاری پێکڤە کەت، و دێ خوتبەیەکێ خوینت) ئەڤـە ب نسبەت ئیمامی؛ چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤ چەندا هە کربـوو، **(پاشـی دێ ژ عەرەفێ بەر ب موزدەلیفەیێ ئێت، و دێ نڤێژا مەغرەب و عەیشا پێکڤە ل وێرێ کەت، و ب شـەڤـێ دێ مینتـە ل وێـرێ، پاشـی دێ نڤێـژا سـپێدێ کـەت، و ئێتـە مەشعەرێ، و زکرێ خودێ ل وێرێ کەت، و دێ ل وێرێ ڕاوەسـتت حـەتـا بـەری هەلاتنا ڕۆژێ، پاشی دێ دەتە ڕێ حەتا دگەهتە نهالا موحـەسـسرێ)** و ئـەو جهـەکـە دکەفتە د ناڤبەرا موزدەلیفە و مینایێ دا، و ئەو جهە یێ خودێ لەشکەرێ ئەبرەهـەی لـێ بـریـیـە هیلاکێ، **(پاشی دێ ل ڕێکا ناڤێ چت حەتا دگەهتە جهێ هاڤێتنا بەرکان ئەوا ل نک دارێ، یا کو دبێژنێ: جەمرەتولعەقەبە، و حەفت بەرکان دێ هاڤێتێ، و د گەل**

هەر بەرکەکی دێ بێژت: الله أکبر، و حەتا ڕۆژ نە هەلێت ئەو بەرکان ناهاڤێت، ژن و زارۆك تێ نەبن دورستە بۆ وان ئەو بەری هنگی بەرکان بهاڤێن، و دێ سەرێ خۆ تراشت یان کورت کەت) و تراشین باشترە، (و هنگی هەر تشتەکێ ب ئیحرامان ل سەر وی حەرام بووی، بۆ وی حەلال دبت، ژن تێ نەبت، و هەچییێ سەرێ خۆ بتراشت، یان قوربانێ خۆ ڤەکوژت، یان بچتە بەیتێ بەری کو بەرکان بهاڤێژت چو نینە، پاشی دێ زڤڕتە مینایێ و شەڤێن تەشریقێ) کو هەر سێ شەڤێن پشتی شەڤا جەژنێنە، (دێ مینتە ل مینایێ، و هەر ڕۆژ ل هەر سێ جەمەراتان -جهێن هاڤێتنا بەرکان- دێ هاڤێت، ل هەر جهەکی حەفتان، و دێ ژ جەمەرا بچویك دەست پێ کەت، پاشی یا ناڤێ، پاشی جەمرا عەقەبێ، و یا سوننەت بۆ ئیمامێ حەجێ ئەوە ل ڕۆژا جەژنا قوربانی خوتبەکێ بۆ خەلکی بخوینت، هەر وەسا ل ڕۆژا ناڤێ ژ ڕۆژێن تەشریقێ) کو دبتە ڕۆژا دوازدەی هەیڤا ذولحججە، چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤ چەندە کربوو، (و ل ڕۆژا جەژنا قوربانی حەجی طەوافا ئیفاضێ کو طەوافا زیارەتێیە دکەت، و ئەگەر وی کارێن حەجێ ب دویماهی ئینان دێ طەوافا خاترخواستنێ کەت).

> ## الفصل السابع أفضل أنواع الهدي
>
> والهَدْيُ أَفْضَلُهُ البُدْنَةُ، ثُمَّ البَقَرَةُ، ثُمَّ الشَّاةُ، وتُجْزِئُ البَقَرَةُ والبُدْنَةُ عَنْ سَبْعَةٍ، ويَجوزُ للمُهْدِي أَنْ يَأكُلَ مِنْ لَحمِ هَدْيِهِ، ويَرْكَبَ عَلَيْهِ، ويَنْدُبُ لَه إِشْعَارُهُ وتَقْلِيْدُهُ، ومَنْ بَعَثَ بِهَدْيٍ لَمْ يَحْرُمْ عَلَيْهِ شَيْءٌ مِمَّا يَحْرُمُ عَلى المُحْرِمِ.

ناڤبڕا حەفتێ
باشترین ڕەنگێن قوربانی

(و باشترین قوربان مرۆڤ ل حەرەمێ پێشکێش دکەت حێشترە، پاشی چێل، پاشی پەز، و چێل و حێشتر ئێك پێش حەفت کەسان ڤە چێ دبت، و دورستە بۆ وی

كەسێ قوربانی ددەت ژ گۆشتێ قوربانێ خۆ بخۆت، یان لێ سویار بت، و سوننەت ئەو نیشانەكی لێ بكەت، یان تشتەكی د ستوی دا بدانت) دا بێتە زانین كو ئەڤە بۆ قوربانییە و كەس نێزیك نەبت، و پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- تەنشتا قوربانێ خۆ پیچەكێ شەقكر حەتا خوین ژێ هاتی، و دو نەعالێن چەرمی د ستویی دانان.

(و هەچییێ قوربانەكی بۆ حەرەمێ بهنێرت تشتەك ل سەر وی حەرام نابت ژ وان تشتان یێن كو ل سەر وی كەسێ د ئیحرامان دا حەرام دبن).

الباب الثاني باب العمرة المفردة يُحْرَمُ لها مِنَ الميْقَاتِ، ومَنْ كَانَ في مَكَّةَ خَرَجَ إلى الحِلِّ، ثُمَّ يَطُوفُ ويَسْعَى ويَحْلِقُ أو يُقَصِّرُ، وهِيَ مَشْروعَةٌ في جَمِيْعِ السَّنَةِ.

دەرگەهێ دویێ

عومرا ب تنێ

(ئیحرام بۆ عومرێ ل میقاتی ل بەرخۆ دئێنەكرن) وەكی حەجێ، چونكی د ڤێ مەسەلێ دا چو جودایی د ناڤبەرا حەج و عومرێ دا نینە، **(و هەچییێ ل مەكەهێ بت دێ دەركەفتە ژ دەرڤەی حەرەمێ، پاشی دێ طەواف و سەعییێ كەت، و دێ سەرێ خۆ تراشت یان كورت كەت. و ل هەمی دەمێن سالێ ئەو یا دورستە).**

الكتاب الثامن كتاب النكاح

الفصل الأول أحكام الزواج

يُشْرَعُ لَمَنْ اسْتَطَاعَ البَاءَةَ، ويَجِبُ عَلى مَنْ خَشِيَ الوُقُوعَ في المَعْصِيَةِ، والتَّبَتُّلُ غَيْرُ جَائِزٍ إلا لعَجْزٍ عَنِ القِيَامِ بِمَا لا بُدَّ مِنْهُ، ويَنْبَغي أَنْ تَكونَ المرْأَةُ وَدوداً وَلوداً بِكْراً ذَاتَ جَمالٍ وحَسَبٍ وَدينٍ ومَالٍ، وتُخْطَبُ الكَبيرَةُ إلى نَفْسِهَا، والمعْتَبَرُ حُصُولُ الرِّضَا مِنْهَا لَمنْ كَانَ كُفْئَاً، والصَّغيرَةُ إلى وَلِيِّهَا، ورِضَا البِكْرِ صَمْتُهَا، وتُحْرَمُ الخِطْبَةُ في العِدَّةِ، وعَلى الخِطْبَةِ، ويَجوزُ النَّظَرُ إلى المَخْطوبَةِ، ولا نِكاحَ إلا بِوَلِي وشاهِدَيْنِ، إلا أَنْ يَكونَ عَاضِلاً، أَوْ غَيْرَ مُسْلِمٍ، ويَجوزُ لِكُلِ واحِدٍ مِنَ الزَّوْجَينِ أَنْ يُوَكِّلَ لِعَقْدِ النِّكاحِ ولو واحِداً.

كيتابا هەشتێ ژنئینان

ناڤبڕا ئێكێ ئەحكامێن ژنئینانێ

(ژنئینان كارەكێ دورستە بۆ وی كەسێ شیان هەبت) و مەخسەد ب شیانێ ل ڤێرێ شیانا پەیوەندییا د گەل ژنێیە، **(و ئەو واجبە ل سەر وی كەسێ بترست بكەفتە د گونەهێ دا)** چونكی خۆپاراستنا ژ گونەهێ واجبە، و ژنئینان ژ ڕێبازا پێغەمبەرانە، و ب تایبەتی پێغەمبەرێ مە -سلاڤ لێ بن-، **(و ڕەبەنی تشتەكێ دورست نینە، بۆ وی تێ نەبت یێ نەشێت ب كارێ پێتڤی ڕابت)** و د هندەك دین و ڕێبازێن مونحەرف دا هەیە كو ئەو ب هێلانا ژنئینان و شویكرنێ خۆ نێزیكی خودێ دكەن، و ئەڤە كارەكێ دورست نینە.

(و پێتڤییە ئەو ژنا دئێتە ئینان یا دلۆڤان بت، و ئەو بت یا عەیال دبن، و كچ بت، و خودان جوانی و مال و مالبات بت، و یا دیندار بت) بۆ هندێ دا ژیانا د گەل وێ ب باشی ب ڕێڤە بچت.

(و خواستنا ژنا ب عەمر ژ وێ ب خۆ دبت، و دڤێت ئەو ب خۆ ڕازی ببت ب وی یێ هەڤكویفێ وێ بت، و یا بچویك ژ وەلییێ وێ دئێتە خواستن، و بێدەنگییا كچێ ڕازیبوونا وێیە) وەكی د حەدیسێن دورست دا هـاتی، چـونكی دبـت ئـەو شـەرم بكەت، نە وەكی بیژنێ كو دڤێت ب دەڤێ خۆ رازیبوونا خۆ ئاشكەرا بكەت.

(و خواستنا وێ ژنا د عیددەی دا بت حەرامە) چ عددێن بەردانێ بـن یـان یـێن مرنا زەلامی بن، **(و خواستنا ل سەر خواستنێ ژی حەرامە)** وەكی كو زەلامەك ژنەكێ بخوازت، و هێشتا وان چو بڕیار نەداین، ئێكێ دی ڕابـت بچـت وێ ژنـێ بخـوازت، ئەڤە چێ نابت.

(و دورستە مرۆڤ بەرێ خۆ بدەتە وێ ژنێ یا كو دێ خوازت، و چ شویكرن بێ وەلی -سەركار- چێ نابن) و وەلییێ وێ نێزیكترین مرۆڤێ وێ یێ زەلامە بـۆ وێ، و ئەگەر چو زەلام نەبوون حاكم دێ بتە وەلییێ وێ، **(و دو شاهد ژی دڤێت هـەبـن)** و هەبوونا وەلی شەرتە **(وەسا تێ نەبت كو ئەو یێ زالم بت یان نە موسلمان بت)**.

(و دورستە بۆ هەر ئێك ژ ژن و مێران كو وەكیلەكی بۆ ماركرنێ پێش خۆ ڤـە بدانت، ئەگەر خۆ یێ هەردویان ئێك ژی بت).

الفصل الثاني الأنكحة المحرمة

وَنِكَاحُ المِتْعَةِ مَنْسُوخٌ، والتَّحْلِيْلُ حَرَامٌ، وكَـذلِكَ الـشِّغَارُ، ويَجِـبُ عَلى الزَّوْجِ الوَفاءُ بِشَرْطِ المرأةِ، إلا أنْ يُحِلَّ حَرامَاً أوْ يُحَرِّمَ حَـلالاً، ويَحْـرُمُ عَلى الرَّجُلِ أنْ يَـنْكِحَ زَانِيَـةً أوْ مُـشْرِكَةً، والعَكْـسُ، ومَـنْ صَرَّحَ القُـرآنُ بِتَحْرِيمِهِ، والرِّضَاعُ كالنَّسَبِ، والجمْعُ بَيْنَ المرأةِ وعَمَّتِهَا أوْ خَالَتِهَـا، ومَـا زَادَ عَلى العَدَدِ المُبـاحِ للحُـرِّ والعَبْـدِ، وإذا تَـزَوَّجَ العَبْـدُ بِغَـيْرِ إذْنِ سَـيِّدِهِ فَنِكَاحُهُ بَاطِلٌ، وإِذَا عَتَقَتِ الأمَةُ مَلَكَتْ أَمْرَ نَفْسِهَا وخُـيِّرَتْ في زَوْجِهَـا، ويَجوزُ فَسخُ النِّكاحِ بالعَيْبِ، ويُقَرُّ مِنْ أنْكِحَةِ الكُفَّارِ إذا أَسْلَمُوا مَا يُوافِقُ الشَّرْعَ، وإذا أَسْلَمَ أَحَدُ الزَّوجَيْنِ انْفَسَخَ النِّكاحُ، وتَجِبُ العِدَّة، فَإِنْ أَسْلَمَ ولم تَتزَوَّجِ المرأةُ كانا عَلى نِكَاحِهِمَا الأولِ، ولَو طَالَتِ المدَّةُ إذَا اخْتَارا ذَلِكَ.

ناڤبرا دويێ

ژنئينانێن حەرام

(و ژنئينانا وەختى) كو بۆ دەمەكێ دەسنيشانكرى بينت **(يا هاتييە نەسخەكرن)** يەعنى: ل دەسپێكا ئيسلامێ يا دورست بوو، پاشى ئەو حەتا حەتايێ هاتە حەرامكرن، وەكى بوخارى و موسلم هەردو ڤەدگوهێزن.

(و ژنئينان بۆ حەلالكرنێ ژى حەرامە) و مەخسەد پێ ئەوە دەمێ زەلامەك ژنا خۆ سێ جاران بەردەت، و حەتا ئەو بۆ وى دورست بت، دڤێت شوى ب ئێكى دى بكەت، ڤێجا ڕابت د گەل كەسەكى ڕێ بكەڤت كو ژنا وى ماركەت پاشى بەردەت دا بۆ يێ ئێكێ حەلال بت.. ئەڤ كارە يێ حەرامە، و پێغەمبەرى -سلاڤ لێ بن- د حەديسەكا خۆ دا لەعنەت ل ڤان هەردو زەلامان كرييە.

(هەر وەسا پێگوهۆڕكانێ) ئەو ژى حەرامە، و ڕەنگێ وێ ئەوە ژنەك ببتە مەهر بۆ ژنەكا دى.

(و ل سەر مێرى واجبە شەرتێن ژنێ ب جهـ بينت، وەسا تێ نەبت ئەو شەرت حەرامەكى حەلال كەت، يان حەلالەكى حەرام كەت) هنگى ئەو شەرت يێ بەطالە، ئەگەر نە.. هەر شەرتەكێ ژن ل دەمێ ماركرنێ بێژت، و زەلام پێ رازى بت، دڤێت زەلام وى ب جهـ بينت.

(و حەرامە بۆ زەلامى ژنەكا زناكەر يان كافر مار بكەت، و بەرۆڤاژى وێ چەندێ ژى) ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿ٱلزَّانِى لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَٱلزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَآ إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ۝٣﴾ (النور: ٣) ئەڤە ئەگەر ئەو زناكەر يێ بەردەوام بت ل سەر كارێ خۆ و تۆبە نەكەت.

(و ئەو ژنێن قورئانێ ماركرنا وان ب ئاشكەرايى حەرامكرى) و ئەڤە ئەون يێن د ئايەتا (٢٣)يێدا ژ سوورەتا (النساء) هاتين، وەكى: دەيكێ و كچێ و خويشكێ وهتد..

(و شیردان وەکی نەسەبێیە) یەعنی: ئەو ژنێن ب نەسەبێ بـۆ مرۆڤـی حـەرام دبـن وەکی وان ب دانا شیری ژی حەرام دبن، بۆ نموونە: چێ نابـت زەلام دەیکـا خـۆ یـا نەسەبی مار بکەت، دەیکا شیری ژی وەکی وێیە.. وهۆسا.

(و کۆمکرن د ناڤبەرا ژنێ و مەتا وێ یان خالـەتـا وێ دا چـێ نابـت) هـــەر وەســـا د ناڤبەرا ژنکێ و خویشکا وێ ژی دا، و قاعیدە د ڤێ مـەسـەلـێ دا ئـەوە: دو ژن، ئەگەر ئێك ژ وان زەلام با یا دی دا بۆ وێ حەرام بت، چێ نابـت د گـەل ئێـك بێنە کۆمکرن.

(و زێدەتر ژ هژمارا حەلال) کو چارە **(بۆ مرۆڤێ ئازاد و بەنـی چـێ نابـت، و ئەگەر بەنییەکی بێی دەستویرییا سەییدێ خۆ ژنئینا، ژنئینانا وی دێ یا بەطال بـت، و ئەگەر ژنا بەنی هاتە ئازادکرن ئەو وەلییا نەفسا خۆیە، و ئەو یا ب کەیفـا خۆیـە وێ دڤێت دێ مینتە د گەل زەلامێ خۆ)** یێ عەبد، **(یان ژی دێ خۆ ژێ دەتە بەردان)**.

(و مارکرن ب هەبوونا عەیبێ) ل نك ئێـك ژ هـەردووان **(دئێتـە بـەطـالکرن)** و مەخسەد ب عەیبێ ل ڤێرێ ئەو عەیبە یا ژن و مێرینی ب دورستی د گەل پەیدا نەبت.

(و کافر ئەگەر موسلمان بوون مارکرنێن وان یێن ڕێککەفتی د گـەل شـریعەتـی دمینن) یەعنی: پێتڤی ناکەت ئەو جارەکا دی لێـك بێنـە مـارکرن، و مـەخـسەد ب یـێن ڕێککەفتی د گەل شریعەتی ژن ئەو نەبت یا بۆ ڤی زەلامی دورست نەبت.

(و ئەگەر ئێك ژ ژن و مێران موسلمان بوو مارکرنا وی د گەل یێ دی بەطال دبت، و دڤێت ژن عددێن خۆ بکێشت) حەتا بۆ وێ دورست بت ئەو شوی ب ئێکێ دی بکەت، **(و ئەگەر زەلامێ وێ ژی موسلمان بوو هێشتا وێ شوی ب کەسێ دی نەکری ئەو دێ ل وی زڤڕتە ڤە، ئەگەر خۆ دەمێ ژێکڤـەبوونـا وان درێـژ ببـت ژی، ئەگەر وان ئەو چەندە هلبژارت)**.

الفصل الثالث أحكام المهر

والمَهْرُ واجِبٌ، وتُكْرَهُ المُغَالاةُ فِيهِ، ويَصِحُّ ولَو خَاتَماً مِنْ حَديـدٍ، أَوْ تَعْليمَ قُرآنٍ، ومَنْ تَزَوَّجَ امْرَأَةً ولَمْ يُسَمِّ لها صِدَاقاً فَلَهَا مَهْرُ نِسَائِهَا إِذَا دَخَلَ

بها، ويُسْتَحَبُّ تَقْديمُ شَيءٍ مِنَ المهْرِ قَبْلَ الدّخولِ، وعَليهِ إحْسَانُ العُشْرَةِ، وعَليْهَا الطَّاعَةُ، ومَنْ كَانَتْ لَه زَوجَتانِ فَصَاعِداً عَدَلَ بَيْنَهُنَّ في القِسْمَةِ، ومَا تَدْعو الحاجَةُ إلَيْهِ، و إذَا سَافَرَ أَقْرَعَ بَيْنَهُنَّ، وللمَرْأةِ أنْ تَهَبَ نَوبَتَها، أوْ تُصَالِحَ الزَّوْجَ عَلى إسْقَاطِهَا، ويُقِيْمُ عِنْدَ الجَديدَةِ البِكْرِ سَبْعَاً، والثَّيِّبِ ثَلاثَاً، ولا يَجوزُ العَزْل، ولا إتْيَانُ المرأةِ في دُبُرِهَا.

ناڤبڕا سێیێ
ئەحكامێن مەهری

(و مەهر واجبە) ل سەر زەلامی بۆ ژنێ، و مەخسەد ب مەهری (نەختی) ئەو ماله یێ زەلام ل دەمێ مارکرنێ ددەتە ژنێ، و ئەو شەرتەکە ژ شەرتێن دورستییا مارکرنێ، وەکی بەری نوکە د گەل مە بۆری، و چو مارکرن بێ مەهر چێ نابن، و ئەو مال بۆ ژنێیە، و کەسێ حەق نینە وی ژێ بستینت ئەگەر خۆ بابێ وێ ژی بت، **(و مەکرووهە ژن زێدە مالی بخوازت)** هەر چەندە وێ حەقێ هەی هندی بڤێت مالی بخوازت، بەلێ ژنا ژ هەمییان پتر خودێ بەرەکەتێ دهاڤێتێ ئەوە یا بارێ زەلامی سڤکتر لێ بکەت، ئیمامێ عومەر دبێژت: ((مەهرێ ژنان زێدە نەخوازن، چونکی ئەگەر ئەو د دنیایێ دا قەدرگرتن با، یان ل نك خودێ تەقوا با، پێغەمبەرێ هەوە -سلاڤ لێ بن- هەژیتر بوو ب وێ چەندێ)) و ئەڤە ئیشارەتەکە ژ وی بۆ وی مەهری یێ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دایە ژنکێن خۆ، کو ئەو دوازدە وەقی و نیڤ بوون، وەکی عائیشا دبێژت، بەلێ د گەل هندێ ژی شریعەتی چو حەد بۆ زێدەتر و کێمترییا مەهری دەسنیشان نەکرییە، هەر چەندە کێمی ل بەر مە شرین کرییە.

(و ئەو دورستە ئەگەر خۆ گوستیرکەکا ئاسنی، یان نیشادانا قورئانێ ژی بت) مەعنا: هەر تشتەکێ مەنفعەتا وی بۆ ژنێ بزڤڕت، ئەگەر خۆ یێ کێم ژی بت و ژن یا پێ رازی بت، دورستە ببتە مەهر.

(و هەچییێ ژنەکێ مار بکەت، و چو مەهر بۆ ڤەنەبڕی بن، مەهـرەکـێ وەکـی مەهرێ ژنکێن وێ یێن دی) یەعنی: مرۆڤێن وێ یێن نێزیك **(بۆ وێ ژی دکەڤت. و یا باش ئەوە هندەکێ ژ مەهری بۆ وێ پێش بێخن و بدەنێ بەری ڤەگوهاستنێ).**

(و ل سەر زەلامی واجبە خوشکۆك سەرەدەرییێ د گەل وێ بکـەت، و ل سـەر وێ واجبە ئەو گوهدارییا وی بکەت، و هەچییێ دو ژن یان پتر هەبن دڤێـت د هـەر تشتەکێ پێتڤی دا دادییێ د ناڤبەرا وان دا بکەت، و ئەگەر وی سەفەرەك کر دێ پشکێ د ناڤبەرا وان دا هاڤێت، کانێ دێ کێ د گەل خۆ بەت، و بۆ ژنێ هەیـە دۆرا خـۆ بدەتە ئێکا دی، یان ئەو و زەلامێ خۆ ل سەر هندێ پێك بێن کو دەستی ژ دۆرا خۆ بکێشت، و دەمێ ژنەکا نوی دئینت ئەگەر کچ بت حەفت ڕۆژان دێ مینتە ل نك، و ئەگەر بیژن بت سێ ڕۆژان، و چێ نابت ئێکا هند بکـەت کـو وی عـەیـال نـەبـت) هندەك زانا دبێژن: چێ دبت بەلێ مەکرووهـە، **(و چێ نابت ژ پاشـییێ ڤـە بچتـە نـك ژنکێ).**

الفصل الرابع الولد للفراش

والوَلَدُ لِلْفِرَاشِ، ولا عِبْرَةَ لِشَبَهِهِ بِغَيْرِ صَاحِبِهِ، وإذَا اشْتَرَكَ ثَلاثَةٌ في وَطْءِ أَمَةٍ في طُهْرٍ مَلَكَها كُلُّ وَاحِدٍ مِنْهُمْ فِيْهِ فَجَاءَتْ بِوَلَدٍ، وادَّعُوهُ جَمِيْعَاً فَيُقْرَعُ بَيْنَهُمْ، ومَنِ استَحَقَّهُ بِالقُرْعَةِ فَعَلَيْهِ لِلآخَرَيْنِ ثُلُثَا الدِّيَةِ.

ناڤبڕا چارێ
زارۆك بۆ نڤینانە

(و زارۆك ل سەر نڤینێن کێ بوویە ئەو یێ وییە، بلا هەر ب ڕەنگی ڤە وەکـی خودانێ خۆ نەبت) یەعنی: ئەگەر ژنەکێ ب ڕەنگەکێ شەرعی شوی ب زەلامەکی کر، و چوو د مالا وی دا، پاشی وێ زارۆکـەك بـوو، ئـەو زارۆك دێ بـۆ مێـرێ وێ ئێتـە

پالدان، ئەگەر خۆ ئەو زارۆك ب ڕەنگێ خۆ ڤە وەكی وی زەلامی نەبت ژی، ژ بەر كو جارەكێ دو مرۆڤ د زارۆكەكی دا ب هەڤڕكی چوون كانێ ئەو یێ كێ ژ وانە، و دەمێ وان حوكمێ خۆ برییە نك پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- پێغەمبەری حوكم بۆ وی كر یێ دەیكا زارۆكی ل نك.

(و ئەگەر سێ كەس ل دەمێ پاقژییەكێ چووبنە نك جارییەكێ، و وێ زارۆكەك بوو، و هەر ئێك ژ وان گۆت ئەو یێ منە، دێ پشك ئێتە هاڤێتن، و ئەوێ پشك بۆ دكەڤت دێ دوسێكێن دیەتێ دەتە هەردوییێن دی) و د ڤان ڕەنگە مەسەلان دا جمهوورێ زانایان بۆ پشكێ دچن، ئەگەر دەسنیشانكرنا بابێ زارۆكی ب چو ئەگەرێن بنەجهـ د شیان دا نەبت.. و هەژییە بێژین: ل زەمانێ مە یێ نوكە زانینا نۆژدارییێ هند یا پێشكەفتی دختۆر دشێن ب ڕێكێن علمی یێن بنبڕ بابێ زارۆكی دەسنیشان بكەن، لەو د ڤان ڕەنگە مەسەلان دا نوكە دڤێت گۆتنا دختۆرێن بسپۆر بێتە وەرگرتن.

الكتاب التاسع كتاب الطلاق

الباب الأول أنواع الطلاق

الفصل الأول مشروعية الطلاق و أحكامه

هُوَ جَائِزٌ مِنْ مُكَلَّفٍ مُخْتَارٍ وَلَو هَازِلاً، لِمَنْ كَانَتْ فِي طُهْرٍ لَمْ يَمَسَّهَا فِيْهِ، ولا طَلَّقَهَا فِي الحَيْضَةِ التي قَبْلَهُ، أو فِي حَمْلٍ قَدِ اسْتَبَانَ، ويَحْرُمُ إِيْقَاعُهُ عَلى غَيْرِ هَذِهِ الصِّفَةِ، وفي وُقُوعِهِ وَوُقُوعِ مَا فَوْقَ الوَاحِدَةِ مِنْ دُونِ تَخَلُّلِ رَجْعَةٍ خِلافٌ، و الرَّاجِحُ عَدَمُ الوقُوعِ.

كيتابا نەهێ ژنبەردان

دەرگەهێ ئێكێ ڕەنگێن بەردانێ

ناڤبڕا ئێكێ دورستيیا بەردانێ و ئەحكامێن وێ

ژنبەردان ئەوە دويماهى ب پەيوەنديیا ژن ومێرينییێ بێتەدان، و **(ئەو تشتەكێ دورستە)** وەكی د قورئان و سوننەتێ دا هاتی، و ئيجماعا موسلمانان ل سەر چێبووی، بەلێ حوكمێ وێ هەمی دەمان وەكی ئێك نينە، هندەك جاران ئەو حەرام دبت، و هندەك جاران مەكرووهـ دبت، و هندەك جاران واجب دبت، و هندەك جاران ژی ئەو دبتە كارەكێ جائز.

و ئەو دورست دبت دەمێ **(ژ مرۆڤەكێ موكەللەف يێ كوتەكی لێ نەئێتەكرن)** پەيدا ببت، و وەكی ئاشكەرا ئەو حەقێ زەلاميیە، بەلێ ب وی شەرتی ئەو يێ موكەللەف بت، يەعنى: يێ بالغ و ب عەقل بت، و يێ ب كەيفا خۆ بت، كوتەكی لێ نەهاتبتەكرن، **(ئەگەر خۆ ب ترانە ژی ڤە بت)** چونكی ژنبەردانێ يارى تێدا نينە، وەكی د حەديسێن دورست دا هاتی، لەو ئەگەر كەسەك ژنا خۆ بەردەت، پاشی بێژت:

من ياری دکرن.. ژنا وی ژێ دچت، ئەڤە بۆ هندێیە دا کەس بەردانێ بۆ خۆ نەکەتە جهێ یارییان.

و بەردانا دورست یا ل دویڤ سوننەتێ ئەوە **(بۆ وێ ژنێ بت یا د پاقژییێ دا بت، بەری کو زەلام دەست بکەتێ)** و بەردانا ژنێ ل دەمێ بێنڤێژییێ هەر چەندە دکەڤت ژی بەلێ ئەو کارەکێ حەرامە، و بەردان دبتە بەردانا بیدعی، **(و د حەیضا بەری هنگی دا وی ئەو بەرنەدابت)** یەعنی: ئەگەر زەلامەکی ب بەردانەکا بیدعی ژنا خۆ جارەکێ بەردا بت، دەمێ ئەو یا بێنڤێژ، چێ نابت بەردانا دویێ بێختە د وێ پاقژییێ دا یا پشتی وێ بێنڤێژییێ دئێت.. یەعنی: دڤێت خۆ لێ بگرت حەتا ئەو پاقژ ببت، پاشی بکەفتە بێنڤێژییێ، پاشی پاقژ ببت، و بەری دەست بکەتێ وێ بەردەت، هۆسا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- فەرمان ل عەبدللاهێ کورێ عومەری کربوو، دا بەردان ببتە بەردانەکا سوننی یا دورست.

(و ئەگەر بەردان یا ب ڤی ڕەنگی نەبت دێ یا حەرام بت) چونکی دێ بتە بەردانەکا بیدعی وەکی مە گۆتی، **(و د کەفتنا ڤێ بەردانێ دا، هەر وەسا بەردانا پتر ژ جارەکێ ل سەر ئێك و بێی دەلیڤە بکەفتە د ناڤبەرێ دا خیلاف هەیە، و یا راجح ئەوە ئەو ناکەڤن)** ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا خودانێ مەتنی ئیمامێ شەوکانی، و هێجەتا وی ئەوە ئەڤ بەردانە دبیدعینە، و دحەرامن، و چو شوینوار د دویڤ دا نائێن، بەلێ جمهوورێ زانایان ل وێ باوەرێنە کو ئەو دکەڤن، و ژن پێ دئێتە بەردان، هەر چەندە زەلام ب ڤی کارێ خۆ گونەهکار دبت ژی؛ چونکی ئەو کارەکێ حەرام دکەت، و ئەوێن دبێژن: طەلاق دکەڤت د مەسەلا بەردانا پتر ژ جارەکێ دا ل دویڤ ئێك، بێی دەلیڤە بکەفتە د ناڤبەرێ دا، ب خیلاف چووینە، کانێ ئەو دێ بتە بەردانەك یان پتر، و یا راجح ئەوە ئەو دبتە ئێك بەردان.

الفصل الثاني بما يقع الطلاق

ويَقَعُ بِالكِنَايَةِ مَعَ النِّيَّة، وبالتَّخْيِّيرِ إِذَا اخْتَارَتِ الفُرْقَةَ، وإِذَا جَعَلَهُ الزَّوْجُ إِلَى غَيْرِهِ وَقَعَ مِنْهُ، ولا يَقَعُ بالتَّحْرِيمِ، والرَّجُلُ أَحَقُّ فِي عِدَّةِ طَلَاقِهِ

يُراجِعُها مَتى شَاءَ إِذَا كانَ الطلاقُ رَجْعِيًّاً، ولا تَحِلّ لَهُ بَعْدَ الـثَّلاثِ حَتَّـى تَنْكِحَ زَوْجاً غَيْرَهُ.

ناڤبرا دویێ

تشتێ بەردان پێ دکەڤت

(و بەردان ب گۆتنا نە ئاشکەرا -کینایەتێ- دکەڤت ئەگەر ئنیەتا بەردانێ د گەل دا هەبت) وەکی کو زەلامەك بێژتە ژنا خۆ: هەڕە مالا بابێ خۆ.. ئەگەر ئنیەتـا وی بـەردان بت، ئەو دبتە بەردان، **(و ئەو ب دانا هلبژارتنێ بۆ ژنێ ژی دکەڤت ئەگەر ژنێ بەردان هلبژارت)** وەکی کو زەلامەك بێژتە ژنا خۆ: ئەگەر تە بڤێت تو یا بەردایی، ڤێجا ئەگـەر ژنێ بەردان هلبژارت، دێ ئێتە بەردان، **(و ئەگەر مێر کەسەکی بکەتە وەکیلێ خـۆ بـۆ بەردانێ، ئەو دشێت ژنێ بەردەت، و ئەو ب حەرامکرنێ ناکەڤت)** وەکی کو زەلامەك بێژتە ژنا خۆ: تو یا حەرام بی ل سەر مـن. ئـەڤـە نابتـە بـەردان، و هنگـی دڤێـت ئـەو کفارەتا سویندێ بدەت.

(و زەلام حەقترە ب ژنکا خۆ هندی د عددەی دا بـت، چـی گاڤـا بڤێـت دێ زڤڕینت، ئەگەر بەردانا سێیێ نەبت، ژ خۆ ئەگەر بەردانا سێیێ بت ئەو بۆ وی حەلال نابت حەتا شوی ب ئێکێ دی دکەت) و ئەو ب دلێ خۆ وێ بەرددەت، یان دمـرت، ژ نوی دورستە ئەو بۆ زەلامێ خۆ یێ ئێکێ بزڤڕت.

الباب الثاني باب الخلع

وإِذَا خَالَعَ الرَّجُلُ امْرَأَتَهُ كَانَ أَمْرُهَـا إِلَيْهَـا لا تَرْجِـعُ إِلَيْـهِ بِمُجَـرَّدِ الرَّجْعَةِ، ويَجوزُ بِالقَلِيْلِ والكَثِيْرِ مَا لَمْ يُجاوِزْ مَا صَارَ إِلَيْهَا مِنْهُ، ولا بُـدَّ مِـنَ التَّراضِي بَيْنَ الزَّوْجَينِ على الخُلْعِ، أَوْ إِلْزَامُ الحاكِمِ مَعَ الشِّقَاقِ بَيْنَهُمَا، وهوَ فَسْخٌ، وعِدَّتُه حَيْضَةٌ.

دەرگەهێ دوییێ

دەرگەهێ خولعێ

خولع ژ لایێ زمانێ عەرەبان ڤە ب ڕامانا ژ بەرخۆکرنا جلکی دئێت، و چونکی مێر بۆ ژنێ وەکی جلکییە وێ ستارە دکەت، دەمێ ئەو دخوازت پەیوەندییا ژن و مێرینییێ د ناڤبەرا وێ و وی دا نەمینت هەر وەکی ئەو وی ژ بەر خۆ دکەت! و خولع د فقهێ ئیسلامی دا ئەوە: زەلام ژنا خۆ بەردەت بەرانبەر مالەکی کو ئەو بدەتە وی.

(و ئەگەر زەلامی خولعا ژنا خۆ کر، ژن یا ب کەیفا خۆیە) کو لێ بزڤڕتەڤە یان نە، **(و هەما ب زڤڕینا ب تنێ ئەو نازڤڕت)** یەعنی: ئەو وەکی بەردانێ نینە هەما چی گاڤا زەلامی ڤیا وێ زڤڕینت بزڤڕینت، نە.. بەلکی دڤێت رازیبوونا وێ ل سەر زڤڕینێ هەبت، ئەگەر نە ئەو نازڤڕت.

(و دورستە ئەو ب مالەکێ کێم یان یێ زێدە بت، ب شەرتەکی ژ وی مالی زێدەتر لێ نێت یێ زەلامی دایە وێ، و دڤێت ژن و مێر هەردو ل سەر خولعێ رازی بنن، یان حاکم زەلامی مەجبوور بکەت کو رازی ببت ئەگەر نەخۆشی د ناڤبەرا وان دا هەبت و پێك نەکەن).

(و ئەو فەسخە) نە کو طەلاقە، و جمهوورێ زانایان دبێژن: ئەو طەلاقا بائنە، یەعنی: طەلقەکا ب تنێیە، و شوینوارێن ڤێ خیلافێ د ڤێ مەسەلێ دا پەیدا دبن: ئەگەر زەلامەکی خولعا ژنکا خۆ کر، ئەڤ خولعە دێ حسێب بت بەردانەك یان نە؟

بۆ نموونە: زەلامەکی دو جاران ژنا خۆ بەردا بت، پاشی جارا سێیێ خولع کر، ئەڤ خولعە دێ بتە طەلقەك یان نە؟ ئەوێن دبێژن: خولع فەسخە، دبێژن: ئەو حسێب نابت طەلقەك، لەو زەلامی حەقێ هەی وێ بزڤڕینت ئەگەر ژن یا رازی بت، و ئەوێن دبێژن: ئەو طەلاقە، دبێژن: زەلامی حەق نینە وێ بزڤڕینت حەتا ئەو شوی ب زەلامەکێ دی بکەت.

(و عددێن وێ ژنا هاتییە خولعکرن عادەیەکێ ب تنێیە) و بەلکی ئەڤە دەلیل بت کو خولع نە طەلاقە، چونکی عددێن طەلاقێ سێ (قورئن).

الباب الثالث باب الإيلاء

هُوَ أن يَحْلِفَ الزَّوْجُ مِنْ جَميعِ نِسَائِهِ أَوْ بَعْضِهِنَّ لا يَقْرَبُهُنَّ، فَإِنْ وَقَّتَ بِدونِ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ اعْتَزَلَ حَتَّى يَنْقَضِي مَا وَقَّتَ بِهِ، وإِنْ وَقَّتَ بِأَكْثَرَ مِنْهَا خُيِّرَ بَعْدَ مُضِيِّهَا بَيْنَ أَنْ يَفِيءَ أَوْ يُطَلِّقَ.

دەرگەهێ سێیێ

دەرگەهێ ئیلائێ

ئیلاء د زمانێ عەرەبان دا ب ڕامانا سویندێ دئێت، و د فقهی دا (ئەوە مێر سویند بخۆت كو نێزیكی هەمی ژنێن خۆ یان هندەكان نەبت. ڤێجا ئەگەر وی دەم ب كێمتر ژ چار هەیڤان دەسنیشان كربت، ئەو ل وی دەمی دێ خۆ گرت، حەتا دەم ب دویماهی بێت، و ئەگەر ئەو ژ چار هەیڤان پتر بت، پشتی چار هەیڤ ب دویماهی دئێن ئێك ژ دووان بۆ وی هەیە: یان لێ بزڤڕتە ڤە، یان ژی وان بەردەت) ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿لِّلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِن نِّسَآئِهِمْ تَرَبُّصُ أَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ فَإِن فَآءُو فَإِنَّ ٱللَّهَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۝٢٢٦ وَإِنْ عَزَمُوا۟ ٱلطَّلَٰقَ فَإِنَّ ٱللَّهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ ۝٢٢٧﴾ (البقرة: ٢٢٦-٢٢٧) یەعنی: بۆ ئەوان یێن سویندێ دخۆن كو نەچنە نك ژنێن خۆ، خۆگرتنا چار هەیڤان هەیە، ڤێجا ئەگەر بەری چار هەیڤ ب دویماهی بێن ئەو ل سویندا خۆ لێڤەبوون، هندی خودێیە ژ بەر لێڤەبوونا وان دێ وێ گونەهێ ژێ بەت یا وان سویند سەرا خواری، ودێ دلۆڤانییێ ب وان بەت. و ئەگەر وان دلێ خۆ ل سەر بەردانێ موكم كر، هندی خودێیە گوهـ ل گۆتنێن وان هەیە، ب مەخسەدێن وان یێ زانایە.

الباب الرابع باب الظهار

وهُوَ قَوْلُ الزَّوْجِ لامْرَأَتِهِ: أَنْتِ عَلَيَّ كَظَهْرِ أَمِّي، أَوْ ظَاهَرْتُكِ، أَوْ نَحْوَ ذَلِكَ، فَيَجِبُ عَلَيهِ قَبْلَ أَنْ يَمَسَّهَا أَنْ يُكَفِّرَ بِعِتْقِ رَقَبَةٍ، فَإِنْ لَمْ يَجِدْ

فَلْيُطْعِمْ سِتِّينَ مِسْكِيْنَاً، فَإِنْ لمْ يَجِدْ فَلْيَصُمْ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ، ويَجوزُ لِلإِمَامِ أَنْ يُعِيْنَهُ مِنْ صَدَقَاتِ المسْلمينَ إِذَا كَانَ فَقِيْرَاً لا يَقْدِرُ عَلَى الصَّوْمِ، وَلَـهُ أَنْ يَصْرِفَ مِنْهَا لِنَفْسِهِ وَعِيَالِهِ، وإِذَا كَانَ الظِّهَارُ مُؤَقَّتَاً فَلا يَرْفَعُهُ إِلا انْقِضَاءُ الوَقْتِ، وإِذَا وَطِئَ قَبْلَ انْقِضَاءِ الوَقْتِ أَوْ قَبْلَ التَّكفيرِ كَفَّ حَتَّى يُكَفِّـرَ في المُطْلَقِ أَوْ يَنْقَضِيَ وَقْتُ المؤقَّتِ.

دەرگەهێ چارێ
دەرگەهێ ظیهارێ

پەیڤا (ظیهار) یا هاتییە وەرگرتن ژ (ظهر) و ڕامانا وێ پشتە، و وەکی ئاشکەرا پشت جهێ لێ سویاربوونێیە، و مەخسەد پێ د فقهی دا (**ئەوە مێر بێژتە ژنا خۆ: پشتا تە بۆ من وەکی پشتا دەیکا من بت**) یەعنی: تو وەکی دەیکا من ل سەر من حەرام بی، (**یان هەر پەیڤەکا ڤێ ڕامانێ بگەهینت**) و ل دەمێ جاهلییەتێ ئەڤ پەیڤە ڕەنگەکێ بەردانێ بوو، و پشتی ئیسلام هاتی ئەڤ حوکمە ڕاکر، ژ بەر کو ئەو گۆتن درەوە، و ژن ب ڤێ گۆتنێ وەکی دەیکا وی نابت، لەو هەر کەسێ گۆتنەکا ب ڤی ڕەنگی بێژت دڤێت کفارەتێ بدەت، (**و پێتڤییە ل سەر وی بەری ئەو نێزیکی ژنا خۆ ببت ئەو -وەك کفارەت- گەردەنەکێ ئازا کەت، و ئەگەر ب دەست نەکەفت بلا خوارنێ بدەتە شێست فەقیران، و ئەگەر نەشیا دێ دو هەیڤان ل سەرێك ب ڕۆژی بت**[1]) ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿وَالَّذِينَ يُظَاهِرُونَ مِن نِّسَائِهِمْ ثُمَّ يَعُودُونَ لِمَا قَالُوا فَتَحْرِيرُ رَقَبَةٍ مِّن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا ذَٰلِكُمْ تُوعَظُونَ بِهِ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ ﴿٣﴾ فَمَن لَّمْ يَجِدْ فَصِيَامُ شَهْرَيْنِ مُتَتَابِعَيْنِ مِن قَبْلِ أَن يَتَمَاسَّا فَمَن لَّمْ يَسْتَطِعْ فَإِطْعَامُ سِتِّينَ مِسْكِينًا ذَٰلِكَ لِتُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللَّهِ وَلِلْكَافِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٤﴾﴾ (المجادلة: ٣-٤). و ئەڤ کفارەتا دژوار بۆ ڤی کاری هاتەدان، دا ببتە پاشڤەبرن بۆ وی کەسی یێ دلێ خۆ ببەتە ڤی کارێ کرێت.

---

(١) هۆسا د مەتنی دا هاتییە، دانا خوارنێ بەری گرتنا دو هەیڤان، و ئەو ب خۆ د ئایەتێ دا وەکی ئاشکەرا ڕۆژی بەری دانا خوارنێیە!

(و دورستە بۆ مەزنی كو ب مالێ خێرێ هاریكارییا وی بكەت دا ئەو كفارەتا خۆ بدەت، ئەگەر ئەو یێ فەقیر بت و نەشێت ڕۆژییان بگرت، و بۆ وی هەیە ئەو هندەكێ ژ وی مالی ل سەر خۆ و عەیالێ خۆ خەرج بكەت) ژ بەر كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەڤ چەندە د گەل مرۆڤەكی كربوو.

و دو ڕەنگێن ظیهارێ هەنە:

١- ظیهارا بەردای ژ دەمی، و ئەڤە ئەوە یا زەلام چو دەمان تێدا دەسنیشان نەكەت، وەكی كو بێژتە ژنێ: تو بۆ من حەرام بی وەكی دەیكا من.

٢- ظیهارا دەمدار، و ئەڤە ئەوە یا زەلام دەمەكی بۆ دەسنیشان بكەت، وەكی كو بێژت: هەیڤەكا دی تو بۆ من حەرام بی..

(و ئەگەر ظیهار ب دەمەكێ دەسنیشانكری ڤە هاتبتە گرێدان، ئەو ڕانابت حەتا ئەو دەمێ دەسنیشانكری ب دویماهی بێت) و ئەگەر بەری دەم ب دویماهی بێت ئەو چوو نك ژنكێ، دڤێت ئەو كفارەتێ بدەت، و ئەگەر نەچوو نك حەتا دەم ب دویماهی بێت، گەلەك زانا دبێژن: كفارەت ل سەر وی نینە، و ئەڤ كارێ وی نابتە ظیهار.

(و ئەگەر مێری ظیهار كر، و بەری ئەو دەمێ وی دەسنیشانكری ب دویماهی بێت، یان بەری كفارەتێ بدەت، ئەو چوو نك ژنكا خۆ، دڤێت ئەو خۆ ژێ بدەتە پاش حەتا كفارەتا خۆ بدەت، د وێ ظیهارێ دا یا دەم بۆ نەهاتبتە دەسنیشانكرن، یان حەتا دەم ب دویماهی بێت، د وێ ظیهارێ دا یا دەم بۆ هاتییە دەسنیشانكرن).

الباب الخامس باب اللعان

إِذَا رَمَى الرَّجُلُ امرأَتَهَ بِالزِّنَى ولمْ تُقِرَّ بِذَلِكَ، ولا رَجَعَ عَنْ رَمْيِهِ لاعَنَهَا، فَيَشْهَدُ الرَّجُلُ أَرْبَعَ شَهَادَاتٍ بالله إِنَّه لمنَ الصَّادِقِينَ، والخامِسَةَ أَنَّ لَعْنَةَ الله عَليهِ إِنْ كَانَ مِنَ الكَاذبينَ، ثُمَّ تَشْهَدُ المرأَةُ أَرْبَعَ شَهَاداتٍ بالله إِنَّه لمنَ الكَاذبينَ، والخامِسَةَ أَنَّ غَضَبَ الله عَليهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ، وإِذَا كانَتْ حَامِلاً، أَوْ كَانَتْ قَدْ وَضَعَتْ، أَدْخَلَ نَفْيَ الوَلَدِ في أَيْمانِهِ، ويُفَرِّقُ

الحاكِمُ بَيْنَهُما، وتَحْرُمُ عَلَيْهِ أَبَداً، ويَلْحَقُ الوَلَدُ بِأُمِّهِ فَقَطْ، ومَنْ رَمَاهَا بِهِ فَهُوَ قَاذِفٌ.

دەرگەهێ پێنجێ

دەرگەهێ ليعانێ

ليعان ژ لەعنەتێ هاتييە، ژ بەر كو زەلام سويند دخۆت، و جارەكێ لەعنەتان ل خۆ دبارينت ئەگەر ئەو يێ درەوين بت، و ئەڤ حوكمە بۆ هنگييە دەمێ چو دەليل د مەسەلێ دا نەبن، و مەسەلە يا وەسا نەبت كو بێتە هێلان، هنگى پەنا بۆ سويندێ دئێتەبرن.

(ئەگەر مێرى ژنا خۆ ب زنايێ گونەهباركر) و وى چو دەليل ل سەر گۆتنا خۆ نەبن، **(و وێ ئەو درەوين دەرێخست، و ئەو ل گۆتنا خۆ لێڤە نەبوو، زەلام دێ ليعانێ كەت، و ليعان ئەوە زەلام چار جاران ب خودێ سويند بخۆت كو ئەو ژ ڕاستگۆيانە، و جارا پێنجێ دێ لەعنەتێ ل خۆ بارينت ئەگەر ئەو ژ درەوينان بت. پاشى ژن چار جاران دێ ب خودێ سويند خۆت كو زەلام ژ درەوينانە، و جارا پێنجێ دێ غەزەبێ ل خۆ بارينت ئەگەر ئەو ژ ڕاستگۆيان بت)** و ئەڤ حوكمە د دەسپێكا سوورەتا (النور) دا هاتييە، و ب ڤێ چەندێ زەلام ژ حەددێ (قەذفێ) ڕزگار دبت، و ژن ژ حەددێ (زنايێ)، **(و ئەگەر ژن يا ب حەملە بت، يان بچويك دانابت، زەلام دەمێ سويندێ دخۆت دێ د سويندێ دا خۆ ژ زارۆكى بەرى كەت)** و هنگى زارۆك نابتە يێ وى.

(و حاكم دێ وان ژێك جودا كەت، و ئێدى ئەو حەتا حەتايێ دێ ل سەر وى حەرام بت) يەعنى: ئەو وەكى طەلاقێ نينە كو پشتى هنگى دورست بت بۆ زەلامى بزڤڕتەڤە.

(و زارۆك دێ بۆ دەيكێ ب تنێ ئێتە پالدان) و ميراتگرى د ناڤبەرا وان دا پەيدا دبت، **(و هەچييێ تاوانا زنايێ بۆ وێ ژنێ پالدەت يان تانێ ب زارۆكى لێ بدەت، دێ حەددێ قەزفێ ل سەر ئێتە ب جهئينان)** كو حەشتێ جەلدەنە.

الباب السادس باب العدة

الفصل الأول أنواع العدة

هِيَ لِلطَّلاقِ مِنَ الحَامِلِ بِالْوَضْعِ، وَمِـنَ الحَـائِضِ بِـثَلاثِ حَـيْضٍ، وَمِنْ غَيْرِهِمَا بِثَلاثَةِ أَشْهُرٍ، وَلِلْوَفَاةِ بِأَرْبَعَةِ أَشْهُرٍ وَعَشْرٍ، وَإِنْ كَانَتْ حَامِلاً فَبِالْوَضْعِ، وَلا عِدَّةَ عَلى غَيْرِ مَدْخُولَةٍ، والأَمَةُ كَالحُرَّةِ، وَعَلى المعْتَدَّةِ لِلْوَفَاةِ تَرْكُ التَّزْيِنِ، والمكْثُ في البَيْتِ الذِي كَانَتْ فِيه عِنْدَ مَوْتِ زَوْجِهَا أَوْ بُلُوغِ خَبَرِهِ.

دەرگەهێ شەشێ عددە

ناڤبڕا ئێكێ ڕەنگێن عددەی

عــددە د زمـانـێ عـەرەبان دا ژ (عەدەد)ی هاتییە وەرگرتن، یەعنـی: هژمـارتن، و د زاراڤێ شەرعی دا مەخسەد پـێ ئـەو دەمـە یـێ ژن دهژمێـرت ژ ڕۆژان دا خـۆ تێـدا بگرت و شوی نەكەت پشتی نەمانا وێ د گـەل مێـرێ وێ، چ ژ بـەر مرنـا وی بـت، یان بەردانێ بت.

و عددێن ژنێ ژ دو لایان ڤە دئێنـە لێكڤـەكـرن: ژ لایـێ ڕەنگـێ وێ ژنـا عـددان دكێشت، و ژ لایێ هژمارا عددەی ڤە.

١- ڤێجا (ئەو بۆ وێ ژنا ب حەملە بت یـا دئێتـە بـەردان ب دانانـا بچویكییـە) یەعنی: ژنەك ئەگەر هاتە بەردان و ئەو یا ب حەملە بت، چێ نابت بۆ وێ ئـەو شـوی بكەت حەتـا بچـویكێ خـۆ ددانـت، ژ بـەر گۆتنـا خـودێ: ﴿وَأُوْلَٰتُ ٱلۡأَحۡمَالِ أَجَلُهُنَّ أَن يَضَعۡنَ حَمۡلَهُنَّۚ﴾ (الطلاق: ٤) یەعنی: ئەو ژنێن خودان حـەملـە بـن، دەمـێ خۆگرتنـا وان هنـدە حەتا حەملێ خۆ بدانن.

٢- **(و ئەوا حەيضان دبينت ب سێ حەيضانە)** ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿ وَٱلۡمُطَلَّقَٰتُ يَتَرَبَّصۡنَ بِأَنفُسِهِنَّ ثَلَٰثَةَ قُرُوٓءٖ ﴾ (البقرة: ٢٢٨) و خيلاف د ناڤبەرا فقهزانان دا هەيە كانێ (قورء) ئەوا د ئايەتێ دا هاتى مەخسەد پێ عادەيە يان پاقژييە، و خودانێ مەتنێ بۆچوونا ئێكێ دورستتر دبينت.

٣- **(و يا ژ بلى ڤان بت)** يەعنى: نە يا ب حەملە بت، و نە ئەو بت يا حەيضان دبينت، وەكى: كچكا بچويك يان ئەوا ژ عوزران كەفتى **(عددێن وێ سێ هەيڤن)** ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿ وَٱلَّٰٓـِٔي يَئِسۡنَ مِنَ ٱلۡمَحِيضِ مِن نِّسَآئِكُمۡ إِنِ ٱرۡتَبۡتُمۡ فَعِدَّتُهُنَّ ثَلَٰثَةُ أَشۡهُرٖ وَٱلَّٰٓـِٔي لَمۡ يَحِضۡنَۚ ﴾ (الطلاق: ٤).

٤- **(و ئەوا مێرێ وێ دمرت چار هەيڤ و دەهـ ڕۆژان خۆ دگرت)** ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿وَٱلَّذِينَ يُتَوَفَّوۡنَ مِنكُمۡ وَيَذَرُونَ أَزۡوَٰجٗا يَتَرَبَّصۡنَ بِأَنفُسِهِنَّ أَرۡبَعَةَ أَشۡهُرٖ وَعَشۡرٗا ﴾ (البقرة: ٢٣٤) ئەڤە ئەگەر ئەو يا ب حەملە نەبت، **(و ئەگەر ئەو يا ب حەملە بت ب دانانا بچويكييە)** ژ بەر وێ ئايەتا د خالا ئێكێ دا بۆرى. و هندەك زانا دبێژن: د ڤى حالەتى دا عددا درێژتر حسێب دبت، يەعنى: ژنا ب حەملە ئەوا زەلامێ وێ دمرت، ئەگەر وێ بەرى چار هەيڤ و دەهـ ڕۆژان زارۆكێ خۆ دانا، ئەو چار هەيڤ و دەهـ ڕۆژان دێ خۆ گرت، بەلێ ئەگەر چار هەيڤ و دەهـ ڕۆژ چوون و هێشتا وێ زارۆكێ خۆ دانەنابت، ئەو دێ خۆ گرت حەتا زارۆكى ددانت.

٥- **(و ئەوا نەهاتبە ڤەگوهاستن)** يەعنى: زەلام نەچووبتە نك **(چو عددە وێ نينن)** ژ بەر گۆتنا خودێ: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا نَكَحۡتُمُ ٱلۡمُؤۡمِنَٰتِ ثُمَّ طَلَّقۡتُمُوهُنَّ مِن قَبۡلِ أَن تَمَسُّوهُنَّ فَمَا لَكُمۡ عَلَيۡهِنَّ مِنۡ عِدَّةٖ تَعۡتَدُّونَهَا﴾ (الأحزاب: ٤٩) يەعنى: گەلى خودان باوەران، ئەگەر هەوە ژن ماركرن پاشى هەوە ئەو بەردان بەرى هوين دەست بكەنێ، هەوە چو عددە ل سەر وان نينن.

٦- **(وعددێن وێ ژنا بەنى بت -جاريە بت- وەكى يێن ژنا ئازادن).**

(و ئەو ژنا ژ بەر مرنا زەلامێ خۆ د عددەى دا بت دڤێت خۆ ژ خەملاندنێ بدەتە پاش، و د وێ مالێ دا بمينت يا ئەو لێ دەمێ زەلامێ وێ مرى، يان خەبەرێ مرنا وى گەهشتييێ).

الفصل الثاني استبراء الأمة المسبية و المشتراة

وَيَجِبُ اسْتِبْراءُ الأَمَةِ المُسْبِيَةِ والمُشْتَرَاةِ ونَحْوهما بِحَيْـضَةٍ إنْ كَانَـتْ حَائِضَاً، والحَامِلُ بِوَضْعِ الحَمْلِ، وَمُنْقَطِعَةُ الحَيْضِ حَتَّى يَتبَيَّنَ عَدَمُ حَمْلِهَا، وَلا تُسْتَبْرَأُ بِكْرٌ وَلا صَغِيْرَةٌ مُطْلَقَاً، وَلا يَلْزَمُ عَلى البَائِعِ وَنَحْوِهِ.

ناڤبڕا دوییێ
زانینا بێ حەملییا ژنا كۆلە
چ د شەڕی دا هاتبتە گرتن یان ژی هاتبتە كڕین

(و پێتڤییە بێتە زانین كو ئەو ژنا كۆلە بت -جاریە بت- یا ب حەملە نینە، چ ئەو د شەڕی دا هاتبتە گرتن، یان ژی هاتبتە كڕین، ب ڕێكا خۆلێگرتنێ دەمێ حەیضەكێ، ئەگەر ئەو ژ وان بت یێن حەیضان دبینن) یـەعـنـی: ئەگەر جارییەك گەهشتە زەلامەكی ب ڕێكا جیهادێ بت یان كڕینێ، دڤێت ئەو خۆ لـێ بگـرت حـەتـا جـارەكـێ دكـەفتـە عادەی؛ دا بزانت كو ئەو نە یا ب حەملەیە، **(و ئەگەر ئەو یا ب حەملە بت، دێ خۆ لێ گرت حەتا حەملێ خۆ ددات، و ئەوا عادێ وێ هاتییە بڕین دێ خۆ لـێ گـرت حەتا بزانت كو ئەو نە یا ب حەملەیە، و ئەوا كچ بت، یان یا بچویك بت و هێشتا نەبالغ بت، چو عددە وێ نینن، و زانینا بێ حەملییا جارییێ ل سەر بكڕی لازم نینە)** و هندەك دبێژن: بەلێ دڤێت ئەو ڤێ مەسەلێ تەئكیدا بكەت، بەری بچتە نك.

الباب السابع باب النفقة

تَجِبُ عَلَى الزَّوْجِ لِلزَّوْجَةِ، والمُطَلَّقَةِ رَجْعِيَّاً لا بَائِنَاً وَلا في عِدَّةِ الوَفَاةِ فَلا نَفَقَةَ وَلا سُكْنَى إلا أنْ تكونَا حَامِلَتَيْنِ، وتَجِبُ عَلَى الوَالِدِ المُوسِرِ لِوَلَدِهِ المُعْسِرِ، والعَكْسُ، وعَلَى السَّيِّدِ لِمَنْ يَمْلِكُهُ، ولا تَجِبُ عَلَى القَرِيْـبِ لِقَرِيْبِـهِ إلا مِنْ بَابِ صِلَةِ الرَّحِمِ، ومَنْ وَجَبَتْ نَفَقَتُهُ وَجَبَتْ كِسْوَتُه وَسُكْنَاهُ.

دەرگەهێ حەفتێ

نەفەقە

نەفەقە د زمانی دا ب ڕامانا خەرجکرنێ دئێت، و مەخسەد ب نەفەقێ ل ڤێرێ ئەو حەقە یێ ژنێ د ستویێ مێری دا هەی کو: هەر تشتەکێ ژن هەوجە ببتێ ژ پێتڤییێن ژینێ، وەکی: خوارن و جلك و ئاکنجیکرن و دەرمانان و هتد..، زەلام بۆ پەیدا بکەت، و ئەڤە مافە ژنێیە خودێ کرییە د ستویێ زەلامی دا، وەکی د ڤێ ئایەتێ دا هاتی: ﴿وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۚ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ إِلَّا وُسْعَهَا﴾ (البقرة: ٢٣٣) یەعنی: ل سەر بابان فەرە کو خوارنێ وجلکی بۆ ژنان ب ڕەنگەکێ عەدەتی دابین بکەن؛ چونکی هەر کەسەکی خودێ ل دویڤ شیانا وی باری لێ دکەت.

(وئەو) نەفەقە **(واجبە ل سەر مێری بۆ ژنێ)** ب ڕەنگەکێ عەدەتی -وەکی ئایەتێ گۆتی- ئەگەر مێر یێ دەولەمەند بت دڤێت ژینەکا دەولەمەند بۆ ژنێ پەیدا کەت، و ئەگەر یێ هەژار بت ژینا ل دویڤ پێڤەهاتن و شیانا خۆ بۆ پەیدا بکەت، نە زێدەی شیانا وی، وەکی ئایەت دبێژت: ﴿عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ﴾ (البقرة: ٢٣٦) یێ زەنگین ل دویڤ شیانا خۆ، و یێ فەقیر ل دویڤ شیانا خۆ، **(و)** ئەو واجبە ل سەر مێری **(بۆ وێ ژنا هاتییە بەردان بەردانەکا زڤڕین تێدا چێ ببت)** وەکی وێ یا جارا ئێکێ و دویێ هاتییە بەردان، هندی ئەو د عددەی دا بت، **(نە وێ بەردانا ئەو ئێکجار ژێ دچت)** کو بەردانا سێیێیە، **(یان عددێن مرنا زەلامی بکێشت، ئەڤان نەفەقە و ئاکنجیکرن بۆ واجب نینە)**، وەسا تێ نەبت ئەو ب حەملە بن، هنگی نەفەقە واجبە، و مەسەلا ئاکنجیبوونێ بۆ وێ ژنا د عددێن مرنا زەلامی دا بت، خیلاف تێدا هەیە، و گەلەك بۆ هندێ دچن کو وێ حەقێ ئاکنجیبوونێ هەیە.

(و ئەو واجبە بۆ وی کوڕێ بەردەستێ وی تەنگ بت ل سەر وی بابێ بەردەستێ وی فرەهـ بت، و بەرۆڤاژی ژی، و بۆ عەبدی ل سەر سەییدێ وی، و ئەو ل سەر مرۆڤی واجب نینە بۆ مرۆڤێ وی یێ نێزیك، وەسا تێ نەبت کو ئەو حەقێ مرۆڤینییێ پێك بینت، و هەچییێ نەفەقا وی واجب بت جلك و ئاکنجیبوون ژی بۆ واجب دبت) چونکی ئەو ژی ژ وێنە.

الباب الثامن باب الرضاع

إِنَّما يَثْبُتُ حُكْمُهُ بِخَمْسِ رَضَعَاتٍ، مَتَى تَيَقَّنَ وُجُودُ اللَّبَنِ، وَكَـوْنُ الرَّضِيْعِ قَبْلَ الفِطَامِ، ويَحْرُمُ بِهِ مَا يَحْرُمُ بِالنَّسَبِ، ويُقْبَلُ قَوْلُ الْمُرْضِعِ ويَجوزُ إِرْضَاعُ الكَبيرِ وَلَوْ كانَ ذا لحيَةٍ لِتَجويزِ النَّظَرِ.

دەرگەهێ هەشتێ

دانا شیری

(حوكمێ دانا شیری) كو دێ پاشی بەحس ژێ ئێتەكرن **(ب پێنج جاران بنەجهـ دبت)** دانـێن وەسـا كـو زارۆك پـێ تێـر ببـت، و هنـدەك دبێـژن: ب سـێ جـاران، و هندەكێن دی دبێژن: ئەگەر جارەكا ب تنێ ژی شیر دابتـێ كـو پـێ تێـر ببـت، حـوكم بـنـەجـهـ دبــت، **(ب وی شەرتی هەبوونا شیری یا مسۆگەر بت)** چـونكـی حـوكم ب شیری ڤە دئێتە گرێدان، **(و زارۆك نەهاتبتە شیرڤەكرن)** چونكی دانـا شـیری پـشتی شیرڤەكرنا زارۆكی حوكم پێ بنەجهـ نابت.

(و ئەو تشت ب دانا شیری حەرام دبت یێ ب نەسەبێ حەرام دبت) و ئەڤـەیـە حوكم، یەعـنـی: پەیوەندییا دەیكێ و زارۆكێ وێ یێ دورست چییە، عەینی پەیوەنـدییێ د ناڤبەرا وێ و وی زارۆكی ژی دا پەیدا دبت یێ ئـەو شـیری ددەتـێ، **(و گۆتنـا وێ ژنێ دئێتە وەرگرتن یا شیر دای)** ئەگەر مەسەلێ خیلاف تێدا چێبوو.

(و دورستە شیر بۆ یێ مەزن ژی بێتەدان ئەگەر خۆ ریهێن وی ژی هات بن، دا بەرێخۆدان دورست بت) ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا هندەك صەحابییان، وەكی عائیشایێ، و دەلیلێ وان ئەو حەدیسە یا ژ ژنكا ئەبوو حوذەیفەی هاتییە ڤەگوهاسـتن كـو سـالم دئێتـە نك وان و ئەو یێ بوویە زەلام، و ئەبوو حـوذەیفـەی ب وێ چـەنـدێ نـەخۆشـە، ئینـا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتێ: ((شیری بدێ دا دورست بت ئەو بێتە نك تە)) بـەلـێ جمهوورێ زانایان دبێژن: پشتی شیرڤەبـوونێ حـوكمێ شـیردانێ بنـەجهـ نابـت، وەكـی

بۆری د گەل مە، و ئەو دبێژن: ئەڤە تشتەکێ تایبەت بوو ب سالمی ڤـە.. بـەلـێ دیـارە کو ئیمامێ شەوکانی ژی ل سەر بۆچوونا ئێکێیە، لەو وی ئەو تەرجیح کر.

الباب التاسع باب الحضانة

الأَوْلَى بِالطِّفْلِ أُمُّهُ مَا لَمْ تَنْكَحْ، ثُمَّ الخَالَةُ، ثُمَّ الأبُ، ثُمَّ يُعَيِّنُ الحَاكِمُ مِنَ القَرابَةِ مَنْ رَأى فِيهِ صَلاحَاً، وبَعْدَ بُلُوغِ سِنِّ الاسْتِقلالِ يُخَـيَّرُ الـصَّبيُّ بَيْنَ أَبِيْهِ وأُمِّهِ، فإِنْ لمْ يُوجَدا كَفِلَهُ مَنْ كَانَ لَهُ فِي كَفَالَتِهِ مَصْلَحَةٌ.

دەرگەهێ نەهێ
خودانکرنا زارۆکی

(دەیکا زارۆکی ب خودانکرنا وی فەرترە هندی شوی نەکەت) و دەیکـا دەیکـێ ژی ژ حسێبا دەیکێیە، **(پاشی خالەت، پاشی باب، پاشی)** ئەگەر کەس ژ وان نەبـوو، یان ل بەر نەهات **(حاکم ئێکی ژ مـرۆڤێن وی یـێ ئـەو ب مـەصـلحەت بزانـت دێ دەسنیشان کەت)**.

ئەڤە هندی زارۆك یێ وەسا بت هەوجەیی ب خودانکرنـا ئێکـێ دی هـەبـت، **(و ئەگەر ئەو گەهشتە وی عەمری یێ بشێت تێدا سەربخۆ بت، ئەو یێ ب کەیفا خۆیـە وی دڤـێـت دێ ل نـك بابـێ خۆ بت، وی دڤێت ل نك دەیکـا خۆ، و ئەگەر کەس ژ ڤان نەبت، هەچییێ د مەصلحەتا وی دا بت دێ کەفالەتا وی کەت)**.

الكتاب العاشر كتاب البيع

الباب الأول أنواع البيوع المحرمة

المُعْتَبَرُ فِيهِ مُجَرَّدُ التَّراضِي، وَلَوْ بإشَارَةٍ مِنْ قَادِرٍ عَلَى النُّطْقِ، وَلا يَجوزُ بَيْعُ الخَمْرِ، والمَيْتَةِ، والخِنْزِيرِ، والأَصْنَامِ، والكَلْبِ، والسِّنُّورِ، والدَّمِ، وعَسْبِ الفَحْلِ، وكُلِّ حَرَامٍ، وفَضْلِ الماءِ، ومَا فِيهِ غَرَرٌ، كالسَّمَكِ في الماءِ، وحَبَلِ الحَبَلَةِ، والمُنابَذَةِ، والمُلامَسَةِ، ومَا في الضَّرْعِ، والعَبْدِ الآبِقِ، والمَغانِمِ حَتَّى تُقَسَّمَ، والثَّمرِ حَتَّى يَصْلُحَ، والصَّوْفِ في الظَّهْرِ، والسَّمْنِ في اللبَنِ، والمُحاقَلَةِ، والمُزابَنَةِ، والمُعاوَمَةِ، والمُخاضَرَةِ، والعُرْبونِ، والعَصيرِ إلى مَنْ يَتَّخِذُهُ خَمراً، والكَالِئِ بِالكَالِئِ، ومَا اشْتَرَاهُ قَبْلَ قَبْضِهِ، والطَّعَامِ حَتَّى يَجْرِيَ فِيهِ الصَّاعَان، ولا يَصِحُّ الاسْتثناءُ في البَيْعِ إلا إذَا كَانَ مَعْلوماً، ومنهُ اسْتثناءُ ظَهْرِ المَبيعِ، ولا يَجوزُ التَّفريقُ بَيْنَ المَحارِمِ، ولا أنْ يَبيعَ حَاضِرٌ لِبَادٍ، والتَّناجُشُ، والبَيْعُ عَلى البَيْعِ، وتَلَقِّي الرُّكْبانِ، والاحتِكَارُ، والتَّسْعيرُ، ويَجِبُ وَضْعُ الجَوائِحِ، وَلا يَحِلُّ سَلَفٌ وَبَيْعٌ، ولا شَرْطَانِ في بَيْعٍ، وَلا بَيْعَتَانِ في بَيْعَةٍ، ورِبْحُ مَا لَمْ يَضْمَنُ، وبَيْعُ مَا لَيْسَ عِنْدَ البَائِعِ، ويَجوزُ بِشَرْطِ عَدَمِ الخِدَاعِ، والخِيارُ في المَجْلِسِ ثَابِتٌ مَا لَم يَتَفَرَّقَا.

كيتابا دەهێ فرۆتن

دەرگەهێ ئێكێ ڕەنگێن فرۆتنێن حەرام

فرۆتن: دانا مالەكی ب مالەكییە، ب ڕێكا رازیبوونێ، ب ڕەنگەكێ دەستویری پێ هاتییەدان. و ئەو تشتەكێ حەلالە، و دەلیل گۆتنا خودێیە: ﴿وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ﴾ (البقرة: ٢٧٥) یەعنی: خودێ فرۆتن حەلال كرییە.

(ب تنێ ب رازیبوونێ ئەو دورست دبت) و رازیبوون تشتەکە د دلی دا، ب تنێ خودێ ب ڕاستییا وێ دزانت، بەلێ نیشانا وێ یا بەرچاڤ ئەوە فرۆشیار بێژت: من دا تە، و بکڕ بێژت: من قەبویل کر، یان لێك گوهاڕتن، **(و)** ئەو رازیبوون ب جهـ دئێت **(ئەگەر خۆ ب ئیشارەتێ ژی بت، ژ وی یێ بشێت باخڤت ژی)** یەعنی: گۆتنا من فرۆتە تە، و من قەبویل کر، شەرت نینە، یا گرنگ ئەوە رازیبوونا هەردو لایان بێتە زانین.

و د پێناسەیا فرۆتنێ دا مە گۆت: دڤێت ئەو ب ڕەنگەکی بت دەستویری پێ هاتبەدان، مەعنا: هندەك تشت و هندەك ڕەنگ هەنە شریعەتی دەستویری نەدایە فرۆتن پێ بێتەکرن، و ل ڤێری بەحسێ وان دئێتەکرن.

(وچێ نابت مەی بێتە فرۆتن) چونکی ب کارئینانا وێ حەرامە، و ئەو تشتێ حەرام بت بێتە ب کارئینان حەرامە بێتە فرۆتن ژی.

(و حەیوانێ مرار، و بەراز، و صەنەم) ئەڤە ژی ژ بەر ئەگەرا بۆری.

(و صە، و پشیك) و هندەك دبێژن: فرۆتنا وان دورستە ئەگەر مفا ژێ بێتە دیتن، وەکی بۆ نێچیرێ یان زێرەڤانییێ.

(و خوین) و وەکی وێ ئەندامێن لەشێ مرۆڤی، بەلێ ئەگەر مەجبووری بت دورستە بۆ وی یێ دکڕت، و گونەهـ بۆ وییە یێ دفرۆشت، و ئەگەر پارەیەك وەك هاریکاری بۆ خودانی بێتەدان وەك تەشجیع دورستە ئەو وەرگرت.

(و ئاڤا نێری) یەعنی: نێری بۆ پەڕینێ بێتە کرێکرن.

(و هەر تشتەکێ حەرام) یێ شریعەتی خوارن و ب کارئینانا وی حەرام کربت، کڕین و فرۆتنا وی ژی حەرامە.

(و ئاڤا زێدە) و مەخسەد پێ ئەو ئاڤە یا مرۆڤ هەمی تێدا دپشکدار، وەکی ئاڤا ڕوبیاران و کانییان و هتد.. هندی ئەو ل جهێ خۆ بت، بەلێ ئەگەر کەسەکی هندەك ئاڤ بۆ خۆ ژێ ڕاکر و کرە ئامانەکی و بوو ملکێ وی، دورستە بۆ وی ئەو وێ بفرۆشت.

(و تشتێ ڕەنگەکێ ڤەشارتنێ تێدا هەبت) کو مرۆڤ پێ بێتە خاپاندن، یان وەکی قومارێ بت مرۆڤ نەزانت کانێ دویماهییا وی دێ چاوا بت، و ئەڤێ گەلەك ڕەنگ دکەڤنە د بن دا، وەکی: فرۆتنا ماسییێ د ئاڤێ دا، یان طەیری ل هەوا، و هتد.. و گەلەك ژ ڤان فرۆتنێن بێن ژ ڤی ڕەنگینە.

(و تێشکا وێ تێشکا د زکێ ماکێ دا بت) ئەڤە ژ ڕەنگێ بۆرییە، چونکی ڤەشارتن و جەهالەت تێدا هەیە، و مرۆڤ نزانت کانێ تێشك دێ یا چاوا بت.

(و ئەو تشتێ دئێتە هاڤێتن ل بەر بکڕی بێی ئەو بەرێ خۆ بدەتێ) وەکی کو تو کراسەکی بهاڤێیە بەر کەسەکی و بێژییێ: ئەڤە بۆ تە ب هندێ، و بێی ئەو بەرێ خۆ بدەتێ بێژتە تە: من قەبویل کر، و ئەڤێ ژی جەهالەتا تێدا.

(و ئەو تشتێ ب تنێ دئێتە دەستکرن) یەعنی: تو تشتەکی بکەیە د ناڤ دەستێ ئێکی دا، و بێژییێ: دەستێ خۆ بکێ و بەرێ خۆ نەدێ و ڤەنەکە.. کڕینا تشتێ ب ڤی ڕەنگی ژی چێ نابت؛ چونکی جەهالەتا تێدا.

(و شیرێ د گوهانی، و بەنییێ ژ سەییدێ خۆ ڕەڤی) کو بەنییەك ژ خودانێ خۆ بڕەڤت، بهایێ وی پێنجی دینار بت، تو بێژییێ: ئەگەر من ئەو گرت، ئەو بۆ منە ب بیست دیناران، و ئەگەر من ئەو نەگرت ئەز ب پارێ خۆ خوسارەت.. و وەکی عەبدی ئەگەر ئێك تشتەکێ خۆ بەرزە کەت، ڤێجا ب ڤی ڕەنگی بفرۆشتە کەسەکێ دی.

(و دەسکەفتی بەری بێنە لێکڤەکرن) چونکی ئەو فرۆتنا وی تشتییە یێ نەملکێ مرۆڤی بت.

(و بەرهەم حەتا دگەهت، و هری ل سەر پشتا پەزی، و نیڤشك د ناڤ شیری دا، و گولییێ ب گەنمی ڤە، و قەسپێ ب دارێ ڤە بەرانبەر قەسپێن هاتینە چنین) و ئەڤان هەمییان جەهالەت و تەخمین تێدا هەیە، **(و فرۆتنا بەرێ پتر ژ سالەکێ، و ئەو بەرێ کەسك یێ هێشتا نەگەهشتی، و دەستبەع)** یێ کو ب عەرەبی دبێژنێ: (عوربوون) و مەخسەد پێ ئەوە بکڕ هندەك پارەی بدەتە فرۆشیاری بەری کڕین و فرۆتنێ، و ئەگەر هات و ئەو لێڤەبوو ئەو پارە بۆ نائێتە زڤڕاندن، **(و فرۆتنا تری بۆ وی کەسێ وی دکەتە مەی، و فرۆتنا دەینی ب دەینی یەعنی: مەعدوومی ب مەعدوومی)** وەکی فرۆتنا

تێشکا د زکێ ماکێ دا ب دەین، **(و فرۆتنا تشتێ مرۆڤی کڕی و وەرنەگرتی، و گەنمی حەتا هەردو)** فرۆشیار و بکڕ **(دپیڤن، و ئستثناء ئەگەر نە یا ئاشکەرا بت د فرۆتنێ دا چێ نابت)** وەکی تو بێژییە کەسەکی: گەنمێ خۆ هەمی من فرۆتە تە هندەك تێ نەبت، و تو دیار نەکەی کانێ ئەو هندەك چەندە، **(و سویاربوونا حەیوانێ فرۆتی ژ ئستثنائا ئاشکەرایە)** و ئەڤە ئیشارەتە بۆ حەدیسا جابری ئەوا بوخاری ژێ ڤەدگوهێزت کو جارەکێ وی ل سەفەرەکێ حێشترەکا خۆ فرۆتە پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- و گۆتێ: من ئەو فرۆتە تە بەلێ حەتا ئەم دگەهینە مەدینێ ئەز دێ لێ سویاربم.. و ئەڤە ڕەنگەکێ ئستثنائییە د فرۆتنێ دا، بەلێ ئەو یا ئاشکەرایە، لەو یا دورستە.

(و ژێکجوداکرنا مەحرەمان چێ نابت) وەکی فرۆتنا ژنا جارەیە و زارۆکێ وێ جودا جودا.

(و فرۆتنا ئێکێ باژێری بۆ یێ دەشتی) وەکی کو ئێك ژ دەشتێ، یان ژ دەرڤەی باژێری مالەکی بینتە باژێری دا بۆ خۆ ل سەرێك بفرۆشت، ئێکێ باژێری بێژتێ: وی مالی بهێلە ل نك من ئەز پیچ پیچە دێ فرۆشم، بۆ هندێ دا بهایی بۆ خۆ زێدە بکەت.

(و بلندکرنا بهایی نە بۆ کڕینێ) وەکی کو ئێك د گەل خودانێ مالی ڕێ بکەڤت کو ل دەمێ سەرێك زێدەکرنێ بهایێ زێدەتر بدەت، نە دا وی مالی بکڕت، بەلکی دا بهایی ل سەر بکڕان زێدە کەت.

(و فرۆتنا ل سەر فرۆتنێ) وەکی کەسەك تشتەکی ژ ئێکی بکڕت، و هێشتا ئەو ب تمامی پێك نەهاتین، ئێکێ دی خۆ بکەتە د ناڤ ڕا و بێژتێ: ژ من بکڕە..

(و چوونا ل بەرا کاروانییان) بەری بگەهنە باژێری و بهایێ تشتان ل بازارێ بزانن.

(و ئحتکار) کو تشتی هلگرت حەتا ل بازارێ نەمینت؛ دا پشتی هنگی ب گرانی بفرۆشت، و ئەڤە پتر یا تایبەتە ب قویتی ڤە.

(و بهاکرنا تشتی) وەسا نەبت بازرگان کەیسا خۆ ببینن، و خەلکی بۆ خۆ ئستغلال بکەن، هنگی حوکمەتێ مافێ بهاکرنێ هەیە.

(و فرۆتنا مالێ ئاتاف ڤێ کەفتی) وەکی مالەکێ کرمی، یان ڕزی.

(و گرێدانا دەینی ب فرۆتنێ ڤە) وەکی ئێك بێژت: ئەز دێ ڤی کڕاسی فرۆشمە تە ب بیست دەرهەمان، ب شەرتەکی تو دەهـ دەرهەمان ب دەین بدەیە من. و ئەو ب خۆ ئەگەر دەین نەبت بەلکی بهایێ وی کراسی هند نەبت.

(و دو شەت د فرۆتنەکێ دا) یەعنی: فرۆتنەکا خۆ ب تشتەکی ڤە گریدەت پەیوەندی ب فرۆتنێ ب خۆ ڤە نەبت، وەکی: من ئەڤ خانییە فرۆتە تە ب شەرتەکی تو فلان تشتی بۆ من بکەیە دیاری.

(و دو فرۆتن د فرۆتنەکێ دا) مەعنا وێ ئەوە فرۆشیار بێژتە بکڕی: ئەگەر ڤێ گاڤێ تو پارێ خۆ بدەی ب هندێ، و ئەگەر ب دەین بت ب هندێ. و ئەو بێژت: بلا.. بێی ئاشکەرا کەت کانێ ئەو ب چ قانع بوو، ژ خۆ ئەگەر گۆتێ: بلا من ئەو کڕی ب دەین، دورستە؛ چونکی ئەو دبتە ئێك فرۆتن. و ئەڤە وەکی وێیە یا نوکە دبێژنێ: کڕینا ب قسط. و هندەك دبێژن: دو فرۆتن د فرۆتنەکێ دا ئەوە فرۆتنەك ببتە شەرت بۆ فرۆتنەکا دی، وەکی بێژتێ: ئەز دێ خانییێ خۆ فرۆشمە تە، بەلێ تو ژی تورمبێلا خۆ بفرۆشە من.

(و مفایێ تشتێ نە د دەست دا بت) وەکی کو تشتەکێ هێشتا نە وەرگرتی بفرۆشت.

(و فرۆتنا تشتێ ل نك وی نەبت) یان یێ ئێکێ دی بت.

(و فرۆتن ب شەرتێ نەبوونا خاپاندنێ دورستە) کو بێژت: من ئەڤە ژ تە کڕی ب وی شەرتی خاپاندن تێدا نەبت، و چی گاڤا خاپاندنەك هەبت، دێ بۆ زڤڕینت.

(و مافێ لێڤەبوونێ بۆ وان هەیە هندی ل نك ئێك بن) بەلێ گاڤا ڤەڕەڤین هندی بۆ وان نینە ئەو لێڤە ببن.

الباب الثاني باب الربا

يَحْرُمُ بَيْعُ الذَّهَبِ بِالذَّهَبِ، والفِضَّةِ بِالفِضَّةِ، والبُرِّ بِالبُرِّ، والشَّعيرِ بِالشَّعيرِ، والتَّمْرِ بِالتَّمْرِ، والملحِ بالملحِ، إلا مِثْلاً بِمِثْلٍ، يَدَاً بِيَدٍ، وفي إلحاقِ

غَيْرِهَا بِهَا خِلافٌ، فَإِنِ اخْتَلَفَتِ الأَجْنَاسُ جَازَ التَّفَاضُلُ إِذَا كَانَ يَدَاً بِيَدٍ، ولا يَجُوزُ بَيْعُ الجِنْسِ بِجِنْسِهِ مَعَ عَدَمِ العِلْمِ بالتَّسَاوِي، وإِنْ صَحِبَهُ غَيْرُهُ، ولا بَيْعُ الرُّطَبِ بِمَا كَانَ يَابِسَاً إلا لأَهْلِ العَرَايَا، ولا بَيْعُ اللحْمِ بِالحَيوانِ، ويَجوزُ بَيْعُ الحيوانِ باثْنَيْنِ أَوْ أَكْثَرَ مِنْ جِنْسِهِ، ولا يَجوزُ بَيْعُ العِيْنَةِ.

دەرگەهێ دویێ

ریبا

ریبا ئێك ژ گونەهێن مەزنە یێن خودانێ خۆ دئێختە ژێر لەعنەتا خودێ، و مەخسەد پێ ئەوە: هەر زێدەییەکا مرۆڤ بکەتە شەرت و بێ بەرانبەرێ دورست وەرگرت. و ئەو کارەکێ حەرامە وەکی د قورئانا پیرۆز دا هاتی: ﴿وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلۡبَيۡعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ﴾ (البقرة: ٢٧٥) و زانا هەمی ل وێ باوەرێنە کو هەر گرێبەستەکا ل سەر بناخەیێ ریبایێ بێتە ئاڤاکرن دێ یا بەطال بت، و ژ سەرمالی پێڤەتر تشتەك ل خودانی نائێتە زڤراندن.

و ریبا دو پشکە:

١- (ربا النسیئة): و ئەڤە ئەوە یا ب دەمی ڤی دئێتە گرێدان، یەعنی: ئەو زێدەییا خودان وەردگرت بەرانبەر دەمی، وەکی کو ئێك هندەك پارەی ب دەین بدەتە ئێکی و بێژتێ: شەرتێ من ئەوە ئەگەر حەتا فلان دەمی تە دەینێ من نەزڤراند، هندێ زێدەتر تو دێ دەیە من.

٢- (ربا الفضل): و ئەڤە ئەوە مرۆڤ مالەکێ ریبا تێدا هەی ب عەینی مالی بفرۆشت، د گەل زێدەییێ.

(فرۆتنا زێڕی ب زێڕی، و زیڤی ب زیڤی، و گەنمی ب گەنمی، و جەهی ب جەهی، و قەسپێ ب قەسپێ، و خویێ ب خویێ، حەرامە) و دانا ب دەین ژی وەکی فرۆتنێیە، و ئەڤ هەر شەش مالە ئەون یێن د حەدیسا ئەبوو سەعیدی دا هاتین یا بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن، و زانا هەمی ل وێ باوەرێنە کو ریبا د ڤان هەر

شەش تشتان دا هەیە (وەسا تێ نەبت ئەو هندی ئێك بن و دەست ب دەست بت) یەعنی ئەڤ فرۆتنە هنگی نابتە ریبا ئەگەر دو شەرت تێدا هەبن:

١- ئەو مالێ دئێتەدان و یێ دئێتە وەرگرتن هندی ئێك بن.

٢- و دەست ب دەست بت، یەعنی: نە ئێكێ ئامادە بت، و یێ دی یێ ئامادە نەبت.

(و د زێدەكرنا مالەكێ دی دا ل سەر ڤان هەر شەشان خیلاف هەیە) و خیلافا زانایان د هندێ دایە كانێ دەسنیشانكرنا ڤان تشتان ژ بەر عللەتەكێیە د وان دا هەی یان نە، ئەوێن دبێژن: نە ژ بەر عللەتێیە، ل وێ باوەرێنە كو ژ بلی ڤان تشتان ریبا د چو تشتێن دی دا نینە. و ئەوێن دبێژن: ژ بەر عللەتەكێیە، دبێژن: هەر مالەكێ دی یێ ئەو عللەت تێدا هەبت ئەو ژی وەكی وانە و ریبا ژێ دگرت..

(و ئەگەر جنسێ مالی هاتە گوهاڕتن، دورستە ئێك ژ ئێكی زێدەتر بت، ب وی شەرتی دەست ب دەستی بت) وەكی زێڕی بدەتە ب پارە، بەلێ زێر ژی یێ حازر بت، و پارە ژی، نە كو ئێك یێ حازر بت و یێ دی یێ حازر نەبت.

(و چێ نابت تشتەك ب جنسێ وی بێتە فرۆتن د گەل نەزانینا هەبوونا وەكهەڤییێ، ئەگەر خۆ تشتەكێ دی ژی د گەل دا بت) بۆ نموونە: چێ نابت تو ئامانەكێ تژی قەسپ، بێی تو بزانی كانێ ئەو چەند كیلۆیە، بدەیە ب دەهـ كیلۆیێن قەسپان، ئەگەر خۆ تشتەكێ دی ژی د گەل ئێك ژ هەردووان بت، یەعنی: ئەگەر ئەو قەسپێن تو ددەی -بۆ نموونە- كاكل باهیڤ د زكێ وان دا بن، هنگی دڤێت تو بزانی كانێ قەسپێن تە بەری ئێختنا باهیڤان د زكی دا چەند كیلۆنە، و دڤێت ئەو هندی وان قەسپان بن یێن تو وەردگری، ئەگەر نە، چێ نابت.. و هندەك زانا بۆ هندێ دچن كو د حالەتەكێ هۆسا دا، دورستە ئەو هندی ئێك نەبن ژی؛ چونكی جنسەكێ دی تێكەل بوویە، و ئەو خوڕی ئێك جنس نینن.

(و چێ نابت تشتێ تەڕ ب یێ هشك ژ ئێك جنسی بێتە فرۆتن) وەكی فرۆتنا تری ب مویژان، چونكی ئەو ئێك جنسن و ئێك ژ ئێكی پترە، و د شیان دا نینە ئەو كێم و زێدەیی ب دورستی بێتە زانین، **(بۆ خودانێن دارقەسپان تێ نەبت)** ئەوێن پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دەستویری بۆ دای، و ئەڤە ئەو كەسێن پێتڤی بوون یێن چو

دارقەسپ نەهەین، ڤێجا خودانێن دارقەسپان دەستویری ددا وان کو ئەو رطەبێن وان بۆ خۆ ببەن و ب تەری بخۆن، پاشی هندی وان قەسپان بۆ بزڤرینن دەمێ هشك دبن.

(و چێ نابت گۆشت ب حەیوانی بێتە فرۆتن) چونکی ئەڤە ژی ژ فرۆتنا جنسی ب جنسییە د گەل زێدەییەکا نە ئاشکەرا.

(و دورستە حەیوانەك ب دووان یان پتران ژ جنسێ وی بێتە فرۆتن) یان کراسەك ب دووان، ژ بەر کو عللەتا ریبایێ تێدا نینە.

(و فرۆتنا عینەیێ چێ نابت) و رەنگێ فرۆتنا ب عینەیێ ئەڤەیە: مرۆڤەك دێ هەوجەی هندەك پاران بت، دێ چت تشتەکی ژ ئێکی کرت ب دەین، پاشی وی تشتی هەر دێ فرۆشتە وی مرۆڤی ب پارەکێ کێمتر کو ئەو وێ گاڤی بدەتێ.. و دێ وی پارەی بەت هەوجەییا خۆ پێ قەتینت، و هەر چەندە ئەڤە ب سەرڤە رەنگەکێ کرین و فرۆتنێیە، بەلێ ئەو ب خۆ ریبایەکا ڤەشارتییە.

الباب الثالث باب الخيارات

يَجِبُ عَلى مَنْ بَاعَ ذا عَيْبٍ أنْ يُبَيِّنَهُ وإلّا ثَبَتَ الخِيَارُ، والخَرَاجُ بالضَّمَانِ، وللمُشْتَرِي الرَّدُّ بِالغَرَرِ، ومِنْهُ المِصْرَاةُ فَيَرُدَّهَا وصَاعاً مِنْ تَمْرٍ أوْ مَا يَتَرَاضَيانِ عَلَيْهِ، ويَثْبُتُ الخِيارُ لِمَنْ خُدِعَ أوْ بَاعَ قَبْلَ وُصُولِ السُّوقِ، ولِكُلٍ مِنَ المتبايِعَيْنِ بَيْعَاً مَنْهِيّاً عَنْهُ الرَّدُّ، ومَنِ اشْتَرَى شَيْئَاً لَمْ يَرَهُ فَلَهُ رَدُّهُ إذَا رَآهُ، ولَه رَدُّ مَا اشْتَرَاهُ بِخِيارٍ، وإذَا اخْتَلَفَ البَيِّعَانِ فَالقَوْلُ مَا يَقُولُهُ البَائِعُ.

دەرگەهێ سێیێ

دەرگەهێ ژێگرتنان

مافێ ژێگرتنێ (حق الخيار) مەخسەد پێ ئەوە بکڕ یان فرۆشیار ئێك ژ دویان بۆ خۆ ژێ بگرت یان گرێبەستا فرۆتنێ پێك بێت، یان ژی بێتە هلوەشاندن، و ئەڤ مافە

یێ كو شریعەتی دایە وان چەند پشكەكە، ئێك ژ وان مـافێ ژێگرتنێیـە ژ بـەر هـەبوونـا عەیبەكێ د وی تشتی دا یێ هاتییە فرۆتن، و ب شریعەت **(پێتڤییە ل سەر وی كـەسـێ تشتەكێ عەیبدار بفرۆشت عەیبا وی ئاشكەرا بكەت، ئەگەر نە بكڕی مـافێ ژێگرتنـێ هەیە)** ئەگـەر وی بڤێـت وێ كڕینـێ دێ هلـوەشـینت، و ئـەگـەر بڤێـت دێ پێكئینـت، چونكی ئەو یێ هاتییە خاپاندن.

(و ئەو تشتێ ژێ دئێت، بەرانبەر ضەمانا پاراستنا وییـە) یـەعنـی -بـۆ نموونـە-: ئەگەر كەسەك پەزەكێ بفرۆشتە ئێكێ دی، و پشتی دەمەكی بۆ بكڕی دیار ببت كو ئـەو یا ب عەیبە، وی مافێ زڤڕاندن و لێڤەبوونێ هەیە، و ئەگەر ل وی دەمـێ پـەز ل نـك بكڕی وی مفایەك بۆ خـۆ ژێ دیـت بـت، وەكـی شـیری، ل دەمـێ زڤڕینـێ ئـەو چـو بەرانبەری نادەتە فرۆشیاری، ئەڤە بەرانبەر وێ چـەندییـە كـو ئـەو ضـەمانـا پاراسـتنا وی تشتی دكەت هندی ئەو ل نك وی بت، یەعنی: ئەگەر ئەو تشتێ وی كڕی ل نـك وی هاتە تەلفاندن، ئەو تەحەممولا وێ چەندێ دكەت.

(و بكڕی مافێ زڤڕاندنێ هـەیـە ئـەگـەر هاتبـە خاپانـدن) چـونكی ئـەو ب ڤـێ گرێبەستێ رازیبوویە بێی ئەو بزانت كو ڕەنگەكێ خاپاندنێ یێ لێ هاتییەكرن، ڤێجا هـەر جارەكا وی پێ زانی ئەو دشێت لێڤە ببت.

(و ژ خاپاندنێیە كو فرۆشیار حەیوانا خۆ نەدۆشت حەتا گوهانێن وێ تژی ببن؛ دا بكڕ هزر بكەت ئەو گەلەك یا ب شیرە، هنگی ئەو دێ وێ زڤڕینت د گەل چەند كولمەكێن قەسپان، یان تشتەكێ ئەو ل سەر پێك بێن) ئـەڤـە بـەرانبـەر وی شـیـــرێ د گوهانان دا هاتییە ڤەگرتن، و وی مفا بۆ خۆ ژێ دیتی.

(و مافێ ژێگرتنێ بۆ وی كەسییە یێ حیلە لێ هاتبەكرن) یەعنـی: ئـەگـەر بكـڕ تشتەكی بكڕت، پاشی بزانت فرۆشیاری حیلە یـا لێكـری وی مـافێ لێڤـەبـوونێ هـەیـە، چونكی ئەصل د كڕین و فرۆتنا موسلمانی دا ئەوە حیلێ ل برایێ خۆ نەكەت، **(و وی یێ بفرۆشت بەری بگەهتە بازارێ)** و نموونەیێ ڤێ ئـەوە: مرۆڤـەك ژ دەرڤـەی بـاژێڕی بێت دا تشتەكێ خۆ ل بازارێ بفرۆشت، ئێك بچتە د ڕێكا وی دا و ژێ بكڕت بـەری ئەو بێتە بازارێ و بهایێ تشتان بزانت، و ئەڤە ژی ڕەنگەكێ حیلێیە، هنگـی فرۆشـیاری مافێ لێڤەبوونێ هەیە ئەگەر هاتە بازارێ و بۆ وی دیاربوو كو بكڕی حیلە لێ كرییە.

(و بۆ فرۆشیار و بکڕی هەیە لێڤە ببن ئەگەر کڕین و فرۆتنا وان ئەو بت یا نەهی ژێ هاتییەکرن) وەکی وان کڕین و فرۆتنێن بەری نوکە بەحس ژێ هاتییەکرن.

(و بۆ وی کەسێ تشتەکی بکڕت بەری ببینت مافێ لێڤەبوونێ هەیە ئەگەر ئەو تشت دیت، و بۆ هەیە ئەو وی تشتی بزڤڕینتەڤە یێ وی کڕی ئەگەر وی ئەڤ شەرتە د گەل فرۆشیاری گۆت بت) یەعنی: ئەگەر بکڕ بێژتە فرۆشیاری: من ئەڤ تشتە ژ تە کڕی ب وی شەرتی حەتا فلان دەمی ئەگەر من ڤیا دێ لێڤە بم، و هندەك فقهزان دبێژن: دڤێت ئەو دەم ژ سێ ڕۆژان نەبۆرت.

(و ئەگەر فرۆشیار و بکڕ ب خیلاف چوون گۆتن گۆتنا فرۆشیارییە) د گەل سویندێ، وەکی کو هەردو د بهایێ فرۆتنێ دا ب خیلاف بچن، بکڕ بێژت: من ئەو ب هندێ یێ ژ تە کڕی، و فرۆشیار بێژت: نەخێر من ئەو ب هندێ یێ دایە تە.. هنگی گۆتن دێ یا فرۆشیاری بت و دێ سویند خۆت، ل وی دەمی بکڕی دڤێت دێ کڕت و دڤێت ناکڕت؛ چونکی فرۆتن ب تەعدایی نینە.

و هندەك زانا دبێژن: ئەگەر فرۆشیار موددەعی بت، دڤێت ئەو دەلیلەکی ل سەر گۆتنا خۆ بینت، وسویند ب تنێ بەس نینە، ئەگەر نە گۆتن گۆتنا وی نابت.

الباب الرابع باب السلم

هُوَ أَنْ يُسَلِّمَ رَأسَ المالِ في مَجلِسِ العَقْدِ عَلى أَنْ يُعْطِيَهُ مَا يَتَرَاضَيَانِ عَلَيْهِ، مَعْلُومَاً إلى أَجَلٍ مَعْلومٍ، ولا يَأْخُذُ إلا مَا سَمَّاهُ، أَوْ رَأسَ مَالِهِ، ولا يَتَصَرَّفُ فِيْهِ قَبْلَ قَبْضِهِ.

دەرگەهێ چارێ

دەرگەهێ سەلەمێ

سەلەم یان سەلەف د زاراڤێ فقهی دا ڕەنگەکێ فرۆتنێیە، مال تێدا بەری تشتێ هاتییە فرۆتن دئێتەدان، ب شەرتەکی ئەو تشتێ دئێتە فرۆتن ل نك بکڕی یێ ئاشکەرا بت.

و د ڤی ڕەنگێ فرۆتنێ دا پێتڤییە **(کو ل دەمێ گرێبەستێ سەرمال بۆ فرۆشیاری بێتەدان، ب وی شەرتی ئەو وی تشتێ مەعلووم یێ ئەو ل سەر رازی بووین بدەتە بکڕی ل دەمەکێ دەسنیشانکری)** وەکی کو کەسەك تغارەکێ گەنمی بکڕت و پارێن وی بدەت، و بێژتە خودانێ گەنمی: پشتی هەیڤەکا دی تو دێ گەنمێ من دەیە من.. و ئەڤە ژ لایەکی ڤە وەکی فرۆتنا ب دەینە، بەلێ د دەینی دا پارە دئێتە پاشخستن.

(و بکڕ ژ بلی تشتێ کڕی یان سەرمالێ خۆ تشتەکی وەرناگرت) یەعنی: ئەگەر دەمێ دانا پەرتالێ کڕی هات، و ئەو پەرتال ل نك فرۆشیاری نەبوو، ئەو دێ پارێن بکڕی لێ زڤڕینت، نە کو تشتەکێ دی پێشڤە دەتێ، **(و بکڕ تەصەرروفێ د وی مالی دا ناکەت یێ وی کڕی بەری وەرگرت)** یەعنی: ئەگەر کەسەکی تشتەك ب سەلەم کڕی، و بەری فرۆشیار وی تشتی بدەتێ، چێ نابت -بەری وەرگرتنێ- ئەو تەصەرروفێ تێدا بکەت، وەکی کو بفرۆشت، دڤێت وەرگرت، پاشی تشتێ وی بڤێت بکەت.

الباب الخامس باب القرض

يَجِبُ إِرْجَاعُ مِثْلِهِ، ويَجُوزُ أَنْ يَكُونَ أَفْضَلَ أَوْ أَكْثَرَ إِذَا لَمْ يَكُنْ مَشْرُوطاً، ولا يَجُوزُ أَنْ يَجُرَّ القَرْضُ نَفْعَاً للمُقْرِضِ.

دەرگەهێ پێنجێ

دەرگەهێ دەینی

دەین: ئەو مالە یێ دەیندەر ددەتە دەینداری؛ ب شەرتەکی ئەو عەینی وی مالی بۆ بزڤڕینت دەمێ شیان هەبن. و ئەڤ کارە خێرەکا مەزن تێدا هەیە؛ چونکی ئەو ڕەنگەکێ هاریکارییێیە بۆ مرۆڤێ پێتڤی دئێتە پێشکێشکرن.

و **(دڤێت هندی وی بێتە زڤڕاندن)** چونکی ئەگەر شەرت ئەو بت پتر ژ وی بێتە زڤڕاندن دێ بتە ریبا **(و دورستە ئەو مالێ دئێتە زڤڕاندن باشتر یان پتر بت ئەگەر ئەو**

چەندە نەکربتە شەرت) چونکی عەدەتێ پێغەمبەری بوو -سلاڤ لێ بن- دەمێ ئێکی دەینەك د گەل کربا، وی زێدەتر ژ دەینی لێ دزڤراند، بەلێ دڤێت ئەڤ زێدەییە تشتەك بت دەیندار ژ نك خۆ و ب دلێ خۆ بدەت، نە کو دەیندەر ل سەر وی بکەتە شەرت.

(و چێ نابت مفایەك بۆ دەیندەری ب دەینی ڤە بێت) ئەگەر ئەو ژی دێ بتە ریبا یان ئستغلال، وەکی کو ئێك بێژت: ئەز دێ دەینی د گەل تە کەم، ب شەرتەکی تو فلان تشتی بفرۆشییە من.

الباب السادس باب الشفعة

سَبَبُهَا الاشْتِرَاكُ فِي شَيءٍ ولَو مَنْقُولاً، فَإِذَا وَقَعَتِ القِسْمَةُ فَلا شُفْعَةَ، ولا يَحِلُّ للشَّرِيْكِ أَنْ يَبِيْعَ حَتَّى يُؤْذِنَ شَرِيْكَهُ، ولا تَبْطُلُ بِالتَّرَاخِي.

دەرگەهێ پێنجێ

دەرگەهێ شوفعێ

شوفعە: مافێ شریکییە یان جیرانی کو پشکا هەڤالێ خۆ بکڕت بەری هەر ئێکێ دی، ئەگەر وی ڤیا بفرۆشت. و ئەڤە بۆ هندێیە دا زیان نەگەهتە شریکی یان جیرانی.

و **(ئەگەرا دورستبوونا وێ پشکدارییا د مالەکی دایە ئەگەر خۆ ئەو مال یێ وەسا بت بێتە ڤەگوهاستن)** و جمهوورێ زانایان دبێژن: شوفعە ب تنێ د وی مالی دایە یێ عەقار بت، یەعنی: نەئێتە ڤەگوهاستن، بەلێ هندەك زانا -و ئیمامێ شەوکانی ئێك ژ وانە- ل وی باوەرێنە کو شوفعە ژ هەمی مالی دگرت، ئەگەر خۆ ئەو بت یێ بێتە ڤەگوهاستن ژی.

و شەرتێ شوفعێ ئەوە مال یێ لێکەڤەکری نەبت، **(و ئەگەر مال هاتە لێکڤەکرن مافێ شوفعێ نامینت)** و ئەو شوفعا هندەك بۆ جیرانی بنەجهـ دکەن، هەر چەندە مالێ وان یێ ژێك جودایە، ئەو دبێژن: جیرانی هنگی مافێ شوفعێ هەیە، ئەگەر رێکا وان ئێك بوو، و ئەڤە وەکی ڕەنگەکێ شریکاتییێ پەیدا دکەت.

(و چێ نابت بۆ شریكی پشكا خۆ بفرۆشت حەتا ئاگەهداریيا شریكێ خۆ دكەت) دا ئەو پشكا وی ژێ بكڕت، ئەگەر وی دل تێ هەبت.

(و ئەو ب گیرۆبوونێ بەطال نابت) یەعنی: ئەگەر شریكی ئاگەهداریيا شریكێ خۆ كر، و وی دلێ خۆ برە كڕینا پشكا وی، پاشی د كڕینێ دا گیرۆ بوو، چێ نابت شریكێ وی بچت پشكا خۆ بفرۆشت و بێژت: مادەم وی خۆ گیرۆ كر مافێ وی نەما.

الباب السابع باب الإجارة

تَجُوزُ عَلى كُلِّ عَمَـلٍ لَمْ يَمْنَـعْ مِنْـهُ مَـانِعٌ شَرْعِـيٌّ، وتَكـونُ الأجْـرَةُ مَعْلومَةً عِنْدَ الاسْتِئْجَارِ، فَإنْ لَمْ تَكُنْ كَذَلِكَ اسْتَحَقَّ الأجِيْرُ مِقْـدَارَ عَمَلِـهِ عِنْدَ أهْلِ ذَلِكَ العَمَلِ، وقَدْ وَرَدَ النَّهْيُ عَنْ كَسْبِ الحَجَّامِ، ومَهْـرِ البَغِـيِّ، وحَلَوانِ الكَاهِنِ، وعَسَبِ الفَحْلِ، وأجْرَةِ المؤذِّنِ، وقَفِيْزِ الطَّحَّانِ، ويَجُـوزُ الاسْتِئْجَارُ عَلى تِلاوَةِ القُرآنِ لا عَلى تَعْلِيْمِهِ، وأن يُكْرِيَ العَيْنَ مُدَّةً مَعْلومَةً بِأجْرَةٍ مَعْلُومَةٍ، ومِنْ ذَلِكَ الأرْضُ لا بِشَرْطِ مَا يَخْرُجُ مِنْهَا، ومَنْ أفْسَدَ مَـا اسْتُؤْجِرَ عَلَيْهِ، أوْ أتْلَفَ مَا اسْتَأجَرَهُ ضَمِنَ.

دەرگەهێ حەفتێ

دەرگەهێ كرێكرنێ

كرێكرن ب دەستڤەئینانا مفایێ تشتەكییە ب بەرانبەرەكی.

(كرێكرن ل سەر هەر كارەكێ ژ لایێ شریعەتی ڤە چو مانع بۆ نەبن دورستە) و ئەگەر وی كاری مانعەكێ شەرعی تێدا هەبت، وەكی وان ڕەنگێن بەحسێ وان دێ ئێتەكرن، كرێكرنا وی چێ نابت.

(و ل دەمێ کرێکرنێ دڤێت کرێ یا ئاشکەرا بت، ئەگەر نە.. کرێگرتی هندی کارێ خۆ دێ وەرگرت، ل دویڤ قەدارەکرنا بسپۆرێن وی کاری) دا چو زۆرداری نە ل وی نە ل خودانێ کاری نەئێتەکرن.

و هندەك کار هەنە نەهی یا هاتییەکرن ژ وەرگرتنا بەرانبەرەکی بۆ وان، و ل ڤێرێ بەحسێ هندەك ژ وان دکەت و دبێژت: **(و نەهی هاتییە ژ:**

١- کەدا وی یێ خوینێ بەرددەت):

وەرگرتنا پارەیەکی یان بەرانبەرەکی پێش کارێ خوینبەردانی ڤە دورستە، و چو حەرامی تێدا نینە، بەلێ هندەك حەدیس د پاشڤەبرنا ژ ڤی کاری دا هاتینە، و زانا دبێژن: ئەو بۆ هندێیە کو یا باشترە ئەوە مرۆڤ خۆ ژ ڤێ چەندی بدەتە پاش.

٢- (و مەهرا ژنا دەهمەن پیس):

و مەخسەد ب مەهری ل ڤێری ئەو کرێیە یا ژنا دەهمەن پیس (زناکەر) ل سەر کارێ خۆ یێ دەهمەن پیسییێ وەردگرت.

٣- (و شرینییا خێڤزانکی):

مەخسەد پێ ئەو مالە یێ بۆ خێڤزانك و کاهنان دئێتەدان بەرانبەر کارێ وان.

٤- (و ئاڤا نێری):

و د کیتابا فرۆتنێ دا بەحسێ ڤێ چەندێ بۆرییە.

٤- (و کرێیا بانگهلدێری):

و چو حەدیسێن ئاشکەرا د ڤێ چەندێ دا نەهاتینە، بەلێ ژ هندەك حەدیسان دئێتە وەرگرتن کو یا باشتر بۆ بانگهلدێری ئەوە ئەو چو کرێیان بەرانبەر کارێ خۆ وەرنەگرت؛ دا خێرا وی پتر بت.

٥- (و پیڤانا ئاشڤانی):

یەعنی: ئاشڤان دانێ کەسەکی بهێرت بەرانبەر هندەکێ ژێ کو بپیڤت و بۆ خۆ ڕاکەت، و هندەك زانا دبێژن: یا نەهی ژێ هاتییەکرن ئەوە کۆمەکا دانی بهێرت بێی

بزانت چەندە، پاشی هندەكێ بۆ خۆ ژێ ڕاكەت.. و ئەگەر ل ڤێرێ ئەوە كار نە یێ دەسنیشانكرییە.

(و دورستە كرێیا خواندنا قورئانێ بێتە وەرگرتن، نە كو یا نیشادانا وێ) و دەلیلێ خواندنێ ئەو حەدیسە یا بوخاری ژ ئبن عەبباسی ڤەگوهاستی كو هندەك صەحابییان فاتحە ب مرۆڤەكی ڤە خواند ماری گەستبوو، بەرانبەر بزنەكێ.. و پشتی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ب كارێ وان زانی گۆت: ((حەقترین تشتێ هەوە كرێیەك پێ وەرگرتی كیتابا خودێیە))، بەلێ نیشادانا قورئانێ هندەك زانا دبێژن: ئەو واجبەكێ شەرعییە، لەو چێ نابت كرێیا وی بێتە وەرگرتن. بەلێ هژمارەكا دی یا زانایان دبێژن: دورستە مرۆڤ كرێ بەرانبەر فێركرن و نیشادانا قورئانێ و دینی وەرگرت؛ چونكی ئەو كرێكرنە بۆ كارەكێ دەسنیشانكری بەرانبەر مفایەكێ دەسنیشانكری، وەكی هەر كرێیەكا دی.

(و) دورستە **(كو تشتەك ب خۆ)** وەكی زەڤیەكێ **(بێتە كرێكرن دەمەكێ دەسنیشانكری، ب بەرانبەرەكێ دەسنیشانكری، و كرێكرنا عەردی ژ وێیە، بەلێ نە بەرانبەر پشكەكا ژێ دئێت)** چونكی بەلكی چو ژێ نەئێت و هنگی زیان دگەهتە خودانێ عەردی، ئەڤە وەكی ژ حەدیسا رافعی دئێتە وەرگرتن یا بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن، بەلێ د حەدیسەكا دی دا یا هەر بوخاری و موسلم ڤەدگوهێزن هاتییە كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- موعامەلە د گەل خەلكێ خەیبەرێ كربوو كو ئەو عەردی بچینن بەرانبەر هندەك بەرهەمێ ژێ دئێت. ژ بەر ڤێ چەندێ هندەك زانا بۆ هندێ دچن كو ئەڤ ڕەنگێ موعامەلێ دورستە، و نەهی نە بۆ حەرامكرنێیە.

(و هەچییێ وی مالی خراب بكەت یێ ب كرێ گرتی، یان بتەلێفت، ئەو دێ ضەمانا وی كەت) وەكی كو دەوارا ئێكی ژێ كرێ بكەت پاشی د ڕێكەكا نە دورست ڕا ببەت، ڤێجا بمرت، یان ئالفی نەدەتێ حەتا دمرت.. ئەو دێ كەفالەتا وی دەواری كەت، یەعنی: دێ خەرامەتا خودانی دەت.

الباب الثامن باب الإحياء و الإقطاع

مَنْ سَبَقَ إلى إحْيَاءِ أَرْضٍ لَمْ يَسْبِقْ إِلَيْهَا غَيْرُهُ فَهُوَ أَحَقُّ بِهَا، وتكُونُ مُلْكًا لَهُ، ويَجوزُ لِلإِمَامِ أَنْ يُقْطِعَ مَنْ في إقْطَاعِهِ مَصْلَحَةٌ شَيْئًا مِنَ الأَرْضِ الميتَةِ أو المَعادِنِ أَوْ المِيَاهِ.

دەرگەهێ هەشتێ

زێندیکرن و ڤەبڕینا عەدری

(هەچییێ بەری خەلکی عەردەکی زێندی بکەت ئەو بۆ وییە و دێ بتە ملکێ وی) ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەوا نەسائی و ترمذی ژێ ڤەدگوهێزن، و تێدا هاتییە: ﴿مَنْ أَحْيَا أَرْضًا مَيْتَةً فَهِيَ لَهُ﴾ یەعنی: هەچییێ عەردەکێ مری زێندی بکەت، ئەو بۆ وییە، و ئاشکەرایە کو مەخسەد ب عەردێ مری ل ڤێرێ ئەو عەردە یێ ملکێ کەسێ نەبت، **(و دورستە بۆ مەزنی کو تشتەکی ژ عەردێ مری یان مەعدەنی یان ئاڤێ بۆ وی کەسی ڤەبڕت یێ ئەو مەصلحەتەکێ تێدا ببینت).**

الباب التاسع باب الشركة

النَّاسُ شَرَكَاءُ في الماءِ وَالنَّارِ والكَلأ، وإِذَا تَشَاجَرَ المُسْتَحِقُّونَ لِلْمَاءِ كَانَ الأحَقُّ بِهِ الأعْلى فَالأعْلَى، يُمْسِكُهُ إلى الكَعْبَيْنِ، ثُمَّ يُرْسِلُهُ إلى مَنْ تَحْتَهُ، وَلا يَجوزُ مَنْعُ فَضْلِ الماءِ لِيَمْنَعَ بِهِ الكَلأ، وَلِلإمامِ أَنْ يَحْمِيَ بَعْضَ المَوَاضِعِ لِرَعْيِ دَوابِّ المسلِمِيْنَ في وَقْتِ الحاجَةِ. وَيجوزُ الاشْتِراكُ في النّقودِ والتِّجَاراتِ، ويُقْسَمُ الرِّبْحُ عَلى مَا تَراضَيا عَليهِ، وتَجوزُ المُضارَبَةُ مَا لَمْ تَشْتَمِلْ عَلى مَا لا يَحِلُّ، وإذا تَشَاجَرَ الشُّرَكاءُ في عَرْضِ الطّريقِ كَانَ سَبْعَةَ أَذْرُعٍ، ولا يَمْنَعُ جَارٌ جَارَهُ أَنْ يَغْرِزَ خَشَبَةً في جِدارِهِ، ولا ضَرَرَ ولا ضِرَارَ بَيْنَ الشُّرَكاءِ، ومَنْ ضَارَّ شَريكَهُ كَانَ لِلإمَامِ عُقُوبَتُهُ بِقَلْعِ شَجَرِهِ أَوْ بَيْعِ دَارِهِ.

دەرگەهێ نەهێ

شریكاتی

شریكاتی یان پشكداری ئەو گرێبەستە یا پتر ژ كەسەكی د سەرمالەكی یان مفایەكی دا دكەتە هەڤپشك، و ئەو دو ڕەنگە:

١- پشكدارییا د ملكی دا: كو بێی گرێبەستەك پتر ژ كەسەكی ببنە هەڤپشك د ملكینییا تشتەكی دا.

٢- پشكدارییا د گرێبەستەكێ دا: كو پتر ژ كەسەكی ب ڕێكا گرێبەستەكێ ببنە هەڤپشك د مالەكی و تشتێ پێڤە دئێت دا.

(مرۆڤ د ئاڤ و ئاگر و چەروانی دا پشكدارن، و ئەگەر هندەك كەسێن موستەحەق د ئاڤێ دا ب هەڤڕكی چوون، یێ بلندتر حەقترە ب وێ پاشی یێ دبن دا، ئەو حەتا گۆزەكان ئاڤێ دێ گرت، پاشی دێ بۆ یێ د بن خۆ دا بەردەت) یان ب هەر ڕەنگەكێ ئەو ل سەر پێك بێن.

(و چێ نابت ئاڤا زێدە بێتەگرتن دا چەروانی پێ مەنعە كەت) و صوورەتێ وێ ب ڤی ڕەنگییە: مرۆڤەكی بیرەكا ئاڤێ هەیە، ل ڕەخ و دۆرێن بیرێ چەروانەكێ گشتی هەیە، ئەو نەشێت وی بكەتە یێ خۆ ب تنێ، ڤێجا دێ ڕابت ئاڤا بیرا خۆ ژ حەیوانێ خەلكی مەنعە كەت؛ دا ئەو حەیوانێ خۆ نەئینننە وی جهی، چونكی حەیوان بێ ئاڤ ناقەتینت، و هنگی چەروان بۆ وی ب تنێ دێ مینت، و ئەڤ چەندە چێ نابت ژ بەر دو ئەگەران:

یا ئێكێ: چونكی مرۆڤ هەمی د ئاڤ و چەروانی دا پشكدارن، وەكی بۆری د گەل مە.

دو: چونكی ئەڤە ڕەنگەكێ حیلەبازییێە ئەو دكەت؛ دا تشتەكێ نە یێ خۆ بگەهینتە خۆ.

(و بۆ مەزنی هەیە هندەك جهان پاوان بكەت دا دەوارێن موسلمانان دەمێ هەوجەییێ لێ بێنە چەراندن).

(وپشكدارييا د پارەى و بازرگانييان دا دورستە) و ئەڤە ڕەنگێ دووێ يێ پشكدارييێيە، **(و ب وى ڕەنگێ ئەو پێ رازى دبت مفا دئێتە لێكڤەكرن، و دورستە موضارەبە بێتەكرن)** و مەخسەد پێ ئەوە كەسەكێ ماڵدار هندەك ماڵێ خۆ بدەتە كەسەكى دا بازرگانييێ پێ بكەت، كو ئەو د مفايى دا پشكدار بن، ب ڕێژەيەكا ئەو ل سەر ڕێك بكەڤن. يەعنى: پارە ژ ئێكى، و كار ژ ئێكى، و مفا بۆ هەردويان، و ئەگەر خوسارەت بوون ئێك ب پارێ خۆ دێ خوسارەت بت، و ئێك ب كارێ خۆ. **(ب شەرتەكى تشتێ حەرام تێكەل نەبت)** وەكى كو خودانێ پارەى بێژتە وى يێ كارى دكەت: تو فايدە بى يان خوسارەت بى سەرماڵێ من دڤێت وەكى خۆ بمينت.

(و ئەگەر شريك د پانييا ڕێكێ دا ب هەڤڕكى چوون حەفت گەز دێ بۆ ڕێكێ بن) يەعنى: ئەگەر ڕێكەكا هەڤپشك هەبت، و پشكدار تێدا ب هەڤڕكى چوون، دڤێت حەفت گەز بۆ جادێ بێنە هێلان؛ دا تەنگاڤيا هاتن و چوونێ پەيدا نەبت، و ژ حەفت گەزان زێدەتر پشكا هەر ئێكى دێ ئێتە دەسنيشانكرن.

(و چێ نابت بۆ جيرانى كو نەهێلت جيرانێ وى دەپێ خۆ ب ديوارێ وى ڤە بكەت، و نە زيان و نە زيان ب زيانێ د ناڤبەرا شريكان دا چێ نابت، و هەچييێ زيانێ بگەهينتە شريكێ خۆ بۆ مەزنى هەيە وى جزا بدەت، كو دارا وى هلكێشت، يان خانييێ وى بفرۆشت).

الباب العاشر باب الرهن

يَجوزُ رَهْنُ مَا يَمْلِكُهُ الرَّاهِنُ في دَيْنٍ عَليهِ، والظَّهْرُ يُرْكَبُ، واللَّبَنُ يُشْرَبُ بِنَفَقَةِ المرْهُونِ، ولا يَغْلَقُ الرَّهْنُ بِمَا فِيْهِ.

دەرگەهێ دەهێ

گەرەو

گەرەو گرێدانا ماڵەكێ ب بهايە د بەندا دەينەكى دا.

(دورستە بۆ مرۆڤێ دەیندار تشتەکێ ملکێ خۆ بکەتە د گەرەوا دەینێ خۆ دا) و دورستییا ڤێ چەندێ د قورئانێ ب خۆ دا هاتییە، خودایێ مەزن دبێژت: ﴿وَإِن كُنتُمْ عَلَىٰ سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَّقْبُوضَةٌ﴾ (البقرة: ٢٨٣) یەعنی: ئەگەر هوین ل سەر سەفەرێ بن، و کەسەك نەبت دەینی بۆ هەوە بنڤیست، هوین مالەکی بێخنە د گەرەوا دەینی دا.

(و) ئەو گەرەو **(ئەگەر دەوار بت دێ ئەوێ گەرەو د دەستی دا لێ سویار بت، و ئەگەر حەیوانەکێ شیردار بت ئەو دێ شیرێ وی ڤەخوت، بەرانبەر وێ خەرجییا ئەو لێ دکەت، و ئەو تشتێ بوویە گەرەو نائێتەگرتن د دەستێ وی دا یێ ئەو وەرگرتی)** یەعنی: ئەو بۆ وی نامینت، بەلکی هەر جارەکا دەینداری دەینێ خۆ دا، بۆ وی هەیە ئەو گەرەوێ بزڤڕینت، و ئەگەر گەرەو پویچ بوو و نەما حەقێ دەینداری پویچ نابت، بەلکی دمینت.

الباب الحادي عشر باب الوديعة و العارية

يَجِبُ عَلى الوَديْعِ و المُسْتَعيرِ تَأديَةُ الأمَانَةِ إلى مَنِ ائْتَمَنَهُ، ولا يَخُونُ مَنْ خَانَهُ، ولا ضَمَانَ عَليهِ إذَا تَلِفَتْ بِدونِ جِنَايَتِهِ وخِيَانَتِهِ، وَلا يَجُوزُ مَنْعُ الماعُونِ كالدَّلْوِ، والقِدْرِ، وإطْرَاقِ الفَحْلِ، وحَلْبِ المَواشِي لِمَنْ يَحتَاجُ ذَلِكَ، والحَمْلُ عَلَيْهَا في سَبِيْلِ اللهِ.

دەرگەهێ یازدێ

وەدیعە و عاریە

مەخسەد ب وەدیعەیێ ئێمانەتە، کو مرۆڤ تشتەکێ خۆ بدانتە نك کەسەکی دا ئەو بۆ مرۆڤی بپارێزت. و عاریە ئەوە مرۆڤ ڕێ بدەتە کەسەکی کو مفایی بۆ خۆ ژ مالەکێ مرۆڤی ببینت بێ بەرانبەر.

(فەرە ل سەر وى كەسێ مرۆڤ تشتەكێ خۆ ب ئێمانەت ل نك ددانت، يان ددەتە ڤێ دا مفايى بۆ خۆ ژێ ببينت كو ئەو وى ئێمانەتى بزڤرينت، و خيانەتێ ل وى نەكەت يێ خيانەت لێ كرى) چونكى خيانەت ب خيانەتێ نائێتە چارەكرن، **(و ئەگەر ئەو ئێمانەت بێى دەستێ وى پويچ بوو، ئەو كەفيل و دەمانێ وێ نابت)** چونكى وى چو دەست د پويچبوونا وى ئێمانەتى دا نينە، و وى چو تەخسيرى و خيانەت نەكرييە، **(وچێ نابت ئەو هاريكارييێ مەنعە كەت كو تشتێ خۆ نەدەتەف كەسێ هەوجە، وەكى: سەتلێ، و قازانێ، و نێرى بۆ پەڕينێ، و دۆتنا پەزى بۆ كەسێ هەوجەيى پێ هەبت، و سويارکرنا د ڕێكا خودێ دا)**.

> **الباب الثاني عشر باب الغصب**
>
> يَأْثَمُ الغَاصِبُ، ويَجِبُ عَلَيْهِ رَدُّ مَا أَخَذَ، ولا يَحِلُّ مَالُ امْـرِئٍ مُـسْلِمٍ إلا بِطِيْبَةٍ مِنْ نَفْسِهِ، وَلَيْسَ لِعِرْقٍ ظَالِمٍ حَقٌّ، ومَنْ زَرَعَ فِي أَرْضِ قَـوْمٍ بِغَـيْرِ إذْنِهِمْ فَلَيْسَ لَهُ مِنَ الزَّرْعِ شَيْءٌ، ومَنْ غَرَسَ فِي أَرْضِ غَيْرِهِ غَرْسَـاً رَفَعَـهُ، ولا يَحِلُّ الانْتِفَاعُ بِالمغْصُوبِ، ومَنْ أَتْلَفَهُ فَعَلَيْهِ مِثْلُهُ أو قِيمَتُهُ.

دەرگەهێ دوازدێ

ژێستاندن

مەخسەد ب ژێستاندنێ ئەوە: كەسەك ب زۆردارى و تەعدايى مافێ كەسەكێ دى ببەت، و دەستێ خۆ بدانتە سەر. و ئەڤ چەندە كارەكێ حەرامە، لەو **(ئەو كەسێ غەصبێ دكەت يێ گونەهكارە)** چونكى ئەو مالێ ئێكێ دى بێ حەق دخۆت، و خودايێ مەزن ئەم ژ ڤێ چەندێ پاشڤەبرينە دەمێ گۆتى: ﴿وَلَا تَأۡكُلُوٓاْ أَمۡوَٰلَكُم بَيۡنَكُم بِٱلۡبَٰطِلِ﴾ (البقرة: ١٨٨)، **(و پێتڤيیە سەر وى ئەو وى تشى ل خودانى بزڤرينتەڤە)** ئەگەر مابت، و ئەگەر نەمابت دڤێت ئەو بەدەلێ وى بزڤرينت، **(و مالێ مرۆڤێ موسلمان بێى رازيبوونا وى حەلال نابت، و ڕەها زۆردار چو حەق بۆ نينن)** و مەخسەد ب ڕەها

زۆردار ئەو دارە یا ب زۆرداری هاتییە چاندن و ڕەهێن خۆ داین، وەكی كو مرۆڤەك دارەكێ ل عەردەكی بچیت و ئەو عەرد یێ وی نەبت، ئەو دارا ب ڤی ڕەنگی بت چو حەقێن شەرعی بۆ نابن، یەعنی: خودانێ عەردی ماف هەیە وێ دارێ هلكێشت، و هندەك زانا دبێژت: دارێ دێ هێلت بەلێ بەدەلێ وێ پارەیەكی دێ دەتە وی زۆرداری یێ ئەو چاندی، و هەر بۆ روهنكرنا ڤێ ڕستەییا كورت، خودانێ مەتنی د دویڤ دا گۆت:

(و هەچییێ تشتەكی ل عەردێ كەسەكێ دی بێی دەستوورا وی بچینت، تشتەك ژ وی چاندی بۆ وی نابت، و هەچییێ چاندنێ ل عەردێ ئێكێ دی بكەت، بۆ وی هەیە ئەو وی چاندی هلكێشت) و ئەگەر بهێلت و مەصرەفا وی پێشڤە بدەت، ل نك هندەك فقهزانان باشترە.

(و حەلال نینە مفا ژ مالێ غەصبكری بێتە وەرگرتن) چونكی ئەو ب خۆ مالەكێ حەرامە، و ئەو مفایێ ژێ بێت ژی یێ حەرامە، **(و هەچییێ وی بتەلێفت دڤێت تشتەكێ وەكی وی یان بهایێ وی بدەتە خودانی).**

الباب الثالث عشر باب العتق

أَفْضَلُ الرِّقَابِ أَنْفَسُهَا، ويَجوزُ العِتْقُ بِشَرْطِ الخِدْمَةِ ونَحْوِهَا، ومَنْ مَلَكَ رَحِمَهُ عَتَقَ عَلَيْهِ، ومَنْ مَثَّلَ بِمَمْلوكِهِ فَعَلَيْهِ أن يَعْتِقَهُ، وإلا أعْتَقَهُ الإمَامُ أو الحَاكِمُ، ومَنْ أعْتَقَ شِرْكاً لَهُ في عَبْدٍ ضَمِنَ لِشُرَكائِهِ نَصيْبَهُمْ بَعْدَ التَّقْويمِ، وإلا عَتَقَ نَصيْبَهُ فَقَطْ، واسْتُسْعِيَ العَبْدُ، ولا يَصِحُّ شَرْطُ الوَلاءِ لِغَيْرِ مَنْ أعْتَقَ، ويَجوزُ التَّدبيْرُ فَيُعْتَقُ بِمَوْتِ مَالِكِهِ، وإذَا احْتَاجَ المَالِكُ جَازَ لَهُ بَيْعُهُ، ويَجوزُ مُكاتَبَةُ المَمْلوكِ عَلَى مَالٍ يُؤَدِّيهِ، فَيَصيرُ عِنْدَ الوَفَاءِ حُرّاً، ويَعْتِقُ مِنْهُ بِقَدْرِ مَا سَلَّمَ، وإذَا عَجَزَ عَنْ تَسْليمِ مَالِ الكِتَابَةِ عَادَ في الرِّقِّ، ومَنِ اسْتَوْلَدَ أَمَتَهُ لَمْ يَحِلَّ لَهُ بَيْعُهَا، وعُتِقَتْ بِمَوْتِهِ، أو بِتَنْجِيْزِهِ لِعِتْقِهَا.

دەرگەهێ سێزدێ

ئازاکرن

(باشترین گەردەن بۆ ئازاکرنێ ئەوە یا ب بهاتر بت، و دورستە بەنییەك بێتە ئازاکرن ب وی شەرتی کو ئەو خزمەتا وی بکەت، و هەچییێ مرۆڤەکێ وی ب عەبدینی گەهشتێ دڤێت وی ئازا کەت، و هەچییێ عەبدێ خۆ تەشویهـ بکەت) وەکی کو چاڤەکێ وی بپەقینت، یان دێمێ وی داخ کەت، یان هەر تشتەکێ وی کرێت بکەت، **(دڤێت وی ئازا کەت، ئەگەر نە ئیمام یان حاکم دێ وی ئازا کەت، و هەچییێ پشکا خۆ د عەبدەکی دا ئازا بکەت، دڤێت بارا شریکێن خۆ ژی بدەت پشتی ئەو عەبد دئێتە بهاکرن، ئەگەر نە پشکا وی ب تنێ دێ ئازا بت، و عەبد دێ سەعییێ کەت)** دا پشکا مایی ژی ژ خۆ بکڕت، **(و ئازاکرنا ب وی شەرتی کو وەلائا بەنییێ دئێتە ئازاکرن بۆ ئێکێ دی بت ژ بلی وی یێ ئەو ئازاکری، دورست نینە)** چونکی وەلائا عەبدی ب تنێ بۆ وی کەسییە یێ وی ئازا دکەت، و مەخسەد ب وەلائێ ل ڤێرێ ئەوە ئەو کەسێ عەبدەکی ئازا دکەت ژ مالێ خۆ میراتگرییا وی دکەت، ئەگەر هات و ئەو مر.

(و تەدبیر دورستە) و مەخسەد ب تەدبیر ئەوە مرۆڤەك بێژت: ئەگەر ئەز مرم فلان بەنییێ من یێ ئازایە، و دبێژنە وی بەنی: (المُدَبَّر)، **(و ئەگەر هات و خودان هەوجە بوو دورستە بۆ وی ئەو وی بفرۆشت).**

(و دورستە عەبد خۆ بکڕت ب مالەکی کو بدەتە خودانێ خۆ، و هەر جارەکا وی ئەو مال دا، ئەو دێ ئازا بت، و هند ئەو ئازا دبت هندی ژ وی پارەی ئەو بدەت) یەعنی: ئەگەر نیڤەکا پارەی دا نیڤەکا وی ئازا دبت، **(و ئەگەر ئەو نەشیا وی مالی بدەت، جارکا دی دێ زڤڕت بتە عەبد، و هەچییێ چوو نك جارییا خۆ و زارۆکەك ژێ بوو، چێ نابت بۆ وی ئەو وێ بفرۆشت، و ب مرنا وی جارییە ئازا دبت، یان هەر جارەکا وی ئەو ئازا کر).**

الباب الرابع عشر باب الوقف

مَنْ حَبَّسَ مُلْكَهُ فِي سَبِيْلِ الله صَارَ مُحَبَّسَاً، ولَهُ أَنْ يَجْعَلَ غَلاتِـهِ لأيِّ مَصْرِفٍ شَاءَ مِمَّا فِيْهِ قُرْبَةٌ، وللمُتَوّلِّي عَلَيْهِ أَنْ يَأكُلَ بِالمعْروفِ مِنْهُ، ولِلْواقِفِ أَنْ يَجْعَلَ نَفْسَهُ فِي وَقْفِهِ كَسَائِرِ المُسلمينَ، ومَنْ وَقَفَ شَيْئَاً مُـضَارَّةً لِوارِثـهِ كَانَ وَقْفُهُ بَاطِلاً، ومَنْ وَضَعَ مَالاً فِي مَسْجِدٍ أَوْ مَشْهَدٍ لا يَنْتَفِعُ بِهِ أَحَدٌ جَازَ صَرْفُهُ فِي أَهْلِ الحاجَاتِ ومَـصَالِحِ المسلمينَ، ومِـنْ ذَلِـكَ مَـا يُوضَـعُ فِي الكَعْبَةِ، وفِي مَسْجِدِ النَّبِيِّ صَلَّى الله عَلَيْهِ وسَلَّمَ، والوَقْفُ عَلى القُبُورِ لِرَفْـعِ سُمْكِهَا أَوْ تَزْيينِهَا، أَو فِعْلِ مَا يَجْلِبُ عَلَى زائِرِهَا فِتْنَةً بَاطِلٌ.

دەرگەهێ چاردێ

وەقف

وەقف: گرتنا سەرييە، وکرنە خێرا بەرييە، يان: گرتنا مـالى و خـەرجکرنـا مفـايێن وى د ڕێکا خودێ دا.

(هەچييێ ملکێ خۆ د ڕێکا خودێ دا بگرت، ئەو دێ ئێتەگرتن، و بۆ وى هەيە ئەو تشتێ ژێ دئێت بۆ خێرا خۆ د وێ ڕێکێ دا خەرج بکەت يا وى دڤێت، و بـۆ وى هەيە يێ چاڤدێرييێ ل ڤێ خێرێ دکەت هندەکێ بۆ خۆ ب قەنجى ژێ ڕاکەت، و بۆ وى يێ وەقفێ دکەت هەيە ئەو ژى وەکى هەر موسلمانەکێ دى بارەکێ بۆ خۆ ژ وەقفا خۆ ڕاکەت، وهەچييێ تشتەکى ژ مالێ خۆ بکەتە وەقف دا زيانێ پێ بگەهينتە ميراتگرێن خۆ وەقفا وى دێ يا بەطال بت، و هەچييێ مالەکى بدانتە مزگەفتەکێ يان جهەکێ کەس مفايى ژێ نەبينت، دورستە ئەو د هەوجەيى و مەصلحەتێن موسلمانان دا بێتە خەرجکرن، وەکى وێ يا ل کەعبێ يان ل مزگەفتا پێغەمبەرى سلاڤ لێ بن دئێتە دانان، و وقفا ل سەر قەبران دا ئەو بێتە ئاڤاکرن يان خەملاندن، يان چێکرنا وى تشتى يێ ئەو کەسێ سەرەدانا وان دکەت پێ ب فتنە بچت چێ نابت).

الباب الخامس عشر باب الهدايا

يُشْرَعُ قَبولُها ومُكَافَأَةُ فَاعِلِهَا، وتَجوزُ بَيْنَ المسلِمِ والكَافِرِ، ويُحرَمُ الرجُوعُ فِيهَا، وتَجِبُ التَّسْوِيَةُ بَينَ الأَوْلادِ، والرَّدُّ لِغَيرِ مَانِعٍ شَرْعِيٍ مَكْروهٌ.

دەرگەهێ پازدێ

دیاری

دیاری ئەوە مرۆڤ مالەكێ خۆ بێ بەرانبەر بدەتە كەسەكێ دی، كو ئەو ب مفایێ وی ڤە ببتە ملكێ وی.

و (**دورستە ئەو بێتە وەرگرتن، و خودانێ وێ بێتە خەلاتكرن**) و صەحابی دبێژن: پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- دیاری وەردگرت، و خودانێ وێ خەلات دكر. (**و دورستە ئەو د ناڤبەرا موسلمان و كافری دا بت، و لێڤەبوون ژێ حەرامە، و د دیارییێ دا دڤێت یەكسانی د ناڤبەرا عەیالی دا بێتەكرن**) نە كو دیاریيا كوڕی ژ یا كچێ پتر بت، چونكی ئەڤە نە میراتە، (**و زڤڕاندنا دیارییێ بێی هەبوونا مانعەكێ شەرعی مەكرووهە**).

الباب السادس عشر باب الهبة

إنْ كَانَتْ بِغَيْرِ عِوَضٍ فَلَهَا حُكْمُ الهدِيَّةِ في جَميعِ مَا سَلَفَ، وإنْ كانَتْ بِعِوَضٍ فَهْيَ بَيْعٌ، ولها حُكْمُهُ والعُمْرِيُّ والرُّقْبِيُّ تُوجِبَانِ المُلْكَ للمُعْمَرِ والمُرْقَب ولِعَقِبِهِ مِنْ بَعْدِهِ لا رُجوعَ فيهما.

دەرگەهێ دوازدێ

خەلات

(**ئەگەر بێ بەرانبەر بت حوكمێ وێ حوكمێ دیارییێیە د هەمی تشتێن بۆرین دا، و ئەگەر بەرانبەرەك بۆ هەبت ئەو فرۆتنە، و حوكمێ وێ حوكمێ فرۆتنێیە، و ئەو**

تشتیْ بۆ عەمری هەمییێ بێتەدان) وەكی ئێك بێژتە ئێكی: من ئەڤ خانییە دا تـە هنـدی تو یێ زێندی بی **(و چاڤدێری لێ بێتەكرن حەتا ئەو دمرت)** دا مالێ وی بۆ بزڤڕتە ڤە، **(مال پێ دبتە ملكێ وی یێ خەلات بۆ هاتییەدان، و بۆ میراتگرێن وی پشتی وی، و ئەو نائێتە زڤڕاندن)** یەعنی: ئەگەر ئێكی تشتەك دا ئێكێ دی و گۆتێ: ئەڤە بۆ تە هنـدی تو یێ زێندی بی. ئەو تشت دبتە ملكێ وی، و پـشتی ئـەو دمـرت ئـەو تـشت د گـەل میراتێ وی دێ ئێتە لێكڤەكـرن، و ئـەو بـۆ خـودانێ ئێكـێ نازڤرتـەڤـە.. ئـەڤـە ل سـەر بۆچوونا هندەك فقهزانان، و هندەك دبێژن: ئەگەر وی گۆت بـت: چـی گاڤـا تـو مـری ئەو تشت دێ بۆ من زڤڕتەڤە، ئەو وەكی ئیعارێ لـێ دئێـت، لـەو پـشتی مرنـا وی دێ بۆ خودانی زڤڕتەڤە.

الكتاب الحادي عشر كتاب الأيمان

الحَلْفُ إِنَّما يَكونُ باسْمِ الله تَعَالى أَوْ صِفَةٍ لَهُ، ويَحْرُمُ بِغَيْرِ ذَلِكَ، وَمَنْ حَلَفَ فَقَالَ: إِنْ شَاءَ اللهُ فَقَدِ اسْتَثْنَى، ولا حِنْثَ عَلَيْهِ، ومَنْ حَلَفَ عَلَى شَيْءٍ فَرَأى غَيْرَهُ خَيْرَاً مِنْهُ فَلْيَأتِ الذِي هُوَ خَيْرٌ، وَلْيُكَفِّرْ عَنْ يَمِيْنِهِ، ومَنْ أُكْرِهَ عَلى اليَمينِ فَهْيَ غَيْرُ لازِمَةٍ، ولا يَأْثَمُ بِالحِنْثِ فِيْهَا، واليَمينُ الغَمُوسُ هِيَ التِي يَعْلَمُ الحَالِفُ كَذِبَهَا، وَلا مُؤَاخَذَةَ بِاللّغْوِ، ومِنْ حَقِّ المُسْلِمِ عَلَى المُسْلِمِ إِبْرَارُ قَسَمِهِ، وكَفَّارَةُ اليَمينِ هِيَ مَا ذَكَرَهُ الله فِي كِتَابِهِ العَزِيْزِ.

كيتابا يازدێ

كيتابا سويندان

(سويند هەما ب ناڤێ خودێ دبت، یان ب سالۆخەتەکێ وی، و ئەو ب هەر تشتەکێ ژ بلی وی بت حەرامە) ژ بەر گۆتنا پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەوا بوخاری و موسلم ژێ ڤەدگوهێزن، دبێژت: ﴿مَنْ كَانَ حَالِفًا فَلْيَحْلِفْ بِاللَّهِ أَوْ لِيَصْمُتْ﴾ یەعنی: هەچییێ سویند بخۆت بلا ب خودێ سویند بخۆت، یان خۆ بێ دەنگ بکەت.

(و هەچییێ سویند بخۆت و بێژت: ئەگەر خودێ حەز بکەت، سویند ل وی ناکەڤت، و هەچییێ سویندێ ل سەر تشتەکی بخۆت، پاشی تشتەکێ دی یێ باشتر ژێ ببینت، بلا ئەو تشتێ باشتر بکەت و کفارەتا سویندا خۆ بدەت، و هەچییێ بێتە نەچارکرن کو سویندێ بخۆت، لازم نینە ئەو پێگیرێ سویندا خۆ بت، و ئەو ب شکاندنا وێ سویندێ گونەهکار نابت، و ئەو سویندا خودانی د گونەهێ دا نقۆ دکەت ئەوە یا مرۆڤ مسۆگەر بزانت کو درەوە، و بۆ سویندا نە ژ دل بت چو گونەه تێدا نینە) ژ بەر گوتنا خودێ: ﴿لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللَّهُ بِاللَّغْوِ فِي أَيْمَانِكُمْ وَلَٰكِن يُؤَاخِذُكُم بِمَا عَقَّدتُّمُ الْأَيْمَانَ﴾ (المائدة: ٨٩)، **(و مافێ موسلمانی ل سەر موسلمانی ئەوە سویندا وی نەشکێنت، و کفارەتا شکاندنا سویندێ ئەوە یا خودایێ مەزن د قورئانا پیرۆز دا گۆتی)**

كو ئەڤ ئايەتەيە: ﴿فَكَفَّـٰرَتُهُۥٓ إِطۡعَامُ عَشَرَةِ مَسَٰكِينَ مِنۡ أَوۡسَطِ مَا تُطۡعِمُونَ أَهۡلِيكُمۡ أَوۡ كِسۡوَتُهُمۡ أَوۡ تَحۡرِيرُ رَقَبَةٖۖ فَمَن لَّمۡ يَجِدۡ فَصِيَامُ ثَلَٰثَةِ أَيَّامٖۚ ذَٰلِكَ كَفَّـٰرَةُ أَيۡمَٰنِكُمۡ إِذَا حَلَفۡتُمۡۚ وَٱحۡفَظُوٓاْ أَيۡمَٰنَكُمۡۚ كَذَٰلِكَ يُبَيِّنُ ٱللَّهُ لَكُمۡ ءَايَٰتِهِۦ لَعَلَّكُمۡ تَشۡكُرُونَ ٨٩﴾ (المائدة: ٨٩) یەعنی: كفارەتا شكاندنا سویندێ ئەوە خوارنێ بدەتە دەهـ هەژاران، یان جلكان بۆ وان بكڕت، یان بەنییەكی ئازا كەت، و ئەگەر چو ژ ڤان پێڤە نەهات، دێ سێ ڕۆژان یێ ب ڕۆژی بت.

الكتاب الثاني عشر كتاب النذر

إِنَّما يَصِحُّ إذا ابْتُغِيَ بِه وجْهُ الله تَعالَى فَلا بُدَّ أَنْ يَكونَ قُرْبَةً، ولا نَذْرَ فِي مَعْصِيَةِ الله، ومِنَ النَّذرِ في المعْصِيَةِ ما فِيهِ مُخالَفَةٌ للتَّسْويَةِ بَينَ الأَوْلادِ، أَوْ مُفاضَلَةً بينَ الوَرَثَةِ مُخالَفَةً لما شَرَعَهُ الله تَعالَى، وَمِنْهُ النَّذْرُ عَلَى القُبُورِ، وَعَلَى مَا لَمْ يَأْذَنْ بِهِ الله، ومَنْ أَوْجَبَ عَلَى نَفْسِهِ فِعْلاً لَمْ يَشْرَعْهُ الله تَعالَى لَمْ يَجِبْ عَلَيهِ، وكَذَلِكَ إِنْ كَانَ مِمَّا شَرَعَهُ الله تعالى وَهْوَ لا يُطِيْقُهُ فَعَلَيْهِ كَفَّارَةُ يَمينٍ، ومَنْ نَذَرَ نَذْراً لَمْ يُسَمِّهِ، أَوْ كَانَ مَعْصِيَةً، أَوْ لا يُطِيْقُهُ فَعَلَيْهِ كَفَّارَةُ يَمِيْنٍ، ومَنْ نَذَرَ بِقُرْبَةٍ وهوَ مُشْرِكٌ ثُمَّ أَسْلَمَ لَزِمَهُ الوَفَاءُ، ولا يَنْفُذُ النَّذْرُ إلا مِنَ الثُّلُثِ، وإِذَا مَاتَ النَّاذِرُ بِقُرْبَةٍ فَفَعَلَهَا عَنْهُ وَلَدُهُ، أَجْزَأَهُ ذَلِكَ.

كيتابا يازدێ

كيتابا نەزران

نەزر ئەوە مرۆڤێ موكەللەف تشتەكێ نەلازم ل سەر خۆ لازم بكەت، چ د گـاڤێ دا بكەت يان ب تشتەكى ڤە گرێدەت. و هەر چەندە ئەو كارەكێ دورستە، بـەلـێ يـێ باش نينە.

(نەزر يا دورستە ئەگەر ئارمانج پێ كنارێ خودێ بت، و دڤێت ئەو تشتێ دئێتە نەزركرن يێ وەسا بت مرۆڤ پێ نێزيكى خودێ ببت، و نەزر د وى كارى دا نينە يێ بێ ئەمرييا خودێ تێدا بت، و ژ وێ نەزرا بێ ئەمرييا خودێ تێدا ئەوە يا نەيەكسانى پێ د ناڤبەرا عەيالى دا پەيدا ببت) وەكى ل سەر خۆ بكەتە نەزر دياريیەكا مەزن بدەتـە عەيالەكێ خۆ، و دياريیەكا بچويك بـدەتـە عـەيـالەكێ دى، **(يان ميراتگرەكـێ خـۆ پـێ ب سەر ئێكى بێخت، بەروڤاژى شريعەتێ خودێ)** وەكى بێژت: نەزر بت ل سەر مـن هندە مالێ من پشتى مرنا من بۆ فلان ميراتگرێ من بت، **(و نەزرا ل سەر قەبران ژى ژ وێيە، هەر وەسا نەزرا ل سەر وى تشتێ خودێ دەستويرى پێ نەداى)** وەكى نـەزرا

بۆ وی جهی بت یێ حەرامی لێ دئێتەكـرن، **(و هـەچییـێ تـشتەكـێ خـودێ دورسـت نەكری ل سەر خۆ واجب بكەت، ئەو تشت ل سەر وی واجب نابـت، هـەر وەسـا ئەگەر نەزر ژ وی تشتی بت یێ خودێ دورستكری بەلێ ئەو نەشێت بكەت)** ئەو ژی ل سەر وی واجب نابت، و دێ كفارەتێ پێـشڤە دەت، وەكـی پاشـی دێ بـەحـس ژێ كەت، **(و هەچییێ تشتەكێ نە دەسنیشانكری بكەتە نەزر، یان تشتەكێ گونەهـ بت، یان تشتەكێ كرنا وی پێڤە نەئێت، دێ كفارەتا سویندێ دەت)** و كفـارەت ئـەوە یـا بـەری نوكە د كیتابا سویندان دا بۆری، **(و ئەگەر مرۆڤەكێ كافر تشتەكێ خێر تێدا بت بكەتە نەزر، پاشی موسلمان ببت، دڤێت وێ نەزرێ ب جهـ بینت، و نەزر د سێئێكا مالی دا دئێتەدان)** یەعنی: ئەگەر مرۆڤەك پتر ژ سێئێكا مالێ خۆ بكەتـە نـەزر، یـا ژ سـێئێكێ زێدەتر ئەو نادەت، و هندەك فقهزان دبێژن: نەزرا ب ڤی ڕەنگی بت یـا دورسـت نینـە، و دڤێت ئەو كفارەتێ پێشڤە بدەت.

(و ئەگەر ئەوێ تشتەكێ دورست ل سەر خۆ كرییە نەزر مر، و عەیالەكـێ وی پێشڤە نەزرا وی دا ئەو نەزر ژ سەر وی ڕادبت).

الكتاب الثالث عشر كتاب الأطعمة

الباب الأول المحرمات من الأطعمة

الأَصْلُ فِي كُلِّ شَيْءٍ الحِلُّ، ولا يَحْرُمُ إلا مَا حَرَّمَهُ الله تَعالى وَرَسولُهُ، ومَا سَكَتَ عَنْهُ فَهوَ عَفْوٌ، فيَحْرُمُ مَا في الكِتَابِ العَزِيْزِ، وكُلُّ ذِي نَابٍ مِنَ السِّبَاعِ، وكُلُّ ذِي مِخْلَبٍ مِنَ الطَّيْرِ، والحُمُرُ الإِنْسِيَّةُ، والجلّالَةُ قَبْلَ الاسْتِحَالَةِ، والكِلابُ، والهِرُّ، ومَا كَانَ مُسْتَخْبَثاً، ومَا عَدا ذَلِكَ فَهوَ حَلالٌ.

كيتابا سێزدێ كيتابا خوارنان

دەرگەهێ ئێكێ خوارنێن حەرام

(بناخە د هەر تشتەكی دا حەلالییە، و تشتەك حەرام نابت ئەو تێ نەبت یێ خودێ و پێغەمبەرێ وی گۆتی، و هەر تشتەكێ وان بەحس ژێ نەكربت، ئەو یێ دورستە، و خوارنێن حەرام ئەون یێن د كیتابا پیرۆز دا هاتین) د گۆتنا خودێ دا: ﴿حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ ٱلْمَيْتَةُ وَٱلدَّمُ وَلَحْمُ ٱلْخِنزِيرِ وَمَآ أُهِلَّ لِغَيْرِ ٱللَّهِ بِهِۦ وَٱلْمُنْخَنِقَةُ وَٱلْمَوْقُوذَةُ وَٱلْمُتَرَدِّيَةُ وَٱلنَّطِيحَةُ وَمَآ أَكَلَ ٱلسَّبُعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى ٱلنُّصُبِ﴾ (المائدة: ٣) خودێ مرار ل سەر هەوە یێ حەرام كری، وخوینا رۆن، وگۆشتێ بەرازی، وئەو ڤەكوشتییێ ناڤێ ئێكێ دی ژبلی خودێ ل دەمێ ڤەكوشتنێ ل سەر هاتییە گۆتن، وئەو حەیوانا هاتییە خەندقاندن حەتا فەتسی، وئەوا ب دربێ داری یان بەری هاتییە كوشتن، وئەوا د عەردەكی دا فڕی یان كەفتییە د بیرەكێ دا حەتا مری، و ئەوا ب قۆچ لێدانێ هاتییە كوشتن، و خودێ ئەو حەیوان ژی ل سەر هەوە یا حەرام كری ئەوا دەهبەكێ وەكی شێری یان پلنگی یان گورگی دڕاندی. ئەو تێ نەبت یا هوین ڤێڕا گەهشتین و بەری بمرت هەوە ڤەكوشتی ئەو یا حەلالە، و خودێ ئەو ل سەر هەوە یا حەرام كری یا نە بۆ خودێ هاتییە ڤەكوشتن

وەکی یا بۆ صەنەمان دئێتە ڤەکوشتن. **(و هەر حەیوانەکێ خودان کێلبە ژ دەهبان، و پەنج ژ طەیران، و کەرێن کەهی، و ئەو حەیوانێ تشتێ پیس بخۆت بەری بێتەگرتن د مالێ دا حەتا پاقژ دبت، و صە، و پشیك، و هەر تشتەکێ پیس و دلڕەش بت، و ژ بلی ڤان هەر تشتەکێ دی یێ هەبت حەلالە)**.

الباب الثاني باب الصيد

مَا صِيْدَ بِالسِّلاحِ الجَارِحِ والجَوارِحُ كَانَ حَلالاً إِذَا ذُكِرَ اسْمُ الله عَلَيْهِ، ومَا صِيْدَ بِغَيْرِ ذَلِكَ فَلا بُدّ مِنَ التَّذْكِيَةِ، وإِذَا شَارَكَ الكَلْبُ الْمُعَلَّمُ كَلْبَ آخرِ لَمْ يَحِلَّ صَيْدُهُمَا، وإِذَا أَكَلَ الكَلْبُ الْمُعَلَّم وَنَحوُهُ مِنَ الصَّيدِ لَمْ يَحِلَّ، فَإِنَّما أَمْسَكَ عَلَى نَفْسِهِ، وإِذَا وُجِدَ الصَّيْدُ بَعْدَ وُقُوعِ الرَّمْيَةِ فِيهِ مَيتاً، ولَوْ بَعْدَ أَيَّامٍ فِي غَيْرِ مَاءٍ كَانَ حَلالاً مَا لَمْ يَنْتَنْ أَوْ يُعْلَمْ أَنْ الذِي قَتَلَهُ غَيْرُ سَهْمِهِ.

دەرگەهێ دویێ

نێچیر

(ئەو نێچیرا ب وی چەکێ دئێتەکرن یێ برینێ بکەت، و ب حەیوانێ نێچیرێ یا حەلالە، ئەگەر ناڤێ خودێ ل سەر هاتە ئینان، و ئەو نێچیرا ب تشتەکێ دی بێتەکرن) وەکی ب تەلهێ بۆ نموونە **(دڤێت بێتە سەرژێکرن)** ئەگەر نە حەلال نابت، **(و ئەگەر صەیەکێ دی پشکدارییا صەیێ نێچیرێ کر نێچیرا وان حەلال نابت)** چونکی مرۆڤ نزانت کانێ کێ ژ وان نێچیر کوشتییە، **(و ئەگەر صەیێ نێچیرێ و یێن وەکی وی)** ژ حەیوانێن نێچیرێ دکەن **(نێچیرەك گرت و ژێ خوار، ئەو نێچیر یا حەلال نابت، چونکی وی ئەو بۆ خۆ گرتییە، و ئەگەر پشتی لێدانێ ب چەند ڕۆژەکان ژی نێچیر هاتەدین مرار بەلێ نە د ئاڤێ دا بت، حەلالە، هندی گەنی نەبت، یان نەئێتە زانین کو ئەو ب تشتەکێ دی ژ بلی تیرێ وی یێ هاتییە کوشتن)**.

الباب الثالث باب الذبح

هُوَ مَا أَنْهَرَ الدَّمَ وفَرَى الأَوْدَاجَ، وَذُكِرَ اسْمُ اللهِ عَلَيْهِ، ولَوْ بِحَجَرٍ أَوْ نَحْوِهِ، مَا لَمْ يَكُنْ سِنّاً أَوْ ظُفُراً، ويَحْرُمُ تَعْذِيْبُ الذَّبِيْحَةِ، والمُثْلَةُ بِهَا، وذَبْحُهَا لِغَيْرِ اللهِ، وإِذَا تَعَذَّرَ الذَّبْحُ بِوَجْهٍ جَازَ الطَّعْنُ والرَّمْيُ، وكَانَ ذَلِكَ كَالذَّبْحِ، وذَكَاةُ الجَنِيْنِ ذَكَاةُ أُمِّهِ، ومَا أُبِيْنَ مِنَ الحَيِّ فَهُوَ مَيْتَةٌ، وتَحِلُّ مَيْتَتَانِ ودَمَانِ: السَّمَكُ والجَرَادُ، والكَبِدُ والطِّحَالُ، وتَحِلُّ المَيْتَةُ لِلْمُضْطَرِّ.

دەرگەهێ سێیێ

سەرژێکرن

(سەرژێکرن ڕێتنا خوینێ و بڕینا ڕەها ستۆیە، کو ناڤێ خودێ ل سەر بێتە ئینان، ئەگەر خۆ ب بەرەکی یان تشتەکێ وەکی وی بت) کو یێ تیژ بت، (ددان و نینۆك تێ نەبن) چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نەهییا مە ژ وێ چەندێ کرییە.

(و حەرامە ڤەکوشتی بێتە ئازاردان، یان یاری پێ بێتەکرن، یان بۆ ئێکێ دی ژ بلی خودێ بێتە ڤەکوشتن، و ئەگەر مرۆڤ نەشیا حەیوانی ڤەکوژت ژ بەر ئەگەرەکێ، دورستە برینەکێ لێ بکەت و ئەو پێش ڤەکوشتنێیە، و ڤەکوشتنا ماکێ ڤەکوشتنە بۆ تێشکێ، و هەر پارچەیەکا ژ حەیوانەکێ زێندی بێتەڤەکرن ئەو پارچە مرار دبت، و دو مرار و دو خوین دحەلالن: ماسی و کولی، و مێلاك و خالخال، و خوارنا مراری بۆ مرۆڤێ نەچار بت حەلالە).

الباب الرابع باب الضيافة

يَجِبُ عَلى مَنْ وَجَدَ مَا يُقْرِي بِهِ مَنْ نَزَلَ مِنَ الضُّيُوفِ أَنْ يَفْعَلَ ذَلِكَ، وَحَدُّ الضِّيَافَةِ إِلى ثَلاثَةِ أيامٍ، ومَا كَانَ وَرَاءَ ذَلِكَ فَصَدَقَةٌ، ولا يَحِلُّ لِلضَّيْفِ أَنْ يَثْوِيَ عِنْدَهُ حَتَّى يُحْرِجَهُ، وإِذَا لم يَفْعَلِ القَادِرُ عَلى الضِّيَافَةِ مَا

يَجِبُ عَلَيْهِ كَانَ لِلضَّيْفِ أَنْ يَأْخُذَ مِنْ مَالِهِ بِقَدْرِ قِـرَاهُ، ويَحْـرُمُ أَكْـلُ طَعَـامِ الغَيْرِ بِغَيْرِ إِذْنِهِ، ومِنْ ذَلِكَ حَلْبُ مَاشِيَتِهِ، وأَخْذُ ثَمَرَتِهِ وَزَرْعِهِ لا يَجُوزُ إلا بإِذْنِهِ، إلا أَنْ يَكونَ مُحْتَاجَاً إِلى ذَلِكَ، فَلْيُنَادِ صَاحِبَ الإِبلِ أو الحَـائِطِ فَـإِنْ أَجَابَهُ وَإِلا فَلْيَشْرَبْ وَلْيَأْكُلْ غَيْرَ مُتَّخِذٍ خُبْنَةً.

دەرگەهێ چارێ

مێڤانداری

(فەرە ل سەر هەر کەسەکێ حەواندنا مێڤانان پێڤە بێت وێ چەنـدێ بکـەت، و توخوبێ مێڤانداریێ سێ ڕۆژن، و یا زێدەتر بت قەنجیکرنە، و چێ نابت بۆ مێڤانی هند بمینت حەتا خودانێ مالێ تەنگاڤ بکەت، و ئەگەر ئەو مێڤانداری پێڤە بێـت ب کارێ پێتڤی ڕانەبت بۆ مێڤانی هەیە هندێ ژ مالێ وی ببەت کو بەرانبەر مێڤـانـداریێ بت، و حەرامە مرۆڤ خوارنا ئێکێ دی بێی دەستویرییا وی بخۆت، و دۆتنا پەزا وی ژ وێیە، و چنینا فێقی و چاندیێ وی بێی دەستویرییا وی چێ نابت، وەسا تێ نەبت ئەو یێ هەوجە بت، هنگی بلا ئەو گازی خودانێ حێشتران یان بـاغی بکـەت، ڤێجا ئەگەر بەرسڤا وی دا باشە، ئەگەر نە بلا ئەو ڤەخۆت وبخۆت و چویێ بۆ خـۆ هـل نەگرت).

الباب الخامس باب آداب الأكل

تُشْرَعُ للآكِلِ التَّسْمِيَةُ، والأَكْلُ بِاليَمينِ، ومِنْ حَافَتَيْ الطَّعَامِ لا مِنْ وَسَطِهِ، ومِمَّـا يَليْـهِ، ويَلْعَـقُ أَصَـابِعَهُ والـصَّحْفَةَ، والحَمْـدُ عِنْـدَ الفَـراغِ، والدُّعَاءُ، ولا يَأْكُلُ مُتَّكِئَاً.

دەرگەهێ پێنجێ
تۆرەیێن خوارنێ

(یا هاتییە دورستکرن بـۆ وی کەسێ خوارنێ دخۆت کو ناڤێ خودێ بینت، و ب دەستێ ڕاستێ بخۆت، و ژ لێڤێن سێنیکێ بخۆت نە ژ نیڤا وێ، و ژ بەرۆکا خۆ، و تبلێن خۆ و سێنیکێ بئالیست، و حەمدا خـودێ بکـەت ل دویمـاهییێ و دوعـایێ بێژت) وەکی ڤێ دوعایا ژ پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- هاتییە ڤەگوهاسـتن: (الحمـد للـه الذي أطعمني هذا ورزقنيه من غير حول مني ولا قوة)، **(وبلا پالدای نەخۆت)** چونکی نەهییا مە ژ وێ چەندێ هاتییەکرن.

الكتاب الرابع عشر كتاب الأشربة

كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، ومَا أَسْكَرَ كَثِيْرُهُ فَقَلِيْلُهُ حَرَامٌ، ويَجوزُ الانْتِبَاذُ في جَمِيْعِ الآنِيَةِ، ولا يَجوزُ انْتِبَاذُ جِنْسَيْنِ مُخْتَلَطَيْنِ، ويَحْرُمُ تَخْلِيْلُ الخَمْرِ، ويَجوزُ شُرْبُ العَصِيرِ والنَّبِيْذِ قَبْلَ غَلْيَانِهِ، ومَظَنَّةُ ذَلِكَ مَا زَادَ عَلى ثَلاثَةِ أَيَّام، وآدابُ الشُّرْبِ أَنْ يَكونَ ثَلاثَة أَنْفَاسٍ، وبِاليَمِينِ، ومِنْ قُعُودٍ، وتَقْديمُ الأَيْمَنِ فَالأَيْمَنِ، ويَكونُ السَّاقِيُ آخِرُهُمْ شُرْبَاً، ويُسَمِّي في أَوَّلِهِ، ويَحْمَدُ في آخِرِهِ، ويُكْرَهُ التَّنَفُّسُ في السَّقَّاءِ، والنَّفْخُ فِيْهِ، والشُّرْبُ مِنْ فَمِهِ، وإِذَا وَقَعَتِ النَّجَاسَةُ في شَيْءٍ مِنَ المائِعَاتِ لم يَحِلَّ شُرْبُهُ، وإِنْ كانَ جَامِدَاً أُلْقِيَتْ ومَا حَوْلَهَا، ويَحْرُمُ الأَكْلُ والشُّرْبُ في آنِيَةِ الذَّهَبِ والفِضَّةِ.

كیتابا چاردێ

كیتابا ڤەخوارنان

(هەر ڤەخوارنەكا مرۆڤی سەرخۆش بكەت حەرامە، و هەر ڤەخوارنەكا گەلەك ژێ مرۆڤی سەرخۆش بكەت پیچەكا وێ ژی حەرامە، و ڤەخوارن د هەمی ئامانان دا دورستە، و گڤاشتنا دو تشتێن ژێك جودا پێكڤە چێ نابت) وەكی قەسپ و مێویژان پێكڤە؛ چونكی ئەو زویتر دبتە ڤەخوارنەكا سەرخۆشكەر، و ئەڤ نەدورستییە بۆ هندێیە مرۆڤ خۆ ژێ بدەتە پاش، نە كو بۆ حەرامییێیە، چونكی هندی ڤەخوارن مەستییێ پەیدا نەكەت حەرام نابت، **(و حەرامە مەیێ بكەنە خەل، و ئەو ڤەخوارنا دئێتە گڤاشتن دورستە بەری كەلینا وێ، كو پشتی سێ ڕۆژانە)** چونكی ئەو هنگی دبتە مەی.

(و تۆرەیێ ڤەخوارنێ ئەوە ئەو ببتە سێ فڕ، و ب دەستێ ڕاستێ بێتە ڤەخوارن، و ڕوینشتی، و بەراهییێ ئاڤ بۆ یێ ل لایێ ڕاستێ بێتەدان، و ئەوێ ئاڤێ دگێڕت پشتی هەمییان ئاڤێ ڤەخۆت، و ل دەسپێكێ ناڤێ خودێ بینت، و ل دویماهییێ حەمدا خودێ بكەت، و یا باش نینە بێنا خۆ د ئامانی دا بینت و ببەت، و پف كەتێ، و

ئاڤێ ژ دەڤێ ئامانێ مەزن ڤەخۆت، و ئەگەر پیساتییەك كەتە ناڤ تشتەكێ ڕۆن حەلال نینە ئەو بێتە ڤەخوارن، و ئەگەر پیساتی كەتە ناڤ تشتەكێ هـشك پیـساتی و دەور و بەرێن وێ دێ ئێنە هاڤێتن، و خوارن و ڤەخوارن د ئامانێن زێڕی و زیڤی دا حەرامە).

الكتاب الخامس عشر كتاب اللباس

سَتْرُ العَوْرَةِ وَاجِبٌ فِي المَلأ والخَلاءِ، ولا يَلْبَسُ الرَّجُلُ الخَالِصَ مِنَ الحَرِيرِ إذَا كَانَ فَوْقَ أَرْبَعِ أَصَابِعَ إلا لِلتَّداوي، ولا يَفْتَرِشُهُ، ولا المَصْبوغُ بالعُصْفُرِ، ولا ثَوْبَ شُهْرَةٍ، ولا مَا يَخْتَصُّ بِالنِّسَاءِ، ولا العَكْسُ، ويَحْرُمُ عَلى الرِّجَالِ التَّحَلِّي بِالذَّهَبِ لا بِغَيْرِهِ.

کیتابا پازدێ

کیتابا جلکان

(ستارەکرنا عەورەتی) بۆ ژن و مێران **(واجبە، چ ب تنێ بن، چ د ناڤ خەلکی دا بن، و چێ نابت زەلام وی جلکی بکەتێ یێ خوڕی ژ ئاڤرمیشی هاتییە چێکرن، ئەگەر ژ چار تبلان پتر بت)** چونکی د حەدیسێن دورست دا هاتییە کو ئەو بۆ زەلامان حەرامە، و ئەگەر چار تبل یان کێمتر بت حسێب نابت جلك، **(وەسا تێ نەبت بۆ دەرمانی بت)** وەکی کو بۆ هندەك ڕەنگێن حەساسییێ یێ باش بت، **(و چێ نابت ئەو وی ل بن خۆ ڕائێخت، و ئەو جلکێ ب عوصفوری)** کو ڕەنگەکێ گیایە جلکی سۆر دکەت **(هاتبتە ڕەنگکرن ژی)** بۆ زەلامی **(چێ نابت، و ئەو جلکێ خودانی بەرچاڤ و ناڤدار بکەت)** ژ بەر کەسێ دی جلکەکێ وەسا ناکەتە بەر خۆ **(و ئەو جلکێ تایبەت یێ ژنان بت، و بەرۆڤاژی وێ چەندێ ژی)** ئەو جلکێ تایبەت یێ زەلامان بت بۆ ژنان چێ نابت، **(و حەرامە بۆ زەلامی زێڕی بکەتە بەر خۆ، نە تشتێ دی)** ژ مەعدەنان، ئەگەر خۆ ژ زێڕی گرانتر ژی بت.

الكتاب السادس عشر كتاب الأضحية

الباب الأول أحكام الأضحية

تُشْرَعُ لأهْلِ كُلِّ بَيْتٍ، وأَقَلُّهَا شَاةٌ، وَوَقْتُهَا بَعْدَ صَلاةِ عِيْدِ النَّحْرِ إلى آخِرِ أَيَّامِ التَّشْرِيقِ، وأَفْضَلُهَا أَسْمَنُهَا، ولا يُجْزِئُ مَا دُونَ الجَذَعِ مِنَ الضَّأنِ والثَّنِّي مِنَ المَعْزِ، ولا الأعْوَرُ والمَرِيْضُ والأعْرَجُ والأعْجَفُ وأعْضَبُ القَرْنِ والأذُنِ، ويَتَصَدَّقُ مِنْهَا، ويَأكُلُ، ويَدَّخِرُ، والذَّبْحُ في المُصَلَّى أفْضَلُ، ولا يَأخُذُ مَنْ لَهُ أضْحِيَةٌ مِنْ شَعْرِهِ وَظُفْرِهِ بَعْدَ دُخُولِ عَشْرِ ذِي الحِجَّةِ حَتَّى يُضَحِّيَ.

كيتابا شازدێ كيتابا قوربانان

دەرگەهێ ئێكێ ئەحكامێن قوربانی

قوربان ئەو حەیوانە ژ حێشتر و چێل و پەزان یێ ل ڕۆژا جەژنا حاجیيان و هەر سێ ڕۆژێن د دویڤ دا بۆ خۆنێزیككرن ژ خودێ دئێتە ڤەكوشتن.

(دورستە بۆ خەلكێ هەر مالەكێ وی بدەت) و هندەك زانا دبێژن: دانا وی واجبە، ئەگەر ژێ بێت، و هندەك دبێژن: سوننەتە، **(و كێمترین قوربان پەزە)** و ئەو پێش ئێكی ڤە، یان خەلكێ مالەكێ ڤە، دئێتەدان، و ئەگەر چێل بت پێش هەشتان ڤە، و ئەگەر حێشتر بت پێش دەهان ڤە، **(و دەمێ دانا قوربانی پشتی نڤێژا جەژنا حاجیيانە، حەتا ئاڤابوونا ڕۆژا سێیێ پشتی جەژنێ، و باشترین قوربان ئەوە یێ قەلەوتر بت، و ژ میهان یا سالەك تمام نەكربت چێ نابت، و ژ بزانان یا دوسال تمام نەكربن، و ئەو قوربانێ ب چاڤەكی بت، یان نساخ بت، یان سەقەت بت، یان شاخ و گوهـ بڕی بت چێ نابت)** چونكی ئەڤە د عێبەلۆنە، **(و دورستە هندەكێ ژ قوربانی بكەتە خێر، وهندەكێ بخۆت، و هندەكێ بۆ خۆ هلگرت، و ڤەكوشتن ل جهێ نڤێژێ باشتر)**

وئاشکەرایە کو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- نڤێژا جەژنێ ل چۆلی ژ دەرڤەی بـاژێڕی دکر، **(و ئەوێ قوربانی بدەت چویێ ژ موی و نینۆکێن خۆ ڤەناکەت پـشتی دەهکـێن جەژنێ دەست پێ دکەن، حەتا قوربانێ خۆ ددەت).**

الباب الثاني باب الوليمة

الفصل الأول أحكام وليمة العرس

هِيَ مَشْروعَةٌ، وتَجِبُ الإجَابَةُ إلَيْهَا، ويُقَدَّمُ السَّابِقُ ثُمَّ الأقْرَبُ بَاباً، ولا يَجوزُ حُضُورهَا إذَا اشْتَمَلَتْ عَلى مَعْصِيَةٍ.

دەرگەهێ دویێ خواندنا خوارنێ

ناڤبڕا ئێکێ ئەحکامێن خوارندنا شەهیانێ

(ئەو یا دورستە) بەلکی سوننەتە دەمێ شەهیان دئێتەکرن خەلـك بـۆ خـوارنێ بێنە خواندن، چونکی پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- ئەو چەندە دکـر، **(و چـوون د بـەرسـڤێ واجبە)** ئەگەر چو مانع نەبن، **(و یـێ بـەراهییـێ گـۆتی دئێتـە پێشخستن، پاشـی یـێ دەرگەهێ وی نێزیکتر بت، و ئەگەر بێ ئەمرییەکا خودێ ل وێرێ هەبت چـێ نابـت مرۆڤ بچت).**

الفصل الثاني أحكام العقيقة

والعَقِيْقَةُ مُسْتَحَبَّةٌ، وهِيَ شَاتَانِ عَنِ الذَّكَرِ، وشَاةٌ عَـنِ الأنْثَـى يَـوْمَ سَابِعِ المولُودِ، وَفيْهِ يُسَمَّى، ويُحْلَقُ رَأسُهُ، وَيُتَصَدَّقُ بِوَزْنِهِ ذَهَباً أوْ فِضَّةً.

ناڤبرێ دويێ

ئەحكامێن عەقيقەی

عەقيقە: ئەو ڤەكوشتييە يێ ب هلكەفتنا بوونا زارۆكی دئێتەدان، **(و دانا وی كارەكێ دورستە)** و جمهوورێ زانايان دبێژن: ئەو سوننەتە، **(و ئەو دو پەزن بۆ كوڕی و ئێكە بۆ كچێ)** و ئەو د ئەحكامێن خۆ دا وەكی قوربانييە، **(ل ڕۆژا حەفتێ ژ بوونا زارۆكی ئەو دئێتەدان، و زارۆك دئێتە ناڤكرن، و سەرێ وی دئێتە تراشين، و گرانييا مويێ وی زێڕ يان زيڤ ب خێر دئێتەدان)** و ئەڤە ژ سوننەتێنە نە كو واجبن.

الكتاب السابع عشر كتاب الطب

يَجوزُ التَّداوي، والتَّفْويضُ أفْضَلُ لِمَنْ يَقْدِرُ عَلى الصَّبْرِ، ويَحْرُمُ بالْمُحَرَّمَاتِ، ويُكْرَهُ الاكْتِواءُ، ولا بَأسَ بالحِجَامَةِ والرُّقْيَةِ بِمَا يَجوزُ مِنَ العَيْنِ وَغَيْرِهَا.

كيتابا هەڤدێ

كيتابا دختۆرييێ

(ب كارئينانا دەرمانی دورستە، و خۆهێلانا ب هيڤيا خودێ ڤە د گەل صەبرێ چێترە) ئەڤە ل دويڤ بۆچوونا خودانێ كتێبێ، و يا دورست ئەوە دختۆری و ب كارئينانا دەرمانی واجبە، ژ بەر كو پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- فەرمان ب وێ چەندێ كرييە دەمێ گۆتی: ﴿تَدَاوَوْا عِبَادَ الله، فَإِنَّ الله لَمْ يَضَعْ دَاءً إِلَّا وَضَعَ لَهُ دَوَاء﴾ بەنيێن خودێ دەرمانی ب كار بينن چونكی خودێ دەردەك نەدايە ئەگەر دەرمانەك بۆ نەدانابت، و هەچييێ بشێت دەرمانی ب كار بينت، و وی ب كار نەئينت يێ گونەهكارە، بەلێ مەسەلا دوعا و پێڤەخواندنێ، كو نە ژ دختۆرييێيە، ئەگەر مرۆڤ ب كار بينت دورستە، و ئەگەر صەبرێ ب كێشت چێترە.

(و دختۆرييا ب تشتێن حەرام حەرامە، و كەواندن -داخكرن- مەكرووهە، و خوين بەردان قەيدی ناكەت، هەر وەسا پێڤەخواندن بۆ خۆ پاراستنا ژ چاڤی و تشتێن وەسا) وەكی حەسويدی و سێرەبەندييێ.

الكتاب الثامن عشر كتاب الوكالة

يَجوزُ لجائِزِ التَّصَرُّفِ أنْ يُوكِلَ غَـيْرَهُ فِي كُـلِّ شَيْءٍ مَـا لَمْ يَمْنَـعْ مِنْـهُ مَانِعٌ، وَإِذَا بَاعَ الوَكِيْلُ بِزِيَادَةٍ عَلى مَا رَسَمَهُ مُوَكِّلُهُ كَانَتْ الزِّيَادَةُ لِلْمُوَكِّلِ، وَإِذَا خَالَفَهُ إِلى مَا هُوَ أَنْفَعُ أو إِلى غَيْرِهِ وَرَضِيَ بِهِ صَحَّ.

كيتابا هەژدێ

كيتابا وەكالەتێ

وەكالەت يان شوونكارى ئەوە مرۆڤ كەسەكى ل شوونا خۆ بدانت دا كارەكێ وەسا بكەت يێ دورست بت ئێكێ دى پێشڤە بكەت.

(دورستە بۆ وى كەسێ چێ دبت تشتى بكەت كو ئێكێ دى پێش خۆ ڤە بكەتە وەكيل بۆ كرنا هەر تشتەكى ئەگەر چو ئاستەنگ نەبن نەهێلن ئەو وى تشتى بكەت، و ئەگەر مرۆڤەكى ئێك كرە وەكيل دا تشتەكێ وى بۆ وى بفرۆشت، و وەكيلى ئەو تشت ب بهايەكێ زێدەتر فرۆت، ئەو زێدەيى بۆ وييە يێ ئەو كرييە وەكيل) ئەڤە ل دويف بۆچوونا جمهوورێ زانايان، و هندەك زانا دبێژن: چێ نابت وەكيل ب بهايەكێ زێدەتر بفرۆشت؛ چونكى دەستويرى بۆ وى ب وێ چەندێ نەهاتييەدان.

(و ئەگەر وەكيلى تشتەكێ ب مفاتر كر، يان تشتەكێ دى، و ئەو پێ رازيبوو يێ ئەو كرييە وەكيل، دورستە) ژ خۆ ئەگەر رازى نەبوو ئەو گرێبەست يا بەطالە.

الكتاب التاسع عشر كتاب الضمانة والكفالة

يَجِبُ عَلَى مَنْ ضَمِنَ عَلى حَيٍّ أَوْ مَيِّتٍ تَسْلِيْمَ مَالٍ أَنْ يَغْرِمَهُ عِنْدَ الطَّلَبِ، ويُرْجَعُ عَلَى المضْمُونِ عَنْهُ إنْ كَانَ مَأْمُوراً مِنْ جِهَتِهِ، وَمَنْ ضَمِنَ بِإحْضَارِ شَخْصٍ وَجَبَ عَلَيْهِ إحْضَارُهُ، وإلا غَرِمَ مَا عَلَيْهِ .

كیتابا نۆزدێ

کیتابا دەمان و کەفالەتێ

دەمان یان کەفالەت ئەوە: کەسەك تشتێ ل سەر ئێکێ دی واجب بووی بێختە ستۆیێ خۆ، د گەل مانا وی تشتی د ستۆیێ وی ژی دا، وەکی کو مرۆڤ تشتەکی ژ ئێکی بکڕت، و بێژتێ: پاشی دێ پارێن تە دەمە تە. و باوەرییا فرۆشیاری پێ نەئێت، ڤێجا کەسەکێ دی بێت و بێژتە فرۆشیاری: ئەز دامن یان کەفیلێ حەقێ تەمە. و هنگی چی گاڤا بکڕی پارە نەئینان، کەفیل پێش وی ڤە دێ دەت.

(هەر کەسێ کەفالەتا تەسلیمکرنا مالەکی پێش مرییەکی یان ساخەکی ڤە بکەت، واجبە وی مالی بدەت، ئەگەر ئەو ژێ هاتە داخوازکرن، پاشی دێ ل وی کەسی زڤڕت یێ وی کەفالەتا وی کری، ئەگەر وی کەفالەت ژێ داخواز کربت)، چونکی کەفالەتا ئێکی بۆ وی، وی حەقی ژ سەر ستوێیێ وی ڕاناکەت، **(و پێتڤییە ل سەر وی یێ کەفالەتا ئامادەکرنا کەسەکی بکەت، وی کەسی ئامادە بکەت، ئەگەر نە ئەو تشتێ کەفتییە سەر وی دکەفتە سەر کەفیلی)**.

الكتاب العشرون كتاب الصلح

هُوَ جَائِزٌ بَيْنَ الْمُسْلمِيْنَ إلا صُلْحَاً أَحَلَّ حَرَامَاً، أَوْ حَرَّمَ حَلالاً، وَيَجوزُ عَنِ المَعْلوْمِ والمَجْهُوْلِ بِمَعْلُوْمٍ وَبِمَجْهُوْلٍ، وعَنِ الدَّمِ كَالمالِ بِأَقَلَّ مِنَ الدِّيَةِ، أَوْ أَكْثَرَ وَلَوْ عَنْ إِنْكَارٍ.

كيتابا بيستىٚ

كيتابا پيٚكهاتنىٚ

پيٚكهاتن پەيمانەكە خودان پىٚ دگەهنە ئاشتى و پيٚكئينانىٚ د ناڤبەرا هەڤڕكان دا.

و **(دورستە ئەو د ناڤبەرا موسلمانان بيٚتەكرن، وەسا تىٚ نەبت حەلالەكى حەرام بكەت، يان حەرامەكى حەلال بكەت)** چونكى حەلالكرن و حەرامكرن ب تنىٚ مافىٚ خوديٚيە، **(و پيٚكهاتن ل سەر تشتەكىٚ ناسيار و نەناسيار ب ناسيار و نەناسيارى دورستە)** يەعنى: ئەگەر هەڤڕكى ل سەر تشتەكىٚ ناسيار چيٚبوو، وەكى ئيٚك بيٚژتە ئيٚكى: من سەد دينار دەين ل سەر تە هەنە.. يان تشتەكىٚ ناسيار نەبت، وەكى بيٚژتىٚ: من هندەك دەين ل سەر تە هەيە، بەلىٚ ئەز نزانم چەندە. و ئەوىٚ دى د گەل وى پيٚك بيٚت ل سەر هندىٚ بيٚژتىٚ: ئەز دىٚ حەشتىٚ ديناران دەمە تە، يان: ئەز دىٚ بەرىٚ ڕەزىٚ خوٚ يىٚ ئەڤ سالە دەمە تە. ئەڤ هەردو حالەتە دورستن.

(و د خوينىٚ ژى دا وەكى مالى دورستە ل سەر كيٚمتر يان پترىٚ ژ ديەتىٚ پيٚك بيٚن، ئەگەر خوٚ حاشاتى د گەل دا هەبت ژى) وەكى كو كەسەكىٚ بيٚژتە ئيٚكى: من سەد دينار دەين ل سەر تە هەنە. يىٚ دى بيٚژت: نەخيٚر تە چو دەين ل من نينە، بەلىٚ ئەز دىٚ پيٚنجى ديناران دەمە تە.

الكتاب الحادي و العشرون كتاب الحوالة

مَنْ أُحِيْلَ عَلَى مَلِيءٍ فَلْيَحتَلْ، وإِذَا مَطَلَ المُحالُ عَلَيْهِ أَوْ أَفْلَسَ كَـانَ للمُحَالِ أنْ يُطَالِبَ المُحِيْلَ بِدَيْنِهِ.

كیتابا بیست و ئێكێ
كیتابا حەوالێ

حەواله: ڤەگوهاستنا دەینییه ژ كەسەكی بۆ ئێكێ دی، وەكی كو مرۆڤەكی دەینـەك لێ بت، و وی ژی دەینەكێ هندی وی ل ئێكێ دی بت، ڤێجا بێژته یێ ئێكـێ: هـەرە دەینێ خۆ ژ وی وەرگره یێ دەینێ من لێ.

(هەچییێ داخواز ژێ بێتەكرن بۆ وەرگرتنا دەینی حەوالەی ئێكێ تـژی -مالـدار- بیت، بلا ئەو وێ چەندێ قەبویل بكەت) و شەرتـێ دورسـتبوونا حـەوالـێ ئـەوە ئـەو كەسێ حەوالێ دكەت یێ رازی بت، و رازیبوونا ئەوێ دئێته حـەوالـەكـرن ژی ل نـك پتریا زانایان شەرتە، و رازیبوونا ئەوێ حەواله بۆ دئێتەكرن ژی ل نـك هنـدەك زانایـان شەرتە، **(و ئەگەر ئەوێ حەواله بۆ دئێتەكرن ژ قەستا دانا دەینی گیرۆكر، یان موفلس بوو، ئەوێ دئێته حەوالەكرن مافێ هەی داخوازا دەینێ خۆ ژ وی بكەت یێ حـەوالـه كری)**.

الكتاب الثاني و العشرون كتاب المفلس

يَجوزُ لأهْلِ الدَّيْنِ أنْ يَأخُذُوا جَميْعَ مَا يَجِدونَـهُ مَعَـهُ إلا مَـا كَـانَ لا يَسْتَغْنِي عَنْهُ، وهوَ المنْزِلُ، وسَتْرُ العَوْرَةِ، وما يَقِيْهِ البَرْدَ، ويَسُدُّ رَمَقَهُ ومَـنْ يَعُولُ، ومَنْ وَجَدَ مَالَه عِنْدَهُ بعَيْنِهِ فَهُوَ أحَقُّ بِهِ، وَإذَا نَقَصَ مَالُ المُفْلِسِ عَنِ الوَفَاءِ بِجَمِيْعِ دَيْنِهِ كَانَ الموجُودُ أسْوَةُ الغُرَمَاءِ، وإذَا تَبَيَّنَ إفْلاسُهُ فَلا يَجُوزُ حَبْسُهُ، وَلَيُّ الوَاجِدِ ظُلْمٌ يُحِلُّ عِرْضَهُ وَعُقُوبَتَهُ، ويَجوزُ للحَاكِمِ أنْ يَحْجِـرَهُ عَنِ التَّصَرُّفِ فِي مَالِهِ، ويَبِيْعَهُ لِقَضَاءِ دَيْنِهِ، وكَذَلِكَ يَجُـوزُ لَـهُ الحِجْـرُ عَـلى المُبَذِّرِ، ومَنْ لا يُحْسِنُ التَّصَرُّفَ، ولا يُمَكِّنُ اليَتِـيْمَ مِـنَ التَّـصَرُّفِ فِي مَالِـهِ حَتَّى يُؤنِسَ مِنْهُ الرُّشْدَ، ويَجُوزُ لِوَلِيِّهِ أنْ يَأكُلَ مِنْ مَالِهِ بِالمعْروفِ.

كيتابا بيست و دويێ
كيتابا موفلسى

(دورسته بۆ خودانێن دەینی کو هەر تشتەکێ دەینداریٚ وان یێ موفلس هەبت ژێ وەرگرن، ئەو تشت تێ نەبت یێ بێی وی چێ نەبت، وەکی خانی، و جلکێ عەورەتی ستارە دکەت، و وی ژ سەرمایێ دپارێزت، و برسا وی و عەیالێ وی تێر دکەت، و هەچییێ مالێ خۆ ل نك وی دیت هەژیترە ئەو بۆ وی بت، و ئەگەر مالێ موفلسی تێرا دەینێ وی نەکر، ئەوێ هەیی دێ د ناڤبەرا دەینداران دا ئێتە لێکڤەکرن، و ئەگەر مفلسیا وی ئاشکەرا بوو چێ نابت ئەو بێتە گرتن، و ئەو کەسێ مال هەبت و دەینێ خۆ نەدەت زولمە، دورستە زڤری د گەل بێتەکرن و ئەو بێتە جزادان، و دورستە بۆ حاکمی کو وی ژ تەصەرروفا د مالێ وی دا مەنعە کەت، و مالێ وی بفرۆشت دا دەینێ وی ژێ بدەت، هەر وەسا دورستە بۆ حاکمی مەنعێ بدانتە سەر وی کەسێ دەستبەردای و یێ نەزانت باش تەصەرروفێ د مالی دا بکەت، و نەهێلت ئێتیم تەصەرروفێ د مالێ خۆ دا بکەت حەتا عەقلدارییێ ژێ ببینت، و دورستە بۆ وەلییێ ئێتیمی ب قەنجی ژ مالێ وی بخۆت) ئەگەر یێ مەجبوور بوو بەرانبەر سەرەدەریکرنێ.

الكتاب الثالث و العشرون كتاب اللقطة

مَنْ وَجَدَ لُقَطَةً فَلْيُعَرِّفْ عِفَاصَـهَا وَوِكَاءَهَـا، فَـإِنْ جَـاءَ صَـاحِبُهَا دَفَعَهَا إِلَيْهِ، وإلا عَرَّفَ بِهَا حَوْلاً، وبَعْدَ ذَلِكَ يَجوزُ لَهُ صَرْفُهَا وَلَو فِي نَفْسِهِ، ويَضْمِنُ مَعَ مَجِيءِ صَاحِبِهَا، ولُقَطَةُ مَكَّةَ أَشَدُّ تَعْرِيْفَاً مِنْ غَيْرِهَا، وَلا بَأسَ بِأَنْ يَنْتَفِعَ المُلـتَقِطُ بِالـشَّيءِ الحَقـيرِ، كالعَـصَا والـسَّوْطِ وَنَحْوِهِمَـا، بَعْـدَ التَّعريفِ بِهَا ثَلاثَاً، وتُلْتَقَطُ ضَالَّةُ الدَّوابِّ إلا الإبِلَ.

كيتابا بيست و سێیێ
تشتێ مرۆڤ بۆ خۆ دبینت

(هەچییێ تشتەك دیت بلا بزانت كانێ ئەو د ناڤ چ دایە، دا ئەگەر خودانێ وی هات بدەتە ڤێ، ئەگەر نە بلا سالەكێ ئەو وی ب خەلكی بدەتە ناسین، و پشتی هنگی چێ دبت بۆ وی ئەو وی خەرج بكەت ئەگەر خۆ ل سەر خۆ ب خـۆ ژی بـت، و هەر جارەكا خودان پەیدا بوو دڤێت ئەو وی بۆ ڤەگەڕینت، و ئەو تشتێ ل مەكەهـێ بێتەدیتن دڤێت پتر ب خەلكی بێتە ناساندن، و ئەگەر تشتەكێ بێخێر، وەكی دارەكی یان قامچییەكێ مرۆڤ ببینت، قەیدی ناكەت ئەو مفایی ژێ ببینت پشتی سێ جاران د ناڤ خەلكی دا گازی دكەت، و حەیوانێ بەرزە حێشتر تێ نەبت، دئێتە ڕاكرن).

الكتاب الرابع والعشرون كتاب القضاء

إِنَّمَا يَصِحُّ قَضَاءُ مَنْ كَانَ مُجْتَهِدَاً، مُتَوَرِّعَاً عَنْ أَمْوَالِ النَّاسِ، عَادِلاً فِي القَضِيَّةِ، حَاكِمَاً بِالسَّوِيَّةِ، وَيَحْرُمُ عَلَيْهِ الحِرْصُ عَلَى القَضَاءِ وَطَلَبُهُ، وَلا يَحِلُّ لِلإِمَامِ تَوْلِيَةُ مَنْ كَانَ كَذَلِكَ، ومَنْ كَانَ مُتَأَهِّلاً لِلْقَضَاءِ فَهُوَ عَلَى خَطَرٍ عَظِيْمٍ، وَلَهُ مَعَ الإِصَابَةِ أَجْرَانِ، وَمَعَ الخَطَأ أَجْرٌ إِنْ لَمْ يَأْلُ جُهْدَاً فِي البَحْثِ، وتَحْرُمُ عَلَيْهِ الرَّشْوَةُ والهَدِيَّةُ التي أَهْدِيَتْ إِلَيْهِ لِكَوْنِهِ قَاضِيَاً، وَلا يَجُوزُ لَهُ الحُكْمُ حَالَ الغَضَبِ، وَعَلَيْهِ التَّسْوِيَةُ بَيْنَ الخَصْمَيْنِ إلا إِذَا كَانَ أَحَدُهُمَا كَافِرَاً، والسَّمَاعُ مِنْهُمَا قَبْلَ القَضَاءِ، وَتَسْهِيْلُ الحِجَابِ بِحَسَبِ الإِمْكَانِ، وَيَجوزُ لَهُ اتِّخَاذُ الأعْوانِ مَعَ الحَاجَةِ، وَالشَّفَاعَةُ، والاستيضَاعُ، و الإِرشَادُ إلى الصُّلْحِ، وَحُكْمُهُ يَنْفَذُ ظَاهِرَاً فَقَطْ، فَمَنْ قُضِيَ لَهُ بِشَيْءٍ فَلا يَحِلُّ لَهُ إلا إِذَا كَانَ الحُكْمُ مُطَابِقَاً لِلْوَاقِعِ.

كيتابا بيست و چارێ

كيتابا قەزایێ

(قازیاتی بۆ وی كەسی دورستە یێ موجتەهەد بت، و خۆ ژ مالێ خەلكی بپارێزت، و دادی و یەكسانییێ د حوكمی دا بكەت، و حەرامە بۆ وی ئەو داخوازا قازیاتییێ بكەت، و بۆ ئیمامی چێ نابت ئەو كەسەكێ وەسا بكەتە قازی، و هەچییێ ب كێر قازیاتییێ بێت ئەو یێ ل سەر خەطەرەكا مەزن، و ئەگەر ئەو د حوكمێ خۆ دا یێ دورست بت دو خێر بۆ وی هەنە، و ئەگەر یێ خەلەت بت خێرەك بۆ وی هەیە، ئەگەر تەخسیری د لێگەڕیانێ دا نەكربت، و بەرتیل بۆ وی حەرامە، هەر وەسا ئەو دیارییا بۆ وی بێتەدان چونكی ئەو قازییە، و چێ نابت بۆ وی ئەو ل دەمێ كەربێ حوكمی بكەت، و دڤێت ئەو وەكهەڤییێ د ناڤبەرا هەڤڕكان دا بكەت وەسا تێ نەبت ئێك ژ وان كافر بت) بەلێ مەعنا ڤێ ئەو نینە ئەو عەدالەتێ د گەل كافری نەكەت! (و

بەری ئەو حوكمی بكەت دڤێت ئەو گوهداریيا هەردو هەڤڕكان بكەت، و هندی بشێت دڤێت پەردەدارییێ سست بكەت، و ئەگەر ئەو یێ هەوجە بـوو دورسـتە بـۆ وی ئـەو هندەك هاریكاران بۆ خۆ بدانت، و دورستە بۆ وی ئەو مـەهـدەرێ د ناڤبـەرا وان دا بكەت و ژ وان بخوازت ئێك بۆ یێ بدانت، و بەرێ وان بدەتە پێكئینانێ، و حوكمێ وی ب سەرڤە ب تنێ دچت) یەعنی: حوكمێ وی ل دویڤ دەلیلێن بەرچاڤـە، ئـەگـەر نە.. ئەو حەلالی حەرام ناكەت و حەرامی حەلال ناكەت **(ڤێجا هەچییێ قازی حوكمەك بۆ ئێخست ئەو تشت بۆ وی حەلال نابت ئەگـەر د گـەل واقعـی ڕێـك نـەكـەڤـت).**

الكتاب الخامس والعشرون كتاب الخصومة

عَلَى المُدَّعِي البَيِّنَةُ وَعَلَى المُنْكِرِ اليَمِيْنُ، ويَحْكُمُ الحَاكِمُ بِالإقْرَارِ وَبِشَهَادَةِ رَجُلَيْنِ، أَوْ رَجُلٍ وامْرَأَتَيْنِ، أَوْ رَجُلٍ وَيَمِيْنِ المُدَّعِي، وَيَمِيْنِ المُنْكِرِ وَيَمِيْنِ الرَّدِ وَبِعِلْمِهِ، وَلا تُقْبَلُ شَهَادَةُ مَنْ لَيْسَ بِعَدْلٍ، ولا الخَائِنِ، ولا ذِي العَدَاوَةِ، والمُتَّهِمِ، والقَانِعِ لأَهْلِ البَيْتِ، والقَاذِفِ، ولا بَدَوِيٍ عَلَى صَاحِبِ قَرْيَةٍ، وتَجوزُ شَهَادَةُ مَنْ يَشْهَدُ عَلَى تَقْرِيْرِ فِعْلِهِ أَوْ قَوْلِهِ إذَا انْتَفَتِ التُّهْمَةُ، وَشَهادَةُ الزُّورِ مِنْ أَكْبَرِ الكَبَائِرِ، وإِذَا تَعَارَضَ البَيِّنَتَانِ وَلَمْ يُوجَدْ وَجْهُ تَرْجِيْحٍ قُسِّمَ المُدَّعِي، وإِذَا لَمْ يَكُنْ لِلْمُدَّعِي بَيِّنَةٌ فلَيسَ لَه إلا يَمِيْنُ صَاحِبِهِ وَلَوْ كَانَ فَاجِرَاً، وَلا تُقْبَلُ البَيِّنَةُ بَعْدَ اليَمِيْنِ، ومَنْ أَقَرَّ بِشَيْءٍ عَاقِلاً بَالِغَاً غَيْرَ هَازِلٍ وَلا بِمُحَالٍ عَقْلاً أو عَادَةً لَزِمَهُ مَا أَقَرَّ بِهِ كَائِنَاً مَا كَانَ، ويَكْفِي مَرَةً وَاحِدَةً مِنْ غَيْرِ فَرْقٍ بَيْنَ مُوجِبَاتِ الحُدُودِ وَغَيْرِهَا كَمَا سَيَأْتِيْ.

کیتابا بیست و پێنجێ

هەڤرکی

(دڤێت دەعوەداری نیشانەك هەبت، و ئەوێ حاشاتییێ دکەت دڤێت سویند بخۆت، و حاکم حوکمی ب ئعترافێ دکەت، و ب شاهدەییا دوزەلامان، یان زەلام و دو ژنان، یان شاهدەییا زەلامەکی و سویندا دەعوەداری، و ب سویندا وی یێ حاشاتییێ دکەت، و ب سویندا ڤەگەڕاندنێ) و مەخسەد پێ ئەوە دەمێ دەعوەدار دەعوایێ ل ئێکی بکەت، و چو نیشان نەبن، و ئەوێ دەعوا لێ دئێتەکرن بێژتێ: سویندێ بخۆ، ڤێجا ئەو سویند بخۆت.. و دبێژنێ: سویندا ڤەگەڕاندنێ؛ چونکی ئەو ب خۆ سویند ل سەر وییە یێ دەعوا لێ دئێتەکرن، بەلێ سویندێ ل دەعوەداری ڤەدگەڕینت، و ژێ دخوازت ئەو سویندێ بخۆت، **(و)** دورستە حاکم حوکمی **(ب زانینا خۆ)** بکەت.

(و شاهدەییا وی کەسێ عادل نەبت قەبویل نابت، و یا خائنی، و نـەیـاری، و تاوانباری، و ئەوێ خودانێن مالێ مەصرەفی لێ دکەت، و ئەوێ مرۆڤەکێ بێ گونەهـ ب زنایێ تاوانبار کری، و یێ دەشتی ل سەر خەلکێ بـاژێڕی) ئـەگـەر حـالێ وی و عەدالەتێ ل بەر حاکمی یێ ڤەشارتی بت، **(و شاهدەییا وی کەسی قەبویـل دبـت یـێ شاهدەییێ ل سـەر بنەجهکرنا کـار و گــۆتــنــەکـا خۆ دکەت، ئەگەر گومانا لاگرییێ د شاهدەییا وی دا نەبت)** وەکی ئەگەر ژنەك شاهدەییێ بـدەت کـو وێ شـیر یـێ دایـە مرۆڤەکی.

(و شاهدە زۆری ژ مەزنترین گونەهانە، و ئەگەر دو نیشان هەڤبەری ئێك بوون، و چو ڕێیێن پێشخستنا نیشانەکێ نـەبـن، دەعـوەداری دێ دەنـە سـویندێ، و ئـەگـەر دەعوەداری چو نیشان ل سەر گۆتنا خۆ نەبن، هەڤالێ وی یێ وی دەعوا لێ کری دێ دەنە سویندێ، ئەگەر خۆ مرۆڤەکێ فاسق ژی بت، و پشتی سویندێ چو نیشان نینن، و هەچییێ ئعترافێ ب تشتەکی بکەت و ئەو یێ بالغ بـت، و تڕانـەیـان نـەکـەت، و ئعترافێ ب تشتەکێ وەسا بکەت یێ موستەحیل نەبت ل دویڤ عەقلی یان عـەدەتـی، ئەو دێ پێ ئێتەگرتن، ئەگەر چ بت).

الكتاب السادس والعشرون كتاب الحدود

الباب الأول باب حد الزاني

إنْ كَانَ بِكْرَاً حُرَّاً جُلِدَ مِائَةُ جَلْدَةٍ، وَبَعْدَ الجَلْدِ يُغَرَّبُ عَامَاً، وَإِنْ كَانَ ثَيِّبَاً جُلِدَ كَمَا يُجْلَدُ البِكْرُ، ثُمَّ يُرْجَمُ حَتَّى يَمُوتُ، ويَكْفِي إقْرَارُهُ مَرَّةً، وَمَا وَرَدَ مِنَ التَّكْرَارِ فِي وَقَائِعِ الأَعْيَانِ فَلِقَصْدِ الاسْتِثْبَاتِ، وأَمَّا الشَّهَادَةُ فَلا بُدَّ مِنْ أَرْبَعَةٍ، ولا بُدَّ أَنْ يَتَضَمَّنَ الإِقْرَارُ والشَّهَادَةُ التَّصْرِيْحَ بِإِيْلاجِ الفَرْجِ فِي الفَرْجِ، ويَسْقُطُ بالشُّبُهَاتِ المُحْتَمَلَةِ، وبِالرُّجُوعِ عَنِ الإِقْرَارِ، وبِكَوْنِ المَرْأَةِ عَذْرَاءَ، أَوْ رَتْقَاءَ، وَبِكَونِ الرَّجُلِ مَجْبوبَاً أَوْ عِنِّينَاً، وتَحْرُمُ الشَّفاعَةُ فِي الحُدُودِ، ويُحْفَرُ لِلْمَرْجُومِ إلى الصَّدْرِ، ولا تُرْجَمُ الحُبْلَى حَتَّى تَضَعَ، وَتَرْضِعَ وَلَدَهَا إنْ لَمْ يُوجَدْ مَنْ يُرْضِعُهُ، ويَجوزُ الجَلْدُ حَالَ المَرَضِ بِعِثْكَالٍ، ومَنْ لاطَ بِذَكَرٍ قُتِلَ ولَو كَانَ بِكْرَاً، وكَذَلِكِ المَفْعُولُ بِهِ إِذَا كَانَ مُخْتَارَاً، ويُعَزَّرُ مَنْ نَكَحَ بَهِيْمَةً، ويُجْلَدُ المَمْلوكُ نِصْفَ جَلْدِ الحُرِّ، ويَحُدُّهُ سَيِّدُهُ أو الإمامُ.

کیتابا بیست و شەشێ

دەرگەهێ ئێکێ حەددێ زنایێ

حەد: ئەو جزایە یێ شریعەتی دانای ژ بەر حەقەکی ژ حەقێن خودێ، کو دبێژنێ: حەقێن گشتی.

(ئەگەر ئەوێ زنایێ دکەت ژن نەئینابت و شوی نەکربت حەددێ وی سەد جەلدەنە، و پشتی لێدانا جەلدەیان سالەکێ دێ ئێتە دەرێخستن ژ جهێ وی، و ئەگەر ژن ئینابت یان شوی کربت وەکی یێ دی دێ ئێتە جەلدەدان، پاشی دێ ئێتە رەجمکرن

حەتا دمرت) و هندەك زانا دبێژن: حەددێ وی ب تنێ رەجمە، و جەلدە بـۆ نینن، **(و ئەگەر ئەو جارەکا ب تنێ ژی ئعترافێ بکەت بەسە، و ئـەوا د هنـدەك حـەدیسان دا هاتی کو پتر ژ جارەکێ داخوازا ئعترافێ هاتییە ئەو بۆ بنەجهکرنێ بوو، بەلێ شـاهد دڤێت چار بن، و ئعتراف و شاهدەیی دڤێت ب تامامیا کرنا زنایێ بت، و ئەو)** حەد ژ سـەر گـومـانـلـێـکری **(ب ئحتمالا هەبوونا گومانێ دکەڤت، هەر وەسا ب لێڤەبوونا ژ ئعترافێ، و حەرامە مەهدەر د حوودودان دا بێتەکرن، و بۆ ئەوێ دئێتـە رەجمانـدن کۆرکەك حەتا سنگی دئێتە کۆلان، و ژنا ب حەملە نائێتە رەجماندن حەتا حەملێ خۆ ددانت و زارۆکێ خۆ شیر ڤەدکەت، ئەگەر کەسەك نەبت شیری بدەتە وی زارۆکی، و ل دەمێ نساخییێ دورستە جەلدە ب چەقێ دارقەسپێ یان تشتەکێ وەکی وی بێتەکرن، و ئەوێ کارێ قەومێ لووطی بکەت ئەگەر ژن نەئینابت ژی دئێتە کوشـتن، و ئـەوێ ئەو کار د گەل هاتییەکرن ژی ئەگەر ب دلێ وی بت، و ئەوێ ڤـی کـاری د گـەل حەیوانی دکەت دئێتە پاشڤەبرن)** وهندەك زانا دبێژن: ئـەو دێ ئێتـە کوشـتن، **(و ئـەوێ عەبد بت هندی نیڤا یێ ئازاد دئێتە جەلدەدان)** یەعنی: پێنجی جەلدان، **(و سەییدێ وی یان ئیمام دێ حەددی ل سەر وی ب جهـ ئینت)**.

الباب الثاني باب حد السرقة

مَنْ سَرَقَ مُكَلَّفَاً مُخْتَارَاً مِنْ حِرْزٍ رُبْعَ دِيْنَـارٍ فَـصَاعِدَاً قُطِّعَـتْ كَفُّـهُ اليُمْنَى، ويَكْفِي الإِقْرَارُ مَرَّةً وَاحِـدَةً، أَوْ شَـهَادَةُ عَـدْلَيْنِ، ويُنْـدَبُ تَلْقِـيْنُ المُسْقِطِ، ويُحْسَمُ مَوْضِعُ القَطْعِ، وتُعَلَّقُ اليَدُ فِي عُنُقِ السَّارِقِ، ويَسْقُطُ بِعَفْوِ المَسْرُوقِ عَلَيْهِ قَبْلَ البُلوغِ إِلى السُّلْطَانِ لا بَعْدَهُ، فَقَدْ وَجَـبَ، ولا قَطْـعَ فِي ثَمَرٍ وَلا كثرٍ، مَا لَمْ يَؤْوِهِ الجرينُ إِذَا أَكَلَ وَلَمْ يَتَّخِـذْ خُبْنَـةً، وإِلا كَـانَ عَلَيْـهِ ثَمَنُ مَا حَمَلَهُ مَرَّتَيْنِ، وضَرْبُ نَكَالٍ، ولَيْسَ عَلى الخَائِنِ والمُنْتَهِبِ والمُخْتَلِسِ قَطْعٌ، وقَدْ ثَبَتَ القَطْعُ فِي جَحْدِ العَارِيَةِ.

دەرگەهێ دوییێ

حەددێ دزییێ

(هـەر کـەسـەکـێ مـوکـەللەف بت، و ب دلێ خۆ دزییا چارێك دینار و پێهەل ژ وی جهی بکەت یێ مال تێدا دئێتە پاراستن) و مەخسەد ب دیناری ل ڤێـرێ دینـارا زێڕییە کو هنگی ژ دوازدە دەرهەمان پێـك دهـات، و دەرهـەم زیـڤ بـوو و دینـار زێـڕ بوو، (کەڤا دەستێ وی یێ ڕاستێ دئێتە بڕین) و ئەگـەر جـارەکـا دی دزی کـر کـەڤـا دەستێ وی یێ چەپێ ژی دێ بڕن.

(و هەما بەسە ئەو جـارەکـا ب تنـێ ئعترافـێ بکـەت، یـان دو مـرۆڤێن عـادل شاهـدەیێ ل سەر بدەن، و یا سوننەت ئــەوە تەقلینا وی کـەسی بێتەکرن یێ ئعترافێ ل سەر خۆ دکەت کو ئەو یێ خەلەتە) وەکی کـو حـاکم بێژتـێ: ئـەز دبێـژم تـە دزی نەکرییە، یان: ئەز دبێژم تو یێ خەلەتی.. (و دڤێت جهێ بڕینێ بێتە چارەکرن) دا بـڕین کـول نەبت و دەستی هەمییێ ڤەنەگرت، (و دەستێ وی دێ د ستویێ وی دانن) ئەڤـە ل دویڤ بۆچوونا هندەك زانایان دا خەلك بزانن ئەو دزیکەرە، (و ئـەگـەر ئـەوێ دزی ژێ هاتییەکرن ل دزیکەری ببۆرت بەری مەسەلە بگەهتـە حـاکمی، دەسـتێ دزیکـەری نائێتە بڕین، و ئەگەر مەسەلە گەهشتە حاکمی، دڤێت دەستێ وی بێتە بڕین، و د دزییا فێقی و قەسپان دا دەستبڕین نینە ئەگەر ئەو بخۆت و نەکەتە د ئامانان دا، و ئەگەر وی ئەو کر بها دوقات دێ ژێ ئێتـە سـتاندن، و دێ ئێتـە قوتـان ژی بـۆ ئـەدەبـدان، و دەستبڕین د دزییا ئێمانەتی دا ب بنەجهی هاتییە ڤـەگوهاسـتن) و مـەخـسەد پـێ بڕینـا دەستێ فاطمایا مەخزوومییە.

> ## الباب الثالث باب حد القذف
>
> مَنْ قَذَفَ غَيْرَهُ بِالزِّنَا وَجَبَ عَلَيْهِ حَدُّ القَذْفِ ثَمانِيْنَ جَلْدَةً، ويَثْبُـتُ ذَلِكَ بإِقْرَارِهِ مَرَّةً، أَوْ بِشَهَادَةِ عَدْلَيْنِ، وإِذَا لَمْ يَتُبْ لَمْ تُقْبَلْ شَهَادَتُهُ، فَإِنْ جَاءَ بَعْدَ القَذْفِ بَأَرْبَعَةِ شُهودٍ سَقَطَ عَنْهُ الحَدُّ، وَكَذَلِكَ إِذَا أَقَرَّ المقْذُوفُ بِالزِّنَا.

دەرگەهێ سێیێ
حەددێ قەزفێ

قەزف ئەوە مرۆڤەك كەسەكی ب تاوانا زنایێ گونەهبار بكەت، و ئەڤە ئێك ژ گونەهێن مەزنە، **(هەچییێ كەسەكێ دی ب كرنا زنایێ گونەهبار بكەت هەشتێ جەلدە وەك حەددێ قەزفێ ل سەر وی واجب دبن، و ئەڤ چەندە ل سەر وی بنەجهـ دبت ئەگەر وی جارەكا ب تنێ ژی ئعتراف ل سەر خۆ كر، یان دو كەسێن عادل شاهدەیی ل سەر وی دا، و ئەگەر ئەو تەوبە نەكەت شاهدەییا وی نائێتە قەبویلكرن، و ئەگەر پشتی قەزفێ وی چار شاهد ل سەر گۆتنا خۆ ئینان حەد ل سەر وی ڕادبت، هەر وەسا ئەگەر ئەو كەسێ ئەو گونەهبار دكەت ئعتراف ب زنایێ ل سەر خۆ كر).**

> **الباب الرابع باب حد الشرب**
>
> مَنْ شَرِبَ مُسْكِرَاً مُكَلَّفَاً مُخْتَارَاً جُلِدَ عَلَى مَا يَرَاهُ الإمَامُ، إمَّا أَرْبَعِيْنَ جَلْدَةً، أَوْ أَقَلَّ أَوْ أَكْثَرَ وَلَو بِالنِّعَالِ، ويَكْفِي إقْرَارُهُ مَرَّةً، أَوْ شَهَادَةُ عَدْلَيْنِ وَلَوْ عَلَى القَيْءِ، وَقَتْلُهُ فِي الرَّابِعَةِ مَنْسُوخٌ، والتَّعْزِيْرُ فِي المَعَاصِي التي لا تُوجِبُ حَداً ثَابِتٌ بِحَبْسٍ، أو ضَرْبٍ، أو نَحْوِهِمَا، ولا يُجَاوِزُ عَشْرَةَ أَسْواطٍ.

دەرگەهێ چارێ
حەددێ ڤەخوارنێ

(هەچییێ ڤەخوارنەكا سەرخۆشكەر ڤەخۆت، و ئەو یێ موكەللەف بت و ب دلێ خۆ وێ چەندێ بكەت، دێ ئێتە جەلدەدان هندی ئیمام ببینت، چل جەلدەیان یان پتر

یان کێمتر، ئەگەر خۆ ب نەعالیٚ ژی بت، و هەما بەسە ئەو جارەکا ب تنێ ژی ئعترافیٚ بکەت، یان دو مرۆڤێن عادل شاهدەییێ ل سەر بدەن، ئەگەر خۆ شاهدەییا وان ل سەر دلڕابوونا وی بت، و کوشتنا وی ل جارا چاریٚ هاتییە نەسخەکرن) ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا هندەك زانایان، و هندەکێن دی دبێژن: ئەو نەهاتییە نەسخەکرن، لەو جارا چاریٚ دڤێت بێتە کوشتن، و بۆچوونەکا دی یا ناڤنجی هەیە دبێژت: مەسەلە ل دویڤ بڕیارا حاکمی دمینت، ئەگەر وی دیت یا باشتر ئەوە ئەو بێتە کوشتن وی مافیٚ کوشتنا وی هەیە.

(و پاشڤەبرنا ب جزادانیٚ د وان گونەهان دا یێن حەد بۆ نەهەی تشتەکیٚ بنەجهە، ب گرتنیٚ یان لێدانیٚ یان تشتەکیٚ وەسا، ب شەرتەکی ژ دەهـ جەلدەیان نەبۆرت).

الباب الخامس باب حد المحارب

هُوَ أَحَدُ الأَنْواعِ المَذْكُورَةِ فِي القُرْآنِ: القَتْلُ أَوِ الصَّلْبُ أَوْ قَطْعُ اليَدِ والرِّجْلِ مِنْ خِلافٍ، أَوْ نَفْيٍ مِنَ الأَرْضِ، يَفْعَلُ الإِمَامُ مِنْهَا مَا رَأَى فِيْهِ صَلاحَاً، لِكُلِّ مَنْ قَطَعَ طَرِيقاً وَلَوْ فِي المِصْرِ، إِذَا كَانَ قَدْ سَعَى فِي الأَرْضِ فَسَاداً، فَإِنْ تَابَ قَبْلَ القُدْرَةِ عَلَيْهِ سَقَطَ عَنْهُ ذَلِكَ.

دەرگەهیٚ پێنجیٚ
حەددیٚ ڕێگری

(ئێك ژ وانە یێن د قورئانیٚ دا هاتینە گۆتن) د ئایەتا (٣٤) یێدا ژ سوورەتا (المائدة) کو **(کوشتن، یان هلاویستن، یان بڕینا دەست و پییان چەپ و ڕاست، یان نەفیکرن ژ وەلاتی، هەچییا ژ وان ئیمام چێتر ببینت دیٚ کەت، بۆ وی یێ چی ڕێکا هەبت ببڕت ئەگەر خۆ ئەو ڕێك ل باژێڕی ژی بت، ئەگەر وی ئەو چەندە بۆ خرابکارییا د عەردی دا کربت، و ئەگەر وی تەوبە کر بەری بکەفتە دەستیٚ حاکمی ئەو حەد ژ سەر ڕادبت)** وەکی ئایەت دبێژت.

الباب السادس باب من يستحق القتل حدا

هُوَ الحَرْبِيُ، والمُرْتَدُّ، والسَّاحِرُ، والكَاهِنُ، والسَّابُّ لله أو لِرَسُولِهِ أَوْ لِلإِسْـلامِ أَوْ لِلْكِتَـابِ أَوْ لِلـسُّنَّةِ، والطَّـاعِنِ فِي الـدِّيْنِ، والزِّنْـدِيْقُ، بَعْـدَ اسْتِتَابَتِهِمْ، والزَّاني المُحْصَنُ، و اللوْطِيُّ مُطْلَقَاً، والمُحَارِبُ.

دەرگەهێ شەشێ

ئەو كەسێن هێژای كوشتنێ وەك حەد

بەری نوكە مە ئاشكەرا كربوو كو مەخسەد ب (حەددی) ئەوە كەسەك بێتە جزادان د حەقەك ژ حەقێن خودێ دا، یـان: حـەقـێن گـشتی وەكـی هنـدەك جـاران دبێژنـێ، و ئاشكەرایە كو حەقێن گشتی چێ نابت تەنازول ژێ بێتەكرن، و ئیمامی ماف نینە كەسێ ژێ عەفی كەت.

و ل ڤێرێ ئیمـامێ شـەوكـانی وان كـەسـان دهژمێـرت یـێن ب شـریعەت هێـژای كوشتنێ دبن وەك مافەك ژ مافێن جڤاكی یێن گشتی و دبێژت: **(ئەو ژی ئەڤەنە: كـافر، و ئەو موسلمانێ كافر دبت، و سێرەبەند، و خێڤزانك، و ئەوێ خەبەر و جڤینان ددەتە خودێ و پێغەمبەرێ وی و ئیسلامێ، یان كیتاب و سوننەتێ، و تانێ ل دینی ددەت، و ئــەو زەنــدیـقێ ئیسلامێ ئاشكەرا دكەت و ئەو ب خۆ كافر.. پشتی داخوازا تەوبێ ژ وان دئێتەكرن، و ئەو زناكەرێ ژن ئینابت یان شوی كربت، و ئەوێ كارێ قەومێ لووطی دكەت ژن ئینابت یان نە، و ئەوێ ڕێگرییێ دكەت).**

الكتاب السابع والعشرون كتاب القصاص

يَجِبُ عَلى المُكَلَّفِ المُخْتَارِ العَامِدِ إنْ اخْتَارَ ذَلِكَ الوَرَثَةُ، وإلا فَلَهُمْ طَلَبُ الدِّيَةِ، وتُقْتَلُ المَرْأَةُ بِالرَّجُلِ والعَكْسُ، والعَبْدُ بِالحُرِّ، والكَافِرُ بِالمُسْلِمِ لا العَكْسُ، والفَرْعُ بِالأَصْلِ لا العَكْسُ، ويَثْبُتُ القِصَاصُ في الأَعْضَاءِ ونَحْوِهَا، والجُرُوحُ مَعَ الإمْكَانِ، ويَسْقُطُ بِإبْراءِ أَحَدِ الوَرَثَةِ، ويَلْزَمُ نَصِيْبُ الآخِرِيْنَ مِنَ الدِّيَةِ، وإذَا كَانَ فِيْهِمْ صَغِيْرٌ يُنْتَظَرُ في القِصَاصِ بُلُوغُهُ، ويُهْدَرُ مَا سَبَبُهُ مِنَ المَجْنِيِّ عَلَيْهِ، وإذَا أَمْسَكَ رَجُلٌ وَقَتَلَ آخرٌ قُتِلَ القَاتِلُ وحُبِسَ المُمْسِكُ، وفي قَتْلِ الخَطَأِ الدِّيَةُ والكَفَّارَةُ، وهُوَ مَا لَيْسَ بِعَمْدٍ، أَوْ مِنْ صَبِيٍ أَوْ مَجْنُونٍ، وهِيَ عَلَى العَاقِلَةِ، وهُمُ العَصَبَةُ.

كيتابا بيست و حەفتێ

قيصاص (تۆلستاندن)

(ئەو كەفتە سەر مرۆڤێ موكەللەف يێ ئەو كار كرييە دلێ خۆ و ب كەيفا خۆ كری، ئەگەر ميراتگران داخوازا وێ چەندێ كر، ئەگەر نە بۆ وان هەيە داخوازا خوينێ بكەن، و ژن ب زەلامی دئێتە كوشتن، و زەلام ب ژنێ، و يێ عەبد ب يێ ئازاد، و كافر ب موسلمانی، و موسلمان ب كافری نائێتە كوشتن) ئەڤە ئەگەر ئەو كافر يێ حەربی بت، ژ خۆ ئەگەر ژ موعاهدان بت جمهوورێ زانايان دبێژن: دێ پێشڤە ئێتە كوشتن، **(و عەيال ب بابێ دئێنە كوشتن، نە كو بەروڤاژی)**.

(و تۆلستاندن د ئەندامێن لەشی دا هەيە، و د برينان ژی دا ئەگەر د شيان دا بت، و ئەو دئێتە ئێخستن ئەگەر ئێك ژ ميراتگران لێ ببۆرت، و هندی بارا يێن دی ژ خوينا وی لازم دبت، و ئەگەر ئێك ژ ميراتگران زارۆك بت د مەسەلا تۆلستاندنێ دا دێ خۆ لێ گرن حەتا بالغ دبت، و تشتێ ژ ئەگەرا تەعداليكەری پەيدا دبت چو تێدا نينە) وەكی وی مرۆڤێ لەقەك ل هەڤالێ خۆ دای و هەڤالێ وی دەستێ خۆ

ڤەکێشای ڤێجا ددانەکێ لەقهاڤێژی کەفتی، پێغەمبەری -سلاڤ لێ بن- گۆتـە لـەقهـاڤێژی: چو بۆ تە نینە.. یەعنی: ئەو ژ کیسێ وی چوو.

(و ئەگەر زەلامەك ئێکی بگرت و ئێکێ دی وی بکوژت، ئەوێ کوشـتن کـری دێ ئێتە کوشتن، و ئەوێ گرتن کری دێ ئێتە گرتن) و هندەك زانـا دبێـژن: ئـەو ژی دێ ئێتە کوشتن؛ چونکی ئەو ژی شریکێ کوشتنێیە.

(و کوشتنا ب خەلەتی ڤە، خوین و کەفارەت هەردو بۆ هەنە، و ئـەو ئــەوە یا ژ قەستا نەبت، یان زارۆکەك یان دینەك پێ ڕابت، و دانا خـوینێ ل سـەر ئویجاخـا کوژەکییە) و زانا دبێژن: ئەو ل سەر مالباتا وییە، ئەگەر تێهەل نەهاتن ل سـەر مـرۆڤێن وی یێ وێڤەترە ژی، پاشی ل سەر ئویجاخێ هەمییێ.

الكتاب الثامن و العشرون كتاب الديات

الباب الأول أحكام الدية والشجاج

دِيَةُ الرَّجُلِ الْمُسْلِمِ مِائَةٌ مِنَ الإبِلِ، أَوْ مِائَتَـا بَقَـرَةٍ، أَوْ أَلفَـا شَـاةٍ، أو أَلفُ دِيْنَارٍ، أَوْ اثْنَا عَشَرَ أَلْفَ دِرْهَمٍ، أو مِائَتَـا حُلَّـةٍ، وتُغَلَّـظُ دِيَـةُ العَمْـدِ وشِبْهِهِ، بِأَنْ يَكونَ المائة مِنَ الإبِلِ في بُطُونِ أَرْبَعِـيْنَ مِنْهَـا أَوْلادُهَـا، وَدِيَـةُ الذِّمِّيِّ نِصْفُ دِيَةِ الْمُسْلِمِ، ودِيَـةُ المَـرْأةِ نِـصْفُ دِيَـةِ الرَّجُـلِ، والأطْـرَافُ وَغَيْرُهَا كَـذَلِكَ في الزَّائِـدِ عَـلَى الثُلُـثِ، وتَجِـبُ الدِّيَـةُ كَامِلَـةً في العَيْنَـيْنِ والشَّفَتَيْنِ واليَـدَيْنِ والـرِّجْلَيْنِ والبَيْـضَتَيْنِ، وفي الوَاحِـدَةِ مِنْهَـا نِـصْفُهَا، وَكَذَلِكَ تَجِبُ الدِّيَةُ كَامِلَةً في الأَنْفِ واللسَانِ والـذَّكَرِ والـصُّلْبِ، وأَرْشِ المأْمُومَةِ والجَائفَةِ ثُلُثُ دِيَةِ المَجْني عَلَيْهِ، وفي المُنَقَّلَـةِ عُـشْرُ الدِّيَـةِ ونِـصْفُ عُشْرِهَا، وفي الهاشِمَةِ عُشْرُهَا، وفي كُلِّ سِنٍّ نِـصْفُ عُـشْرِها، وكَـذَلك في المُوَضِّحَةِ، وما عَدا هَذِهِ المُسَمَّاةِ فَيَكـونُ أَرْشُـهُ بِمِقْـدَارِ نِـسْبَتِهِ إلى أحَـدِهَا تَقْرِيْباً، وفي الجَنينِ إذَا خَرَجَ مَيْتاً الغُرَّةُ، وفي العَبْدِ قِيْمَتُهُ، وأَرْشُهُ بِحَسَبِهَا.

كيتابا بيست و هەشتێ

دەرگەهێ ئێكێ ئەحكامێن دیەت و برینان

دیەت: ئەو مالە یێ ب سەبەب جینایەتەکێ ژ لایـێ تاوانبـاری ڤـە بـۆ تـاوانلێکری یان وەلیێن وی دئێتەدان.

(دیەت، یان بهایێ خوینا زەلامێ موسلمان سەد حێشترن، یان دوسەد چێل، یان دو هزار پەز، یان هزار دینار، یان دوازدە هزار دەرهەم، یان دوسەد کراس) ژ کراسێن یەمەنی، و دیارە هنگی ئەو ب بها بووینـە، **(و د کوشـتنا ژ قـەسـتا دا دیـەت سـتوير**

دبت، دڤێت چل ژ وان سەد حێشتران دئاڤس بن، و دیەتـا مرۆڤـێ زوممـی) و ئـەو كافرێ موعاهدە یێ كو د ناڤ موسلمانان دا دژیت، **(نیڤا دیەتا موسـلمانییە، و دیـەتـا ژنێ نیڤا دیەتا زەلامییە، و دەست و پێ و ئەندامێن دی ژی یێن كو دیەتا وان زێدەتر ژ سێئێكێ دیەتا ژنێ نیڤا یا زەلامییە)** مەعنا: ئەگەر دیەت ژ سێئێكێ كێمتر بـوو دیـەتـا ژنێ وەكی یا زەلامییە، ئەڤە ل دویڤ بۆچوونا هندەك زانایان، و هنـدەكـێن دی دبێـژن: نەخێر، دیەتا ژنێ د هەمییێ دا نیڤا دیەتا زەلامییە.

(و دیەتا تمام واجب دبت د هەردو چاڤ و لێڤ و دەست و پێ و هێكان دا) یەعنی: هەر ئەندامەكێ مرۆڤی دو ژێ هەبن، و هـەردو هاتنـە تـەلفانـدن، دیـەتـا كامـل پێشڤە دئێتەدان، **(و ئەگەر ئێك ژ وان بت نیڤا دیەتێ واجب دبت، هەر وەسـا دیـەتـا تمام واجب دبت د دفن و ئەزمان و ئامیرەتێ زەلامینییێ و هەستییێ پشتێ)** یـەعـنـی: د وان ئەندامان دا یێن مرۆڤی ئێك ب تنێ ژێ هەی، **(و دیەتا وێ برینا دگەهتە مەژی یان كویراتییا گۆشتی سێئێكا دیەتێیە، و ئەو برینا هەستی ژ جهێ وی دبەت دەهێك و نیڤا دیەتێ بۆ هەیە، و ئەوا هەستی دهەڕشینت دەهێكا دیەتێ بـۆ هـەیـە، و بـۆ هـەر ددانەكی نیڤا دەهێكێیە، هەر وەسا ئەو برینا دگەهتە هەستی ژی، و ژ بلی ڤان برینێن ناڤێن وان هاتین هەر برینەكا هەبت دیەتا وێ وەكی یا وێ برینێیـە ئـەوا نێزیكـی وێ بـت، و دیـەتا ژبەرچوونا بچویكی عەبدەكە، و دیەتا عەبدی بهایێ وییە، و برینا وی ل دویڤ قیمەتێ وییە).**

الباب الثاني باب القسامة

إِذَا كَانَ القَاتِلُ مِنْ جَمَاعَةٍ مَحْصُورِيْنَ ثَبَتَـتْ، وهِـيَ خَمْـسُونَ يَمِيْنَـاً يَخْتَارُهُمْ وَلِيُّ القَتِيْلِ، والدِّيَةُ، إِنْ نَكَلُوا عَلَيْهِمْ، وإِنْ حَلَفُـوا سَـقَطَتْ، وإِنْ التَبَسَ الأَمْرُ كَانَتْ مِنْ بَيْتِ المَالِ.

دەرگەهێ دوییێ

دانەسویندا کوژەکان

قەسامەت ژ قەسەمێ هاتییە وەرگرتن، و قەسەم د زمانێ عەرەبان دا سویندە، و مەخسەد ب قەسامێ ل ڤێرێ ئەوە کوشتییەك ل جهەکی بێتە دیتن، و بکوژێ وی نەئێتە نیاسین، و نیشان ل سەر پتر ژ کەسەکی هەبت، و وەلییێ کوشتی دەعوایێ ل وان بکەت.

(ئەگەر کوشتی ژ کۆمەکا دەسنیشانکری بت، قەسامەت بنەجهـ دبت، و هنگی وەلییێ کوشتی دێ پێنجی کەسان ژ وان هلبژێرت دا سویند بخۆن کو ئەڤان ئەو مرۆڤ نەکوشتییە، ئەگەر وان سویند نەخوار دێ دیەتێ دەن، و ئەگەر سویند خوار دیەت ژ سەر وان ڕادبت، و ئەگەر مەسەلە یا ئالۆز بت دیەت ژ بەیتولمالێ دئێتەدن).

الكتاب التاسع والعشرون كتاب الوصية

تَجِبُ عَلى مَنْ لَه مَا يُوصِي فِيْهِ، ولا تَصِحُّ ضِرَارَاً، ولا لِـوَارِثٍ، ولا فِي مَعْصِيَةٍ، وهِيَ فِي القُرْبِ مِنَ الثُّلُثِ، ويَجِبُ تَقْدِيْمُ قَضَاءِ الدِّيونِ، ومَنْ لَمْ يَتْرُكْ مَا يَقْضِي دَيْنَهُ قَضَاهُ السُّلْطَانُ مِنْ بَيْتِ المَالِ.

كيتابا بيست و نەهێ

وەصيەت

وەصيەت دياريیەكە ژ مالێ خۆ مرۆڤ پشتی مرنا خۆ ددەتە كەسەكی.

(ئەو واجبە ل سەر وی كەسی یێ تشتەك هەبت وەصیەتێ پێ بكەت) و جمهوورێ زانایان ل وێ باوەرێنە كو وەصیەت سوننەتە نە واجبە، **(و ئەو چێ نابت ئەگەر بۆ گەهاندنا زیانێ بت)** وەكی كەسەك وەصیەتێ ژ مالێ خۆ بكەت دا زیانێ بگەهینتە میراتگرێن خۆ، **(و ئەگەر بۆ میراتگرەكی بت)** چونكی وی پشكا خۆ ژ میراتی هەیە، **(و ئەو د گونەهێ ژی دا چێ نابت)** وەكی كو هندەك مالێ خۆ بۆ كارەكێ خراب وەصیەت بكەت، **(و ئەو حەتا نێزیكی سێئێكا مالی چێ دبت، و پێتڤییە ل پێشییێ دەین بێنەدان)** ژ میراتێ مری، بەری كو وەصیەتا وی بێتە ب جهئینان، **(و هەچییێ هند مال ل پاش خۆ نەهێلا بت كو دەینێن وی ژێ بێنەدان، سولطان دێ دەینێن وی ژ بەیتولمالێ دەت)**.

الكتاب الثلاثون كتاب المواريث

هِيَ مُفَصَّلَةٌ فِي الكِتَابِ العَزِيزِ، ويَجِبُ الابْتِدَاءُ بِذَوِي الفُروضِ المُقَدَّرَةِ، ومَا بَقِيَ فَلِلْعَصَبَةِ، والأخواتُ مَعَ البَنَاتِ عَصَبَةٌ، وَلِبِنْتِ الابْنِ مَعَ البِنْتِ السُّدُسُ تكْمِلَةَ الثُلُثَيْنِ، وكَذَا الأخْتُ لأبٍ مَعَ الأخْتِ لِأبَوَيْنِ، وَلِلْجَدَّةِ أو الجَدَّاتِ السُدُسُ مَعَ عَدَمِ الأمِّ، وهُوَ لِلْجَدِّ مَعَ مَنْ لا يُسْقِطُهُ، وَلا مِيْرَاثَ لِلإخْوَةِ والأخَوَاتِ مُطْلَقَاً مَعَ الابْنِ أو ابْنِ الابْنِ أوِ الأبِ، وفِي مِيرَاثِهِمْ مَعَ الجَدِّ خِلافٌ، وَيَرِثُونَ مَعَ البَنَاتِ إلا الإخْوَةُ لأمٍ، وَيَسْقُطُ الأخُ لأبٍ مَعَ الأخِ لأبَوَيْنِ، وأولُو الأرْحَامِ يَتَوارَثُونَ، وهُمْ أقْدَمُ مِنْ بَيْتِ المَالِ، فَإنْ تَزَاحَمَتِ الفَرَائِضُ فالعَوَلُ، ولا يَرِثُ وَلَدُ المُلاعَنَةِ والزَّانِيَةِ إلا مِنْ أمِّهِ وَقَرَابَتِهَا والعَكْسُ، ولا يَرِثُ المولودُ إلا إذَا اسْتَهَلَّ، ومِيراثُ العَتِيْقِ لِمُعْتِقِهِ، ويَسْقُطُ بالعَصَبَاتِ، ولَهُ البَاقِي بَعْدَ ذَوِي السِّهَامِ، ويَحْرُمُ بَيْعُ الوَلاءِ وَهِبَتُهُ، ولا تَوارُثَ بَيْنَ أهْلِ مِلَّتَيْنِ، ولا يَرِثُ القَاتِلُ مِنَ المَقْتُولِ.

كيتابا سيهێ

ميرات

ميرات: ئەو ماله يێ مری پشتی خۆ دهێلت، و ل سەر مرۆڤێن وی یێن نێزیك دئێته لێكڤەكرن، **(و ئەو د قورئانا پیرۆز دا ب بەرفرەهی هاتییه دیاركرن، و دڤێت ژ وان بێته دەسپێكرن یێن بارێن دەسنیشانكری بۆ هەین)** و بار شەشن: نیڤ، و چارێك، و هەشتێك، و سێئێك، و دوسێئێك، و شەشێك، و پشتی ئەڤ باره بۆ خودانان دئێنەدان **(ئەوا دمینت بۆ عەصەبەینه)** و عەصەبه سێ ڕەنگن: ئەو زەلامێ چو ژن نەكەڤنه د ناڤبەرا وی و مری دا، و ئەو ژنا بارا وێ نیڤ ئەگەر یا ب تنێ بت و

دوسێئێك ئەگەر ئێکا دی د گەل دا بت، و ئەو ژنا هەوجەی ژنەکا دی دبت حەتا هەردو پێکڤە ببنە عەصەبە، **(و خویشك د گەل کچان دبنە عەصەبە)** یەعنی: ئەوا مایی ژ میراتی پشتی لێکڤەکرنا بارێن هەمییان دگەهتە وان، **(و شەشێك بۆ کچا کوڕی د گەل کچێ هەیە دا دوسێئێك پێ تمام ببت، هەر وەسا خویشکا ژ بابێ ڤە د گەل خویشکا دەیبابی، و بۆ داپیرێ یان داپیران شەشێکە ئەگەر دەیك نەبت، و شەشێك بۆ باپیری ژی هەیە ئەگەر ئەو د گەل دا نەبت یێ وی بێبار دکەت)** وەکی بابێ، **(و خویشك و برایان چو میرات بۆ نینە ئەگەر کوڕ یان کوڕێ کوڕی یان باب هەبن، و میراتگرییا وان د گەل هەبوونا باپیری خیلاف تێدا هەیە، و ئەو د گەل هەبوونا کچان دبنە میراتگر، خویشك و برایێن ژ دەیکێ ڤە نەبن، و برایێ ژ بابێ ڤە بێبار دبت د گەل هەبوونا برایێ دەیبابی، و مرۆڤێن دی)** یێن مری ژ بلی خودان بار و عەصەبان **(دبنە میراتگر، و ئەو فەرترن ژ بەیتولمالێ)** یەعنی: ئەگەر مرۆڤەك مر و وی چو میراتگرێن خودان بار و عەصەبە نەبن، مرۆڤێن وی یێن دی میراتێ وی وەردگرن، و ئەگەر ئەو ژی نەبن میراتێ وی بۆ خزینەیا دەولەتێیە.

(و ئەگەر پشکێن خودان باران زێدە بوون، ب رەنگەکێ وەسا کو چو بار بۆ هندەك ژ وان نەمینت، بارێن وان دێ ئێنە کێمکرن دا تێرا وان هەمییان بکەت، و دبێژنە ڤێ مەسەلێ عەوەل) چونکی ئەگەر ئەڤ چەندە نەئێتەکرن هندەکێن خودێ بار دایێ دێ میننە بێبار، و ئەڤە چێ نابت.

(و کوڕێ ژنا لیعان د گەل هاتییەکرن، و یا زناکەر ب تنێ میراتێ دەیکا خوٚ ویێ مرۆڤێن وێ وەردگرن، و ئەو یێ وی وەردگرن، و چو میرات بۆ زارۆکی نینە حەتا دبت یێ زێندی، و میراتێ عەبدێ ئازاکری بۆ وییە یێ ئەو ئازاکری، و حەقێ وی دکەڤت ئەگەر مری عەصەبە هەبن، و یێ دمینت بۆ وییە پشتی خودان بار بارا خوٚ وەردگرن، و حەرامە وەلاء بێتە فرۆتن یان ب دیاری بێتەدان) و وەلاء میراتگرییا سەییدی بۆ عەبدێ ئازاکرییە، **(و خەلکێ دو دینان میراتگرییا ئێك و دو ناکەن، و کوژەك میراتێ کوشتی وەرناگرت)**.

الكتاب الحادي والثلاثون كتاب الجهاد والسير

الفصل الأول أحكام الجهاد

الجِهَادُ فَرْضُ كِفَايَةٍ مَعَ كُلِّ بَرٍّ وَفَاجِرٍ، إِذَا أَذِنَ الأَبَـوَانِ، وهُـوَ مَـعَ إِخْلاصِ النِّـيَّـةِ يُكَفِّرُ الخَطَايَا إلا الدَّيْنَ، ويَلْحَقُ بِهِ حُقُوقُ الآدَمِيِّـينَ، وَلا يُسْتَعَانُ فِيْهِ بِالْمُشْرِكِيْنَ إلا لِضَرُورَةٍ، وَتَجِبُ عَلى الجَيْشِ طَاعَةُ أَميرِهِمْ إلا في مَعْصِيَةِ الله، وعَلَيْهِ مُشَاوَرَتُهُمْ، والرِّفْقُ بِهِمْ، وَكَفُّهِمْ عَنْ الحَـرَامِ، ويَـشْرَعُ لِلإِمَامِ إِذَا أَرَادَ غَزْواً أَنْ يُورِيَ بِغَيْرِ مَا يُرِيْدُهُ، وأَنْ يُذْكِيَ العُيُونَ، ويَسْتَطْلِعَ الأَخْبَارَ، وَيُرَتِّبَ الجُيُوشَ، ويَتَّخِذَ الرَّايَاتِ والأَلْوِيَةَ، وتَجِبُ الـدَّعْوَةُ قَبْـلَ القِتَالِ إلى إِحْدى ثَلاثِ خِصَالٍ: إِمَّا الإِسْلامُ أَوِ الجِزْيَةُ أَوِ السَّيْفُ، ويَحْـرُمُ قَتْلُ النِّسَاءِ والأَطْفَالِ والـشُّيُوخِ إلا لِـضَرورَةٍ، والْمُثْلَـةُ والإِحْـرَاقُ بِالنَّـارِ والفِـرَارُ مِـنَ الزَّحْـفِ إلا إلى فِئَـةٍ، ويَجُـوزُ تَبْيِيْـتُ الكُفَّـارِ، والكَـذِبُ في الحَرْبِ، والخِدَاعُ.

كيتابا سيهـ و ئێكێ جيهاد

ناڤبڕا ئێكێ ئەحكامێن جيهادێ

(جيهاد) كرنا شەڕيیە د ڕێكا خودێ دا، و ئەو **(فەرضوكفايەتە)** ئەگەر هندەك پـێ ڕابن گونەهـ ژ سەر هەمییان ڕادبت، و ئەگەر كەس پێ ڕانەبت هـەمـی دگونـەهكـارن، **(د گەل هەر باش و خرابەكی)** يەعنی: ئەگەر مەزنێ موسلمانان ئەوێ فەرمانـا جيهـادێ ددەت يێ باش بت يان هندەك خرابی ژی ل نك هەبـن، دورسـتە مـرۆڤ د گـەل وی دەركەفتە جيهادێ، و چێ نابت ب هێجەتا خرابییا مەزنی جيهـاد بێتـە هـێلان، **(ئـەگـەر دەيبابان دەستويری دا)** و گوهدارییا دەيبابان ژ كرنا جيهادێ فـەرتـرە، **(و ئـەو د گـەل ئنیەتا دورست هەمی گونەهان ژێ دبەت دەين تێ نەبت، و وەكی وی مافێن مرۆڤان،**

و بـۆ كرنا جیهادێ هاریكاری ژ كافران نائێته خواستن مەجبووری تێ نەبت، و فەرە ل سەر لەشكەری گوهدارییا میرێ خۆ بكەن د بێ ئەمرییا خودێ دا نەبت، و پێتڤییە ل سەر میری گـۆتـنـا لـەشـكـەری وەرگـرت، و یـێ نەرم بت د گەل وان، و وان ژ حەراميێ بدەتە پاش، و دورستە بۆ ئیمامی ئەگەر ڤیا دەركەفتە شەڕەكی دەركـەفتنا خۆ ب تشتەكێ دی ڤەشێرت، و هندەكان بۆ سەح و سـوییان بهنێـرت، و دەنـگ و باسان وەرگرت، و لەشكەری ڕێك بێخت، و ئالا و فەوجان دورست بكەت، و بەری كرنا شەڕی دڤێت داخوازێ بۆ ئێك ژ سێیان بكەت: ئیسلامێ، یان دانا زێڕەسەرییێ، یان كرنا شەڕی، و حەرامە ژن و زارۆك و پیر بێنە كوشتن مەجبووری تێ نەبت، و یاریكرنا ب كەلەخان ژی حەرامە، و سۆتنا ب ئاگری، و ڕەڤینا ژ شەڕی وەسا نەبت خۆ بدەتە د گەل كۆمەكێ، و دورستە ب شەڤ هێڕش ل سەر كـافران بێتـەكـرن، و درەو و خاپاندن د شەڕی دا دورستە).

الفصل الثاني

أحكام الغنائم

وَمَا غَنِمَه الجَيْشُ كَانَ لَهُمْ أَرْبَعَةُ أَخْمَاسِهِ، وَخُمُسُهُ يَـصْرِفُهُ الإِمَـامُ في مَصَارِفِهِ، ويَأْخُذُ الفَـارِسُ مِـنَ الغَنِيْمَـةِ ثَلاثَـةَ أَسْـهُمٍ، والرَّاجِـلُ سَـهْمَاً، وَيَسْتَوِي في ذَلِكَ القَوِيُّ والضَّعِيْفُ، وَمَـنْ قَاتَـلَ وَمَـنْ لمْ يُقَاتِـلْ، وَيَجُـوزُ تَنْفِيْلُ بَعْضِ الجَيْشِ، ولِلإِمَامِ الصَّفِيِّ، وسَهْمُهُ كَأَحَدِ الجَيْشِ، وَيَرْضَخُ مِنَ الغَنِيْمَةِ لِمَنْ حَضَرَ، وَيُؤْثِرُ المؤَلَّفِيْنَ إِنْ رَأَى في ذَلِكَ صَلاحَاً، وَإِذَا رَجَعَ مَـا أَخَذَهُ الكُفَّارُ مِنَ المُسْلِمِيْنَ كَانَ لمالِكِهِ، وَيَحْرُمُ الانْتِفَاعُ بِشَيْءٍ مِـنَ الغَنِيْمَـةِ قَبْلَ القِسْمَةِ إلا الطَّعَـامَ والعَلَـفَ، ويَحْـرُمُ الغُلـولُ، ومِـنْ جُمْلَـةِ الغَنِيْمَـةِ الأَسْرَى، ويَجوزُ القَتْلُ أَوِ الفِدَاءُ أَوِ المَنُّ.

ناڤبرا دويێ

ئەحكامێن دەسكەفتييان

(و ئەو مالێ ب دەست لەشكەرى دكەڤت چار ژ پێنجێ بۆ وييە، و پێنجێكا وى ئيمام خەرج دكەت، و يێ سويار سێ پشكان ژ دەسكەفتييان وەردگرت، و يێ پەيا پشكەكێ، و د ڤێ چەندێ دا جوداهى د ناڤبەرا يێ ب هێز و يێ لاواز دا نينە، و يێ شەڕ كربت يان نەكربت، و دورستە تشتەك ژ دەسكەفتى بۆ هندەك لەشكەرى يان پێشەوايێ رێزێ بێتەدان، و پشكا وى ژى وەكى يا هەر ئێكى ژ لەشكەرييە، و هندەك ژ دەسكەفتى بۆ وان ژى دئێتەدان يێن ئامادە) وەكى زارۆك و ژنان، ئەوێن نە بۆ كرنا شەڕى دەركەفتين، **(و ئەوێن دلێن وان ل سەر ئيسلامێ هێشتا موكم نەبووين دئێنە پێش ئێخستن ئەگەر مەصلحەت د وێ چەندێ دا هەبت، و ئەگەر موسلمانان مالێ خۆ ژ كافران ستاندەڤە ئەو بۆ خودانانە، و حەرامە مفا ژ تشتەكى ژ دەسكەفتييان بێتەديتن بەرى لێكڤەكرنێ خوارن و ئالف تێ نەبت، و دزينا ژ دەسكەفتييان حەرامە، و ئێخسير پشكەك ژ دەسكەفتييانە، دورستە بێنە كوشتن يان ب بەرانبەرەكى بێنە بەردان، يان ب منەت).**

الفصل الثالث أحكام الأسير والجاسوس والهدنة

وَيَجُوزُ اسْتِرْقَاقُ العَرَبِ، وقَتْلُ الجَاسُوسِ، وإِذَا أَسْلَمَ الحَرْبِيُّ قَبْلَ القُدْرَةِ عَلَيْهِ أَحْرَزَ أَمْوَالَهُ، وإِذَا أَسْلَمَ عَبْدُ الكَافِرِ صَارَ حُرًّا، والأَرْضُ المَغْنُومَةِ أَمْرُهَا إِلى الإِمَامِ، فَيَفْعَلُ الأَصْلَحَ مِنْ قِسْمَتِهَا أَوْ تَرْكِهَا مُشْتَرَكَةً بَيْنَ الغَانِمِيْنَ، أَوْ بَيْنَ جَمِيْعِ المُسْلِمِينَ، وَمَنْ أَمِنَهُ أَحَدُ المُسْلِمِينَ صَارَ آمِنَاً، والرَّسُولُ كَالمُؤَمَّنِ، وَتَجوزُ مُهادَنَةُ الكُفَّارِ وَلَوْ بِشَرْطٍ، وإِلى أَجَلٍ أَكْثَرُهُ عَشْرُ سِنِينَ، وَيَجوزُ تَأْبِيْدُ المُهَادَنَةِ بِالجِزْيَةِ، وَيُمْنَعُ المشرِكونَ وأَهْلُ الذِّمَّةِ مِنَ السُّكُونِ فِي جَزِيْرَةِ العَرَبِ.

ناڤبڕا سێیێ

ئەحكامێن ئێخسیر و جاسووس و ڕاوەستاندنا شەڕی

(دورستە ئەو عەرەبێ كافر یێ بێتەگرتن بكەنە عەبد، و كوشتنا جاسووسـی ژی دورستە، و ئەگەر كافرێ شەڕكەر موسلمانبوو بەری ئەم بشێینێ ئـەو دێ مـالێ خـۆ پارێزت، و ئەگەر عەبدێ كافری موسلمانبوو دێ ئازاد بـت، و ئـەو عـەردێ بوویـە دەسكەفتی د دەستێ ئیمامی دایە یا باشتر بت ئەو دێ وێ كـەت: لێكڤـەكـەت، یـان بهێلت هەڤپشك د ناڤبەرا شەڕكەران دا، یان د ناڤبەرا هەمی موسلمانان دا، و هەچییێ موسلمانەكی بەختێ خۆ دایێ ئەو دێ یێ ئەمین بت، و قاصد وەكی وییە یێ بەخـت بۆ هاتییەدان، و دورستە شەڕ د گەل كافران بێتە ڕاوەستاندن، ئەگەر خـۆ ب شـەرت ژی بت، و بۆ دەمەكی حەتـا دەهــ سـالان ژی، ودورسـتە شـەڕ هـەر و هـەر بێتـە ڕاوەستاندن ب دانا زێڕەسەرییێ، و چێ نابت پوتپەرێس و زوممی ل جەزیرا عەرەبان ئاكنجی بین).

> **الفصل الرابع حكم قتال البغاة**
>
> وَيَجِبُ قِتَالُ البُغَاةِ حَتَّى يَرْجِعُوا إلى الحَقِّ، ولا يُقْتَـلُ أَسِـيْرُهُمْ، وَلا يُتْبَعُ مُدْبِرُهُمْ، وَلا يُجَازُ عَلى جَرِيحِهِمْ، وَلا تُغْنَمُ أَمْوَالهمْ.

ناڤبڕا چارێ

حوكمێ شەڕێ تەعداكەران

(و فەرە شەڕێ تەعداكەران بێتەكرن، حەتا ئەو ل حەقییێ بزڤڕنەڤە، و ئێخسیرێ وان نائێتە كوشتن، و ب دویڤ وی نائێتە كەفتن یێ بڕەڤت ژ وان، و بریندارێ وان نائێتە تمامكرن، و مالێ وان نابتە دەسكەفتی) چـونـكـی ئــەو موسلمانن، هەر چەنـدە

ب تەعداكرنا خۆ ئەو ژ ڕێ دەركەفتینە ژی، بەلێ ئەڤ چەندا هە نابتە ئەگەرا وێ ئێكی ئەم وەكی كافران سەرەدەرییێ د گەل وان بكەین.

الفصل الخامس من أحكام الإمامة

وَطَاعَةُ الأئمَّةِ وَاجِبَةٌ إلا في مَعْصِيَةِ الله تَعالى، وَلا يَجوزُ الخُروجُ عَلَيْهِمْ مَا أَقَامُوا الصَّلاةَ، وَلَمْ يُظْهِرُوا كُفْراً بَوَاحاً، وَيَجِبُ الصَّبْرُ عَلَى جَوْرِهِمْ، وَبَذْلُ النَّصِيْحَةِ لهمْ، وَعَلَيْهِمْ الذَّبُّ عَنِ الُمسْلِمينَ، وَكَفُّ يَدِ الظَّالِمِ، وَحِفْظُ ثُغُورِهِمْ، وَتَدْبيرُهُمْ بِالشَّرْعِ فِي الأَبْدَانِ والأَدْيَانِ والأَمْوَالِ، وَتَفْريقُ أَمْوَالِ الله في مَصَارِفِهَا، وَعَدَمُ الاسْتِئثَارِ بِـمَا فَوْقَ الكِفَايَةِ بِالمَعْروفِ، وَالمُبَالَغَةُ فِي إِصْلاحِ السِّيرَةِ والسَّريرَةِ.

ناڤبڕا پێنجێ
ژ ئەحكامێن ئیمامەتییێ

(و گوهدارییا مەزنان واجبە د بێ ئەمرییا خودێ دا نەبت، و دەركەفتنا ل سەر وان چێ نابت هندی ئەو نڤێژێ بكەن، و كوفرێ ئاشكەرا نەكەن، و دڤێت صەبر ل سەر زۆردارییا وان بێتەكرن، و شیرەت بۆ وان بێتە پێشكێشكرن، و فەرە ل سەر وان ئەو بەرەڤانییێ ژ موسلمانان بكەن، و نەهێلن زۆرداری بێتەكرن، و توخوبێن موسلمانان بپارێزن، و ڕێڤەبرنا وان ژ لایێ لەش و دین و مالی ڤە ب شریعەتی بكەن، و مالێ خودێ د ڕێكێن وی دا خەرج بكەن، و ژ زێدەی هەوجەییێ ب قەنجی هل نەگرن، و سەرڤەیی و ناڤخۆییا خۆ گەلەك چاك بكەن).

خودێ بەرێ مە هەمییان بدەتە چاكییێ، وكارێ
مە بۆ خۆ حسێب بكەت، وحەمد و
شوكر ل بەراهی و دویماهییێ
بۆ خودی بت.

ناڤەڕۆك

بابەت	پ	بابەت	پ
كتاب الطب	١٦٢	پێشگۆتن	٥
كتاب الوكالة	١٦٣	كتاب الطهارة	٩
كتاب الضمانة و الكفالة	١٦٤	كتاب الصلاة	٣٣
		كتاب الجنائز	٦٦
كتاب الصلح	١٦٥	كتاب الزكاة	٧١
كتاب الحوالة	١٦٦	كتاب الصوم	٨٣
كتاب المفلس	١٦٧	كتاب الحج	٩١
كتاب اللقطة	١٦٨	كتاب النكاح	١٠١
كتاب القضاء	١٦٩	كتاب الطلاق	١٠٨
كتاب الخصومة	١٧١	كتاب البيع	١٢٢
كتاب الحدود	١٧٣	كتاب الأيمان	١٤٧
كتاب القصاص	١٧٩	كتاب النذر	١٤٩
كتاب الديات	١١٨	كتاب الأطعمة	١٥١
كتاب الوصية	١٨٤	كتاب الأشربة	١٥٦
كتاب المواريث	١٨٥	كتاب اللباس	١٥٨
كتاب الجهاد والسير	١٨٧	كتاب الأضحية	١٥٩